

BIG BAZAAR
Grocery, Sweets & Catering
*Fresh Vegetables Every Thursday
*Book your catering now.
Baljinder S. Ben
Ph: 317-640-2400
Like our Facebook page:
BigBazaarIndianGrocery
5425 E. Thompson Rd., Indianapolis IN 46237

Mela
INDIAN RESTAURANT • PUB
ਮੇਲਾ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਦਾ ਖਾਣਾ ਇਕ ਵਾਰ ਖਾਓਗੇ, ਵਾਰ ਵਾਰ ਆਓਗੇ
Baljinder S. Ben
Ph: 317-869-2400

You don't marry the person you can live with
You marry the person you can't live without
ROKA USA
Coming Soon

Buying/Selling in Michigan
All types of Residential & Commercial properties. Gas Stations, Liquor Stores, Hotels, Plazas, Truck Terminals etc.
Raj S. Shergill
Broker
5820 N Canton Center Rd, Suite 145
734-751-4455 (Cell)
Rajshergill@yahoo.com
CANTON REALTY

Twenty-Fourth Year of Publication ਮਿਡਵੈਸਟ ਐਡੀਸ਼ਨ Price 50¢
ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਅਤੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਫਤਾਵਾਰ
Email: punjabtimes1@gmail.com
www.punjabtimesusa.com
ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼
Punjab Times, Vol 24, Issue 19 May 13, 2023 20451 N. Plum Grove Rd., Palatine, IL 60074 Ph:847-359-0746, Fax:847-705-9388

ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇੜੇ ਧਮਾਕਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹਾਈ ਅਲਰਟ

ਕਿਸਾਨ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਮੁੜ ਕੂਚ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇੜੇ ਹੈਰੀਟੇਜ ਸਟਰੀਟ ਵਿਚ ਸਿਰਫ 30 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਵਕਫੇ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਦੋ ਧਮਾਕਿਆਂ ਕਾਰਨ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਮਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਲੋਕ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਹਨ ਹਾਲਾਂਕਿ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਪੁਲਿਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਮਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਟਲ ਦੀ ਚਿਮਨੀ ਫਟਣ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਾਫ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਸਫੋਟਕ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਹ ਕੋਲਡ ਡਰਿੱਕ ਵਾਲੇ ਕੈਨ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ।

ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਜਾਂਚ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਮਾਕਿਆਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿਰਫ ਦਰਬਾਰ ਵਾਲਾ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਫਿਲਹਾਲ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵੀ ਸਰਗਰਮ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਕੌਮੀ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਦੀ ਟੀਮ ਵੀ ਜਾਂਚ ਵਿਚ ਜੁਟੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਉਧਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਮਾਕਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਹਾਈ ਅਲਰਟ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਗੌਰਵ ਯਾਦਵ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸੂਬਾ ਪੱਧਰੀ ਅਪਰੇਸ਼ਨ 'ਓ.ਪੀ.ਐਸ. ਵਿਜੀਲ' ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਗੌਰਵ ਯਾਦਵ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਏ.ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ./ਆਈ.ਜੀ.ਪੀ. ਰੈਂਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ

ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਪੁਲਿਸ ਟੀਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ, ਬੱਸ ਸਟੈਂਡਾਂ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਭੀੜ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਜਨਤਕ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਚੈਕਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਸੂਬਾ ਪੱਧਰੀ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ

ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਵਿਰੋਧੀ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚ ਡਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ।

ਪੁਲਿਸ ਬਲਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੱਕੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਚੈਕਿੰਗ ਲਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਟੀਮਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਸਮੇਤ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ, ਮੰਦਰਾਂ, ਚਰਚਾਂ ਅਤੇ ਮਸਜਿਦਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਗੀਆਂ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਸੀ.ਸੀ.ਟੀ.ਵੀ. ਕੈਮਰੇ

ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੁਲਿਸ ਟੀਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫਲੈਗ ਮਾਰਚ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਉਧਰ, ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਵਿਰਾਸਤੀ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਹੋਏ ਧਮਾਕਿਆਂ ਮਗਰੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਐਡਵੋਕੇਟ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਮਾਕਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਸੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਭੈਅ-ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਆ ਸਕਣ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਣ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਸਗੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ, ਫਿਰਕਿਆਂ ਅਤੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਇੱਥੇ ਨਤਮਸਤਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ ਵਾਪਰੀਆਂ ਧਮਾਕੇ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੱਕੇ ਅਤੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭੈਅ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਬਿਤੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 'ਤੇ)

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜੰਤਰ-ਮੰਤਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਕੁਸ਼ਤੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਸ਼ਣ ਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਖਿਲਾਫ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਖਾਪ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਪਿੱਛੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ 'ਘੇਰਾਬੰਦੀ' ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਖਿਲਾਫ ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਇਕੱਠ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਲੋਕ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ ਹਾਲਾਂਕਿ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਬਾਰਡਰ ਉੱਤੇ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਲਾਈਆਂ ਰੋਕਾਂ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਕਿਸਾਨ ਬੈਰੀਕੇਡਾਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਤੇ ਧਰਨੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਧਰਨਾਕਾਰੀ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕਮੁੱਠਤਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਲਈ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿਸਾਨ ਧਰਨੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਕਈ ਬੈਰੀਕੇਡ ਘਸੀਟ ਕੇ ਪਾਸੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਧਰਨੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ,

ਹਰਿਆਣਾ ਤੇ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਕਿਸਾਨ ਜੰਤਰ-ਮੰਤਰ ਵਿਖੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਟਿਕਰੀ, ਸਿੰਘ ਤੇ ਗਾਜ਼ੀਪੁਰ ਬਾਰਡਰਾਂ ਉੱਪਰ ਚੌਕਸੀ ਵਧਾਉਣ ਕਰ ਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦਾ ਰਾਹ ਚੁਣਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਕਿਸਾਨ ਉਕਤ ਰਾਜਾਂ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰੇਲਾਂ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਉੱਪਰ ਉਤਰਦੇ ਦੇਖੇ ਗਏ।

ਕਿਸਾਨ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਉੱਤੇ ਅੱਗੇ ਵੀ ਰਣਨੀਤੀ ਉਲੀਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਵਾਅਦਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁੱਕਰਨ ਖਿਲਾਫ ਮੁੜ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਢਣ ਦੀਆਂ ਲਗਾਤਾਰ ਚਿਤਾਵਨੀਆਂ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਇਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਭਲਵਾਨਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਆਸਰੇ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਦਾਖਲ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਵਾਨ 23 ਅਪਰੈਲ ਤੋਂ ਜੰਤਰ-ਮੰਤਰ 'ਤੇ ਧਰਨਾ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਕੁਸ਼ਤੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਖਿਲਾਫ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਹਮਾਇਤ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ।

India Palace Restaurant
And Banquet Hall
Restaurant-Fine Indian Cuisine
4213 Lafayette Road, Indianapolis, IN
(Ph:317-298-0773)
Banquet Hall Available Up to 550 People
Amber Indian Restaurant
Restaurant-Fine Indian Cuisine
12510 N. Meridian St., Carmel, IN
Ph: 317-580-0828
We do private party's & catering at your home or business.
Call, Lakhvir S. Johal
Ph: 317-709-7800
www.indianpalaceindy.com
www.AmberIndianRestaurantCarmel.com

Singh Auto Group
3983 ST RD 38E
Lafayette, IN 47905
Ph: 765-607-1300
www.singhautosgroup.com
Best Buy Motors
1805 Elmwood, Lafayette, IN 47904
Ph: 765-449-0490
www.bestbuymotorsin.com
University Motors
3312 Klondike Rd, West Lafayette, IN 47906
Ph: 765-497-1100
www.universitymotors1.com
Serving Indian American community over 30 years in Midwest for their auto needs.
ਕੋਈ ਵੀ ਗੱਡੀ ਖਰੀਦਣ ਜਾਂ ਵੇਚਣ ਲਈ ਕਾਲ ਕਰੋ:
Jaspal S. Ghotra: 765-337-5151

Buying Or Selling Home In Chicagoland And Suburbs ?
Coldwell Banker is a leading real estate brokerage that helps families and individuals find their perfect home.
We Can Help You With
Buying Selling
Investing Managing
Call For More Info:
+1 847-322-5832
www.pradeepsinghrealtor.com
ishowhomes@yahoo.com
20 S Roselle Rd Schaumburg IL 60193
Pradeep Singh
Realtor (14 Years of Experience)

RAJVEER GILL
847-907-1525
Regal Jewels
NEW SPECIALS EVERY MONTH
22KT GOLD & DIAMONDS
MITHI COLLECTION
KARJAL COLLECTION
ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਲੋਗ, ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਆਪਣਾ ਸਟੋਰ
2625 W. DEVON AVE. CHICAGO, IL 60659
773-262-4377 773-517-0574
www.RegalJewels.com

ਖਾਪ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਵਿਚ ਨਿੱਤਰੀਆਂ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਰਾਜਾਂ ਤੋਂ ਖਾਪ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਜੰਤਰ-ਮੰਤਰ ਦੇ ਧਰਨੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੇ ਐਲਾਨ ਮਗਰੋਂ ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਜੰਤਰ-ਮੰਤਰ ਦੁਆਲੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿਵਸਥਾ ਹੋਰ ਸਖਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਇਸ ਅੰਦਰੂਨੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਅਰਧ ਸੈਨਿਕ ਬਲ ਸਮੇਤ ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਚੌਕਸੀ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਹਿਲਵਾਨ ਭਾਰਤੀ ਕੁਸ਼ਤੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬ੍ਰਿਜਭੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਬ੍ਰਿਜਭੂਸ਼ਣ ਉਤੇ ਕੁਝ ਖਿਡਾਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲੱਗੇ ਹਨ।

ਤਿੰਨ ਖੇਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਾਪਸ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਵੱਲੋਂ ਧਰਨੇ ਵਿਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਕਈ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਦੇ ਧਰਨੇ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤੇ। ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਿੰਘੂ, ਟਿਕਰੀ ਤੇ ਗਾਜ਼ੀਪੁਰ ਬਾਰਡਰਾਂ ਉੱਪਰ ਵੀ ਇਹਤਿਆਸ ਵਰਤੀ ਗਈ ਤੇ ਆਵਾਜਾਈ ਉੱਪਰ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਨਜ਼ਰ ਰਹੀ। ਖੁਫ਼ੀਆ ਵਿੰਗਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੇ

ਕਾਰਦਿਆਂ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਦੇ ਜੰਤਰ-ਮੰਤਰ 'ਤੇ ਚਲ ਰਹੇ ਧਰਨੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਿਕਰੀ ਬਾਰਡਰ ਉੱਪਰ ਹੀ ਰੋਕ ਲਿਆ। ਇਸ 'ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਨਾਕੇ ਕੋਲ ਧਰਨਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ।

ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿਸਾਨ ਔਰਤਾਂ ਪੀਲੀਆਂ ਚੁੰਨੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਜਦੋਂ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਵਧਣ ਲੱਗੀਆਂ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦੀ ਤਕਰਾਰ ਹੋਇਆ। ਭਾਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨ (ਉਗਰਾਹਾਂ) ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਗਰਾਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੁਲਿਸ

ਕਿਸਾਨ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਤੇ ਖਾਪਾਂ ਨੇ 21 ਮਈ ਤੱਕ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਦਿੱਤਾ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕ 'ਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਖਾਪ ਨੇਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਇਕਜੁੱਟਤਾ ਦਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਦੇਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚਿਤਾਵਨੀ ਜਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ 21 ਮਈ ਤੱਕ ਭਾਰਤੀ ਕੁਸ਼ਤੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬ੍ਰਿਜਭੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਅੰਦੋਲਨ ਹੋਰ ਤਿੱਖਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਵੱਡਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਕਾ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਖੁਲ੍ਹਵਾਇਆ ਤੇ ਫਿਰ ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਦੂਜਾ ਨਾਕਾ ਦਿੱਲੀ-ਬਹਾਦਰਗੜ੍ਹ ਰੋਡ ਉੱਪਰ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਪਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫਿਰ ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਬੱਸਾਂ ਜੰਤਰ-ਮੰਤਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਮਹਿਲਾ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ 'ਚ ਸਾਥ ਦੇਣ ਆਈਆਂ ਉਗਰਾਹਾਂ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀਆਂ ਮਹਿਲਾ ਆਗੂਆਂ ਹਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਿੰਦੂ ਤੇ ਸ਼ਿਗਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਚਿਤਾਵਨੀ

ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਬੱਸਾਂ ਨਾ ਜਾਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਯੂਨੀਅਨ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਸਤਕਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਲ ਮਾਰਚ ਕੱਢਦੀ ਹੋਈ ਜੰਤਰ-ਮੰਤਰ ਤੱਕ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਢਿੱਲੇ ਪਏ ਤਾਂ ਕਾਰਕੁਨ ਧਰਨੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕੇ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਗਰਾਹਾਂ ਨੇ ਮਹਿਲਾ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਨਾਇਨਸਾਫ਼ੀ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੁਹਰੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਹੀਨ ਬਾਗ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਮੌਕੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਉੱਪਰ ਤਾਂ ਮਾਮਲੇ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਪਰ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੇ ਫੁੱਟ ਪਾਊ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਗਿਆਂ ਵਿਚ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਸਗੋਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਿੰਦੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਿਲਾ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕ ਇੱਕਜੁੱਟ ਹੋਣੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਰ ਅਦਾਰੇ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਉਹ ਭਗਤਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਮਹਿਲਾ ਪਹਿਲਵਾਨ ਬਾਹੁਬਲੀ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਬ੍ਰਿਜਭੂਸ਼ਣ ਨਾਲ ਲੜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿਚੋਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਤਹਿਤ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ: ਸੰਧਵਾਂ

ਮੁਹਾਲੀ: ਰਾਮਗੜੀਆ ਸਭਾ ਮੁਹਾਲੀ ਵੱਲੋਂ ਇਥੋਂ ਦੇ ਫੇਜ਼-3ਬੀ-1 ਸਥਿਤ ਰਾਮਗੜੀਆ ਭਵਨ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੇ ਉਸਰਦੀਏ ਅਤੇ 18ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਜਰਨੈਲ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜੀਆ ਦੇ 300ਵੇਂ ਜਨਮ ਦਿਹਾਤੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸਮਾਰੋਹ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਕੁਲਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧਵਾਂ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ।

ਸ੍ਰੀ ਸੰਧਵਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਨਮਤੋਂ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਵਿਚਕੇ ਕਰਨ ਲਈ ਸਕੂਲ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿਚੋਂ ਡੂੰਘੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਤਹਿਤ ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਬਾਬ ਤੋਂ ਰਣਜੀਤ ਨਗਤੇ ਤੱਕ ਦੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੁੱਖ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ

ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਜੇਕਰ ਬੱਚੇ ਚੰਗੇ ਇਨਸਾਨ ਬਣ ਗਏ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਬਾਕੀ ਪੜਾਅ ਵੀ ਉਹ ਸੁਖਾਲਿਆਂ ਤੈਅ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜੀਆ ਦੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਲਈ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਸੰਧਵਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਲਾਲ ਕਿਲ੍ਹਾ ਫਤਹਿ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸਾਰਨ ਵੱਲ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿਹੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਦਾ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਨਿਰਸਵਾਰਥ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਵਾਰਿਸ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ।" ਇਸ ਮੌਕੇ ਸਪੀਕਰ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਰ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਦੋ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ।

ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਵੜ ਦੀ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਹੱਤਿਆ

ਲਾਹੌਰ: ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਵੜ ਦੀ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਸਵੇਰੇ ਦੇ ਅਣਪਛਾਤੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੇ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਵੜ (63) ਪਾਬੰਦੀਸੂਦਾ 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਕਮਾਂਡੋ ਫੋਰਸ-ਪੰਜਵੜ ਗਰੁੱਪ' ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ-ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਤਸਕਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦਹਿਸ਼ਤੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ।

ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਯੂ.ਏ.ਪੀ.ਏ. ਕਾਨੂੰਨ ਤਹਿਤ 2020 ਵਿਚ ਅਤਿਵਾਦੀ ਗਰਦਾਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਵੇਰਵਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਸਵੇਰੇ ਜਦ ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਤੋਖਰ ਨਿਆਜ ਬੋਗ ਨੇੜੇ ਨਵਾਬ ਕਸਬੇ ਦੀ 'ਸਨ ਫਲਾਵਰ ਹਾਊਸਿੰਗ ਸੁਸਾਇਟੀ' ਦੇ ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਗਾਰਡ ਨਾਲ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਤਾਂ ਦੋ ਨਜ਼ਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਉਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹਮਲਾਵਰ ਮੌਕੇ ਤੋਂ

ਪੇਜ ਉੱਤੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੰਨ 1986 'ਚ ਪੰਜਵੜ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਕਮਾਂਡੋ ਫੋਰਸ (ਕੇ.ਸੀ.ਐਫ.) ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਇਸੇ ਸੰਗਠਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਕੇ.ਸੀ.ਐਫ. 'ਤੇ ਵੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਯੂ.ਏ.ਪੀ.ਏ. ਕਾਨੂੰਨ ਤਹਿਤ ਪਾਬੰਦੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੰਜਵੜ ਹਾਲਾਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਰਗਰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ

ਲਾਹੌਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਰਿਹਾ ਤੇ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਰਿਹਾ। ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹ ਹਥਿਆਰ-ਅਸਲਾ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਵਾ ਕੇ 'ਵੀ.ਆਈ.ਪੀ.ਜ਼' ਅਤੇ ਕਈ ਅਹਿਮ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ 'ਰੇਡੀਓ ਪਾਕਿਸਤਾਨ' ਉਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੀ ਕੀਤੇ।

ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਸ 'ਚ ਤਿੰਨ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਬਾਕੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸਾਬਕਾ ਵਿਧਾਇਕ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਖਿਲਾਫ ਐਨ.ਡੀ.ਪੀ.ਐਸ. ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੁਲਜ਼ਮ ਅਜੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਬਾਕੀ ਹਨ। ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਏ.ਆਈ.ਜੀ. ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਹਲਫਨਾਮੇ 'ਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰੀ 'ਚ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਸਾਰੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਵੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਇਹ ਜਾਂਚ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਅੰਦਰ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, "ਇਸ ਜਾਂਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ

ਦੌਰਾਨ ਸਿਟ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤਿੰਨੋਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ 'ਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।" ਜਦੋਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟਾਸਕ ਫੋਰਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ 'ਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੀਆਂ ਛੇ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰਜ਼ 'ਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 12 ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਵਾਲਗੀ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਸਟਿਸ ਜੀ.ਐੱਸ. ਸੰਧਵਾਲੀਆ ਤੇ ਜਸਟਿਸ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਬੈਂਚ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਲਫਨਾਮੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਧੀਕ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ ਗੌਰਵ ਗਰਗ ਧੁਰੀਵਾਲਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਨਸ਼ਰ ਕੀਤੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ

ਆਧਾਰ 'ਤੇ 20 ਦਸੰਬਰ 2021 ਨੂੰ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਖਿਲਾਫ ਮੁਹਾਲੀ ਦੇ ਬਾਣੇ 'ਚ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਸਤਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਸੱਤਾ, ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਪਿੰਦੀ ਅਤੇ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ ਉਰਫ ਲਾਡੀ ਛੀਨਾ ਨੂੰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਜੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 24 ਫਰਵਰੀ 2022 ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਨੂੰ 10 ਅਗਸਤ 2022 ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਜ਼ਮਾਨਤ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ ਜਦਕਿ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਤਿੰਨ ਮੁਲਜ਼ਮ ਅਜੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਬਾਕੀ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੈਨੇਡਾ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮਾਫੀਆ ਰਾਜ ਖਾਤਮ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ

ਜਲੰਧਰ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਹਰਪਾਲ ਚੀਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਚੁਣਿਆ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ। ਹੁਣ 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਲੋਕਾਂ ਉਮੀਦਾਂ 'ਤੇ ਖਰੇ ਉਤਰ ਰਹੇ ਹਨ। 'ਆਪ' ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਤੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਤੇ 'ਆਪ' ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਇਕੋ ਉਦੇਸ਼ ਇਮਾਨਦਾਰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਹੈ। ਪਾਰਟੀ ਖ਼ੁਸ਼ਟਾਚਾਰ ਵਿਰੋਧੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਚੀਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਮਾਨਦਾਰ ਸਰਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਮਾਲੀਏ ਵਿਚ ਚੋਖਾ ਵਾਧਾ

ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇਸ ਸਾਲ ਜੀ.ਐਸ.ਟੀ. ਮਾਲੀਏ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੁਣ ਸੂਬੇ ਵਿਚੋਂ ਮਾਫੀਆ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਚੀਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੋ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਵਾਂ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮਾਲੀਏ ਵਿਚ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਮਾਨਦਾਰ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਸੰਭਵ ਹੈ।

ਫਿਲਮ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਅਤੇ ਉੱਘੇ ਨਾਵਲਕਾਰ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਰਹੇ

ਬਠਿੰਡਾ: ਮਸ਼ਹੂਰ ਫਿਲਮ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ ਦਾ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਸਿਰਸਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਏਲਨਾਬਾਦ ਦੇ ਪਿੰਡ ਕੁਮਥਲਾ ਵਿਖੇ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ ਦਾ ਪੁਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਬਠਿੰਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਸਿਰਸਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਕੁਮਥਲਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫਿਲਮ ਸਿਟੀ ਮੁੰਬਈ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਕਈ ਫਿਲਮਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੋਰਚੀ ਕਹਾਣੀ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ ਮੋਰਚੀ ਵਾਲਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ 35 ਨਾਵਲ ਵੀ ਲਿਖੇ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਏ। ਪਿਛਲੇ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉਹ ਏਲਨਾਬਾਦ ਨੇੜੇ ਪਿੰਡ ਕੁਮਥਲਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕੋਲ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ।

ਨਿਯੁਕਤੀ ਪੱਤਰ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੱਕਾ ਮੋਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ

ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ: ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਜੁਆਇਨਿੰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ 4161 ਮਾਸਟਰ ਕੇਡਰ ਯੂਨੀਅਨ ਵੱਲੋਂ ਆਗੂਆਂ ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਕੁਲਰੀਆਂ ਅਤੇ ਰਸਪਾਲ ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸਿੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਹਰਜੋਤ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਦੇ ਪਿੰਡ ਗੰਭੀਰਪੁਰ ਵਿਚ ਅਣਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਧਰਨੇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਧਰਨੇ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਜੀ.ਟੀ.ਯੂ. ਦੇ ਜਰਨਲ ਸਕੱਤਰ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਸਕੌਰ, ਡੀ.ਟੀ.ਐਫ. ਦੇ ਆਗੂ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਇਕੱਤਰ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕੋ-ਇਕ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਹਫਤੇ 4161 ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ

ਵਿਚ ਜੁਆਇਨ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਅਪਰੈਲ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਹਰਜੋਤ ਬੈਂਸ ਵੱਲੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਈ ਦੇ ਪਹਿਲੇ

ਹਫਤੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਲਗਾ ਕੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮਈ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫਤੇ 4161 ਮਾਸਟਰ ਕੇਡਰ ਭਰਤੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ

ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ 4161 ਕੇਡਰ ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 4161 ਮਾਸਟਰ ਕੇਡਰ 5 ਜਨਵਰੀ ਤੋਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪੱਤਰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਨੌਕਰੀਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਅਪਰੈਲ ਮਹੀਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵੱਲੋਂ 4161 ਮਾਸਟਰ ਕੇਡਰ ਦੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਅਪਰੈਲ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਆਖਰੀ ਹਫਤੇ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਭਰੋਸਾ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਧਰਨਾ ਸਮਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਤੱਕ 4161 ਮਾਸਟਰ ਕੇਡਰ ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

Machinist Wanted

ਮਸ਼ੀਨਿਸਟ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਸੈਟਅਪ, ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਰ
ਅਤੇ ਓਪਰੇਟਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

Set Up, Programmer and Operators
are all required with experience for
Lathe Machine & Milling Machine

Apply as Walk In,
Email or Telephone
(510) 585-5848

Systematic Inc.
33372 Dowe Ave,
Union City CA
info@systematicinc.com

ਪੈਨਸਲਵੇਨੀਆ ਵਿਚ ਗੈਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵਿਕਾਊ ਹੈ

ਹੈਰਿਸ ਬਰਗ (ਪੈਨਸਲਵੇਨੀਆ) ਵਿਚ ਵੈਰੀ ਹਾਈ
ਸੇਲ ਗੈਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਵਿਕਾਊ ਹੈ
ਚਾਹਵਾਨ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ: 717-525-1543

Change of Name

This is to certify that I Charanjeet Singh
Jammu S/o Resham singh resident of
village: Anarkali , Changali Jadid , Ferozepur,
PO: Faridewala , Punjab 152004 India, now
living at 5688 pintail LN ,Greenwood, IN
46143, have changed my name to
Charanjeet Singh. All concerned please note.

Matrimonials

ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

Verma family looking for a suitable match for their son. Age 31, Ht
5'10", USA citizen, divorced (No Kid), well settled. Caste no bar.

Please send biodata/pictures
Whatsapp: (224) 595-9926
inderjeetverma08@gmail.com

17-20

Jatt Sikh family looking for a suitable match for their handsome son, 31
years, 5'11", USA green card holder, well settled. Girl in Canada or USA
on study visa, F1B visa, or visitor visa will be preferred. Please contact and
send biodata/ picture @ whatsapp : 559 944 9597.

15-18

Jatt Sikh family looking for a suitable Jatt Sikh match for their USA born and
raised (1990) 5'10" handsome son. Bachelor in Cyber Security (Information
Technology). Currently working. Prefer girl in USA or Canada. A girl on study
visa or H1B visa holder can also be considered. Well educated family with
liberal values. Please contact and send Bio-data/pic at WhatsApp no
+919041452784.

14-17

Sikh Family looking for a suitable match for their USA Citizen handsome son
32, 5'11" , Well educated, Well Settled. Prefer Punjabi Girl in America or
Canada. Minimum height 5'4". Serious enquiries only.
Please Contact us at: +15103968812

Sikh Arora family looking for a suitable match for their 5'-8" B.tech.
PMIM son, living in Canada (getting PR soon). Father Associate Professor
in a college having Urban Agriculture land also. Want sikh beautiful girl with
professional qualifications. Please Contact us at: +9198963-19944 (India).

ਲੜਕੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

Looking for a suitable Ramgarhia Sikh Dhiman match for our beautiful
daughter (US Citizen), 29 years, 5' 7", MSC - Physics (India), and licensed
paraprofessional educator, residing in Chicago area. Please contact:

manpreets1211@gmail.com

17-20

Ramgarhia, Dhiman Sikh Family looking for a suitable match for their August
10, 1990 born, 5'2" daughter , working as a nurse assistant in USA in
Michigan. Ghotar- Munday, Viridi. Please contact us at :- 7343532316 or
binnumunday@gmail.com

Jatt Sikh family seeks suitable match for their daughter who has her MD and
is currently working in the Bay Area (California) as a doctor. 37 yrs old
(never married). 5'-5" tall. The boy should be settled in the Bay Area
(California) with a university degree and professionally employed. Please
contact 408-763-3949

SUPER TRAVEL

847-676-9090, 773-465-5566

E-mail: supertravel2003@live.com

Lowest Fares With Excellent Service

United Airlines
British Airways

For Emergency
Call anytime at
847-673-3825

EARLY BIRD SALE!!!!

Etihad, Air India,
KLM, Lufthansa,
Delta, Qatar Airlines.

Domestic fares
available

UMATRAVELS

2535 West Devon Ave.,
Chicago, IL 60659

For Delhi-Bombay Ahmedabad, Hyderabad-Madra
Call For Special Sale Fares

Call: 773-338-5603

ਜਥੇਦਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਧੜੇਬੰਦੀ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਮੰਚ 'ਤੇ ਆਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਜਰਨੈਲ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਦੇ 300 ਸਾਲਾ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਮੁੱਖ ਸਮਾਗਮ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਵਿਚ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਪੰਥਕ ਏਕਤਾ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵੱਡੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧੜਿਆਂ ਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਇਕ ਮੰਚ 'ਤੇ ਇਕੱਠਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮਿਆਂ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ 'ਚ ਜੇ ਮਨ-ਮੁਟਾਵ ਹੁੰਦੇ ਵੀ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਸੀ ਮਿਲਵਰਤਨ ਅਤੇ ਸਦਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਵੀ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੀਆਂ

ਰਿਵਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੁੜ ਬੈਠਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਕਈ ਤਾਕਤਾਂ ਸਿੱਖ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਲਈ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ,

ਜਥੇਦਾਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਬਾਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ: ਦਲ ਖਾਲਸਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪੰਥਕ ਏਕਤਾ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਸੱਦੇ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਮੋਹਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜੋਕੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਪੰਥਕ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ 'ਚ ਏਕਤਾ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਸਿਧਾਂਤ, ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਨ ਪ੍ਰਤੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਤੇ ਇਕਸੁਰਤਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਸਤ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੀ ਸਾਂਝੇ ਹੋਣ। ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਕੰਵਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਸ ਨੂੰ ਪੰਥ ਦਾ ਹਮਦਰਦ ਅਤੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਹੀਂ ਜਥਿਆਂ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਢਾਡੀ, ਕਵੀਸ਼ਰ ਜਥਿਆਂ ਨੇ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਦੀ ਦੇਣ ਨੂੰ ਵਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

300 ਸਾਲਾ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜੇ ਸਬੰਧੀ ਸਵੇਰੇ ਬੁੱਧ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਵਿਚ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਬੁੱਧ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਨਵੀਨੀਕਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਦਾ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਦਘਾਟਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲਾ ਜਥਾ 17 ਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ ਰਵਾਨਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਉਤਰਾਖੰਡ ਸਥਿਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਜਥਾ 17 ਮਈ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼ ਤੋਂ ਰਵਾਨਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਤਰਾਖੰਡ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਰਵਾਨਾ ਕਰਨਗੇ।

ਸਾਲਾਨਾ ਯਾਤਰਾ ਤਹਿਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਿਵਾੜ 20 ਮਈ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਵਾਸਤੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨਰਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿੰਦਰਾ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਵਿਚ ਰਾਜਪਾਲ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਯਾਤਰਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਰਸਮੀ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਜੰਮੀ ਬਰਫ ਹਟਾਉਣ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਆਮਦ ਵਾਸਤੇ ਰਸਤੇ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਬਿੰਦਰਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ

ਬਹਿਬਲ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ: ਨਿਆਂ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ

ਫਰੀਦਕੋਟ: ਬਹਿਬਲ ਕਲਾਂ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੇ ਇੱਥੇ ਸਰਕਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰ ਕੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਆਖਰੀ ਚਲਾਨ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸੁਣਵਾਈ ਲਟਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੁਖਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨਿਆਮੀਵਾਲਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਵੱਲੋਂ ਕੋਟਕਪੂਰਾ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਚਲਾਨ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਬਹਿਬਲ ਕਲਾਂ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਅੰਤਿਮ ਚਲਾਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਕੋਟਕਪੂਰਾ ਤੇ ਬਹਿਬਲ ਕਲਾਂ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਇਕੱਠਿਆਂ ਤੇ ਇਕੋ ਜੱਜ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਚਲਾਨ ਬਿਨਾਂ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਸੁਖਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਬਹਿਬਲ ਕਲਾਂ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਤੇ ਬੇਦਾਸ਼ੀ ਕਾਂਡ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਸਜ਼ਾ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਧਰਨੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਰਕਾਰ ਪੜਤਾਲ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮੀ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾ ਰਹੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚਲਾਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ

ਤੇਜ਼ ਨਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਪਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਸ ਲਟਕਣ ਕਾਰਨ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਹਿਬਲ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਦੇ ਦੋ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਵੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਲੜਾਈ 'ਚ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਬਹਿਬਲ ਕਲਾਂ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸੱਤ ਦੋਸ਼ੀਆਂ

ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਨੂੰ ਫਸਾਉਣ ਲਈ ਨਿਹੰਗ ਵੱਲੋਂ ਗੁਟਕਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ

ਬਟਾਲਾ: ਇਥੇ ਇਕ ਨਿਹੰਗ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਨੂੰ ਫਸਾਉਣ ਲਈ ਗੁਟਕਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ। ਥਾਣਾ ਸ਼੍ਰੀਹਰਗੋਬਿੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਨਿਹੰਗ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ 295ਏ ਤਹਿਤ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਗੁਨਾਹ ਕਬੂਲ ਕਰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਵੱਡੀ ਗਲਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਏ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਨੇ ਨਿਹੰਗ ਦਾ ਘਰ ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਥਾਣਾ ਮੁਖੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਸੜਕ ਕਿਨਾਰੇ ਇਕ ਝੋਂਪੜੀ ਨੁਮਾ ਘਰ 'ਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਨਿਹੰਗ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਰੀਕੇ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਮੁੰਡੇ ਉਸ ਕੋਲ ਆਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੀ ਕਿੱਤ ਕੱਢਣ ਲਈ ਹੀ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ

ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ: ਧਾਮੀ
ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਨੇ ਬੇਅਦਬੀ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਕਸਰ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਨਜ਼ਾਇਜ਼ ਫਸਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖੇ ਗੁਟਕਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੁਝ ਪੱਤਰੇ ਪਾੜ ਦਿੱਤੇ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ 15 ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਰਿਹਾਅ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਕੀਤੀ ਫੜੀ-ਫੜੀ ਦੌਰਾਨ ਹਰੀਕੇ ਪੁਲ ਉੱਤੇ ਧਰਨੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੇਸਾਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਪੈਰਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ 15 ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਕਰਵਾਈ ਹੈ।

ਧਾਮੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਅਨਿਆਂ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਰਹੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਡਰ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਪਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰੇ।

ਐਡਵੋਕੇਟ ਧਾਮੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਐਡਵੋਕੇਟ ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਿਆਲਕਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ 'ਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪੈਨਲ ਗਠਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਾਬਕਾ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ

ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਦੀ ਅਗਵਾਈ 'ਚ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਤੇ ਦੋਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਪੈਰਵਾਈ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹਰੀਕੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ 15 ਨੌਜਵਾਨ ਰਿਹਾਅ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੀਤੇ ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ ਹੋਰ ਨੌਜਵਾਨ ਉੱਤੇ ਪਾਏ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਐਡਵੋਕੇਟ ਸਿਆਲਕਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਰਿਹਾਅ ਹੋਏ 15 ਵਿਚੋਂ 9 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਉੱਪਰ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਕੇਸ ਖਾਰਜ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਦਕਿ 6 ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਟੀਮ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਰਿਹਾਅ ਹੋਏ ਨੌਜਵਾਨ ਇਥੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਫਤਰ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਐਡਵੋਕੇਟ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁੱਜੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰਧਾਰ 'ਤੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਐਡਵੋਕੇਟ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡਾਂਗਮਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਸਬ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਐਡਵੋਕੇਟ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਨੇ ਸਿੱਕਮ ਸਥਿਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਡਾਂਗਮਾਰ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਸਿੱਕਮ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਇਕ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਿੱਕਮ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸਥਾਨਕ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਕਰੇਗੀ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਡਾਂਗਮਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਸਿੱਕਮ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਸਬੰਧੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ 18 ਅਗਸਤ ਤੱਕ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ

ਮੈਂਬਰ ਭਾਈ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਿਆਲਕਾ ਤੇ

ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਡਾ. ਦਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੀਤ ਸਕੱਤਰ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੱਸੀ ਹੋਣਗੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿੱਕਮ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਆਏ ਤਾਜ਼ਾ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਜਲਦੀ ਹੀ ਸਿੱਕਮ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਕੇ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅਗਲੇਰੀ ਚਾਰਾਜੋਈ ਕਰੇਗੀ। ਕਾਬਲੇਗੌਰ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਅਰੁਣਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਬੇਧ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ 'ਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਸਮੇਤ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੌਮੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਉਥੋਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਵੀ ਮੰਗੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਰਾਜੋਆਣਾ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਮਰਹੂਮ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਹੱਤਿਆ ਕਾਂਡ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜੋਆਣਾ ਦੀ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਿਖਰਲੀ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜੋਆਣਾ ਦੀ ਰਹਿਮ ਦੀ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਸਮਰੱਥ ਅਥਾਰਿਟੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇਗੀ।

ਰਾਜੋਆਣਾ ਪਿਛਲੇ 26 ਸਾਲ ਤੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੈ। ਚੇਤੇ ਰਹੇ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਮੁਕੁਲ ਰੋਹਤਗੀ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਸੋਲੀਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਕੇ.ਐੱਮ. ਨਟਰਾਜ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਸੁਣਨ ਮਗਰੋਂ ਰਾਜੋਆਣਾ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ 2 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜੋਆਣਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਰਹਿਮ ਦੀ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਲੈਣਾ, ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ 'ਤੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਮੁਵੱਕਿਲ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਰਾਜੋਆਣਾ ਦੀ ਰਹਿਮ ਦੀ ਅਪੀਲ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਬਕਾਇਆ ਪਈ ਹੈ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 11 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜੋਆਣਾ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦਾ ਬੈਂਚ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਰੋਹਤਗੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਵੱਕਿਲ 26 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੇਸ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 (ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ)

ਤਹਿਤ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।
ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 28 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਰਾਜੋਆਣਾ ਦੀ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ 'ਤੇ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਰੋਹਤਗੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜੋਆਣਾ ਜਨਵਰੀ 1996 ਤੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਹਿਮ ਦੀ ਅਪੀਲ ਮਾਰਚ 2012 ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਰੋਹਤਗੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਵੱਕਿਲ 2007 ਤੋਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ 'ਤੇ ਹੈ। ਰਾਜੋਆਣਾ ਨੇ

ਆਪਣੀ ਲੰਮੀ ਕੈਦ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 2 ਮਈ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਰਾਜੋਆਣਾ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤਬਦੀਲੀ ਸਬੰਧੀ ਅਪੀਲ ਬਾਰੇ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ 'ਚ ਫੈਸਲਾ ਲਏ।
ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਰਾਜੋਆਣਾ ਦੀ ਰਹਿਮ ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਭੇਜਣ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਦੇਰੀ ਉੱਤੇ ਵੀ ਸਵਾਲ ਉਠਾਏ ਸਨ। ਸਿਖਰਲੀ ਕੋਰਟ ਨੇ ਉਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਏ ਕਿ ਸਬੰਧਤ ਅਥਾਰਿਟੀਜ਼ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 72 ਤਹਿਤ

ਕੇਂਦਰ 'ਤੇ ਦੋਹਰੇ ਮਾਪਦੰਡ ਅਪਣਾਉਣ ਦੇ ਦੋਸ਼
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜੋਆਣਾ ਦੀ ਰਿਹਾਈ 'ਤੇ ਯੂ-ਟਰਨ ਲੈਣ ਅਤੇ ਦੋਹਰੇ ਮਾਪਦੰਡ ਅਪਣਾਉਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਹਨ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਤੇ 'ਆਪ' ਦਾ ਗੁਪਤ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਜੋ ਬੰਦੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਵਿਚ ਅੜਿੱਕਾ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਮਜੀਠੀਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੱਟ ਮਾਰੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ 2019 ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ 550 ਸਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਮੌਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਜੋਆਣਾ ਦੀ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਆਖੀ ਸੀ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜੋਆਣਾ ਦੀ ਰਹਿਮ ਦੀ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਟੈਂਡ ਬਦਲ ਲਿਆ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਤੁਰਤ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਅਪੀਲ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਐਡਵੋਕੇਟ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਮਗਰੋਂ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜੋਆਣਾ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੁਣ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਸਜ਼ਾ ਮੁਆਫ ਕਰ ਕੇ ਰਾਜੋਆਣਾ ਨੂੰ ਤੁਰਤ ਰਿਹਾਅ ਕਰੇ। ਐਡਵੋਕੇਟ ਧਾਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਭਾਈ ਰਾਜੋਆਣਾ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ 550ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਮੌਕੇ ਰਾਜੋਆਣਾ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤਬਦੀਲੀ ਸਬੰਧੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੰਦੇਨਜ਼ਰ ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤੁਰਤ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜੋਆਣਾ ਉਮਰ ਕੈਦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਦੇ ਭੇਜੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਰਾਜੋਆਣਾ ਨੂੰ 31 ਅਗਸਤ 1995 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਿਵਲ ਸਕੱਤਰੇਤ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਧਮਾਕੇ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਾਨ ਜਾਂਚੀ ਰਹੀ ਸੀ, ਵਿਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੋਰਟ ਨੇ ਜੁਲਾਈ 2007 ਵਿਚ ਰਾਜੋਆਣਾ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਸੀ।

ਪਿੰਡ ਮੂਸਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਨਾਈਜੀਰੀਅਨ ਮੂਲ ਦਾ ਰੈਪਰ ਟਿਓਨ ਵੇਨ

ਮਾਨਸਾ: ਨਾਈਜੀਰੀਅਨ ਮੂਲ ਦਾ ਰੈਪਰ ਟਿਓਨ ਵੇਨ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਗੀਤ ਦੀ ਸੁਟਿੰਗ ਲਈ ਮਰਹੂਮ ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਇਕ ਸਿੱਧੂ ਮੂਸੇਵਾਲਾ ਦੇ ਪਿੰਡ ਮੂਸਾ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਜਿਥੇ ਉਸ ਨੇ ਮਰਹੂਮ ਗਾਇਕ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਸਿੱਧੂ ਮੂਸੇਵਾਲਾ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਤਾਜ਼ਾ ਕੀਤੀਆਂ।
ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਨਾਈਜੀਰੀਅਨ ਮੂਲ ਦਾ ਇਹ ਕਲਾਕਾਰ ਇਸ ਮੌਕੇ ਸਿੱਧੂ ਮੂਸੇਵਾਲਾ ਦੀ ਸਮਾਧ 'ਤੇ ਵੀ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਸਣੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਘੁੰਮਿਆ।
ਟਿਓਨ ਵੇਨ ਨੇ ਪਿੰਡ ਜਵਾਹਰਕੇ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਥਾਂ ਵੀ ਵੇਖਿਆ, ਜਿਥੇ ਸਿੱਧੂ ਮੂਸੇਵਾਲਾ ਦਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਿੱਧੂ ਮੂਸੇਵਾਲਾ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਲਕੌਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੁਭਦੀਪ ਨੇ ਇਸ ਕਲਾਕਾਰ ਨਾਲ ਇਕ ਗੀਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਟਿਓਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੀਤ ਦੀ ਸੁਟਿੰਗ ਪਿੰਡ ਮੂਸਾ ਵਿਚ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਗੀਤ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੂ

ਮੂਸੇਵਾਲਾ ਦੇ ਪਿੰਡ, ਘਰ ਤੇ ਖੇਤ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਟਿਓਨ ਨੇ ਬਲਕੌਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਿੱਧੂ ਮੂਸੇਵਾਲਾ ਦੇ ਪਸੰਦੀਦਾ ਟਰੈਕਟਰ 5911 ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੀ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਸ ਨੇ 5911 ਟਰੈਕਟਰ ਦੇ ਮੁਹਰਲੇ ਦੋਵੇਂ ਟਾਇਰ ਹਵਾ 'ਚ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਾ ਸਟੈਂਟ ਵੀ ਕੈਮਰੇ 'ਚ ਕੈਦ ਕੀਤਾ।

ਸੰਦੀਪ ਅੰਬੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਬਾਕੀ ਕਾਤਲਾਂ ਦੀ ਛੇਤੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੀ ਮੰਗ

ਜਲੰਧਰ: ਸੰਦੀਪ ਨੰਗਲ ਅੰਬੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਸੰਦੀਪ ਨੰਗਲ ਅੰਬੀਆਂ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸੰਦੀਪ ਕਤਲ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀਆਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਲਦੀ ਫੜਿਆ ਜਾਵੇ।
ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਗਵਾਹ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਵਾਸੀ ਬਾਝੇ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸੰਦੀਪ ਦੇ ਭਰਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਕਰਤਾ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਬਾ ਖੇਤਾ ਅਮਰੀਕਾ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਸੁੱਖਾ ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਸਨਾਵਰ ਵਿੱਲੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਨੂੰ ਫੜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਨਾਵਰ ਸਿੰਘ ਵਿੱਲੋਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਬੱਡੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਵੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੰਦੀਪ ਵੱਲੋਂ ਅਲੱਗ

ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਬਣਾ ਲਈ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਖਿਡਾਰੀ ਸੰਦੀਪ ਦੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਭਾੜੇ ਦੇ ਸੁਟਰਾਂ ਤੋਂ ਸੰਦੀਪ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਰਜਣ ਸਿੰਘ ਚੱਠਾ ਨੂੰ ਫੜਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਜਾਗੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ

ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸੁਰਜਣ ਸਿੰਘ ਚੱਠਾ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿਵਾਈ ਜਾਵੇ।
ਦੱਸ ਦਈਏ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਬੱਡੀ ਖਿਡਾਰੀ ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਉਰਫ ਸੰਦੀਪ ਨੰਗਲ ਅੰਬੀਆਂ ਦੇ ਕਤਲ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤੀ ਕਬੱਡੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਰਜਣ ਸਿੰਘ ਚੱਠਾ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਘਰੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਚੱਠਾ ਨੂੰ ਫੜਨ ਲਈ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਸਿਵਲ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ। ਚੱਠਾ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਦੇ ਰਹੇ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 14 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਮੱਲੀਆਂ 'ਚ ਕਬੱਡੀ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜ ਅਣਪਛਾਤੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੇ ਨੰਗਲ ਅੰਬੀਆਂ ਦੇ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਨੌਂ ਜਣਿਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਿੰਜਾਈ ਘੁਟਾਲਾ: ਠੇਕੇਦਾਰ ਗੁਰਿੰਦਰ 'ਭਾਪਾ' ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਵਧੀਆਂ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਬਿਊਰੋ ਵੱਲੋਂ ਸਿੰਜਾਈ ਘੁਟਾਲੇ ਵਿਚ ਨਾਮਜ਼ਦ ਠੇਕੇਦਾਰ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਭਾਪਾ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵਧ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਚਰਚਿਤ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਇਨਫੋਰਸਮੈਂਟ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ (ਈ.ਡੀ.) ਦੀ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਦੀ ਅਗਾਊਂ ਜ਼ਮਾਨਤ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
ਈ.ਡੀ. ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗੈਰ-ਜ਼ਮਾਨਤੀ ਵਾਰੰਟ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ਈ.ਡੀ. ਸੂਤਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੰਜਾਈ ਘੁਟਾਲੇ ਵਿਚ ਨਾਮਜ਼ਦ ਇਸ ਵਿਕਾਸੀ ਵੱਲੋਂ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਇਸ ਲਈ ਹਿਰਾਸਤੀ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਅਰੰਭੀ ਗਈ ਹੈ। ਈ.ਡੀ. ਨੇ ਸਿੰਜਾਈ ਘੁਟਾਲੇ ਵਿਚ ਜਾਂਚ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ 2018 ਵਿਚ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਪਰ ਠੇਕੇਦਾਰ ਦੀਆਂ 41 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਮਾਰਚ 2022 ਵਿਚ ਕੁਰਕ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਸੂਤਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਈ.ਡੀ. ਨੇ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਘੋਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਠੇਕੇਦਾਰ ਦੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ 70 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹੈ। ਲਿਹਾਜ਼ਾ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ

ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਬਿਊਰੋ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਠੇਕੇਦਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਖਿਲਾਫ ਸਾਲ 2017 ਵਿਚ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਤੇ ਧੋਖਾਧੜੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਦਰਜ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਗੁਲਸ਼ਨ ਨਾਗਪਾਲ, ਐਕਸੀਅਨ, ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਣ, ਚੀਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ), ਬਜਰੰਗ ਲਾਲ ਸਿੰਗਲਾ, ਐਕਸੀਅਨ, ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਚੀਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ), ਕਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ, ਐਸ.ਡੀ.ਓ. (ਸੇਵਾਮੁਕਤ), ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਚੀਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ), ਵਿਮਲ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰ ਅਤੇ ਸਿੰਜਾਈ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਕੁਝ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਅਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸੂਬੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਦੌਰਾਨ ਸਿੰਜਾਈ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਰਹੇ ਦੋ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਵਿਚ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿੰਜਾਈ ਵਿਭਾਗ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ 'ਤੇ ਏਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਹਰਬਾਨ

ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਲਗਭਗ 1000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਟੈਂਡਰ ਅਲਾਟ ਹੋਏ ਜਿਹੜੇ ਵਿਭਾਗੀ ਰੋਟਾਂ ਨਾਲੋਂ 10-50 ਫੀਸਦ ਵੱਧ ਰੋਟਾਂ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਠੇਕੇਦਾਰ ਇਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਾ ਨਾ ਸਕਣ। ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਫਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਮੇਂ ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਸੀ.ਐਸ.ਓ. ਰੋਟਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਪਰ ਠੇਕੇਦਾਰ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਸੀ.ਐਸ.ਓ. ਰੋਟਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੋਟਾਂ 'ਤੇ ਠੇਕੇ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਵਿੱਤੀ ਘਾਟਾ ਪੈਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਨਵਰੀ 2017 ਵਿਚ ਚੋਣ ਜਾਬਤਾ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਟੈਂਡਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਸਮਝੌਤੇ ਤਹਿਤ ਹੀ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਠੇਕੇਦਾਰ ਨੂੰ ਦੋ ਵੱਡੇ ਉਸਾਰੀ ਕਾਰਜ ਅਲਾਟ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਈ.ਡੀ. ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਮੰਡੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਵਾਨ ਦੀਆਂ 30 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਅਟੈਚ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਨੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਵਾਨ ਖਿਲਾਫ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਮਦਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਸਮੇਂ ਭਲਵਾਨ ਨੂੰ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਛਿੱਕੇ ਟੰਗ ਕੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

Punjab Times
Established in 2000
24th Year in Publication

Published every Saturday
by **A B Publication Inc.**
20451 N Plum Grove Rd.
Palatine, IL 60074-2018
Ph:847-359-0746
Fax:847-705-9388
Email:punjabtimes1@gmail.com
www.punjabtimesusa.com

Founder Editor:
Amolak Singh Jammu
Astt. Editors:
Jaspreet Kaur
Amrit Pal Kaur

Photographer
Kamaljit Singh Virdi
Ph. 847-502-2703

Our Columnists
Gurbakhsh Singh Bhandal
Buta Singh
Tarlochan Singh Dupalpur
Corrpondents
California
Ashok Bhaura
Detroit, MI
Rajinder Syan
734-261-0936
New York
Iqbal S. Jabowalia
917-375-6395

Postmaster: Please send
address changes to Punjab Times,
20451 N. Plum Grove Rd., Palatine,
IL 60074

Distributed in:
California, Illinois, Indiana, Ohio,
Michigan, Wisconsin, Mississippi,
Iowa, Arkansas, Massachusetts,
Texas, Virginia, Nevada, Washington,
Oregon, Arizona, Georgia, Florida,
New York, New Jersey, Connecticut,
Oklahoma, Pennsylvania, Missouri,
Kentucky, Kansas.

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪਰਚਾ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ
ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ: 115 ਡਾਲਰ
ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਈ: 475 ਡਾਲਰ

ਨੋਟ: ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਿੱਤ ਛਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ ਇਸਤਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਾਠਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਸਤਿਹਾਰ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਆਪ ਕਰ ਲੈਣ।

Disclaimer

The views expressed in the articles published in the columns of Punjab Times are that of their writers, and it is not implied that Punjab Times endorses them.

Sameway Punjab Times does not necessarily endorses the claims made in the advertisements published in Punjab Times.

All disputes subject to Chicago jurisdiction.

ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਨਵੇਂ ਬੱਸ ਰੂਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੰਪਰਕ ਨੂੰ ਮੁੜ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਬੱਸਾਂ ਦੇ ਰੂਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਪਹੁੰਚ ਸਕਣਗੇ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵੀ ਮਿਲੇਗਾ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਬੱਸਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਰੂਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੂਟਾਂ 'ਤੇ ਬੱਸਾਂ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਬਿਨਾਂ ਵਿਆਜ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਜੋ 5-7 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਬੱਸਾਂ ਚਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ

ਮਨੀਪੁਰ ਵਿਚ ਫਸੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਹੈਲਪਲਾਈਨ ਨੰਬਰ ਜਾਰੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉੱਤਰ ਪੂਰਬੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆਏ ਸੂਬੇ ਮਨੀਪੁਰ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੱਢਣ ਲਈ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਸੂਬੇ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਰਾਹੁਲ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਮਨੀਪੁਰ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੈਲਪਲਾਈਨ ਨੰਬਰ 9417936222 ਉੱਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮਨੀਪੁਰ ਵਿਚ ਫਸੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ/ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਚਿੰਤਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕਮੁੱਠਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਔਖੀ ਘੜੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ।

ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ 'ਚ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਖਤਮ

ਅਮਰਾਵਤੀ (ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼): ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵਾਈ.ਐਸ. ਜਗਨ ਮੋਹਨ ਰੈੱਡੀ ਨੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦੇਣ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਗੁੰਬੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਸਾਰੇ ਲਾਭ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਪੁਜਾਰੀਆਂ, ਪਾਦਰੀ ਅਤੇ ਮੌਲਵੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਵੀ

ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇੜੇ ਧਮਾਕਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹਾਈ ਅਲਰਟ (ਪਹਿਲੇ ਸਫੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਜਥੇਦਾਰ ਹਵਾਰਾ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨਜ਼ਦੀਕ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਹੋਏ ਧਮਾਕਿਆਂ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਸੰਗਤ 'ਚ ਸਹਿਮ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਮਾਕਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਹੈ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਸਰਬ-ਉੱਚ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੁਰਾਣੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਾਰੇ ਰੂਟ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਰੂਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਰੂਟ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦਾ ਜਰੀਆ ਬਣ ਸਕੇ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸੈੱਟ ਕਰ ਵਾਸਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵਿਆਜ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 7 ਤੋਂ 8 ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਚੌਸਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬੱਸ ਦਿਨ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਤੱਕ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਪਿੰਡ ਤੱਕ ਗੇੜਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਲਗਾਏਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਨਵੇਂ ਰੂਟਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੈੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਵਾਹਨ ਚਾਲਕ ਨੇ ਬੱਸ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਰੜਿਆ, 8 ਮੌਤਾਂ

ਹਿਊਸਟਨ: ਟੈਕਸਸ ਵਿਚ ਇਕ ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪਨਾਹ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬੱਸ ਸਟਾਪ ਉੱਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਵਾਹਨ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ। ਟੱਕਰ ਨਾਲ ਕਰੀਬ 8 ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਆਵਾਸੀ ਹਨ। ਕਈ ਲੋਕ ਫੱਟਣ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਘਟਨਾ ਇਕ ਬੱਸ ਸਟਾਪ ਉੱਤੇ ਵਾਪਰੀ ਜੋ ਕਿ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਇਕ 'ਸੈਲਟਰ' ਓਜ਼ਾਨੈਮ ਸੈਂਟਰ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਬਰਾਉਨਜ਼ਵਿਲੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੱਤ ਲੋਕ ਮੌਕੇ ਉੱਤੇ ਹੀ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਸਟਾਪ ਉੱਤੇ ਇਹ ਲੋਕ ਬੱਸ ਉਡੀਕ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਜਾਂ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਸਨ। ਪਨਾਹ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਇਕ 'ਗੈਰ-ਸਾਧਾਰਨ' ਘਟਨਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਪੁਲਿਸ

ਅਸਲੀਲ ਵੀਡੀਓ ਮਾਮਲਾ: ਕਟਾਰੂਚੱਕ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ 'ਸਿਟ' ਕਾਇਮ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਸਿਵਲ ਸਪਲਾਈ ਮੰਤਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ ਕਟਾਰੂਚੱਕ ਖਿਲਾਫ਼ ਲੱਗੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਲਈ ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ. ਨਰਿੰਦਰ ਭਾਰਗਵ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ (ਸਿਟ) ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਡੀ. ਹਰੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਪਠਾਨਕੋਟ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀ ਐਚ.ਪੀ.ਐੱਸ. ਖੱਖ ਨੂੰ ਸਿਟ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਬਿਊਰੋ ਆਫ ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿਟ ਦੇ ਗਠਨ ਸਬੰਧੀ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਮੁਤਾਬਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਧਾਇਕ ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਨੇ

ਇਕ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਵੀਡੀਓ ਰਾਜਪਾਲ ਬਨਵਾਰੀ ਲਾਲ ਪੁਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਸੌਂਪਦਿਆਂ ਮੰਤਰੀ ਖਿਲਾਫ਼ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਲੰਧਰ ਜਿਮਨੀ ਚੋਣ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਮੈਦਾਨ ਭਖਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਾਂਗਰਸ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਤੂਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਦੱਬਿਆ ਰਿਹਾ ਪਰ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਕੌਮੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਕਰਕੇ ਮੰਤਰੀ 'ਤੇ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਸਨ। ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਿਜੈ ਕੁਮਾਰ ਸਾਂਪਲਾ ਸਰਗਰਮ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਕਾਰਵਾਈ ਰਿਪੋਰਟ ਮੰਗੀ ਸੀ।

ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉ ਕੇਂਦਰ 'ਚੋਂ 15 ਮਰੀਜ਼ ਭੱਜੇ

ਮੋਗਾ: ਪਿੰਡ ਜਨੇਰ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਸਰਕਾਰੀ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉ ਤੇ ਮੁੜ ਵਸੋਬਾ ਕੇਂਦਰ 'ਚੋਂ ਦਿਨ-ਦਿਹਾੜੇ 15 ਮਰੀਜ਼ ਫਰਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ ਜਦਕਿ ਬਾਕੀਆਂ ਬਾਰੇ ਹਾਲੇ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਨੇ ਨਸ਼ਾ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਕੋਟ ਈਸੇ ਖਾਂ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੈਡੀਕਲ ਅਫਸਰ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਜਨੇਰ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉ ਤੇ ਮੁੜ ਵਸੋਬਾ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਡਾ. ਰਾਕੇਸ਼ ਬਾਲੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ 26 ਮਰੀਜ਼ ਦਾਖਲ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਲੀਬਾਲ ਤੇ ਹੋਰ ਖੇਡਾਂ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚਲੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੇਡਣ ਲਈ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 15 ਜਣੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਗਾਰਡ ਨੂੰ ਝਕਾਨੀ ਦੇ ਕੇ ਫਰਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਕੋਲ ਪੁੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉ ਕੇਂਦਰ 'ਚ ਪਰਤਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਨੇ ਗੈਸ ਲੀਕ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਵਿੱਚੀ

ਲੁਧਿਆਣਾ: ਗਿਆਸਪੁਰਾ ਦੇ 33 ਫੁੱਟੀ ਰੋਡ 'ਤੇ ਗੈਸ ਲੀਕੇਜ਼ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਲੁਧਿਆਣਾ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਡੀ.ਸੀ.ਪੀ. ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਬਣਾਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ (ਸਿਟ) ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਜਾਂਚ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਗਈ। 'ਸਿਟ' ਨੇ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਜ਼ੋਨ-ਸੀ ਦੇ ਐਸ.ਈ. ਪ੍ਰਸ਼ੋਤਮ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਬੋਰਡ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੁੱਛ-ਪੜਤਾਲ ਲਈ ਸੌਂਪਿਆ ਹੈ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਫ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਤਹਿ ਤੱਕ ਜਾਵੇਗੀ

ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਬੋਰਡ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਪਾਏ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਧਰ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਗ੍ਰੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (ਐਨ.ਜੀ.ਟੀ.) ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਸਖਤ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਹੈ।

ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ. ਘਟਨਾ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਪੁੱਜੀ ਅਤੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਟੀਮ ਨੇ ਫੈਕਟਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮੈਨੇਜਰਾਂ ਤੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿੱਟ ਨੇ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕੈਮਿਕਲਾਂ ਦੀ ਵੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਗੈਂਗਸਟਰ ਸੁੱਖਾ ਬਾੜੇਵਾਲਾ ਦੀ ਹੱਤਿਆ

ਲਈ ਸੱਦਣ ਵਾਲੇ ਸੁੱਖੇ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਦੋਸਤ ਰੋਹਿਤ ਉਰਫ਼ ਈਸੂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਚ ਵੀ ਗੋਲੀ ਲੱਗੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਗੰਭੀਰ ਦੱਸੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੌਰਾਨ ਸੁੱਖੇ ਨਾਲ ਆਇਆ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਅਣਪਛਾਤਾ ਸਾਥੀ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਫਰਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਲਗਾਤਾਰ ਗੋਲੀਆਂ ਚੱਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਆਲੇ-

ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਲੋਕ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ ਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਖਬਰ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ। ਗੈਂਗਸਟਰ ਸੁੱਖਾ ਬਾੜੇਵਾਲੀਆ ਦੀ ਪਤਨੀ ਅਮਿਤਾ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਰੋਹਿਤ ਉਰਫ਼ ਈਸੂ ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰੀ ਵੇਲੇ ਸੁੱਖੇ ਦਾ ਨਾਂ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਗੋਲਬਾਤ ਰਾਹੀਂ ਆਪਸੀ ਵਿਵਾਦ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਲੇ ਸਨ, ਪਰ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਛਿੱਤੀ ਬਹਿਸ ਨੇ ਖੂਨੀ ਰੂਪ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

(ਡਾ.) ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ	ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ	ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਜੱਸੀ) ਗਿੱਲ
ਬਲਵਿੰਦਰ (ਨਿੱਕੀ) ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ	ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ	ਡਾ. ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਢਿੱਲੋਂ	ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ	ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡੇਰ
ਡਾ. ਇਨਕਲਾਬੀ ਥਾਂਦੀ	ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ	ਜਗਦੀਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ
ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ	ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ	ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਘੁੰਨ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ	ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ	ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰੜ

ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ
ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ
ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ
ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ
ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ
ਗੁਰਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
ਜਸਕਰਨ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ

ਜੋਸਨ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਸਦਮਾ, ਪਿਤਾ ਸਵਰਗਵਾਸ

ਰੋਜ਼ਰਜ (ਅਰਕਨਸਾਸ): ਇਥੋਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ਰਜ ਸਿਟੀ ਦੇ ਨਾਮੀ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਜੋਸਨ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਵਕਤ ਭਾਰੀ ਸਦਮਾ ਲੱਗਾ ਜਦੋਂ ਮਲੋਟ ਨਜ਼ਦੀਕ ਪਿੰਡ ਛਾਪਿਆਵਾਲੀ ਵਿਖੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੋਸਨ ਦਾ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੋਸਨ 67 ਸਾਲ ਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਡਾਇਬੀਟੀਜ਼ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਡਾਇਲਿਸਿਸ ਉਤੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਪਿੰਡ ਛਾਪਿਆਵਾਲੀ ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਪੁੱਤਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੋਸਨ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਤ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਅਕਸਰ ਆਉਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨੂੰ ਦਾਦ ਦਿੰਦੇ।

ਪਿੰਡ ਛਾਪਿਆਵਾਲੀ ਵਿਖੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਤਿਮ ਰਸਮਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਜੋਸਨ ਪਰਿਵਾਰ ਵਲੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਟੈਪਲ ਰੋਜ਼ਰਜ ਵਿਖੇ ਵਿਛੜ ਚੁੱਕੀ ਆਤਮਾ ਨਮਿਤ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਬੀਬੀ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਜਥੇ ਵਲੋਂ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਰੋਜ਼ਰਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਕੇ-ਸਬੰਧੀ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਅਤੇ ਦੋਸਤ-ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਦੁਖ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ। ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਕਟ ਦੇ ਪਿੰਡ ਭਦਮਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇਥੋਂ ਦੇ ਨਾਮੀ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਸ. ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਬਿੰਦ ਦੇ ਕੁਤਮ ਸਨ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਵੜੈਚ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਰਿਆਰ, ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਸਕੱਤਰ, ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੁੰਗ, ਹਰਮਿਨ ਬਿੰਦ ਅਤੇ ਮਿਸੀਸਾਗਾ ਤੋਂ ਕੰਵਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਦੁਖ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ।

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਸਾ ਟਰੱਸਟ ਵਲੋਂ 'ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ' ਪੁਸਤਕ ਲੋਕ ਅਰਪਣ

ਵਿਦੇਸ਼ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ- ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ

ਫਗਵਾੜਾ: ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਸਾ ਟਰੱਸਟ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਅਤੇ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਕਾਮਿਲ ਅਤੇ ਡਾ. ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੁਮਟਾਲਾ ਵਲੋਂ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ 'ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ' ਦਾ ਲੋਕ ਅਰਪਣ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਬੋਲਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ, ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ, ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਹਰ ਪਲ ਤਤਪਰ ਹਨ।

ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ ਅਤੇ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਯੂ.ਐਸ.ਏ. ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪਲਾਹੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਹੈ ਅਤੇ

ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਸਭਿਆਚਾਰ, ਬੋਲੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਹਰ ਪਲ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕੀਤਾ। ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਨਰਿੰਦਰ ਸੈਣੀ, ਅਨੂਪ ਦੁੱਗਲ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੱਲ ਪਲਾਹੀ, ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸੱਲ ਪਲਾਹੀ, ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਜੀਤ ਰਾਓ, ਦਿਲਬਹਾਰ ਸੌਕਤ, ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਕਮਲੇਸ਼ ਸੰਧੂ, ਅਸ਼ੋਕ ਸ਼ਰਮਾ ਆਦਿ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਸਾ ਟਰੱਸਟ ਵਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ ਦੇ ਪਤਨੀ ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ, ਜਗਤਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ।

ਸਿੱਖ ਰਾਈਡਰਜ਼ ਵੱਲੋਂ ਟੈਕਸਾਸ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਈ ਨੌਵੀਂ ਸਲਾਨਾਂ ਬਾਈਕ ਰੈਲੀ ਯਾਦਗਾਰੀ ਹੋ ਨਿਬੜੀ।

ਡੈਲਸ (ਟੈਕਸਾਸ): ਸਿੱਖ ਰਾਈਡਰਜ਼ ਆਫ ਅਮਰੀਕਾ ਨਾਮੀ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਕਲੱਬ ਬੇਕਰਸਫੀਲਡ ਵਿੱਚ ਵਿਸਕਾਨਸਿਨ ਦੇ ਓਕ ਕਰੀਕ ਗੁਰੂਪਰ ਵਿਖੇ ਹੋਏ ਨਸਲੀ ਹਮਲੇ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਗਰੁਪ

ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ। ਇਸ ਰੈਲੀ ਨੂੰ ਫਰੀਵੇਅ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਅਰਵਿੰਗ ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਐਸਕੋਰਟ ਕਰਕੇ ਬਿੰਡਫਰਡ ਤੋਂ ਡੈਲਸ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ।

ਇਸ ਰੈਲੀ ਵਿੱਚ 250 ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੋਟਰ

ਵੱਲੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਅਮਰੀਕਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪਹਿਚਾਣ ਸਬੰਧੀ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ ਸਿੱਖ ਰਾਈਡਰਜ਼ ਵੱਲੋਂ ਅਮਰੀਕਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਲਾਘਾਯੋਗ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਸੇ ਕਤੀ ਤਹਿਤ ਲੰਬੇ ਹਫਤੇ ਬਿੰਡਫਰਡ ਟੈਕਸਾਸ ਵਿਖੇ ਸਿੱਖ ਰਾਈਡਰਜ਼ ਆਫ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਨੌਵੀਂ ਸਲਾਨਾਂ ਮੋਟਰ-ਸਾਈਕਲ ਰੈਲੀ ਦਾ ਯੋਜਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਬਾਈਕ ਰੈਲੀ ਸਾਈਕਲ ਗੇਅਰ ਡੀਲਰਸ਼ਿਪ ਬਿੰਡਫਰਡ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅਰਦਾਸ ਤੇ ਗੋਰਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪਰੇਅਰ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ 'ਤੇ ਤੀਹ ਮੀਲਾਂ ਦਾ ਸਫਰ ਤਹਿ ਕਰਕੇ ਸਟੋਰਕਸ ਪਲੇਸ ਡੈਲਸ ਵਿੱਖੇ

ਸਾਈਕਲ ਸਵਾਰਾਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ, ਸੈਕਤਿਆਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਅਮਰੀਕਨ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਰੈਲੀ ਦੌਰਾਨ ਲੋਕਲ ਚੈਰਟੀਆਂ ਲਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਡਾਲਰ ਦਾ ਫੰਡ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਇਸ ਮੌਕੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਲੱਗੇ ਸਿੱਖ ਰਾਈਡਰਜ਼ ਬੂਥ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਦਸਤਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਰਪੂਰ ਪੈਂਫਲਿੱਟ ਵੀ ਵੰਡੇ ਗਏ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੈਰੇ ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਸਨ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਾਈਡਰਜ਼ ਦੇ ਇਸ ਉਪਰਾਲੇ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਸਲਾਘਾ ਕੀਤੀ।

ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੇ ਵੇਰਵਾ ਨੀਟਾ ਮਾਛੀ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਰੈਂਟਨ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਚੋਣ

ਸਿਆਟਲ: ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਰੈਂਟਨ (ਸਿਆਟਲ) ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਚੋਣ ਅਗਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਇੱਥੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਿਨਾਂ ਵੋਟਾਂ ਤੋਂ ਪੰਥਕ ਰਹੁਰੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਮੇਟੀ ਚੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਰੈਂਟਨ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਵੈਸਟ ਕੋਸਟ ਦੀ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪੰਥਕ ਸਟੇਜ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਥੇ 100% ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਹੈ।

ਲੰਬੇ ਐਤਵਾਰ ਪੰਜਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦਾ ਪੈਨਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਪਰਚੀਆਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਹਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ, ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੈੱਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਭਾਈ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਕੀਰਤਨੀਏ

ਭਾਈ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਤੋਂ ਕੰਠ ਬਾਣੀ ਸੁਣੀ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਾਸਟਰ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ, ਬੀਬੀ ਸਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਬੀਬੀ ਰਾਜਬਿੰਦਰ ਕੌਰ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ।

ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਦੇ ਪੈਨਲ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਈ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸੁਰਿੰਦਰ

ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਹੋਏ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਪੈਨਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦਾ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਅਤੇ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਸਗਲਾਨੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 27 ਮਈ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਰ ਸੈਂਟਰ ਕੈਂਟ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਸਜਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸਟੇਜ ਦੀ ਸੇਵਾ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਭਾਈ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਨਿਹੰਗ) ਨੇ ਨਿਭਾਈ।

ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਹੋਠੀ (ਪ੍ਰਧਾਨ), ਭਾਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ), ਭਾਈ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ), ਭਾਈ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ), ਭਾਈ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਮੀਤ ਸਕੱਤਰ), ਭਾਈ ਗਗਨਦੀਪ ਸਿੰਘ (ਖਜਾਨਚੀ), ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਖਾਬੜਾ (ਸਹਾਇਕ ਖਜਾਨਚੀ), ਭਾਈ ਮਲੂਕ ਸਿੰਘ (ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਸਕੱਤਰ), ਭਾਈ ਸਕੱਤਰ), ਭਾਈ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਮੀਤ ਸਕੱਤਰ), ਭਾਈ ਗਗਨਦੀਪ ਸਿੰਘ (ਖਜਾਨਚੀ), ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਖਾਬੜਾ (ਸਹਾਇਕ ਖਜਾਨਚੀ), ਭਾਈ ਮਲੂਕ ਸਿੰਘ (ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਸਕੱਤਰ), ਭਾਈ ਸਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸਿੰਧੂ (ਮੈਂਬਰ), ਭਾਈ ਹਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ (ਮੈਂਬਰ), ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨਾਗਰਾ (ਮੈਂਬਰ), ਭਾਈ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਖੁੱਰਾ (ਮੈਂਬਰ) ਚੁਣੇ ਗਏ ਹਨ।

ਪੀਸੀਏ ਫਰਿਜ਼ਨੋ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਨਾਈਟ ਤੇ ਵਾਰਸ ਭਾਰਾਵਾ ਨੇ ਕਰਵਾਈ ਬਹਿਜਾ ਬਹਿਜਾ..!

ਫਰਿਜ਼ਨੋ (ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ): ਸਥਾਨਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਚਰਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ 'ਵਿਸਾਖੀ ਨਾਈਟ' ਟਾਵਰ ਥੇਅਟਰ ਫਰਿਜ਼ਨੋ ਵਿਖੇ ਸ਼ਾਨੋ-ਸ਼ੌਕਤ ਨਾਲ ਕਰਵਾਈ ਗਈ। ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨਾਲ ਖਚਾਖਚ ਭਰੇ ਹਾਲ ਅੰਦਰ ਸਟੇਜ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸਟੇਜਾਂ ਦੀ ਮਲਕਾ ਆਸ਼ਾ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਘੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸ਼ਾਇਰਾਨਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ।

ਸ਼ੋਅ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਾਰਿਸ ਭਰਾਵਾਂ, ਮਨਮੋਹਣ ਵਾਰਸ, ਕਮਲ ਹੀਰ, ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਰ ਨੇ ਪਿਸਟਲ ਤਾਂ ਮਿਲਣ ਬਜ਼ਾਰੋਂ, ਜਿਗਰੇ ਨਾ

ਮਿਲਦੇ ਬਈ ਆਦਿ ਸੱਭਿਅਕ ਗੀਤ ਗਾ ਕੇ ਕੀਤੀ। ਉਪਰੰਤ ਸੰਗਤਾਰ, ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੀਤ ਈ-ਮੇਲਾ

ਤੇਰੀਆਂ ਡਲੀਟ ਹੋ ਗਈਆਂ ਗਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸੁਰੀਲੇ ਬੋਲਾਂ ਨਾਲ ਸੁੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮੰਤਰ ਮੁੰਗਧ ਕੀਤਾ। ਕਮਲ ਹੀਰ, ਜਿਸਨੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਪੁਰਾਣੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਐਸੀ ਫਹਿਬਰ ਲਾਈ ਕਿ

ਦਰਸ਼ਕ ਮਿਆਰੀ ਗਾਇਕੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਮਦਹੋਸ਼ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਵੱਖਰੀ ਮਸਤੀ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰੀ ਪੈ ਰਹੇ ਸਨ।

ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਮਨਮੋਹਨ ਵਾਰਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਮਦਾਰ ਅਤੇ ਸਦਾਬਹਾਰ ਗੀਤਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਚਰਮ ਸੀਮਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਜੀਅ ਜਾਨ ਨਾਲ ਗਾਇਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬਹੁ-ਚਰਚਿਤ ਗੀਤ ਗਾ ਕੇ ਐਸੀ ਭੰਗੜੇ ਦੀ ਧਮਾਲ ਪਾਈ

ਕਿ ਪੰਡਾਲ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪੱਥ ਢੋਲ ਦੇ ਡੱਗੇ ਤੇ ਬਿਰਕਦੇ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਨੱਚ ਨੱਚ ਕੇ ਅੰਬਰੀ ਧੂੜ ਚੜਾ ਦਿੱਤੀ।

ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਭਾਜਪਾਈਆਂ ਨੂੰ ਮੋਦੀ ਕੋਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੱਕ ਮੰਗਣ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿਹਾਤੀ ਵਿਕਾਸ ਫੰਡ (ਆਰ.ਡੀ.ਐਫ.) ਸਮੇਤ ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਮੰਡੀ ਫੀਸ ਘਟਾਏ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਲੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਭਾਜਪਾ 'ਚ ਨਵੇਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਮਸਲਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕੋਲ ਉਠਾਉਣ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਰੋਧੀ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਵਿਰੋਧੀ ਚਿਹਰਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਟਵੀਟ ਕੀਤਾ, 'ਸਾਡੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਹਾੜੀ ਦੇ ਸੀਜ਼ਨ 'ਚ ਮੰਡੀ ਫੀਸ ਤਿੰਨ ਫੀਸਦ ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ ਦੋ ਫੀਸਦ ਅਤੇ ਆਰ.ਡੀ.ਐਫ. ਤਿੰਨ ਫੀਸਦ ਤੋਂ ਘਟਾ ਜ਼ੀਰੋ ਫੀਸਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮੰਡੀ ਫੀਸ ਵਜੋਂ 250 ਕਰੋੜ ਅਤੇ ਆਰ.ਡੀ.ਐਫ. ਵਜੋਂ 750 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੇ ਕੁੱਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ।' ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, 'ਕੈਪਟਨ (ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ), (ਸੁਨੀਲ) ਜਾਖੜ, ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਬਾਦਲ, ਬੈਂਸ ਭਰਾ (ਸਿਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਬੈਂਸ), ਰਾਣਾ (ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ) ਸੋਢੀ, (ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ) ਕਾਂਗੜ, ਫਤਹਿਜੰਗ ਬਾਜਵਾ, ਇੰਦਰ

(ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ) ਅਟਵਾਲ, ਜੋ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਭਾਜਪਾ ਆਗੂ ਬਣੇ ਹਨ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਇਹ ਮਸਲਾ ਮੋਦੀ ਜੀ ਕੋਲ ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਹੈ?'

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਪੈਸਾ ਸੂਬੇ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ ਪਰ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਲੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਹੀ ਪੈਸਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਹਾੜੀ ਦੇ ਸੀਜ਼ਨ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੰਡੀ ਫੀਸ ਘਟਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ 250 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਰ ਖੋਹ ਲਏ ਹਨ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਫੰਡ ਘਟਾਏ ਜਾਣ ਖੁਲਾਸਾ ਸਾਲ 2023-24 ਲਈ ਕਣਕ ਦੀ ਖਰੀਦ ਸਬੰਧੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨਲ ਕੌਂਸਟ ਸੀਟ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਿਆਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਹਾਰ ਮਗਰੋਂ ਸੂਬੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲੀ ਨੀਅਤ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਬਣਦੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਕੇ ਮੁੜ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਕਿੰਨੀ ਕੁੱਝਣ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਨਸੀਹਤ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ

ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰਵੱਈਏ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੱਕ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਦਿਖਾਉਣ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਨੇ ਵੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਆਗੂ ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਮੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਕੇ

ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਵਿੱਤੀ ਤੰਗੀ ਵੱਲ ਧੱਕੇਗਾ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਕੇਂਦਰੀ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਭਰਨੀਆਂ ਔਖੀਆਂ ਹੋਣ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਫੰਡ ਦੀ ਆਮਦਨ 'ਤੇ ਕਰੀਬ 5500 ਕਰੋੜ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸਮੇਤ ਵਿਆਜ ਸਾਲਾਨਾ 1300 ਕਰੋੜ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਡੀ ਬੋਰਡ ਨੇ 4080 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਸਾਲਾਨਾ 866 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਬਣਦੀ ਹੈ। 31 ਮਾਰਚ 2023 ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਕਰੀਬ 12,800 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਲਿੰਕ ਸੜਕਾਂ ਮੁਰੰਮਤ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ 1992 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਇਹ ਕਿਸੇ ਚੁਣੌਤੀ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਭਾਜਪਾ ਬਦਲਾਖੋਰੀ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਕਰ ਰਹੀ: ਚੀਮਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: 'ਆਪ' ਆਗੂ ਤੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਫੰਡ ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰਨ 'ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ। ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਤੀ ਬਦਲਾਖੋਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਰ.ਡੀ.ਐਫ. ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰਨਾ ਰਾਜ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਾਜ਼ਾ ਵਿਤਕਰਾ ਹੈ। ਹਰਪਾਲ ਚੀਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਬਦਲਾਖੋਰੀ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸੂਬੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਆਖਰਕਾਰ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੀ ਹਾਰ ਨੂੰ ਹਜ਼ਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਭਾਜਪਾ ਹੁਣ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਅਤੇ ਫੰਡਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਆਰ.ਡੀ.ਐਫ. ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਤੇ ਹੋਰ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦਿੱਕਤਾਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਓਮਾਨ ਵਿਚ ਫਸੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਮਿਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਓਮਾਨ ਵਿਚ ਫਸੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਅਦਾ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਲਕ ਵਾਪਸ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਵਿਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਮਿਸ਼ਨ 'ਹੋਪ' ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇੱਥੇ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਵਾਸਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼੍ਰੀ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਓਮਾਨ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ

ਸਫਾਰਤਖ਼ਾਨੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਫਸੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਰਚੇ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਮਦਦ ਵਾਸਤੇ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉੱਥੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਲਗਭਗ 36 ਕੁੜੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਮੀਦ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਹਫਤੇ ਤਕ ਮੁਲਕ ਵਾਪਸ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ 25 ਦੇ ਕਰੀਬ ਪੰਜਾਬੀ ਲੜਕੀਆਂ ਫਸੀਆਂ

ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਵਿਜ਼ਿਟ ਵੀਜ਼ੇ ਉੱਤੇ ਗਈਆਂ ਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਰਵਾਸੀ ਬਣ ਗਈਆਂ ਜਾਂ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵੀਜ਼ੇ ਤਹਿਤ ਨੌਕਰਾਣੀ ਬਣ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਾਨੀ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਣ ਕਾਰਨ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਓਮਾਨ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਦੂਤ ਅਮਿਤ ਨਾਰੰਗ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਉੱਥੋਂ ਕੱਢਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਔਸਤਨ ਇਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰਦਾਤਾ ਹਰ ਬੱਚੀ ਲਈ

1000 ਓਮਾਨੀ ਰਿਆਲ ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਅਤੇ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ

ਵੀਜ਼ਾ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀ ਲੜਕੀ 2.5 ਲੱਖ ਭਾਰਤੀ ਰੁਪਏ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਮਾਲਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੜਕੀਆਂ 'ਤੇ ਚੋਰੀ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੇਸ ਦਾਇਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਸਾਰਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀਜ਼ਾ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰਤ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਸਾਬਕਾ ਅਕਾਲੀ ਨੇਤਾ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ ਭਾਜਪਾ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਸਪੀਕਰ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕੌਮੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੇਪੀ ਨੰਦਾ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ। 19 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਅਟਵਾਲ ਦਾ ਜਨਮ 15 ਮਾਰਚ 1937 ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ 2004 ਤੋਂ 2009 ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਦੀ 14ਵੀਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦਾ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਨ। ਉਹ ਦੋ ਵਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਵੀ ਰਹੇ।

ਆਪ ਵਿਧਾਇਕ ਕੁੰਵਰ ਵਿਜੈ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੇ ਮੁੜ ਆਪਣੀ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਬੇਅਦਬੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਘੇਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਧਾਇਕ ਕੁੰਵਰ ਵਿਜੈ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵਪਾਰਕ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਿਸਟਮ ਖਿਲਾਫ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗਰੀਨ ਐਂਟੇਨਿਊ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਨਿੱਜੀ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਦੇ ਇਮਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਾਰੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਸਰਾਸਰ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਟਾਊਨ ਪਲਾਨਰ ਵੱਲੋਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ

ਇਤਰਾਜ਼ ਵਾਲਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵੀ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨ

ਵਾਲੇ ਏ.ਟੀ.ਪੀ. ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੂੰ ਇੱਥੋਂ ਅਬੋਹਰ ਤੇ ਪਠਾਨਕੋਟ ਤਬਦੀਲ ਕਰ

ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਉਹ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਵੀ ਰੱਖ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਨਵੀਆਂ ਉਸਾਰੀਆਂ ਮਾਸਟਰ ਪਲਾਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਹਰ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਦੀ ਨੱਕ ਹੇਠ ਸ਼ਰੋਆਮ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਮਾਰਤ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਉੱਥੋਂ ਸਿਰਫ 200 ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਉੱਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅਪਣਾ ਘਰ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਪਰ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਆਪ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ 80 ਹੋਰ ਮੁਹੱਲਾ ਕਲੀਨਿਕ ਸਮਰਪਿਤ

ਲੁਧਿਆਣਾ: ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਹਮਰੁਤਬਾ ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੇ 80 ਨਵੇਂ ਆਮ ਆਦਮੀ ਕਲੀਨਿਕ ਸੂਬਾ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੁਹੱਲਾ ਕਲੀਨਿਕਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ 580 ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਤਿ-ਆਧੁਨਿਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨਾਲ ਲੈਸ ਇਹ ਕਲੀਨਿਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰੀ ਇਲਾਜ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਫਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤੱਕ 25.63 ਮਰੀਜ਼ ਆਮ ਆਦਮੀ ਕਲੀਨਿਕਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਲੀਨਿਕਾਂ 'ਤੇ ਕੁੱਲ 41 ਕਿਸਮ ਦੇ ਡਾਇਗਨੋਸਟਿਕ ਟੈਸਟ ਮੁਫਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਮਿਆਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ

ਦੱਸਦਿਆਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸੁਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼

ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਫਾਹੇ ਟੰਗ ਦਿਓ: ਕੇਜਰੀਵਾਲ

ਲੁਧਿਆਣਾ: ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ 'ਇਕ ਪੈਸੇ' ਦਾ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫਾਹੇ ਲਾ ਦਿਓ, ਪਰ ਇਹ ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਦੀ 'ਨੌਟਕੀ' ਤੇ 'ਤਮਾਸ਼ਾ' ਬੰਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜੀ, ਜੇਕਰ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੈ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਮਾਨਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਖਿਲਾਫ ਇਕ ਪੈਸੇ ਦਾ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫਾਹੇ ਲਾ ਦਿਓ।"

ਧਿਆਨ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਣਬੱਧ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬ ਹੁਣ ਵਾਧੂ ਬਿਜਲੀ ਵਾਲਾ ਸੂਬਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਸੂਬੇ 'ਚ ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਖਤਰਾ ਮੰਡਰਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਦੋਂਕਿ ਹੁਣ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਕੋਲ 37 ਦਿਨ ਦਾ ਕੋਲੇ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੇ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਦੀ ਕਾਫੀ

ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ 500 ਕਲੀਨਿਕ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਖੋਲ੍ਹੇ ਸਨ, ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਖੁਦ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਲਈ 40 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਢਾਈ ਲੱਖ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਟਾਟਾ ਸਟੀਲ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪਲਾਂਟ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਣਨ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਮਨਾਈ ਪਿਕਨਿਕ

ਸ਼ਿਕਾਰੀ (ਬਿਊਰੋ): ਇਥੋਂ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਵਾਲੀਬਾਲ ਟੀਮ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਬਸੀ ਵੁੱਡਜ਼ ਫਾਰੈਸਟ ਪ੍ਰੀਜ਼ਰਵ ਵਿਚ ਪਿਕਨਿਕ ਮਨਾਈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਵਾਹਵਾ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਖਾਸ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ 2023 ਦਾ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਇਕੱਠ ਸੀ, ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ 'ਤੇ ਰੌਣਕਾਂ ਸਨ। ਆਪਸੀ ਮੇਲ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਬਾਤਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਤੋਂ ਸਮਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਰਲ-ਮਿਲ ਕੇ ਪਿਕਨਿਕ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਵਧੀਆ ਮਾਹੌਲ ਬੱਝਾ ਸੀ। ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਲਈ ਖਾਣੇ ਦਾ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੇ ਚਿਕਨ, ਦਰਜਨ ਫਲੋਵਰ ਦੇ ਚਿਪਸ, ਬਿਸਕੂਟ, ਕੇਕ, ਕੋਲਡ ਡ੍ਰਿੰਕਸ, ਜੂਸ, ਫਲ ਆਦਿ ਦਾ ਖੂਬ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ। ਚਾਹ ਦੇ ਸ਼ੌਕੀਨਾਂ ਲਈ ਚਾਹ-ਸਮੋਸੇ, ਪਕੌੜਿਆਂ, ਡੋਨਟ ਤੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਵਾਦਿਸ਼ਟ ਚਟਣੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ।

ਲਈ ਨਿੰਬੂ ਪਾਣੀ ਤੇ ਸ਼ਕੰਜਵੀ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ। ਮਨੋਰੰਜਨ ਲਈ ਡੀ. ਜੇ. 'ਤੇ ਯਮਲਾ ਜੱਟ ਦੇ ਗੀਤ 'ਤੇਰੇ ਨੀ ਕਰਾਰਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪੱਟਿਆ' ਚਮਕੀਲੇ ਦੇ ਗੀਤ, ਦੀਦਾਰ ਸੰਧੂ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਮੁਹੰਮਦ ਸਦੀਕ ਤੇ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਗਾਣੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਉਤ-ਪੌਤ ਗੀਤ 'ਤੇਰੀ ਮੇਰੀ ਨਹੀਂ ਨਿਭਣੀ' 'ਲਗਦੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹੈ' 'ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਰਹਾਂ ਚੁੰਮਦੀ ਤੇਰਾ ਹਥੇਲੀ ਤੇ ਨਾਂ ਲਿਖ ਕੇ' 'ਤੇਰੀ ਤਸਵੀਰ ਸੀਨੇ ਨਾਲ ਲਾਈ

ਫਿਰਾਂ' 'ਮੁੜ ਮੁੜ ਯਾਦ ਸਤਾਵੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਦੀ', 'ਨਈਂ ਰੀਸਾਂ ਦੇਸ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ' 'ਰੰਗਲਾ ਪੰਜਾਬ ਸਾਡਾ' ਆਦਿ ਸਪੀਕਰ 'ਤੇ ਗੂੰਜਦੇ ਰਹੇ। ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੀਟ ਦੇ ਗੀਤ-ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਸਰੂਰ ਸੀ, ਉਥੇ ਦੇਸੀ ਬੀਟ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਮੌਜ-ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਕਈਆਂ ਦਾ ਅੱਡੀ ਹਿਲਾਉਣ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਵੱਡੇ ਮੇਲਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਢੋਲ ਢਮੱਕੇ, ਨਾ ਵੱਡੇ ਨਾਮੀ ਗਾਇਕ, ਨਾ ਵੱਡ-ਆਕਾਰੀ

ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਢਾਣੀ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੀ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੱਬ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੀਪ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਬੈਠਣ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ 'ਤੇ ਗੱਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਇਹ ਕਿੱਝ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਗੀਤ, ਗਾਣੇ ਤੇ ਦਲਜੀਤ ਦੋਸਾਝ ਦੀ ਸਟੇਜ ਪ੍ਰਫਾਰਮੈਂਸ ਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਜੋੜੀ ਆਦਿ ਦੀ ਚਰਚਾ ਜੋਰਾਂ

ਖਿਡਾਰੀ ਪੂਰਾ ਤਾਣ ਲਾ ਕੇ ਮੈਚ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦੇ ਡਾਈਜਨ ਵਾਲਾ ਟਰੈਕ ਸੂਟ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਬਣਵਾ ਕੇ ਲਿਆਏ ਤੇ ਅਜ ਉਸੇ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿੰਦੀ ਦਿਆਲ ਨੇ ਖਾਣੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਪਿਕਨਿਕ ਵਿਚ ਪਾਲ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਕਰਮਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਾਸੀ, ਹਰਜਿੰਦਰ

ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਜਸਬੀਰ ਦਿਓਲ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ, ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਠ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਠ, ਇੰਦਰਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਛਾਬੜਾ, ਬਲਦੇਵ ਗਿੱਲ, ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ, ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ, ਲਖਬੀਰ

ਸਟੇਜ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵੱਡੇ ਸਪੀਕਰ ਸਨ। ਬੱਸ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਡੀ. ਜੇ. ਸਪੀਕਰ 'ਤੇ ਗੀਤ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਹਰ ਕੋਈ ਮੌਜ-ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਪਿਕਨਿਕ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਈ ਗਰੁੱਪ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦੇ ਟਹਿਲਦੇ ਨਜ਼ਰੀ ਪੈਂਦੇ ਤੇ ਕੋਈ ਟੋਲੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਬਾਤਾਂ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ।

'ਤੇ ਸੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਵਾਲੀਬਾਲ ਦੇ ਮੈਚ ਵੀ ਹੋਏ। ਮੌਸਮ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਹੀ ਲੁਕਣ ਮਿਚੀ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਦੀ ਧੁਪ, ਕਦੀ ਮੀਂਹ ਦੇ ਭਰਵੇਂ ਛਿੱਟੇ ਪਰ ਵਾਲੀਬਾਲ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀ ਆਪਣੇ ਖੇਲ ਵਿਚ ਮਸਰੂਫ ਸਨ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵਾਲੀਬਾਲ ਰੋਕਣ ਤੇ ਚੰਗੀ ਵਾਲੀ ਸੁੱਟਣ ਦੇ ਗੁਰ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਨੈੱਟ ਤੇ ਗਿੱਲਾ ਮੈਦਾਨ ਚੈਲੰਜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੇ ਚੁਣੌਤੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਜਾ ਡਟੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਤਿਲਕਦੇ, ਡਿਗਦੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੋਰ ਲਾ ਕੇ ਖੇਡਿਆ ਤੇ ਗੇਮ ਦੇ ਸੈਟ ਪੂਰੇ ਖੇਡੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਚਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਾਫੀ ਤਗੜੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਟੀਮਾਂ ਆਏ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮਿਲ ਕੇ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ

ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਮਾਂਗਟ, ਜਸਰੂਪ ਸਿੰਘ, ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਂਗਟ, ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਬਬਲ ਵਰਮਾ, ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਰੀਅਲ ਇਸਟੇਟ, ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀਆ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਅਟਵਾਲ, ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਮੁਹਿੰਦਰ ਰਕਾਲਾ, ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਔਲਖ, ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਜੰਗੀ ਬੋਲੀਨਾ, ਇੰਦਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜੈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਇਸ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪਿਕਨਿਕ ਲਈ ਜਿਥੇ ਵਾਲੀਬਾਲ ਗਰੁੱਪ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਮੇਟੀ ਵਧਾਈ ਦੀ ਪਾਤਰ ਹੈ, ਉਥੇ ਸਮੁੱਚੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦਾ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਨੇ ਪਿਕਨਿਕ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚੰਨ ਲਾਏ।

AVEER TRAVEL SOLUTIONS LLC
ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:

- US Passport Services
- Indian Passport Renewal
- US Citizenship Application
- Green Card Renewal
- OCI & Renunciation
- Airport Pick-up & Drop-Off Services
- EAD Renewal
- Flight Tickets
- Visa Services
- Notary Services
- Power of Attorney

Contact: Aman Kaur Ph: 847-338-2141
 (Consular Expert with more than 10 years of experience)
 E-mail: Aveertravel@gmail.com
ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।
 For Airport Drop-Off and Pickup Indy to Chicago Please Contact AVI at:
 847-226-2323
 Located in INDIANAPOLIS (IN)

Sistar Mortgage
 Minimizing Cost, Maximizing Investment
 www.SistarMortgage.com

Balbir (Bill) Grewal, Loan Officer (NMLS 353442)
 Residential & Commercial Loans

(734) 330-8859 Mobile
(586) 802-7385 Fax
 Balbir.Grewal@SistarMortgage.com

Loans Available In Most States!

*Refinance up to 125% value of the house.

- Residential Loans (Purchase, Refinance & Cash Out Refinance).
- Self Employed and H1 Visa
- Jumbo loans
- Commercial Property With Business or Business Only.
- Business Equity Line of Credit.
- Multi Unit Investment Property.

No Cost Financing Available!
 Call 919-307-7577 or 847-530-1550
MKhatri@PrismHomeLending.com
 NC, IL and CA Mortgage Loans

Prism Lending Inc. NMLS # 1587080
 CA, FL, GA, IL, IN, NC, TX, WI Licensee
 850 E Higgins road, Suite #125W, Schaumburg, IL 60173

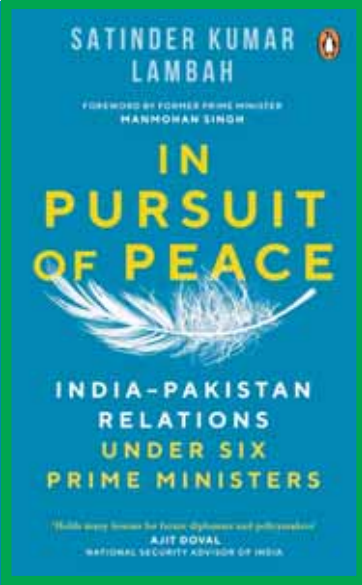
Madan Khatri
 NMLS #1980752

PropertyZoom Inc.
 Want to Buy/Sell Home or RE Investments
 (Up to 30% Comm'n Credit - NC License # C34703)
 17 years of Exp. / 500+ Transactions
 700+ Residence and Investment units
 Call Now 919-307-7577 or 847-530-1550
 Top 1st or 2nd Producer for Several Years at
 Berkshire Hathaway HS AH-IL Office
 1204 Nichols Creek Road, Durham NC 27703

ਅਮਨ ਦੀ ਤਲਾਸ਼

ਜੂਨ 1981 ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਪੀ.ਵੀ. ਨਰਸਿਮਹਾ ਰਾਓ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਸਨ। ਦੌਰੇ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਕਰਾਚੀ ਵਿਚ ਚਿੱਤਕਾਂ, ਅਕਾਦਮੀਸ਼ੀਅਨਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਦੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਰਿਹਾ ਇਹ ਸਮਾਗਮ। ਰਾਓ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਦਾ ਤੱਤ-ਸਾਰ ਸੀ: "ਸ਼ਰੀਕ ਹਾਂ ਅਸੀਂ। ਸ਼ਰੀਕਾਂ 'ਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਚਲਦੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਸੁਭਾਵਿਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਹ ਪਰ ਗੁਆਂਢੀ ਵੀ ਤਾਂ ਹਾਂ ਆਪਾਂ। ਉੱਜ ਭਾਵੇਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਬੋਲੀਏ ਜਾਂ ਨਾ, ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਵੇਲੇ ਗੁਆਂਢ ਵਾਲਾ ਧਰਮ ਜ਼ਰੂਰ ਨਿਭਾਈਏ। ਇਹੋ ਇਨਸਾਨੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਤਕਾਜ਼ਾ ਹੈ।" ਬੜੀਆਂ ਤਾੜੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ ਰਾਓ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ। ਅਗਲਾ ਇਕ ਦਿਨ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਠਕਾਂ ਤੇ ਮੀਟਿੰਗਾਂ-ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਰਿਆ। ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਰਾਓ ਨੇ ਪੜਵੰਤਿਆਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਬੜੇ ਨਾਮੀ-ਗਿਰਾਮੀ ਲੋਕ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਸਵਾਲਾਂ-ਜਵਾਬਾਂ ਦਾ ਸੈਸ਼ਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਰਾਓ ਨੇ ਤਕਰੀਰ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ। ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵੀ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਲੱਗਿਆਂ ਉਹ

ਮੁਖਾਲਿਫ਼ ਦੀ ਰੁਖਸਤਗੀ ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲਾ ਇਹ ਮਜ਼ਮੂਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਖ਼ਬਾਰ 'ਡਾਅਨ' ਦੇ 18 ਜੁਲਾਈ 1995 ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਤਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਲਾਂਬਾ (ਉਰਦੂ ਸੱਤੀ ਲਾਂਬਾ) ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਵਿਦਾਈ ਮੌਕੇ ਛਪਿਆ। ਮਜ਼ਮੂਨ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਤੀ ਲਾਂਬਾ ਵਾਸਤੇ ਜਿੰਨੇ ਵਿਦਾਈਗੀ ਸਮਾਗਮ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੋਏ, ਉਨੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਫ਼ੀਰ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਧਰਾਤਲ 1972 ਵਿਚ ਸ਼ਿਮਲਾ ਸਮਝੌਤੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਤੰਬਰ 2022 ਵਿਚ ਲਾਂਬਾ ਦੀ (81 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ) ਮੌਤ ਤਕ ਦੇ ਸਮਾਂ-ਕਾਲ ਤਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਲਾਂਬਾ ਇਸ ਸਾਰੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ-ਦਰਸ਼ੀ ਵੀ ਰਹੇ ਹੀ ਅਤੇ ਕਈ ਅਹਿਮ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈਵਾਲ ਵੀ ਰਹੇ। ਜੁਨੀਅਰ ਆਈ.ਐੱਫ.ਐੱਸ. ਅਧਿਕਾਰੀ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਕਠੋਰਤਾ ਦੇ ਦੀਦਾਰੇ ਵੀ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤੇ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਛਾਪ ਛੱਡਣ ਦੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਕਾਹਲ ਦੇ ਵੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਰਸਿਮਹਾ ਰਾਓ ਦੀ ਕੂਟਨੀਤਕ ਵਿਦਵਤਾ ਤੇ ਮੁਹਾਰਤ ਵੀ ਦੇਖੀ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਗੁਜਰਾਲ ਦੀ 'ਜੁਬਾਨ ਮਖ਼ਮਲੀ, ਧਾਰ ਖੁਰਦਰੀ' ਵਾਲੀ ਪਹੁੰਚ ਵੀ। ਅਟਲ ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਜਪਈ ਦੀ ਸ਼ਾਇਸਤਗੀ ਅਤੇ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਫ਼ਾਰਤੀ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜਿਓਂ ਦੇਖਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਪ੍ਰਸੰਗ 'ਇਨ ਪਰਸੂਟ ਆਫ ਪੀਸ' ਦੇ 10 ਅਧਿਆਇਆਂ ਦਾ ਸਿੰਗਾਰ ਹਨ।

ਇੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਗੁਜਰਾਲ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਯਾਕੂਬ ਖ਼ਾਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ ਇੱਥੇ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਨਾਵਜ਼ਬ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। 1990 ਵਿਚ ਗੁਜਰਾਲ ਵੀ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਸਨ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਾਦੀ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਾਗ਼ੀਆਨਾ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਸਨ। ਯਾਕੂਬ ਖ਼ਾਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਫੇਰੀ ਦੌਰਾਨ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰੂ ਸ਼ਕਤੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜੰਗ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਹਸ਼ਰ ਮਾਤਾ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਗੁਜਰਾਲ ਨੇ ਕੁਝ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਤਾਂ ਖਾਮੋਸ਼ ਰਹਿਣਾ ਵਾਜ਼ਬ ਸਮਝਿਆ ਪਰ ਜਦੋਂ ਪਾਣੀ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੰਘਦਾ ਜਾਪਿਆ ਤਾਂ ਕਠੋਰ ਪਰ ਸਹਿਜਤਾ ਭਰੇ ਲਹਿਜੇ 'ਚ ਕਿਹਾ: "ਖ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਾਂ ਇੱਕੋ ਦਰਿਆ (ਜਿਹਲਮ) ਦੇ ਕੰਢੇ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਹਾਂ। ਇਹ ਦਰਿਆ ਕਿੱਥੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਬਲਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਰਿਆ ਕਿੱਥੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਆਪਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਆਲਮ ਇੱਕੋ ਪਾਸੇ ਮਹਿਦੂਦ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ... ਬਾਕੀ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਨੇ ਤਾਂ ਇਹ ਉਮੀਦ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚੁੜੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਟਕਰਾਂਗੇ।" ਗੁਜਰਾਲ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਸੁਨੇਹਾ 1997 ਵਿਚ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਦੀ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨੇੜੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸਨ।

ਕਿਤਾਬ ਰਾਜੀਵ, ਰਾਓ, ਵਾਜਪਈ ਤੇ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਦੁਵੱਲੀ ਤਪਸ਼ ਘਟਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਕਦਮ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ 2005-06 ਵਿਚ ਟਰੈਕ-2 ਡਿਪਲੋਮੈਸੀ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਭਾਰਤ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕਸ਼ਮੀਰ ਬਾਰੇ ਸਮਝੌਤੇ ਨੇੜੇ ਅੱਪੜ ਗਏ ਸਨ। ਉਦੋਂ ਚੀਨ ਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਉੱਤੇ ਦਬਾਅ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਰਹੱਦ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਏ ਪਰ ਹੁਣ ਹਾਲਾਤ ਬਿਲਕੁਲ ਅੱਡਰੇ ਹਨ। ਘਰੇਲੂ ਸਿਆਸਤ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਲੱਫਾਜ਼ੀ ਤੇ ਮਾਅਰਕੇਬਾਜ਼ੀ ਨੇ ਸੁਲ੍ਹਾ-ਸਫਾਈ ਦੇ ਦਰ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਪਰੋਂ ਸੀ ਜਿਨਪਿੰਗ ਦੀ ਚੀਨ ਵਿਚਲੀ ਚੌਧਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸੁਲ੍ਹਾ-ਵਾਰਤਾ ਦੇ ਦਰ ਮੁੜ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ। ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਾਂਝਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿਤਾਬ।

ਸਾਬਕਾ ਸਫ਼ੀਰ ਸਤਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਲਾਂਬਾ ਅਤੇ (ਹੇਠਾਂ) ਉਸ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਇਨ ਪਰਸੂਟ ਆਫ ਪੀਸ' ਦਾ ਮੁਖੜਾ।

ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜਿਆ ਰਿਹਾ: ਪਹਿਲਾਂ ਸਫ਼ਾਰਤੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਫਿਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਏਲਚੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ। ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਉਪ ਸਿਰਲੇਖ ਵੀ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਨੇ ਛੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕੇਂਦਰਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਿਆਂ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਵੀ ਖੂਬ ਝੱਲੀਆਂ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਬਰੀ ਕਾਂਡ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਤਿੱਖੇ ਤੇ ਹਿੰਸਕ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰ ਅਮਨ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਦੇ ਇਸ ਅਮਲ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨੇ ਦੋਸਤ ਵੀ ਹਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸ਼ੋਹਬੇ ਵਿਚ ਬਣਾਏ। ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਅੰਤਿਕਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਛਾਪੇ ਗਏ ਡਾ. ਇਕਬਾਲ ਅਹਿਮਦ ਦੇ ਲੇਖ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। 'ਇਕ

ਕਿਤਾਬ ਰਾਜੀਵ, ਰਾਓ, ਵਾਜਪਈ ਤੇ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਦੁਵੱਲੀ ਤਪਸ਼ ਘਟਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਕਦਮ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ 2005-06 ਵਿਚ ਟਰੈਕ-2 ਡਿਪਲੋਮੈਸੀ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਭਾਰਤ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕਸ਼ਮੀਰ ਬਾਰੇ ਸਮਝੌਤੇ ਨੇੜੇ ਅੱਪੜ ਗਏ ਸਨ। ਉਦੋਂ ਚੀਨ ਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਉੱਤੇ ਦਬਾਅ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਰਹੱਦ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਏ ਪਰ ਹੁਣ ਹਾਲਾਤ ਬਿਲਕੁਲ ਅੱਡਰੇ ਹਨ।

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇਜ
ਫੋਨ: +91-98555-01488

ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੌਜੂਦ ਭਾਰਤੀ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਚੀਫ਼ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ: "ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਇਹ ਲੋਕ ਖਾਲਸ ਉਰਦੂ ਬੋਲਦੇ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਉਰਦੂ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਬੋਲਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ।" ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਸ਼ਾਮ ਰਾਓ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਪੜਵੰਤਿਆਂ ਦੇ ਡਿਨਰ ਦੀ ਮੇਜ਼ਬਾਨੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦਾਅਵਤ ਵਿਚ ਸੂਬਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਤਤਕਾਲੀ ਵਜ਼ੀਰ-ਇ-ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਰਾਓ, ਸ਼ਰੀਫ਼ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਖਲੂਸ ਲਹਿਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲੇ। ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੀ ਖਿਚਵਾਈਆਂ।

ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਵਿਚ ਉਸੇ ਡਿਪਟੀ ਚੀਫ਼ ਦੀ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋ ਗਈ। ਦੁਆ ਸਲਾਮ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਨੇ ਚਹਿਕ ਕੇ ਕਿਹਾ: "ਖਾਦੀ ਸਿਲਕ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਪੀਸ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਤੋਹਫ਼ੇ ਵਜੋਂ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਐ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਕਮੀਜ਼-ਜਲਵਾਰ ਸਿਲਵਾਈ ਏ।" ਡਿਪਟੀ ਚੀਫ਼ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ: "ਤੋਹਫ਼ਾ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੁਣਿਆ। ਉਹ ਰਾਓ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਆਇਆ ਸੀ।" ਸ਼ਰੀਫ਼ ਦਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਸੀ: "ਯਾਰ! ਰਾਓ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ-ਖਾਰਿਜ਼, ਮੈਂ ਇਕ ਅਦਨਾ ਜਿਹਾ ਸੂਬਾਈ ਵਜ਼ੀਰ! ਰਾਓ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਕਿਉਂ?" ਡਿਪਟੀ ਚੀਫ਼ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ: "ਬੜੀ ਪਾਰਖੂ ਨਜ਼ਰ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ। ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਫੌਰੀ ਪਛਾਣ ਲੈਂਦੇ ਨੇ।" ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਇਕ ਦਹਾਕਾ ਬਾਅਦ ਰਾਓ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਰਾਬਤਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਿੱਕਤ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਦੀ ਸੂਰ ਵੀ ਸਦਾ ਅਦਬ-ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਲੀ ਰਹੀ, ਬਾਬਰੀ ਕਾਂਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ।

ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ

ਕਾਲਮ 'ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ' ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੂੰ ਖੂਬ ਹਲੂਣਿਆ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਵਲਵਲੇ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸਤਰਾਂ 'ਚ ਸਾਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੇਜੋ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਫੋਟੋ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਟੋਟਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਕੈਪਸ਼ਨ ਭੇਜਣ ਲਈ ਆਖਰੀ ਤਾਰੀਖ 20 ਮਈ 2023 ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-586

ਲਾਈ ਸਬਜ਼ੀ ਦੀ ਰੇਹੜੀ ਨਾਲੇ ਮਾਂ ਬੱਚਾ ਪਾਲੇ, ਕਿੱਥੋਂ ਲਿਆਵੇ ਉਹ ਪੰਝੂੜਾ ਦੇਵੇ ਛਾਂ ਮਾਂ ਨਾਲੇ। ਦੋ ਵਕਤ ਦੀ ਰੋਟੀ ਦੇ ਜਿੱਥੇ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਲਾਲੇ, ਨ ਪਵੇ ਜਿੱਥੇ ਮੁਸ਼ਕਤ ਮੁੱਲ ਦਾ ਨ ਕੋਈ ਸੰਭਾਲੇ।

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-584

ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਤਾਂ ਲਸੰਸ ਨੀ ਮਿਲਦਾ ਪਿੱਛੇ ਬੈਠ ਨਜ਼ਾਰੇ ਲਈਏ। ਮਾਲਕ ਬੜਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਰੱਖਦਾ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਹੀਏ

ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਧੋਰ
ਸੰਪਰਕ : 98783-37222

ਪਾਲਤੂ ਜਾਨਵਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ, ਕਹਿ ਗਏ ਲੋਕ ਸਿਆਣੇ। ਨਾਲ ਕੂਕਰ ਲਾਡ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਲਡਾਵਣ ਵਾਂਗ ਨਿਆਣੇ। ਐਨਕ ਲਾ ਕੇ ਲਵੇ ਨਜ਼ਾਰਾ, ਮਾਲਕ ਦਾ ਵਫ਼ਦਾਰ। ਹੈਲਮਟ ਪਾ ਕੇ ਕਰਨ ਵਫ਼ਾਕਾਰੀ ਨਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ।

ਹਰਜੋਤ ਕੌਰ
ਫੋਨ: 734-883-6704

ਮੁੰਡਗਾ ਸੌਫੀਆ ਲੋਚੇਨ ਵਰਗਾ ਲੱਗੇ ਜਿਵੇਂ ਹੁਣੇ ਚੀਨ ਤੋਂ ਆਇਆ। ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਤੇਰੀ ਚੀਨੀ ਜਾਪੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਡਰਾਇਆ। ਕੁਰਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੱਲੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਕੰਦਰ ਦਾ ਖਾਨਦਾਨੀ। ਉਡ ਜਾ ਭੋਲਿਆ ਪੰਛੀਆ ਇੱਥੋਂ ਯਾਦ ਆ ਜਾਉਗੀ ਨਾਨੀ।

ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੂਰ
ਪਿੰਡ ਕੁਲਬੁਰਛਾਂ, ਪਟਿਆਲਾ

ਸ਼ਬਦ-ਬਾਣ

ਮਿੱਤ

ਹੀਰ ਆਖਦੀ ਜੋਗੀਆ ਸੱਚ ਆਖਾਂ,
ਇਥੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਿੱਤ ਮੀਆਂ।
ਆਪਣਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਅਪਣਤ ਕੋਈ,
ਵਧੀ ਫ਼ਾਸਲੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਨਿੱਤ ਮੀਆਂ।
ਪੀਸਿਆ ਅੰਨ੍ਹੀ ਦਾ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਜਾਵੇ,
ਕੁੱਤੇ ਚੱਟ ਕੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤਿੱਤ ਮੀਆਂ।
'ਚੋਹਲੇ' ਵਾਲੇ ਦੀ ਰੋਟੀ ਨਾ ਹਜ਼ਮ ਹੋਵੇ,
ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਰੇ ਨਾ ਕੋਈ ਘਿੱਤ ਮੀਆਂ।

-ਰਮੇਸ਼ ਬੱਗਾ ਚੋਹਲਾ

ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਅਸਲੀਲ ਵੀਡੀਓ ਮਾਮਲੇ ਉਤੇ ਕਸੂਤੀ ਘਿਰੀ ਮਾਨ ਸਰਕਾਰ

ਜਲੰਧਰ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਸਿਵਲ ਸਪਲਾਈ ਮੰਤਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ ਕਟਾਰੂਚੱਕ ਦੀ ਕਥਿਤ ਅਸਲੀਲ ਵੀਡੀਓ ਵਾਇਰਲ ਹੋਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਪਿੱਛੋਂ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਸਰਕਾਰ ਕਸੂਤੀ ਘਿਰ ਗਈ ਹੈ। ਜਲੰਧਰ ਜਿਮਨੀ ਚੋਣ ਵੇਲੇ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਭਖਣ ਕਾਰਨ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਧੱਕਾ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਉਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਮਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਬਰਖਾਸਤ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਤੇ ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਸਿਵਲ ਸਪਲਾਈ ਮੰਤਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ ਕਟਾਰੂਚੱਕ ਦਾ ਬਚਾਅ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਦਕਿ ਪੁਲਿਸ ਜਾਂਚ ਵਿਚ ਇਹ ਖੁਲਾਸਾ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨ ਦੇ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਵਾਲੀ ਵੀਡੀਓ ਅਸਲੀ ਹੈ। ਮਜੀਠੀਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਇਹ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਆਪ' ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਦਿਵਾਉਣ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕਟਾਰੂਚੱਕ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਪੀੜਤ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਫੁਪਦਾ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਜੀਠੀਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਆਪ' ਦੇ ਕਈ ਆਗੂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ

ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਵਿਜੇ ਸਿੰਗਲਾ ਤੇ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਸਰਾਰੀ ਖਿਲਾਫ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਉਧਰ, ਭਾਜਪਾ ਆਗੂ ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਬਨਵਾਰੀ ਲਾਲ ਪੁਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਤੁਰਤ ਬਰਖਾਸਤ ਕਰ ਕੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੀੜਤ ਨੇ ਕੌਮੀ ਐੱਸ.ਸੀ. ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਸਬੰਧੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੀੜਤ ਨੇ ਕੌਮੀ ਐੱਸ.ਸੀ. ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਕ ਮੰਤਰੀ ਵੱਲੋਂ 2013-14 ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਗੰਭੀਰ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਬਰਖਾਸਤ ਕਰ ਕੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਬਣਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ 'ਤੇ ਵਰੁਦਿਆਂ ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਕੋਲ ਇਸ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਪਹੁੰਚਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਉਸ ਦਾ ਬਚਾਅ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਪੀੜਤ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕੌਮੀ ਐੱਸ.ਸੀ.

ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਤੇ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਕੋਲੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੰਗੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਬਰਖਾਸਤ ਕਰ ਕੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਕ ਮੰਤਰੀ ਵਿਰੁੱਧ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕੌਮੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦਖਲ ਨਾਲ ਮਾਮਲਾ ਹੁਣ ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਲੈਣ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਖਤ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਕਾਰਵਾਈ

ਪੋਕਸੋ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਮਾਮਲਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ: ਬਾਜਵਾ
ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ 'ਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਆਗੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਅਸਲੀਲ ਵੀਡੀਓ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਵਿਰੁੱਧ ਪੋਕਸੋ (ਜਿਨਸੀ ਅਪਰਾਧ ਤੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ) ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੰਤਰੀ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਦੋਸ਼ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਅਜਿਹੇ 'ਚ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੂੰ ਤੁਰਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਉਕਤ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਕੈਬਨਿਟ ਤੋਂ ਬਰਖਾਸਤ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪੱਤਰ ਭੇਜ ਕੇ ਇਨਸਾਫ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪੀੜਤ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਬੰਧਤ ਮੰਤਰੀ ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਨ ਤੋਂ ਮਾਰਨ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪੀੜਤ ਡਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਤੱਕ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਆਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਪਠਾਨਕੋਟ ਦੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿ 2013-14 ਵਿਚ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਫੇਸਬੁੱਕ 'ਤੇ ਫਰੈਂਡ ਰਿਕਵੈਸਟ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਫੋਨ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਦਿਵਾਉਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ 2021 ਤੱਕ ਉਸ ਨਾਲ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਆਖਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ 2021 ਦੀ ਦੀਵਾਲੀ 'ਤੇ ਹੋਈ ਸੀ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਵੱਲੋਂ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਵੀਡੀਓ ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਮਗਰੋਂ ਰਾਜਪਾਲ ਨੇ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਪੰਜਾਬ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਤੇ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਣ ਦੀ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਏਅਰ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਉਡਾਣ 'ਚ ਮਹਿਲਾ ਮੁਸਾਫਰ ਨੂੰ ਬਿੱਛੂ ਨੇ ਡੰਗਿਆ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਨਾਗਪੁਰ ਤੋਂ ਮੁੰਬਈ ਜਾ ਰਹੀ ਏਅਰ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਉਡਾਣ ਵਿਚ ਇਕ ਮਹਿਲਾ ਮੁਸਾਫਰ ਨੂੰ ਬਿੱਛੂ ਨੇ ਡੰਗ ਲਿਆ। ਏਅਰਲਾਈਨ ਨੇ ਇਥੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਇਕ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਉੱਤਰਨ ਮਗਰੋਂ ਮਹਿਲਾ ਮੁਸਾਫਰ ਦਾ ਇਕ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹਸਪਤਾਲ 'ਚ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਣ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਏਅਰ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਸਾਡੀ ਉਡਾਣ ਏ.ਆਈ 630 ਉਤੇ 23 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਇਕ ਮੁਸਾਫਰ ਨੂੰ ਬਿੱਛੂ ਵੱਲੋਂ ਡੰਗਣ ਦੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ।' ਏਅਰਲਾਈਨ

ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈਣ 'ਤੇ ਬਿੱਛੂ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਏਅਰ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਘਟਨਾ ਮਗਰੋਂ ਏਅਰ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਕੋਟਰਿੰਗ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਡਰਾਈ ਕਲੀਨਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਸੱਪ ਮਿਲਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦਸੰਬਰ ਵਿਚ ਦੁਬਈ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਉਤਰਨ ਮਗਰੋਂ ਏਅਰ ਇੰਡੀਆ ਐਕਸਪ੍ਰੈੱਸ ਦੇ ਇਕ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਸੱਪ ਮਿਲਿਆ ਸੀ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ 50 ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਅਪਣਾਇਆ

ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਸਿੰਧ ਸੂਬੇ 'ਚ ਦਸ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ 50 ਦੇ ਕਰੀਬ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਅਪਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਇਸ ਘਟਨਾ ਪਿੱਛੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੱਥ ਹੈ। ਮੀਡੀਆ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਬੈਤੁਲ ਇਮਾਨ ਮੁਸਲਿਮ ਕਲੋਨੀ ਦੇ ਮਦਰੱਸੇ 'ਚ ਮੀਰਪੁਰਖਾਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਸਬੰਧੀ ਸਮਾਗਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਮਦਰੱਸੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰੀ ਤੈਮੂਰ ਰਾਜਪੂਤ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 10

ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ 23 ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਤੇ ਇਕ ਬੱਚੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਮੰਤਰੀ ਮੁਹੰਮਦ ਤਾਹਲਾ ਮਹਿਮੂਦ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਮਰੋਜ਼ ਖਾਨ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਸਮਾਗਮ 'ਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕੀਤੀ। ਰਾਜਪੂਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਭ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਧਰਮ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਜਬਰਦਸਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਧਰਮ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂ ਕਾਰਕੁਨ ਨਿਰਾਸ਼ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਕਾਰਕੁਨ ਫਕੀਰ ਸ਼ਿਵਾ ਕੁੱਚੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗਤੀਵਿਧੀ ਵਿਚ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਸੁਖਬੀਰ ਬਾਦਲ ਵੱਲੋਂ ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਬੰਗਾ ਤੋਂ ਜਿੱਤ ਦਾ ਦਾਅਵਾ

ਜਲੰਧਰ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਅਕਾਲੀ-ਬਸਪਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਡਾ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸੁੱਖੀ ਦੇ ਹੱਕ 'ਚ ਰੈਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸੂਬੇ ਦੀ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਉਤੇ ਤਿੱਖੇ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਡਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਡਾ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸੁੱਖੀ ਨੂੰ ਜਿਤਾ ਕੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾ ਦਿਓ ਅਤੇ ਬੰਗਾ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਜਿਮਨੀ ਚੋਣ 'ਚ ਬਸਪਾ ਦਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਾਲ ਚੰਦ ਕਟਾਰੂਚੱਕ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕਰਨ

ਅਤੇ ਮਹਿਲਾ ਟੀ.ਵੀ. ਪੱਤਰਕਾਰ ਭਾਵਨਾ ਕਿਸ਼ੋਰ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਸਮੇਤ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਆਪਣੀ ਕੁਰਸੀ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ 'ਆਪ' ਸੁਪਰੀਮੋ ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਉਤੇ ਹੀ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ 'ਤੇ ਐਨ.ਐਸ.ਏ. ਵਰਗੇ ਸਖਤ ਕਾਨੂੰਨ ਲਗਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਸਾਮ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ 'ਚ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਮਹਿਲਾ ਟੀ.ਵੀ. ਪੱਤਰਕਾਰ ਭਾਵਨਾ ਕਿਸ਼ੋਰ ਉਤੇ ਵੀ ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ

ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਉਤੇ ਹੀ ਪਰਚਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਖਿਲਾਫ ਵੀ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵੈੱਬ ਚੈਨਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਬੈਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਆਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਪੋਗੈਂਡਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹਨ।

ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਜਥੇਦਾਰ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਡੰਗ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ

ਲੁਧਿਆਣਾ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਸੀਨੀਅਰ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਕਾਲੀ ਜਥਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਆਗੂ ਜਥੇਦਾਰ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਡੰਗ ਦਾ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਣ ਰੁਕਣ ਕਾਰਨ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਐਕਸਟੈਨਸ਼ਨ ਸਥਿਤ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਘਾਟ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਰਾਤ ਜਲੰਧਰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਰਾਤ 11 ਵਜੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਪਰਤੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਮ ਵਾਂਗ ਤੜਕੇ 5 ਵਜੇ ਨਹੀਂ ਉੱਠੇ ਤਾਂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰਤ ਇਕ ਨਿੱਜੀ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਜਥੇਦਾਰ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਡੰਗ, ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੋਲਡੀ ਅਤੇ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਨੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿਖਾ ਨੂੰ ਅਗਨੀ ਦਿਖਾਈ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜਥੇਦਾਰ ਡੰਗ ਪਿਛਲੇ 30 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਦੇ ਕੌਂਸਲਰ ਬਣਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਆਗੂ ਸਨ।

ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜੀਆ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਢਾਹੁਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਭਖਿਆ

ਬਟਾਲਾ: ਜਰਨੈਲ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜੀਆ ਦੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰਗੋਬਿੰਦਪੁਰ ਸਥਿਤ ਹਵੇਲੀ ਨੂੰ ਢਾਹ-ਢੇਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਭਖ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜੀਆ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਦੇ ਦੌਰੇ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਨ ਜਰਨੈਲ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਵਿਰਾਸਤੀ ਮੰਚ ਬਟਾਲਾ, ਇੰਡੀਅਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਸਟ ਫਾਰ ਆਰਟ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਹੈਰੀਟੇਜ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਚੈਪਟਰ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜੀਆ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਬਟਾਲਾ, ਸਾਹਿਲ-ਏ-ਬਿਆਸ ਖੇਡ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ 18ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਜਰਨੈਲ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜੀਆ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਗੋਬਿੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਸਥਿਤ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਇਕ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਢਾਹੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਤੁਰਤ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮਾਰਕ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵਜੋਂ ਕਾਇਮ ਰਹਿ ਸਕੇ। ਵਿਰਾਸਤੀ ਮੰਚ ਬਟਾਲਾ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹਰਪੁਰਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ

ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਦੌਰ ਦੌਰਾਨ ਸ੍ਰੀ ਹਰਗੋਬਿੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੱਖ ਜਰਨੈਲ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜੀਆ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜੀਆ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਅੱਜ

ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਨ 1803 ਵਿਚ ਇੱਥੇ ਹੀ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜੀਆ ਦਾ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹਰਪੁਰਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਲ 2015 ਵਿਚ ਰਾਮਗੜੀਆ ਸਿੱਖ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ, 29 ਅਪਰੈਲ, 2023

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ

ਭਾਰਤ ਦੇ ਗੁਆਂਢੀ ਮੁਲਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਇਸ ਹਫਤੇ ਦੋ ਅਹਿਮ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕਮਾਂਡੋ ਫੋਰਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਵਤ ਦਾ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦੂਜੀ ਘਟਨਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪੈਰਾ-ਮਿਲਟਰੀ ਰੋਜ਼ਰਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਨਾਟਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਿਥੇ ਉਹ ਇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿਚ ਕੌਮੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਬਿਊਰੋ (ਐਨ.ਏ.ਬੀ.) ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤਹਿਰੀਕ-ਏ-ਇਨਸਾਫ ਦੇ ਆਗੂ ਫਵਾਦ ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਉਤੇ ਤਸੱਦਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਲਕ ਦੀ ਤਾਕਤਵਾਰ ਫੌਜ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਕਥਿਤ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਘੜਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਬਾਇਓ-ਮੀਟਰਿਕ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਾਰਿਹਾਸੀ ਜਦੋਂ ਰੋਜ਼ਰਾ ਅੰਦਰ ਵੜੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਰੋਜ਼ਰਾ ਨੇ ਉਥੇ ਮੌਜੂਦ ਵਕੀਲਾਂ ਅਤੇ ਇਮਰਾਨ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਟਾਫ ਨਾਲ ਹੱਥੋਪਾਈ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਕੌਮੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਬਿਊਰੋ ਮੁਤਾਬਿਕ, ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਮਲਿਕ ਰਿਆਜ਼ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਟਰੱਸਟ ਕੇਸ ਵਿਚ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਸ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਿਹਲਮ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸੋਹਾਵਾ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸੂਫੀਵਾਦ ਬਾਰੇ ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਨੋਟਿਸਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ 'ਚ ਨਾਕਾਮ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਵਿਚਧਾਰਾ 144 ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਆਮ ਵਾਂਗ ਹਨ ਪਰ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਕਈ ਬਾਈ ਰੋਸ ਵਿਖਾਵੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਗਜ਼ਨੀ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵੀ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਉੱਤਰ ਆਏ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਹਿੰਸਕ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਿਆ। ਪਾਰਟੀ ਵਰਕਰ ਕਰਾਚੀ, ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਸਥਿਤ ਪਾਰਟੀ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕੱਤਰ ਹੋ ਗਏ। ਮੁਲਤਾਨ, ਝੰਗ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ, ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ, ਕਸੂਰ, ਖਾਨੇਵਾਲ, ਵਿਹੜੀ, ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਰੋਸ ਮੁਜ਼ਾਹਰਿਆਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਹਨ। ਪਾਰਟੀ ਸਮਰਥਕ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਸਥਿਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਫੌਜ ਦੇ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਕੋਰ ਕਮਾਂਡਰਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ। ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਖਿਲਾਫ ਨਾਅਰੇਬਾਜ਼ੀ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਕੋਰ ਕਮਾਂਡਰ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਵੜੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੇ ਭੰਨ-ਤੋੜ ਕੀਤੀ। ਡਿਊਟੀ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਫੌਜ ਦੇ ਅਮਲੇ ਨੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕਤਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਛਾਉਣੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਮਰਾਨ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਖਬਾਰ 'ਡਾਅਨ' ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਆਈ ਸੀ ਕਿ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਆਮਿਰ ਫਾਰੂਕ ਨੇ ਇਮਰਾਨ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦਿਆਂ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀ, ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਵਧੀਕ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੂੰ 15 ਮਿੰਟਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ 'ਸੰਮਨ' ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਚਿਤਾਵਨੀ ਮਗਰੋਂ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਦੇ ਆਈ.ਜੀ. ਨੇ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਜੱਜ ਅੱਗੇ ਇਮਰਾਨ ਦਾ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਵਾਰੰਟ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਾਂ, ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਦੀ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿਗੜ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਫੌਜ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੱਦੀਓਲਾਹ ਕੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਕਮਾਨ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਸ਼ਰੀਫ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਫੌਜ ਕਾਰਨ ਉਸ ਖਿਲਾਫ ਕਈ ਕੇਸ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਵਤ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਯੂ.ਏ.ਪੀ.ਏ. ਤਹਿਤ 2020 ਵਿਚ ਅਤਿਵਾਦੀ ਗਰਦਾਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਿਲੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਤੌਖਰ ਨਿਆਜ਼ ਬੇਗ ਨੇੜੇ ਨਵਾਬ ਕਸਬੇ ਦੀ 'ਸਨ ਫਲਾਵਰ ਹਾਊਸਿੰਗ ਸੁਸਾਇਟੀ' ਦੇ ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਗਾਰਡ ਨਾਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਦੋ ਜਣਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਉਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹਮਲਾਵਰ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਉਤੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਇਸੇ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਂ ਹੇਠ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਮਲਾਵਰ ਨੇ ਪੰਜਵਤ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਗੋਲੀ ਮਾਰੀ। ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਵਤ 1986 ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕਮਾਂਡੋ ਫੋਰਸ (ਕੇ.ਸੀ.ਐਫ.) ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਇਸੇ ਸੰਗਠਨ ਦਾ ਮੁਖੀ ਬਣਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਵੀ ਛਪਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਰਗਰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਲਾਹੌਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਰਿਹਾ ਤੇ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਰਿਹਾ। ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹ ਹਥਿਆਰ ਤੇ ਅਸਲੂ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਵਾ ਕੇ ਵੀ ਆਈ.ਪੀ.ਐਫ. ਅਤੇ ਕਈ ਅਹਿਮ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ 'ਰੇਡੀਓ ਪਾਕਿਸਤਾਨ' ਉਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੀ ਕੀਤੇ। ਸਿਆਸੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕ ਪੰਜਵਤ ਦੇ ਕਤਲ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕੱਟੜ ਸਿਆਸਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਗੜਬੜ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਵਤ ਦੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਕਤਲ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਲਹਾਲ ਇਸ ਕਤਲ ਦੀ ਘੁੰਡੀਆਂ ਖੁੱਲ੍ਹਣੀਆਂ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਹਨ।

ਮਨੀਪੁਰ ਦੇ ਤਣਾਅ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਸਿਆਸਤ

ਭਾਰਤ ਦਾ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਰਾਜ ਮਨੀਪੁਰ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਅੰਦਰੂਨੀ ਭਾਈਚਾਰਕ ਲੜਾਈ ਕਾਰਨ ਵੱਡੇ ਸੰਕਟ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕਰਫਿਊ ਲਾਉਣ ਅਤੇ 'ਸ਼ੂਟ ਐਂਟ ਸਾਈਟ', ਭਾਵ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨਾਲ ਹੁਕੂਮਤ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਅਤੇ ਮਸਲੇ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਸਤਿਆਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਹਫਤੇ ਤੋਂ ਮਨੀਪੁਰ ਵਿਚ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਬੰਦ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਜੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ ਮਨੀਪੁਰ ਤੋਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਦਹਿਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਮਾਮਲਾ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਨੀਪੁਰ ਦੇ ਮੈਤੇਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ (ਐਸ.ਟੀ.) ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਹਨ।

ਭੂਗੋਲਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਨਾਲ ਵਰਸੋਈ ਮਨੀਪੁਰ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨਾਗਾਲੈਂਡ, ਅਸਾਮ, ਮਿਜ਼ੋਰਮ, ਮਿਆਂਮਾਰ (ਬਰਮਾ) ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਮਨੀਪੁਰ ਬਿਲਕੁੱਲ ਇੱਕ ਸਟੇਡੀਅਮ ਵਰਗਾ

ਨਵਕਿਰਨ ਸਿੰਘ ਪੱਤੀ
ਈਮੇਲ: n4navkiran@gmail.com

ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਰਾਜਧਾਨੀ ਇੰਫਾਲ ਵਿਖੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੈਤੇਈ ਭਾਈਚਾਰਾ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਰਕਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪਹਾੜੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ 34 ਆਦਿਵਾਸੀ ਕਬੀਲੇ ਵੱਸਦੇ ਹਨ ਜੋ ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ 'ਕੁੱਕੀ' ਅਤੇ 'ਨਾਗ' ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਧਾਰਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਹਾੜੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਆਦਿਵਾਸੀ ਕਬੀਲੇ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸਾਈ ਹਨ ਜਦਕਿ ਮੈਤੇਈ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਹਿੰਦੂ ਹਨ। ਮਨੀਪੁਰ ਦੇ ਇਸਾਈ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਹਿੰਦੂਤਵ ਵਾਲੀ ਨੀਤੀ ਤੋਂ ਵੀ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਸ਼ਾਸਿਤ ਸੂਬੇ ਮਨੀਪੁਰ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਮੌਜੂਦਾ ਤਣਾਅ ਦਰਮਿਆਨ ਭਾਵੇਂ ਮੁੱਖ ਪਹਿਲੂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਲੂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਮਿਆਂਮਾਰ ਵਾਂਗ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵੱਖਰੀ ਰਿਆਸਤ ਰਹੇ ਮਨੀਪੁਰ ਦਾ ਵੀ ਆਪਣਾ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ 1891 ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿਚ ਲਿਆ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਮਨੀਪੁਰ 1949 ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਬਣੇ ਹਾਲਾਤ ਕਾਰਨ ਮਨੀਪੁਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੀਡੀਆ ਦੀਆਂ ਸੁਰਖੀਆਂ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਉੱਤਰ ਪੂਰਬੀ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੀਪੁਰ ਵਿਚ ਵੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ 'ਅਫਸਪਾ' ਕਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵਧੀਕੀਆਂ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਫਸਪਾ ਖਿਲਾਫ ਮਨੀਪੁਰ ਦੀ ਬਹਾਦਰ ਔਰਤ ਇਰੋਮ ਸ਼ਰਮੀਲੀ ਦੀ ਸਾਲਾਂ ਬੱਧੀ ਚੱਲੀ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਕਾਰਨ ਵੀ ਮਨੀਪੁਰ ਸੂਬਾ ਸੁਰਖੀਆਂ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਨੀਪੁਰ ਦੀ 32 ਸਾਲਾ ਕੁੜੀ ਮਨੋਰਮਾ ਦੇ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਕਤਲ ਦੇ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਦੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰਾਂ ਖਿਲਾਫ ਮਨੀਪੁਰ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨੰਗੇ ਹੋ ਕੇ ਕੀਤੇ ਰੋਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਨੇ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਸੀ। ਮਨੀਪੁਰ ਦੀ ਚਰਚਾ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਖਿਡਾਰਣ ਮੈਰੀ ਕਾਮ ਕਾਰਨ ਵੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਭਾਰਤ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਮੁੱਕੇਬਾਜ਼ ਮੈਰੀ ਕਾਮ ਇੱਕ ਟਵੀਟ ਰਾਹੀਂ ਅੱਗਜ਼ਨੀ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਤਸਵੀਰਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਅਮਿਤ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਟੈਗ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਦੀ ਹੈ, 'ਮਨੀਪੁਰ ਸੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਰਪਾ

ਕਰ ਕੇ ਮਦਦ ਕਰੋ'।

ਮੈਤੇਈ ਭਾਈਚਾਰਾ ਮਨੀਪੁਰ ਦਾ ਰਾਜਨੀਤਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਭਾਈਚਾਰਾ ਹੈ। ਮਨੀਪੁਰ ਦੇ 60 ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ 'ਚੋਂ ਦੋ ਤਿਹਾਈ 'ਤੇ ਮੈਤੇਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਦਬਦਬਾ ਹੈ; ਭਾਵ, 60 ਵਿਚੋਂ 40 ਵਿਧਾਇਕ ਮੈਤੇਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਬਾਕੀ 20 ਨਾਗ ਅਤੇ ਕੁੱਕੀ ਜਨਜਾਤੀ ਤੋਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਮਨੀਪੁਰ ਦੇ 12 ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 10 ਮੈਤੇਈ ਜਦਕਿ ਸਿਰਫ ਦੋ ਜਨਜਾਤੀ ਵਿਚੋਂ ਬਣੇ ਹਨ।

2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੀਪੁਰ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 28.56 ਲੱਖ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਅਨੁਮਾਨਿਤ 36.49 ਲੱਖ ਹੋਵੇਗੀ। ਮਨੀਪੁਰ ਦੀ ਲੱਗਭੱਗ 70 ਫੀਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਇੰਫਾਲ ਘਾਟੀ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਹਨ। ਸੂਬੇ ਦੀ ਅੱਧਿਓ ਵੱਧ ਅਬਾਦੀ ਮੈਤੇਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨੀਪੁਰ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ

ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੁੱਕੀ ਕਬੀਲੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਸੂਬੇ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ 30 ਫੀਸਦ ਬਣਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਤੱਥ ਵੀ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅੱਖੜੀ ਉੱਚ ਜਾਤਾਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸਿਆਸੀ ਪਕੜ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਗੁਜਰਾਤ ਦਾ ਪਟੇਲ ਭਾਈਚਾਰਾ, ਹਰਿਆਣਾ ਦਾ ਜਾਟ ਭਾਈਚਾਰਾ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਦਾ ਗੁੱਜਰ ਭਾਈਚਾਰਾ ਆਦਿ; ਲੇਕਿਨ ਮਨੀਪੁਰ ਦੇ ਮੈਤੇਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਮੰਗ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਫਰਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੀਪੁਰ ਦੇ ਮੈਤੇਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ (ਐਸ.ਟੀ.) ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਤੇਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਐਸ.ਸੀ./ਓ.ਵੀ.ਸੀ. ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਸਲਾ ਜੰਗਲੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕਾਬਜ ਹੋਣ ਦਾ ਹੈ। ਮਨੀਪੁਰ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੈਦਾਨੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚਲੇ ਮੈਤੇਈ ਲੋਕ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ। ਮੈਤੇਈ ਭਾਈਚਾਰਾ ਵੀ ਸਮੂਹਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮੰਗ 'ਤੇ ਇੱਕਜੁੱਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਸ ਦਾ ਗਿਨਣਯੋਗ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਗਾਹੇ-ਵਗਾਹੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਮੰਗ ਨੂੰ ਉਠਾਉਂਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਦਰਜਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ 2012 ਵਿਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਮੰਗ ਕਮੇਟੀ ਮਨੀਪੁਰ (ਐਸ.ਟੀ.ਡੀ.ਸੀ.ਐਮ.) ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਰੁਖ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਦੂਜਾ ਇਹ ਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਬਣੇ ਤਾਜ਼ਾ ਹਾਲਾਤ ਰਾਤੋ-ਰਾਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣੇ ਬਲਕਿ ਆਦਿਵਾਸੀ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿਚ 'ਸੱਤਾ' ਪ੍ਰਤੀ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਲੱਗਭੱਗ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਅੱਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗੰਭੀਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਚਰਚਾ ਸੁਣ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਇਹ ਮਸਲਾ ਤਾਂ ਤਾਜ਼ਾ ਰੂਪ ਵਿਚ 19 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਮਨੀਪੁਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਖਿਆ ਹੈ। ਦਰਾਸਲ ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਮੈਤੇਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ (ਐਸ.ਟੀ.) ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਚਾਰ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਚਾਰ

ਕਰੇ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਭੇਜਣ ਲਈ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਤਾਜ਼ਾ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਮੈਤੇਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੀ ਨਸਲੀ ਦਰਾੜ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਰੁਖ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਆਲ ਟ੍ਰਾਈਬਲ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਯੂਨੀਅਨ ਮਨੀਪੁਰ' ਵੱਲੋਂ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕਜੁੱਟ ਕਰ ਕੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਆਲ ਟ੍ਰਾਈਬਲ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਯੂਨੀਅਨ ਮਨੀਪੁਰ ਨੇ ਚੁਰਾਚੰਦਪੁਰ, ਸੈਨਾਪਤੀ, ਉਖਰੁਲ, ਕਾਂਗਪੋਕਪੀ, ਤਾਮੇਗਲੋਂਗ, ਚੰਦੇਲ, ਟੋਗਨੋਪਾਲ ਆਦਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਰੈਲੀਆਂ ਕੱਢੀਆਂ ਜਦਕਿ ਚੁਰਾਚੰਦਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਟੋਰਬੰਗ ਇਲਾਕੇ 'ਚ ਕੱਢੇ ਗਏ 'ਕਬਾਇਲੀ ਏਕਤਾ ਮਾਰਚ' ਦੌਰਾਨ ਮਸਲਾ ਵਧ ਗਿਆ। ਇਸ ਰੈਲੀ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਿੰਸਾ ਲਿਆ ਤੇ ਕਬਾਇਲੀ ਸਮੂਹਾਂ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ-ਕਬਾਇਲੀ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਝੜਪਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ।

ਆਲ ਟ੍ਰਾਈਬਲ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੈ ਕਿ ਮੈਤੇਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਤੇਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ, ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹਨ ਪਰ ਆਦਿਵਾਸੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣਾ ਗਲਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਆਲ ਟ੍ਰਾਈਬਲ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਯੂਨੀਅਨ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਦੇਖ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇਕਰ ਮੈਤੇਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਬਚਣਗੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੀਪੁਰ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਤੇਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕ ਪਹਾੜੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਤੇ ਜੇਕਰ ਨਵੇਂ ਸਮੀਕਰਨ ਬਣੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪਹਾੜੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵੱਲ ਆਉਣਗੇ ਤੇ ਉਥੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ। ਮਨੀਪੁਰ ਦੇ ਪਹਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਖਾੜਕੂ ਸਮੂਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰਵੱਈਆ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਕਈ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਖਤੀ ਵਰਤੀ ਗਈ, ਇਸ ਕਾਰਨ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ।

ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 'ਸੱਤਾ' ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪਹਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਲੇ ਕੁਦਰਤੀ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ 'ਤੇ ਹੈ। ਮਨੀਪੁਰ ਦੀ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਖਾਸਕਰ ਚੁਰਾਚੰਦਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਵਾਇਆ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕੁੱਕੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਗ੍ਹਾ ਖਾਲੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰਧੇ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਤੁਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਾਡੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਲੱਭ ਕੇ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈਣ ਦੀ ਬਜਾਏ 'ਲਾਅ ਐਂਡ ਆਰਡਰ' ਦਾ ਮਸਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਕਰਫਿਊ ਲਾਉਣ, ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦੇਣ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮਨੀਪੁਰ ਦਾ ਮਸਲਾ ਆਦਿਵਾਸੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਫੈਲੀ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰ ਕੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ।

ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਮੈਤਾਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੱਕਾ ਵੋਟ ਬੈਂਕ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਮਨੀਪੁਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਿਚ ਝੋਕਣ ਲਈ ਜ਼ਮਿੰਦਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਪਾਟਕ-ਪਾਉ ਮਾਡਲ ਹੈ ਜੋ ਪੂਰੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਗ ਵਿਚ ਝੋਕਣੀ ਐਗੇਂਡਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਚਾਰ

ਠਾਹ-ਸੋਟਾ -ਚਾਚਾ ਬੋਲਿਹਾਜ਼

ਸੋਗ-ਵਿਯੋਗ 'ਚੋਂ ਵੀ ਵੋਟਾਂ?

ਸਾਡੇ 'ਕਾਰੋ' ਨਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇ, ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਹਿਮ ਹੀ ਪਾਲਦੇ ਨੇ। ਲੋਕੀਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਤਿੱਖੇ ਸਵਾਲ ਕਰਦੇ, 'ਗੋਲ-ਮੋਲ' ਜਵਾਬ ਦੇ ਟਾਲਦੇ ਨੇ। ਵਾਂਗੂੰ ਜੋਕ ਦੇ ਚਿੱਬੜਦੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਨੂੰ, ਦੇਸ ਕੌਮ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਨੂੰ ਗਾਲਦੇ ਨੇ। 'ਕੱਠ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਭਾਵੇਂ, ਭੁੱਖ ਸੱਤਾ ਦੀ ਸਦਾ ਦਿਖਾਲਦੇ ਨੇ। ਹੱਸਣ-ਰੋਣ ਦੇ ਨਾਟਕ ਕਰ ਲੈਣ ਪੂਰੇ, 'ਕਲਾਕਾਰਾਂ' ਦੇ ਜਮਾਂ ਹੀ ਨਾਲ ਦੇ ਨੇ। ਬਾਬਾ ਆਦਮ ਨਿਰਾਲਾ ਹੈ ਲੀਡਰਾਂ ਦਾ, ਪਏ ਸੋਗ 'ਚੋਂ ਵੀ ਵੋਟਾਂ ਭਾਲਦੇ ਨੇ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ?

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਟੀ. ਵੀ. ਚੈਨਲ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਪਹਿਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ 550ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਸਬੰਧੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੀ ਅਜਿਹਾ ਵਰਤਾਰਾ ਠੀਕ ਹੈ? ਕੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਂ ਬਦਲ ਕੇ ਬੋਲਿਆ ਜਾਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਦੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਨਾਂ ਕੀ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਛੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਿਖੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਭੱਟ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ

ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ (ਪ੍ਰੋ.)
ਫੋਨ: 801-414-0171

ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਵਿਚ ਸਵੱਯੇ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵਰਤੇ ਹਨ। ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਬੋਠੇ ਦਾ ਨਾਂ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਣੇ। ਸੱਚੇ ਸ੍ਰੋਤ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਏਨੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਠੀਕ ਨਾਂਵਾਂ ਬਾਰੇ ਅੱਜ ਤਕ ਕੋਈ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੀ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ 'ਦੇਵ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਸਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਇਸ ਲੇਖ ਦਾ ਮਕਸਦ ਹੈ।

1. ਪਹਿਲੇ ਚਾਰ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰਮਾਣ:

(ੳ) ਰਾਜੂ ਜੋਗੁ ਤਖਤੁ ਦੀਅਨੁ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ॥

ਪ੍ਰਥਮੇ ਨਾਨਕ ਚੰਦੁ ਜਗਤ ਭਯੋ ਆਨੰਦੁ ਤਾਰਨਿ ਮਨੁਖੁ ਜਨ ਕੀਅਉ ਪ੍ਰਗਾਸ॥ ਗੁਰ ਅੰਗਦ ਦੀਅਉ ਨਿਧਾਨੁ ਅਕਬ ਕਬਾ

ਗਿਆਨੁ ਪੰਚ ਭੂਤ ਬਸਿ ਕੀਨੇ ਜਮਤ ਨ ਤ੍ਰਾਸ॥

ਗੁਰ ਅਮਰੁ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿ ਕਲਿਜੁਗਿ ਰਾਖੀ ਪਤਿ

ਅਘਨ ਦੇਖਤ ਗਤੁ ਚਰਨ ਕਵਲ ਜਾਸ॥ ਸਭ ਬਿਧਿ ਮਾਨ੍ਹਿਉ ਮਨੁ ਤਬ ਹੀ ਭਯਉ ਪ੍ਰਸੰਨੁ

ਰਾਜੂ ਜੋਗੁ ਤਖਤੁ ਦੀਅਨੁ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ॥4॥

(ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 1399)

ਚੰਦੁ- ਗਿਆਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵੰਡਣ ਵਾਲਾ।

(ਅ) ਇਕ ਮਨਿ ਪੁਰਖੁ ਧਿਆਇ ਬਰਦਾਤਾ॥

ਸੰਤ ਸਹਾਰੁ ਸਦਾ ਬਿਖਿਆਤਾ॥ ਤਾਸੁ ਚਰਨ ਲੇ ਰਿਦੈ ਬਸਾਵਉ॥

ਤਉ ਪਰਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਗੁਨ ਗਾਵਉ॥1॥

(ਪੰਨਾ 1378)

(ੲ) ਭਲੇ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਤੇਰੀ ਉਪਮਾ ਤੋਹਿ ਬਨਿ ਆਵੈ॥

(ਪੰਨਾ 1396)

ਵਿਚਾਰ: ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਨਾਲ 'ਦੇਵ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਕੀਰਤਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਜਥੇ 'ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ' ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਠੀਕ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਦੇਵ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਥਾ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸੱਜਣ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ 'ਮੇਰੇ ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਠੀਕ ਹੈ। ਕਈ ਕਥਾਕਾਰ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ

ਹੀ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਠੀਕ ਹੈ। ਕਈ ਸੱਜਣ ਗੁਰੂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਨਾਲ 'ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ' ਜਾਂ 'ਸਾਹਿਬ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ' ਵੀ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ।

'ਦੇਵ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਵੀ ਚੱਲ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਰੱਖਿਆ ਨਾਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ' ਠੀਕ ਹੀ ਸੀ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬਦਲ ਕੇ 'ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ' ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਗੁਰੂ

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ-ਇੱਕ ਸਦਾ ਬਹਾਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰੁੱਖ। ਪੜ੍ਹਨ ਸਮੇਂ ਫੈਸਲਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਹੀ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਸੱਤੇ ਅਤੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਡ ਦੀ ਲਿਖੀ 'ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ' ਵਿਚ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਲਈ 'ਅਰਜਨ' ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਦੇ ਮਾਹਰ ਭਾਈ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੜਸਾਣਾ ਗੰਗਾਨਗਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ

ਹੈ। ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਵਿਚ 'ਹਰਿ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਥਾਂ 'ਹਰ' ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਇੱਕ ਧੌਖਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਸਹੀ ਨਾਂ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕੀ ਕੋਈ ਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਮਰਨ ਸਿੰਘ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕੀ ਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਅਜਿਹੇ ਵਤੀਰੇ ਨੂੰ ਸਹਾਰ ਸਕੇਗਾ? ਕੀ ਕੋਈ ਹਰਿਤਿਕ ਨੂੰ ਹਰਤਕ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ

ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਫਾਰਸੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਨੀਚ ਕਰਮ' ਵਿਚ 'ਕਰਮ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ 'ਕਰਮ ਖੰਡ' ਵਿਚ 'ਕਰਮ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਫਾਰਸੀ ਵਾਲੇ ਹਨ। 'ਦਰ' ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਫਾਰਸੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਹੀ ਨਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਹੀ ਸਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

(ਅ) 'ਜੋਤਿ ਵਿਗਾਸ' ਪੰਜਾਬੀ ਕ੍ਰਿਤ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੀ ਸ਼ਬਦ

ਬਹਾਦਰ } ਛਾ ਮੁਖਿ ਬਹਾ-ਦੁਰ, ਚਮਕੀਲਾ ਮੋਤੀ।
ਬਹਾਦੁਰ } ੨ ਕੀਮਤੀ ਮੋਤੀ। ੩ ਉਤਸਾਹੀ, ਪਰਾ-
ਕ੍ਰਮੀ, ਸ਼ੂਰਵੀਰ।

ਬਹਾਦੁਰਸ਼ਾਹ, ਮੁਖਿਲਿਸਖਾਨ ਸਰਦਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਉਹਦੇਦਾਰ, ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨਾਲ ਲੜਿਆ।

ਬਹਾਦੁਰਗੜ੍ਹ, ਸੈਫਖਾਨ (ਸੈਫੁੱਦੀਨ) ਸਰਦਾਰ ਦਾ ਵਸਾਇਆ ਨਗਰ ਅਤੇ ਕਿਲਾ "ਸੈਫ਼ਾਬਾਦ, ਜੋ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਚਾਰ ਕੋਹ ਉੱਤਰ ਪੂਰਵ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਸੈਫਖਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇਖਕੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਚੁਮਾਸਾ ਠਹਿਰੇ ਹਨ, ਗੁਰੂਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਸਥਾਨ ਇੱਕ ਕਿਲੇ ਅੰਦਰ, ਦੂਜਾ ਬਾਹਰ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨਾਲ ਪੰਜ ਸੌ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਨੌ ਸੌ ਰੁਪਯਾ ਤਜੋਹਾਰਾਂ ਦਾ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲੇ ਵੱਲੋਂ ਹੈ, ਵੈਸਾਖੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ, ਰਾਜਾ ਅਮਰਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾਘਤਿ ਨੇ ਸਨ ੧੭੭੪ ਵਿੱਚ ਸੈਫਖਾਨ ਦੀ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਮਾਕੂਲ ਜਾਗੀਰ ਦੇਕੇ ਕਿਲੇ ਤੇ ਕਬਜਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਬਹੁਤ ਮਜਬੂਤ ਬਣਾਕੇ ਨਾਉਂ ਬਹਾਦੁਰਗੜ੍ਹ ਰੱਖਿਆ।

ਬਹਾਦੁਰਪੁਰ, ਦੇਖੋ, ਦੇਹਰਾਸਾਹਿਬ ਨੰ: ੨.

ਬਹਾਨਾ, ਦੇਖੋ, ਬਹਾਉਣਾ ੧। ੨ ਛਾ ਮੁਖਿ

ਬਹਾਦੁਰ } ਛਾ ਮੁਖਿ ਬਹਾ-ਦੁਰ, ਚਮਕੀਲਾ ਮੋਤੀ।
ਬਹਾਦੁਰ } ੨ ਕੀਮਤੀ ਮੋਤੀ। ੩ ਉਤਸਾਹੀ, ਪਰਾ-
ਕ੍ਰਮੀ, ਸ਼ੂਰਵੀਰ।

ਬਹਾਦੁਰਸ਼ਾਹ, ਮੁਖਿਲਿਸਖਾਨ ਸਰਦਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਉਹਦੇਦਾਰ, ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨਾਲ ਲੜਿਆ।

ਬਹਾਦੁਰਗੜ੍ਹ, ਸੈਫਖਾਨ (ਸੈਫੁੱਦੀਨ) ਸਰਦਾਰ ਦਾ ਵਸਾਇਆ ਨਗਰ ਅਤੇ ਕਿਲਾ "ਸੈਫ਼ਾਬਾਦ, ਜੋ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਚਾਰ ਕੋਹ ਉੱਤਰ ਪੂਰਵ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਸੈਫਖਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇਖਕੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਚੁਮਾਸਾ ਠਹਿਰੇ ਹਨ, ਗੁਰੂਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਸਥਾਨ ਇੱਕ ਕਿਲੇ ਅੰਦਰ, ਦੂਜਾ ਬਾਹਰ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨਾਲ ਪੰਜ ਸੌ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਨੌ ਸੌ ਰੁਪਯਾ ਤਜੋਹਾਰਾਂ ਦਾ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲੇ ਵੱਲੋਂ ਹੈ, ਵੈਸਾਖੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ, ਰਾਜਾ ਅਮਰਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾਘਤਿ ਨੇ ਸਨ ੧੭੭੪ ਵਿੱਚ ਸੈਫਖਾਨ ਦੀ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਮਾਕੂਲ ਜਾਗੀਰ ਦੇਕੇ ਕਿਲੇ ਤੇ ਕਬਜਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਬਹੁਤ ਮਜਬੂਤ ਬਣਾਕੇ ਨਾਉਂ ਬਹਾਦੁਰਗੜ੍ਹ ਰੱਖਿਆ।

ਬਹਾਦੁਰਪੁਰ, ਦੇਖੋ, ਦੇਹਰਾਸਾਹਿਬ ਨੰ: ੨.

ਬਹਾਨਾ, ਦੇਖੋ, ਬਹਾਉਣਾ ੧। ੨ ਛਾ ਮੁਖਿ

ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ 'ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ' ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਨਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਆਪ ਹੀ 'ਦੇਵ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ। ਟੀ. ਵੀ. ਚੈਨਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਖਬਰਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਬੋਲਣ, ਭਾਵ 'ਦੇਵ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਸਾਹਿਬ' ਜਾਂ 'ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ।

2. ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣ:

ਜਨਕ ਰਾਜੁ ਬਰਤਾਇਆ ਸਤਜੁਗੁ ਆਲੀਣਾ॥

ਗੁਰ ਸਬਦੇ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਅਪਤੀਜੁ ਪਤੀਣਾ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ਸਚੁ ਨੀਵ ਸਾਜਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗਿ ਲੀਣਾ॥

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨੁ ਘਰਿ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਅਪਰੰਪਰੁ ਬੀਣਾ॥

ਵਿਚਾਰ: ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵੱਯਾਂ ਵਿਚ 20 ਵਾਰੀ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ 'ਅਰਜਨ' ਸ਼ਬਦ ਕਿਉਂ ਵਰਤਦੇ ਹਨ? ਬਹੁਤੇ ਰਾਗੀ ਸੱਜਣ ਵੀ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ 'ਅਰਜਨ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਥਾਂ 'ਅਰਜਨ' ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ 'ਅਰਜਨ' ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਲਫਜ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ- ਖੱਟਣਾ ਜਾਂ ਕਮਾਉਣਾ। 'ਅਰਜਨ' ਵੀ

ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਘੜਸਾਣਾ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ 'ਅਰਜਨ' ਸ਼ਬਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸੈਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 'ਅਰਜਨ' ਸ਼ਬਦ ਲਹਿੰਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੜ੍ਹਨ ਸਮੇਂ 'ਅਰਜਨ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ 'ਜੁ' ਧੁਨੀ ਨਾਲ ਹੀ ਬੋਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

3. ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ:

ਹਰਿਗੋਬਿੰਦੁ ਰਖਿਓ ਪਰਮੇਸਰਿ ਅਪੁਨੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ॥

ਮਿਟੀ ਬਿਆਧਿ ਸਰਬ ਸੁਖ ਹੋਏ ਹਰਿ ਗੁਣ ਸਦਾ ਬੀਚਾਰਿ॥1॥ (ਪੰਨਾ 500)

4. ਸੱਤਵੇਂ ਅਤੇ ਅੱਠਵੇਂ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ:

(ੳ) ਹਕ ਪਰਵਰ ਹਕ ਕੇਸੁ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿਰਾਇ॥

ਸੁਲਤਾਨ ਹਮ ਦਰਵੇਸੁ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ਰਾਇ॥87॥ ('ਤੋਸੀਫੋ ਸਨਾ' ਵਿਚੋਂ)

ਅਰਥ: ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਹੱਕ ਦੇ ਪਾਲਣ ਅਤੇ ਸੱਚ ਦੇ ਮਜ਼ਹਬ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜੋ ਬਾਦਿਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਵੀ ਹਨ।

(ਅ) ਹਮੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਮਦਹ ਸਰਬੁਲੰਦ॥ ਅਜੋ ਹਾਸਿਲ ਉਮੀਦਿ ਹਰ ਮੁਸਤਮੰਦ॥25॥ ('ਜੋਤਿ ਬਿਗਾਸ' ਵਿਚੋਂ)

ਵਿਚਾਰ: ਛੇਵੇਂ, ਸੱਤਵੇਂ ਅਤੇ ਅੱਠਵੇਂ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਵਿਚ 'ਹਰਿ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ

ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਹੱਕ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਸਿਆਣਪ ਹੈ ਕਿ ਬੋਸਮਤੀ? ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਨਾਂ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ 'ਹਰਿ=Hari' ਨੂੰ 'ਹਰ=Har' ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਗਲਤ ਪਰਿਪਾਟੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗਲਤ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਕਸੂਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤੇ ਪਾਠੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ 'ਹਰਿ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ 'ਹਰ' ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜੋੜ ਅਤੇ ਅਰਥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਨ।

5. ਨੌਵੇਂ ਤੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ:

(ੳ) ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਫੋਟੋ ਕਾਪੀਆਂ ਦੇਖੋ)

ਵਿਚਾਰ: 'ਤੇਗ' ਸ਼ਬਦ ਫਾਰਸੀ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ 'ਗ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 'ਬਹਾਦੁਰ' ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਫਾਰਸੀ ਦਾ ਹੈ। 'ਬਹਾ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ-ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਚਮਕੀਲਾ। 'ਦੁਰ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ-ਮੋਤੀ। ਜਦੋਂ 'ਦੁਰ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਅਗੇਤਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਦੁਰਬਚਨ, ਦੁਰਗਮ ਆਦਿਕ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਇਹ ਫਾਰਸੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ 'ਕਰਮ' ਸ਼ਬਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਾਰਸੀ ਦਾ ਵੀ। ਜਦੋਂ 'ਕਰਮ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ 'ਕਰਮ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ

ਜੋੜ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ:

ਸੋ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਤਿ ਸਰੂਪਨਾ ਸੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪਨਾ॥30॥

ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਨਾਂ ਕੌਣ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕਰੇ? ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਠਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਦੇ ਬਜਟ ਵਾਲੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸੰਸਥਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਫਰਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੀ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਕੀ ਹੁਣ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਸੋਚ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਆਸ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ, ਪਰ ਉਤਰ ਨਾਂਹ ਵਿਚ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤਕ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਜੋ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ।

ਫਿਰ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ?: ਹਰ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੈ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਹੈ, ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਰੋਡੀਓ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਟੀ. ਵੀ. ਚੈਨਲ ਰਾਹੀਂ ਖਬਰਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਅਖਬਾਰ ਛਾਪਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਕੇ ਸਰੋਤਾ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਹਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਤੇ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਨਾਂ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਇਹ ਸਹੀ ਨਾਂ ਪੱਕੇ ਕਰਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਕੋਰੋਨਾ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਦਾ ਐਲਾਨ

ਲੰਡਨ: ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾ (ਡਬਲਿਊ.ਐਚ.ਓ.) ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੋਰੋਨਾ ਦੀ ਹੁਣ ਆਲਮੀ ਸਿਹਤ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਇਹ ਮਹਾਮਾਰੀ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਕਦਮ ਹੈ। ਡਬਲਿਊ.ਐਚ.ਓ. ਦੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ-ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰੇ। ਡਬਲਿਊ.ਐਚ.ਓ. ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਟੈਡਰੋਸ ਅਧਾਨੋਮ ਗੈਬ੍ਰਿਏਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮੈਂ ਕਾਫੀ ਉਮੀਦ ਨਾਲ ਕੋਵਿਡ-19 ਦੇ ਆਲਮੀ ਸਿਹਤ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਜੋਂ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।"

ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਕੋਵਿਡ-19 ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ 69 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਲਈ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਡਬਲਿਊ.ਐਚ.ਓ. ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਾਜ਼ਾ ਬਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਤੇ ਚੌਕਸ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਵਿਡ ਦੇ ਖਤਰੇ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਪਰ ਹੁਣ ਇਸ ਦੇ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਅਤਿਅੰਤ ਖਤਰਨਾਕ ਹੋਣ ਦੇ ਖ਼ਦਸ਼ੇ ਨੂੰ ਨਕਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉੱਝ ਇਹ ਵਾਇਰਸ ਹਾਲੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖਾਂ 'ਚ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲੇਗਾ ਵੀ ਪਰ ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾ ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ ਓਨਾ ਖਤਰਨਾਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ ਜਿੰਨਾ 2020-21

ਵਿਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। 2020-21 ਵਿਚ ਇਸ ਮਹਾਮਾਰੀ ਨੇ ਸਾਡੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਨੂੰ ਤਹਿਸ-ਨਹਿਸ ਕਰ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਇਸ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਹੋਵੇ। ਸਿਹਤ ਸਬੰਧੀ ਅਜਿਹੀ ਆਲਮੀ ਆਫ਼ਤ ਸਾਡੇ ਚੇਤਿਆਂ 'ਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜਿਹੀ ਆਲਮੀ ਮਹਾਮਾਰੀ 'ਸਪੇਨੀ ਫਲੂ' ਕਾਰਨ 1918-20 'ਚ ਆਈ ਸੀ।

ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਫੈਲ ਰਹੇ ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੁਆਰਾ ਮਚਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਤਬਾਹੀ ਤੇ ਬੇਰੋਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਪੈ ਰਹੇ ਮਾੜੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਤਾਲਾਬੰਦੀਆਂ (ਲੌਕਡਾਊਨ) ਤੇ ਕਰਫਿਊ ਵਰਗੇ ਤਰੀਕਿਆਂ, ਮੈਡੀਕਲ ਦਖ਼ਲਾਂ ਅਤੇ ਵੈਕਸੀਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਰੋਕਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਹਾਮਾਰੀ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਲਹਿਰਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਡਰਾਉਣੀਆਂ ਤੇ ਅਫਰਾ-ਤਫਰੀ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਿਆਨਕਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਬੋਝ

ਨਾਲ ਦਬੋ ਪਏ ਮੰਦੇਹਾਲ ਹਸਪਤਾਲਾਂ, ਜਰਜਰੀਆਂ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਸਾਹ ਲੈਣ ਤੇ ਦਵਾਈ ਲਈ ਜੂਝਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ, ਜਲਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚਿਖਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪੁੱਟੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਤੋਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਾਲਾਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਆਰਥਿਕ ਸੰਕਟ ਨੇ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਵਿਡ-19 ਕਾਰਨ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਖਰਬਾਂ ਡਾਲਰਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘਰ-ਪਰਿਵਾਰ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਏ। ਹਾਲੇ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਲੰਮੀ ਮਿਆਦ ਵਾਲੇ ਅਸਰ ਜਾਰੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਇਸ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਸ ਦੀਆਂ ਲੰਮੀ ਮਿਆਦ ਦੀਆਂ ਅਲਾਮਤਾਂ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਕੂਲਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈਣ ਜਾ ਰਹੇ ਸਿੱਖ ਜੋੜੇ ਦੀ ਸੜਕ ਹਾਦਸੇ ਵਿਚ ਮੌਤ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਇਕ ਸਿੱਖ ਜੋੜੇ ਦੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਜਦੋਂ ਤੇਜ਼ ਰਫਤਾਰ ਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਟੱਕਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਕੇ.ਓ.ਐਮ.ਓ. ਨਿਊਜ਼ ਚੈਨਲ ਦੀ ਖਬਰ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਹਾਦਸਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਬਾਜਵਾ ਆਪਣੇ ਦੋ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਬੱਸ ਸਟਾਪ ਤੋਂ ਲੈਣ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਦੇ ਕੈਂਟ 'ਚ ਇਕ ਕਾਰ ਚਾਲਕ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣਿਓਂ ਟੱਕਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ।

ਕਪੂਰਥਲਾ ਦੇ ਦੋ ਸਕੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਕਤਲ
ਜਲੰਧਰ: ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਪੋਰਟਲੈਂਡ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਇਕ ਸਾਪਿੰਗ ਮਾਲ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕਪੂਰਥਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਦੋ ਸਕੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਮ੍ਰਿਤਕਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦਿਲਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦੀਪੀ (31) ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਗੋਰਾ (26) ਵਜੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਦੇ ਪਿੰਡ ਬਿਧੀਪੁਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਦੀਪੀ ਪਿਛਲੇ 10 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਉਥੇ ਇਕ ਜਨਰਲ ਸਟੋਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੱਕ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਕਪੂਰਥਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕਾਂਜਲੀ ਪਿੰਡ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਕੈਨੇਡਾ 'ਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਦਿਲ ਦੇ ਦੌਰੇ ਨਾਲ ਮੌਤ
ਪਟਿਆਲਾ: ਕੈਨੇਡਾ ਰਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨ ਕਰਨ ਖੱਟੜਾ (24) ਦੀ ਦਿਲ ਦਾ ਦੌਰਾ ਪੈਣ ਕਾਰਨ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਕਰਨ ਖੱਟੜਾ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਅਲਬਰਟਾ (ਕੈਨੇਡਾ) ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਦਿਲ ਦਾ ਦੌਰਾ ਪੈਣ ਕਾਰਨ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਵਿੱਲੋ ਕਲੋਨੀ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਗਮਦੂਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕਲੌਤੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਪਰ ਅਚਾਨਕ ਖਬਰ ਆਈ ਕਿ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਛੱਡ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਮਾਪੇ ਅਤੇ ਦੋ ਭੈਣਾਂ ਹਨ। ਕਰਨ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਪੀ.ਆਰ ਲਈ ਕਾਗਜ਼ ਲਗਾਏ ਸਨ।

ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਤਾਂ ਅਚਾਨਕ ਉਸ ਦੀ ਕਾਰ ਬੇਕਾਬੂ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਟੱਕਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਖਬਰ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਮਿੰਦਰ ਤੇ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਹੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਜਦਕਿ ਕਾਰ ਚਾਲਕ ਦੇ ਗੰਭੀਰ ਸੱਟਾਂ ਵੱਜਣ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਜੋੜਾ ਪਿੰਡੇ ਦੇ ਬੱਚੇ (ਅੱਠ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਧੀ ਤੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਪੁੱਤਰ) ਛੱਡ ਗਈ ਹੈ।

ਸਰੀ 'ਚ ਕਬੱਡੀ ਪ੍ਰਮੋਟਰ ਨੀਟੂ ਕੰਗ 'ਤੇ ਜਾਨਲੇਵਾ ਹਮਲਾ

ਵੈਨਕੂਵਰ: ਕੈਨੇਡਾ 'ਚ ਕਬੱਡੀ ਪ੍ਰਮੋਟਰ ਕੇਵਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਨੀਟੂ ਕੰਗ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀ ਵਿਚਲੇ ਘਰ ਅੱਗੇ ਜਾਨ ਤੋਂ ਮਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ 'ਚ ਉਹ ਗੰਭੀਰ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਅਣਪਛਾਤੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੇ ਉਥੋਂ 7-8 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਉਸ ਕਾਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਭੱਜੇ ਸਨ।

ਹਸਪਤਾਲ 'ਚ ਨੀਟੂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਗੰਭੀਰ ਪਰ ਸਥਿਰ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਗੈਰ ਹਿੰਸਾ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਜਾਂਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਨੀਟੂ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਬੱਡੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਆਫ ਬੀ.ਸੀ (ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ) ਦਾ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਹੈ। ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਕਬੱਡੀ ਖਿਡਾਰੀ ਸੰਦੀਪ ਨੰਗਲ ਅੰਬੀਆਂ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਸੂਰਜਣ ਚੱਨਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰੀ ਦੇ 8100 ਬਲਾਕ ਤੇ 144 ਸਟਰੀਟ ਸਥਿਤ ਘਰ ਮੁਹਰੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚੱਲਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਉਹ ਮੌਕੇ ਉਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਵਿਅਕਤੀ ਤੜਫ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਰਤ ਏਅਰ ਐਂਬੂਲੈਂਸ ਰਾਹੀਂ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ। ਵੇਰਵਿਆਂ

ਮੁਤਾਬਕ ਉਹ ਸਵੇਰੇ ਹਾਲੇ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਡੀਕ ਰਹੇ ਹਮਲਾਵਰ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਫਰਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਨੀਟੂ ਦੇ ਦੋ ਗੋਲੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬੇੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਸਰੀ ਦੀ ਕੋਲ-ਬਰੁੱਕ ਰੋਡ 'ਤੇ 125 ਸਟਰੀਟ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਕਾਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ। ਕੰਗ ਦਾ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੁਣ ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੱਸੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਗੈਗਸਟਰ ਅਕਸਰ ਵਾਰਦਾਤ ਕਰ ਕੇ ਕਾਰ ਸਾੜਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਪਹਿਚਾਣ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਣ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕਬੱਡੀ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵਿਵਾਦਾਂ ਵਿਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਚਾਰ ਕੁ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰੀ 'ਚ ਵੇਦਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਤਰਨਤਾਰਨ 'ਚ ਦਸ ਮਿੰਟ ਘੁੰਮਦਾ ਰਿਹਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਜਹਾਜ਼

ਲਾਹੌਰ: ਭਾਰੀ ਮੀਂਹ ਕਾਰਨ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਉਤਰਨ 'ਚ ਨਾਕਾਮ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਏਅਰਲਾਈਨਜ਼ (ਪੀ.ਆਈ.ਏ.) ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਕਰੀਬ ਦਸ ਮਿੰਟਾਂ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉੱਡਦਾ ਰਿਹਾ। 'ਦਿ ਨਿਊਜ਼' ਦੀ ਖਬਰ ਮੁਤਾਬਕ ਪੀ.ਆਈ.ਏ. ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਪੀਕੇ 248 ਚਾਰ ਮਈ ਨੂੰ ਰਾਤ 8 ਵਜੇ ਮਸਕਟ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਭਾਰੀ ਮੀਂਹ ਕਾਰਨ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਅਲਾਮਾ ਇਕਬਾਲ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਉਤਰ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਪਾਇਲਟ ਨੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ

'ਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੁਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਬੋਇੰਗ 777 ਜਹਾਜ਼ ਅਸਥਿਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲੈਂਡਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਅਖਬਾਰ ਮੁਤਾਬਕ ਏਅਰ ਟਰੈਫਿਕ ਕੰਟਰੋਲਰ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ 'ਤੇ ਪਾਇਲਟ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਾਪਸ ਮੌਤ ਲਿਆ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰੀ ਮੀਂਹ ਤੇ ਕੁਝ ਦਿਖਾਈ ਨਾ ਦੇਣ 'ਤੇ ਉਹ ਰਾਹ ਭਟਕ ਗਿਆ। ਜਹਾਜ਼ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਸੂਬੇ ਦੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਰਸੂਲਪੁਰ ਵਿਚ 40 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾ ਸਫਰ ਤੈਅ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ ਪੰਨੂਆਂ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਗਿਆ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੁਣ ਛਾਣ-ਬੀਣ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਟੈਕਸਸ ਦੇ ਮਾਲ 'ਚ ਗੋਲੀਬਾਰੀ; ਹਮਲਾਵਰ ਸਣੇ ਨੌਂ ਦੀ ਮੌਤ

ਹਿਊਸਟਨ: ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸੂਬੇ ਟੈਕਸਸ ਵਿਚ ਇਕ ਬੰਦੂਕਧਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਵਿਚ 8 ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹਮਲਾਵਰ ਨੂੰ ਵੀ ਹਲਾਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਵੇਰਵਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਇਕ ਭੀੜ-ਭੜੱਕੇ ਵਾਲੇ ਮਾਲ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਬੰਦੂਕ ਹਿੰਸਾ 'ਚ ਇਹ ਨਵੀਂ ਘਟਨਾ ਜੁੜ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਲ ਡੱਲਸ ਤੋਂ ਕਰੀਬ 25 ਮੀਲ ਦੂਰ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ 120 ਸਟੋਰ ਹਨ। ਬੰਦੂਕ ਨਾਲ ਲੈਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ 'ਐਲਨ ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ ਆਊਟਲੈੱਟਸ' ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਦ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਲੋਕ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਲਈ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਮਲਾਵਰ ਨੂੰ ਹਲਾਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਇਸ ਵਾਰਦਾਤ

ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬੰਦੂਕਧਾਰੀ ਸਣੇ ਸੱਤ ਦੀ ਮੌਤ ਮੌਕੇ ਉਤੇ ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਜਦਕਿ ਦੋ ਨੇ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਦਮ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਵੀਡੀਓ ਫੁਟੇਜ ਵਿਚ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕ ਮਾਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਭੱਜਦੇ ਨਜ਼ਰ

ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਵ੍ਹਾਈਟ ਹਾਊਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜੋਅ ਬਾਇਡਨ ਨੂੰ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਕੱਲੇ ਸੰਨ 2023 ਵਿਚ ਹੀ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦੀਆਂ 198 ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ।

ਘਰੇਲੂ ਨੀਤੀ ਬਾਰੇ ਬਾਇਡਨ ਦੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਹੋਵੇਗੀ ਨੀਰਾ ਟੰਡਨ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੀ ਅਮਰੀਕੀ ਲੋਕ ਨੀਤੀ ਮਾਹਿਰ ਨੀਰਾ ਟੰਡਨ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜੋਅ ਬਾਇਡਨ ਨੇ ਘਰੇਲੂ ਨੀਤੀ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨੀਰਾ ਘਰੇਲੂ ਨੀਤੀ ਦਾ ਏਜੰਡਾ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਾਇਡਨ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨੀਰਾ ਵਾਈਟ ਹਾਊਸ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਪਾਲਿਸੀ ਕੌਂਸਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪਹਿਲੀ ਏਸ਼ੀਆਈ ਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਟੰਡਨ (52) ਸੂਜਨ ਰਾਈਸ ਦੀ ਥਾਂ

ਲਏਗੀ। ਬਾਇਡਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨੀਰਾ ਘਰੇਲੂ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਆਰਥਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਨਸਲੀ

ਬਰਾਬਰੀ, ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ, ਆਵਾਸ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਦੇਖੇਗੀ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ 2024 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵੰਡੀ ਹੋਈ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਬਾਇਡਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰੇਲੂ ਏਜੰਡੇ 'ਤੇ ਅੜਿੱਕਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਇਡਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੀਨੀਅਰ ਸਲਾਹਕਾਰ ਤੇ ਸਟਾਫ ਸਕੱਤਰ ਵਜੋਂ ਨੀਰਾ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਫੈਸਲੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟੀਮਾਂ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰ ਕੇ ਲੈਣਗੀਆਂ। ਬਾਇਡਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨੀਰਾ ਕੋਲ 'ਪਬਲਿਕ ਪਾਲਿਸੀ' ਵਿਚ 25 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ

ਬਾਇਡਨ ਨੇ ਅਜੈ ਬੰਗਾ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਨ 'ਤੇ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜੋਅ ਬਾਇਡਨ ਨੇ ਅਜੈ ਬੰਗਾ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਨ ਉਤੇ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਗਰੀਬੀ ਘਟਾਉਣ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਸਮੇਤ ਵਿਸ਼ਵ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਗੇ। ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕਮਲਾ ਹੈਰਿਸ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਤਿੰਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀਆਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਨੀਰਾ ਨੇ ਕਰੀਬ ਦਹਾਕਾ ਲੋਕ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀਆਂ

ਇਕਾਈਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਟੰਡਨ ਡੈਮੋਕਰੈਟ ਹੈ ਤੇ ਓਬਾਮਾ ਅਤੇ ਕਲਿੰਟਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਕਲੱਬ ਸ਼ਿਕਾਗੋ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਤੇ ਵਾਲੀਬਾਲ ਮੁਕਾਬਲੇ

ਨਾਮੀ ਕਬੱਡੀ ਟੀਮਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹੋਣਗੇ

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਿਮਾਨ

28 ਮਈ 2023

ਸਥਾਨ: ਬਸੀ ਵੁੱਡਜ਼, ਐਲਕ ਗਰੇਵ ਵਿਲੇਜ

ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਕਲਾਕਾਰ

ਵਾਲੀਬਾਲ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਇਨਾਮ ਢੀਂਡਸਾ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਇਨਾਮ ਸਮਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵਲੋਂ

ਸਵ. ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ

ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੱਖੜਾ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੱਗਰ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਧਨੌਆ

ਜਥੇਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸੱਲੂ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੱਲੂ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸੱਲੂ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੱਲੂ

ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ

ਚੇਅਰਮੈਨ

ਢੀਂਡਸਾ ਬਰਦਰਜ਼

ਬੱਬੂ ਐਪਲਟਨ

ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ (ਸਾਬਕਾ ਚੇਅਰਮੈਨ) ਜਿੰਦਰ ਬੈਨੀਪਾਲ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਲਜੀਤ ਟਿਵਾਣਾ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ

ਦੀਪਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਪ੍ਰਧਾਨ

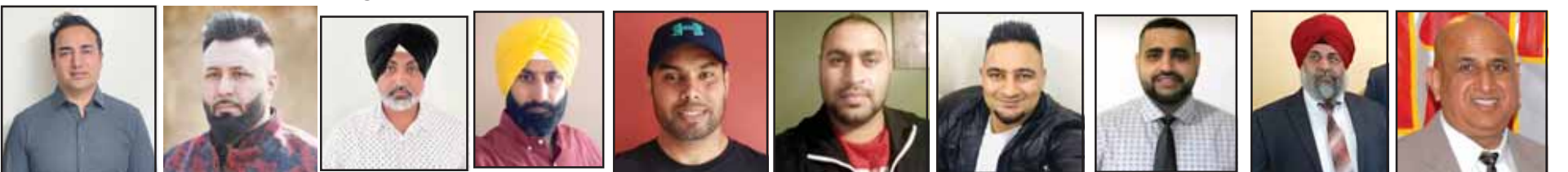

ਹਨੀ ਖੰਗੂੜਾ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ

ਕਲੱਬ ਮੈਂਬਰ

ਜਿੰਦੀ ਖੰਗੂੜਾ ਜਸਵਿੰਦਰ ਗਿੱਲ ਵਿੱਕੀ ਸ਼ੰਮੀਪੁਰੀਆ ਗਗਨ ਬਾਜਵਾ ਗੋਲਡੀ ਲਾਲੀ ਕਮਲਜੀਤ ਘੁਮਾਣ ਸੁਖਰਾਜ ਸਿੰਘ ਤੱਖਰ ਧਰਮਿੰਦਰ ਜਸਵਾਲ ਲਖਵਿੰਦਰ ਬਿਹਾਰੀਪੁਰੀਆ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਗਿੱਲ ਹਰਬੰਤ ਗਰੇਵਾਲ

ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਮਰਾ ਪਿੰਦੀ ਛੀਨਾ ਜਗਜੀਤ ਨਾਹਲ ਸੁਖਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਮਠਾੜੂ ਸੋਹੁੰ ਸਹੋਤਾ ਨੰਨਾ ਸਹੋਤਾ ਓਂਕਾਰ ਸਹੋਤਾ ਜਗਦੀਸ਼ ਸੰਧੂ ਜੱਸੀ ਸਹੋਤਾ

ਸੁਖਵੀਰ ਉੱਪਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਬੱਟੂ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ ਸੁਰਿੰਦਰ ਭੱਟੀ ਹਰਕਮਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਗੁਰਜੀਤ ਸੰਧੂ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਾ ਖਾਂਬੜਾ

ਗੁਰਪਾਲ ਸੰਧੂ ਜੋਤੀ ਸਹੋਤਾ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਡੀ ਸੀ ਬੰਟੀ ਕਨੇਸ਼ਾ ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਗਿੱਲ ਨਵਜੋਤ ਸਿੰਘ ਜਗਦੀਪ ਮਨਦੀਪ ਨਿੱਝਰ ਪਾਲੀ ਧਾਲੀਵਾਲ ਗੋਖੀ ਸੇਖੋਂ ਗੋਗਾ ਘੁਮਾਣ ਮਿੰਦਰ ਭੱਠਲ

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

ਵਿੱਕੀ ਸ਼ੰਮੀਪੁਰੀਆ 215-917-9885
ਬਲਜੀਤ ਟਿਵਾਣਾ 773-469-9384
ਜਤਿੰਦਰ ਖੰਗੂੜਾ 224-381-2830

ਜਿੰਦੀ ਖੰਗੂੜਾ 847-529-1464
ਜਗਜੀਤ ਨਾਹਲ 224-678-4900
ਓਂਕਾਰ ਸਹੋਤਾ 708-745-1815

ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ 847-732-9813
ਜੱਸੀ ਗਿੱਲ 773-759-0433
ਲੱਖਾ ਬਿਹਾਰੀਪੁਰ 630-706-0925

ਕਬੱਡੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਇਨਾਮ

ਕਬੱਡੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਇਨਾਮ ਸਵ. ਸਰਪੰਚ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਖਾਸਰੀਆ ਪਰਿਵਾਰ ਵਲੋਂ:-

ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਿੰਦੀ   ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੂਟਾ   ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਟਿੱਕਾ

ਕਬੱਡੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਇਨਾਮ ਦੇ ਸਪਾਂਸਰ

ਗੁਰਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਤੂਰ   ਗੁਰਦੀਪ ਤੂਰ   ਗੈਰੀ ਤੂਰ   ਸਤੀਸ਼ ਭਾਰਦਵਾਜ   ਸਤਪਾਲ ਬੈਂਸਾਂ   ਕੁਲਜੀਤ ਗਿਲਜੀਆਂ   ਲਵਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

ਕਬੱਡੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਇਨਾਮ ਤੂਰ ਅਤੇ ਭਾਰਦਵਾਜ ਪਰਿਵਾਰ ਵਲੋਂ

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਿਮਾਨ

ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੋਲਡੀ   ਬੀ ਸੀ ਟਰੇਡਿੰਗ ਐਂਡ ਕਵਾਲਿਟੀ ਲਿਕਰਜ਼   ਸੰਨੀ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ   ਸੁੱਖਾ ਬੱਲ   ਜਸਪਾਲ ਅਟਵਾਲ   ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਢੀ

ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ   ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਮਿਆਣੀ   ਸਤਪਾਲ ਸੱਤਾ   ਰਣਦੀਪ ਪਾਲ ਰਿੰਕੂ   ਜੱਗੀ ਸਿੰਘ ਘੋਤੜਾ   ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ

ਸਵ. ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਮੌਜੀ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ

ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ   ਹੈਪੀ ਸਿੰਘ ਹੀਰ   ਜਸਕਰਨ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ

ਸਨੀ ਧਾਮੀ   ਬੱਬੂ ਧਾਮੀ
ਚੌਥੀ ਟੀਮ ਦੇ ਸਪਾਂਸਰ (ਧਾਮੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ)

ਬੈਸਟ ਰੇਡਰ ਤੇ ਸਟਾਪਰ ਦਾ ਇਨਾਮ ਸਵ. ਫੁੰਮਣ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਵ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਟਿਵਾਣਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵਲੋਂ

ਗੈਸਟ ਆਫ ਆਨਰਜ਼

ਜਸਵਿੰਦਰ   ਸੰਦੀਪ   ਕੁਮਾਰ (ਮੁੱਖ ਟੀ ਐਂਡ ਟੀ)   ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ   ਨੋਨਾ ਗਰੇਵਾਲ   ਗੁਰਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ   ਮਨਜੀਤ ਨਾਗਰਾ   ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ   ਗੁਰਵੀਰ ਖੰਗੂੜਾ   ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁਰੇਵਾਲ   ਸੁੱਖੀ ਸਿੰਘ   ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ   ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ   ਗੁਰਮਿੰਦਰ ਪੱਡਾ

ਗੋਲਡ ਸਪਾਂਸਰ

ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਝੱਜ   ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ   ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ   ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸਹੋਤਾ   ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ   ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ   ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਜਿੰਮੀ ਲਸੋਈ   ਸੁਖਵੀਰ ਨਾਰੀਕੇ   ਸੋਨੀ ਹਿੰਦੂਸਟਨ   ਹਨੀ ਢਿੱਲੋਂ   ਬਿਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ   ਜਸਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ

ਰਾਣਾ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ   ਰਿੰਪੀ ਖੱਟੜਾ   ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਲੰਗ   ਧਰਮਿੰਦਰ ਖੱਟੜਾ   ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ   ਬੌਬੀ ਖੱਟੜਾ   ਹਰਿੰਦਰ ਟਿਵਾਣਾ   ਸੱਤਾ ਖੱਟੜਾ   ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਤੂਰਾ   ਪਾਲ ਖਲੀਲ   ਸਤਵਿੰਦਰ ਸੱਤਾ   ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ   ਲਵ ਮਿਨਹਾਸ

ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਸ਼ਿਕਾਰੋ ਦੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰ   ਗੁਰਵੀਰ ਸਿੰਘ   ਪਰਮਿੰਦਰ ਵਾਲੀਆ   ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ   ਬਲਵਿੰਦਰ ਨਿੱਕ   ਰਫ਼ਪਾਲ ਖੰਗੂੜਾ   ਚਰਨਜੀਤ ਸਮਰਾ   ਬਿਕਰਮ ਸਿੱਧੂ   ਦਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ   ਗੁਰਲਾਲ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ   ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਸ਼ਿਕਾਰੋ

ਸ਼੍ਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਕਲੱਬ ਸ਼ਿਕਾਗੋ

ਸਿਲਵਰ ਸਪਾਂਸਰ

ਮਨਜੀਤ ਸਰੋਤਾ

ਸਤਵੀਰ ਬਾਠ

ਅਰਸ਼ਦੀਪ ਭੋਗਲ

ਖੜਕ ਸਿੰਘ

ਸਿੰਦਾ ਮੱਲੀ

ਪਵਨ ਬੱਲ

ਸੁਖੀ ਟੁੱਟ

ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਦਲਵੀਰ ਸਿੰਘ

ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ

ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ

ਲਾਲੀ ਸਿੰਘ

ਕੁਲਵੰਤ ਗਿੱਲੋਂ

ਪਰਮਜੀਤ ਮਹਿਰਾਜ

ਕੰਵਰਵੀਰ ਸਿੰਘ ਕੇਪੀ

ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੋੜਾ

ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ

ਜਗਜੀਤ ਚੀੱਡਸਾ

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਬੱਬੀ

ਬਿੰਦਰ ਪੰਮਾ

ਗੁਰਚਰਨ ਝਾਵਰ

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਗਿੱਲ

ਮਨਜਿੰਦਰ ਬੈਨੀਪਾਲ

ਸੁਖਬੀਰ ਸੇਰੀ

ਅਜੀਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬੈਨੀਪਾਲ

ਇੰਦਰਜੀਤ ਗਰੇਵਾਲ

ਸਨੀ ਗਿੱਲ

ਅਭੀ ਜ਼ੈਲਦਾਰ

ਰਿਪਨ ਜ਼ੈਲਦਾਰ

ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਮੁਕੰਦ ਸਿੰਘ ਮਾਂਗਟ

ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਵਿਕ ਬਾਵਾ

ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ

ਆਗਿਆਪਾਲ ਚਾਹਲ

ਸੁਖਵੰਤ ਪਹਿਲਵਾਨ

ਲੱਕੀ ਸਿੰਘ ਮਿਲਵਾਕੀ

ਬਲਜਿੰਦਰ ਲਾਲੀ

ਦਿਲਬਾਗ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸੰਧਰ

ਸੁੱਖਾ ਬੈਂਸ

ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਐਲ ਏ

ਨੇਕਾ ਖਾਂਬਰਾ

ਬਲਵੀਰ ਸਿੰਘ

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਧਾਰਨੀ

ਸੁਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ

ਬਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਝਾਵਰ

ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਵੀ

ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੱਸੜ

ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ

ਤੇਜਵੀਰ ਸਿੰਘ

ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ

ਸੋਨੀ ਐਂਜਲਾ

ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਗਰਾ

ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ

ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨਾਗਰਾ

ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ

ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ

ਬਲਜਿੰਦਰ ਰਾਏ

ਰਾਣਾ ਕੰਗਾ

ਅਰਜੁਨ ਸਲਵਾਨ

ਸੋਨੀ ਸਰੋਤਾ ਸਿਆਟਲ

ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰਦੀਪ ਸਲਵਾਨ

ਬਲਜੋਤ ਸਿੰਘ

ਬਠੀ ਗਿੱਲੋਂ

ਮੌਂਟੀ ਸਿੰਘ

ਗੁਰੀ ਵਿਰਕ

ਜੋਰਾ ਗਾਖਲ

ਕੁਲਵੀਰ ਹੋਠੀ

ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਪੂਨੀ

ਗੁਰਮੇਵ ਸਿੰਘ

ਗੋਪੀ ਗਿੱਲ

ਨਵਦੀਪ ਸਿੰਘ

A K Travels
 The Place for All India, Canadian, British Services.
 We provide all the genuine travel agents for you. Our services are as follows:
 - Global Visa - Immigration - Power of Attorney
 - JETA - Justice Programs (Regulation/Travel) - All India Services
 - USA Passport Services - All India Services
 - USA Citizenship Application - All India Services
 We help you in getting your visa, passport, and other services.
 JUST GIVE US CALL/TXT/WHATSAPP. WE WILL HELP YOU WITH ALL YOUR TRAVEL NEEDS.
 Contact: Anandhdeep Kaur on Ph/Whatsapp: 847-482-4333 or Email: aktravels@gmail.com

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀਵਾਨ ਐਵੇਨਿਊ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਅਤੇ ਪੈਲਾਟਾਈਨ, ਵਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹਿਯੋਗ

SERVING WISCONSIN & ILLINOIS STATE
JESSE SINGH
 Ph: 847-606-3664
 E-Mail: J.SINGH@REMAX.COM, WEBSITE: JSINGH.REMAX.COM
 REMAX SHOWCASE, LONG GROVE, IL 60060

ਫਰੀ ਪੀਜ਼ੇ ਦੀ ਸੇਵਾ

Shere Punjab Sports and Cultural Club, Chicago

ਸਿਲਵਰ ਸਪਾਂਸਰ

ਕਰਨ ਗਾਖਲ

ਰਵਿੰਦਰ ਗਾਖਲ

ਨਰੇਸ਼
ਖਟਾਣਾ

ਰਾਣਾ ਸੇਖੋਂ

ਸਤੀਸ਼
ਖਟਾਣਾ

ਜਗਤਾਰ ਗਾਖਲ

ਹਨੀ ਮਾਨ

ਨਵਜੋਤ ਗਾਖਲ

ਸੰਦੀਪ ਚੌਲੋਂ

ਰੈਪੀ ਗਰੇਵਾਲ

ਡਾ. ਵਿਕਰਮ
ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ
ਸਿੰਘ

ਸੀਤਾ ਬੱਠਲ

ਸਵ. ਸੰਦੀਪ
ਧਾਲੀਵਾਲ

ਜੱਸੀ ਖਹਿਰਾ

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਤੂਰ

ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ
ਹਿਉਸਟਨ

ਦੀਪਕ ਸਿੰਘ
ਰਾਏ

ਪਾਲ ਸੰਘਾ

ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਚੌਲਾ

ਅਨੈਸ਼ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ

ਰੈਪੀ ਸਿੰਘ

ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ
ਦੁੱਲਤ

ਤਾਲੀ ਭੱਠਲ

ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ
ਡੀ. ਸੀ.

ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਸਰਾਂ

ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਦਿਆਲ

ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਚੌਲਾ

ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ
ਗਿੱਲ

ਅੰਸ਼ੁਪਾਲ
ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ

ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ
ਭੋਲਾ

ਮਿੱਢਾ
ਮਾਹਲਪੁਰੀਆ

ਹਰਕੀਰਤ ਸਿੰਘ
ਸੰਧੂ

ਲਖਬੀਰ
ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ

ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਗਿੱਲ

ਜੈਰਾਮ ਸਿੰਘ
ਕਾਹਲੋਂ

ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ
ਕਲੇਰ

ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ

ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ
ਮੁਲਤਾਨੀ

ਭਰਪੂਰ ਸਿੰਘ

ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ

ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ
ਗਰੇਵਾਲ

ਯਾਦਵਿੰਦਰ
ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ

ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ
ਭਟਨੁਰਾ

ਸੁਖਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ
ਬੱਠਲ

ਸ਼ਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ

ਮਨੀ ਦਾਤਲਾ

ਨਵਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ
ਬਾਜਵਾ

ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ
ਰਾਏ

ਰਵੀ ਦਾਤਲਾ

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ
ਗੋਹਲਣ

ਲਖਵੀਰ
ਗਰੇਵਾਲ

ਸਤਨਾਮ
ਸਿੰਘ

ਸਹੋਤਾ
ਸਾਹਿਬ

ਗੋਰਾ

ਟੋਨੀ
ਸੰਘੇੜਾ

ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਸਿਕੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਬਿੱਟੂ

ਨਿਪਾਨ ਸਿੰਘ

ਤਾਰੀ

ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ

ਗੁਲਸ਼ਾਰ
ਵਿਰਕ

ਸਨੀ ਕੁਲਾਰ

ਰੰਮੀ ਗਰੇਵਾਲ

ਪ੍ਰਭਜੋਤ ਘੁੰਮਣ

ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਗੁਰਮੁਖ
ਸਿੰਘ

ਰੈਰੀ ਗਿੱਲ

ਮਨਜਿੰਦਰ ਮੰਨਾ

ਜਿੱਧੀ ਸਰਪੰਚ

ਅਰੁਨਦੀਪ ਫਰਿਜ਼ਨੋ

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਗੁਰੀ

ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਧੂ

ਦਮਨ ਅਤੇ ਤਨੂ ਵਿਰਕ

ਜਸਦੇਵ ਚਰਨ
ਸਿੰਘ

ਸਵ. ਪ੍ਰੀਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਅਤੇ
ਸ. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ

ਬਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸਥਾਪਕ
ਆਪਣਾ ਘਰ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਜਾਂ
ਵੇਚਣ ਲਈ ਕਾਲ ਕਰੋ
ਹਰਮਨ ਕੌਰ
312.623.7898
email- harman.kaur@bairdwarner.com
web- harmankaur.bairdwarner.com

‘ਮਾਂਵਾਂ ਨੰਡੀਆਂ ਛਾਂਵਾਂ’

ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ‘ਹਾਏ ਮਾਂ’ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਚੇਤੇ ਕਰਦੇ ਪਰ ਬੱਚੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਲੜਾਈ/ਗੁੱਸੇ ਵੇਲੇ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਗਾਲਾਂ ਕਢਦੇ। ਬਲਕਿ ਧੀ ਅਤੇ ਭੈਣ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲਪੇਟ ਲੈਣਾ। ਦਰਅਸਲ ਬੇਟੀ ਨਾਲ ਲਾਡ-ਪਿਆਰ, ਬਹੁ ਦਾ ਚਾਅ-ਮਲਾਹ ਅਤੇ ਬੇਬੇ ਦਾ ਮਾਣ-ਸਤਿਕਾਰ ਹੀ ਇਕ ਆਦਰਸ਼ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਨਰੋਆ ਆਧਾਰ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਬੇਟੀ ਹੀ ਬਹੁ ਬਣ ਮਾਂ ਬਣਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਬੇਟੀਆਂ ਕੁੱਝ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਰੀ ਜਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਬੇਟੇ ਕਿੱਥੋਂ ਲਿਆਵਾਂਗੇ? ਨਾਲੇ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਬੇਟੀ ਕਿਹੜੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨੂੰਹ-ਧੀ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਐ?

ਆਖਿਰ ਵਿਚ ਦੋ ਸਿੱਖਿਆਦਾਇਕ ਦੰਦ ਕਥਾਵਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ-

ਪ੍ਰੋ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗੰਡਮ,
98766-55055

ਇਕ ਦਿਲ-ਫੈਕ ਆਸ਼ਕ ਦੀ ਪਰਖ ਲੈਣ ਖਾਤਰ ਉਸ ਦੀ ਮਨਚਲੀ ਮਾਸੂਕਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੁਹੱਬਤ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦਾ ਕਾਲਜਾ ਕੱਢ ਕੇ ਲਿਆਵੇ। ਨਿਕੰਮੇ ਪੁੱਤਰ ਮਾਂ ਦਾ ਕਾਲਜਾ ਕੱਢ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀ ਮਾਸੂਕਾ ਕੋਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਰਾਹ ਵਿਚ ਠੇਡਾ ਖਾ ਕੇ ਡਿਗ ਪਿਆ। ਮਮਤਾ ਮਾਰੀ ਮਾਂ ਦੇ ਕਾਲਜੇ ‘ਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, ‘ਪੁੱਤਰ, ਸੱਟ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲਗੀ?’ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿਬੂਬਾ ਨੇ ਵੀ ਖੋਟੇ ਸਿੱਕੇ ਵਾਂਗ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮੋੜ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜੋ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਉਹ ਮੇਰਾ ਕੀ ਹੋਊ?

ਦੂਸਰੀ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਕ ਸਾਜ਼ਿਦਾ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਜਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਉਸ ਕੋਲ ਇਕ ਵੱਛਾ ਆ ਬਹਿੰਦਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਸਾਜ਼ਿਦੇ ਨੇ ਵੱਛੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ (ਸਾਜ਼ਿਦੇ) ਦਾ ਗਾਉਣਾ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਕਿ ਵਜਾਉਣਾ? ਵੱਛੇ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸੁਰਤਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਚਮਤਾ ਮੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦ ਵੀ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ‘ਤੇ ਬਾਧ ਵਜਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਪੁਕਾਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਦੌੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਬੈਠਦਾ!

ਇਕ ਯਹੂਦੀ ਅਖਾਣ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਲੇਖਕ ਰੂਡਯਾਰਡ ਕਿਪਲਿੰਗ ਦਾ ਕਥਨ ਵੀ ਹੈ- ‘ਪਰਮਾਤਮਾ ਹਰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਮਾਂ ਬਣਾਈ।’ ਸਾਡੀ ਜਾਚੇ ਇਸ ਅਖਾਣ/ਕਥਨ ਦਾ ਅਰਥ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਤੋਂ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅਦਿਸ਼ਟ ਪ੍ਰਭੂ ਤਾਂ ਜ਼ੋਰੇ ਜ਼ੋਰੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਸੋ ਮਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ‘ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਹੈ!

ਮਾਂ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੀ ਸਹਿਭਾਗਣ ਹੈ! ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪੀਰ, ਪੈਗੰਬਰ, ਔਲੀਏ, ਅਵਤਾਰ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਲੋਕਾਈ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ! ਨਿੰਦਾ ਫਾਜ਼ਲੀ ਨੇ ਖੁਬ ਕਿਹਾ- ‘ਗਿਰਜਾ ਮੇ ਈਸਾ ਬਸੇ ਮਸਜਿਦ ਮੇ ਰਹਿਮਾਨ, ਮਾਂ ਕੋ ਪੈਰੋਂ ਸੇ ਚਲੇ ਹਰ ਆਂਗਨ ਭਗਵਾਨ’। ਦੇਵ ਬਰੀਕੇਵਾਲੇ ਅਨੁਸਾਰ- ‘ਮਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਰੱਬ ਦੀ ਪੂਜਾ, ਮਾਂ ਤਾਂ ਰੱਬ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਦੂਜਾ।’

ਬੱਚਾ ਰੱਬ ਕਹਿਣਾ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਿਖਦਾ ਹੈ, ਮਾਂ ਕਹਿਣਾ ਪਹਿਲਾਂ। ਮਾਂ ਬੱਚੇ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸਕੂਲ, ਪਹਿਲਾ ਅਧਿਆਪਕ, ਪਹਿਲੀ ਧਰਮਸਾਲ, ਪਹਿਲੀ ਟਕਸਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਐਮਰਸਨ ਨੇ ਕਿਹਾ, ‘ਪੁਰਸ਼ ਉਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਐ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਂਵਾਂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।’

ਮਾਂ ਸਿਰਫ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ, ਇਕ ਰੁਤਬਾ ਹੈ; ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸੰਸਥਾ ਹੈ; ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ, ਮਹਾਂਕਾਵ ਹੈ! ਮਾਂ ਮਮਤਾ ਦਾ

ਮੀਨਾਰ ਹੈ, ਘਰ ਦਾ ਸ਼ਿਗਾਰ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਲਈ ਸਦਾ ਬਹਾਰ ਹੈ, ਅਮੁੱਕ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਦੁਲਾਰ ਹੈ। ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਇਬਰਾਹੀਮ ਲਿੰਕਨ ਅਨੁਸਾਰ, ‘ਮੈਂ ਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਹਾਂ ਜਾਂ ਜੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਬਣਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਮੇਰੀ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਰਗੀ ਮਾਂ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ।’ ਭਲਾ ਮਹਾਨ ਵਿਗਿਆਨੀ ਟਾਮਸ ਐਲਵਾ ਐਡੀਸਨ ਦੀ ਡਾਇਰੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਇਹ ਇਬਾਰਤ ਕੌਣ ਭੁੱਲ ਸਕਦੇ- ‘ਟਾਮਸ ਐਲਵਾ ਐਡੀਸਨ ਇਕ ਭੁਚਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਬੱਚਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਕ ਨਾਇਕ ਮਾਂ ਨੇ ਸਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ ਵਿਅਕਤੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ।’ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਗੱਲ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਬਾਲ-ਐਡੀਸਨ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਘਰ ਇਕ ਨੋਟ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਬੇਟਾ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਕੂਲੋਂ ਕੱਢ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਐਡੀਸਨ ਦੀ ਦਿਲਜੋਈ ਖਾਤਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਦਸਿਆ ਕਿ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਡੀਸਨ ਇਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ ਬੱਚਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਅਸਮਰੱਥ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਘਰ ‘ਚ ਹੀ ਪੜ੍ਹਾਓ।’ ਐਡੀਸਨ ਨੂੰ ਇਹ ਨੋਟ ਇਕ ਵਡਾ ਖੋਲ੍ਹ ਬਣਨ ਅਤੇ ਮਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਉਪਰੰਤ ਮਿਲਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਬਾਅਦ ਉਹ ਫੁਟ ਫੁਟ ਕੇ ਰੋਇਆ।

ਮਾਂ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ, ਮਹਾਂ-ਕਾਵਿ ਹੈ! ਮਾਂ ਇਕ ਮੰਦਿਰ ਹੈ, ਤੀਰਥ ਸਥਾਨ ਹੈ, ਘਰ-ਮੰਦਿਰ ਦੀ ਦੇਵੀ ਹੈ, ਮਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਹੈ! 1966 ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮ ‘ਦਾਦੀ ਮਾਂ’ ਦਾ ਇਕ ਗੀਤ ਹੈ- ‘ਉਸ ਕੋ ਤੋ ਨਹੀਂ ਦੇਖਾ ਹਮ ਨੇ ਮਗਰ/ਇਸ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਕਯਾ ਹੋਗੀ। ਐ ਮਾਂ ਤੇਰੀ ਸੂਰਤ ਸੇ ਅਲਗ/ਭਗਵਾਨ ਕੀ ਸੂਰਤ ਕਯਾ ਹੋਗੀ।’ ਮਾਂ ਮਾਲਾ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ ਵਾਂਗ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਲੜੀ ‘ਚ ਪਰੇ ਕੇ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਉਧੜੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਤੁਰਪਾਈ ਵੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਐ!

ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਮਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਤੀ ਵੀ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ‘ਮਾਤਾ ਧਰਤਿ ਮਹਤੁ’ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਤੀ ਵੀ ਮਾਂ ਵਾਂਗ ਦਾਤੀ ਅਤੇ ਖਿਆਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਵਤਨ ਨੂੰ ਮਾਤਰ/ਮਾਂ-ਭੂਮੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ। ‘ਬੰਦੇ ਮਾਤਰਮ’ ਗੀਤ ਮਾਂ-ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਸਜਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਕਹਿੰਦੇ। ਮਾਂ ਸ਼ਬਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ‘ਮਾਤ੍ਰਿ/ਮਾਤਾ’ ਮੂਲ ਚੋਂ ਆਇਆ। ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਦੇ ਮਹਾਨਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ 9 ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਿਵਾਏ ਆਈ/ਝਾਈ ਜਾਂ ਇਕ ਦੋ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਮਾਂ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ‘ਮ’ ਅਖਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਾਂ ਲਈ ਮਾਉ, ਮਾਉ, ਮਾਇ, ਮਾਈ, ਮਾਤ, ਮਾਤਾ, ਮਾਇਆ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਮਾਂ ਨੂੰ ‘ਮਦਰ’ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ‘ਮ’ ਅਖਰ ਹੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ, ਪਰੋਟੋ-ਇੰਡੋ-ਯੂਰੋਪੀਅਨ ਲੈਂਗੁਏਜ, ਜੋ ਬਹੁਤੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਵਿਚ ਵੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ‘ਮੇਅਤਰ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ। ਮਾਡਰਨ ‘ਮੋਮੀ’, ‘ਮਾਮਾ’, ‘ਮੋਮ’ ਅਤੇ ‘ਮੋਮ’ ਵਿਚ ਵੀ ‘ਮ’ ਅਖਰ, ਬਲਕਿ ਦੋ ਦੋ ‘ਮ’ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਰੂਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਮਾਂ ਨੂੰ ‘ਮਾਤਰੀ’ ਅਤੇ ਮੰਮੀ ਨੂੰ ‘ਮਾਚ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ। ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ‘ਮਦਰ’ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿਚ ਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਉਪਰ ਬੜਾ ਸਾਹਿਤ ਰਚਿਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਉਪਰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਇਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਐ। ਰੂਸੀ ਲੇਖਕ ਮੈਕਸਿਮ ਗੋਰਕੀ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਵਲ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ‘ਦ ਮਦਰ’ (ਮਾਂ) ਹੈ। 1906 ਵਿਚ ਡਫੋ ਇਸ ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਮਸਕੀਨ ਜਿਹੀ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ

ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਉਪਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰਖਣ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁਕਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਾਂ/ਮਾਤਾ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਵਰਨਣ ਹੈ। ਇਥੇ ਕੁਝ ਕੁ ਟੁਕੜਾਂ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ-

-ਮਾਂ ਕੀ ਰਕਤੁ ਪਿਤਾ ਬਿਦੁ ਧਾਰਾ॥

-ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਬੰਧ ਭਾਈ॥

ਮਾਂ ਬਾਰੇ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਮੁਨੱਵਰ ਰਾਣਾ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ‘ਮਾਂ’ ਰਖਿਆ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਸ਼ਾਇਰ ਨੇ ਮਾਂ ਉਪਰ ਦਰਜਨਾਂ ਸ਼ੇਅਰ ਲਿਖੇ ਹਨ:

-ਕਿਸੀ ਕੋ ਘਰ ਮਿਲਾ ਹਿੱਸੇ ਮੇਂ ਜਾਂ ਕੋਈ ਦੁਕਾਂ ਆਈ

ਮੈਂ ਘਰ ਮੇਂ ਸਭ ਸੇ ਛੋਟਾ ਥਾ, ਮੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਮੇਂ ਮਾਂ ਆਈ।

-ਯੇ ਐਸਾ ਕਰਜ਼ ਹੈ, ਜੋ ਮੈਂ ਅਦਾ ਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਤਾ,

ਮੈਂ ਜਬ ਤਕ ਘਰ ਨਾਂ ਲੈਂਦੁ, ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਸਜਦੇ ਮੇਂ ਰਹਿਤੀ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਵੀ ਜ਼ਾਹਿਦ ਫਖਰੀ ਨੇ ਮਾਂ ਬਾਰੇ ਕਮਾਲ ਕਿਹਾ-

ਜਿਹਨਾਂ ਘਰਾਂ ‘ਚ ਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਛਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਪੁੱਤਰ ਮਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਜਾਨ ਵੀ ਮੰਗਣ, ਮਾਂਵਾਂ ਕੋਲੋਂ ਨਾਂਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਜੇ ਕਰ ਮਾਂਵਾਂ ਹਾਂ ਨਾਂ ਕਰਨ, ਰੱਬ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਨਿੰਦਾ ਫਾਜ਼ਲੀ ਅਨੁਸਾਰ- ਕਿਸੀ ਮੇਂ ਉਸ ਕੀ ਚਾਲ ਹੈ ਕਿਸੀ ਮੇਂ ਉਸ ਕਾ ਰੰਗ, ਬੋਤੀ ਬੋਤੀ ਹਰ ਜਗਾਹ ਮਾਂ ਹੈ ਸਭ ਕੇ ਸੰਗ।

ਰਾਹਤ ਇੰਦੌਰੀ ਕਹਿੰਦੇ-

ਗਿਰਜਾ ਮੇਂ ਇਕ ਮੋਮ ਕੀ ਮਰੀਅਮ ਰਖੀ ਬੀ, ਮਾਂ ਕੀ ਗੋਦ ਮੇਂ ਗੁਜ਼ਰਾ ਬਚਪਨ ਯਾਦ ਆਇਆ।

ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੇ ਮਾਂ ਅਤੇ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਬਾਰੇ: ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਕਵਿਤਾ ਸਮਝ ਨਾ ਆਈ, ਭਾਵੇਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਪ੍ਰਦੇਸ-ਪੀਤਾ ਦਾ ਬਿਆਨ ਦੇਖੋ-

ਜੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ‘ਚ ਰੁਲਦੇ ਨੇ ਰੋਜ਼ੀ ਲਈ, ਉਹ ਜਦੋਂ ਦੇਸ ਪਰਤਣਗੇ ਆਪਣੇ ਕਦੀ

ਕੁਝ ਤਾਂ ਸੇਕਣਗੇ ਮਾਂ ਦੇ ਸਿਵੇ ਦੀ ਅਗਨ ਬਾਕੀ ਕਬਰਾਂ ਦੇ ਰੁੱਖ ਹੇਠ ਜਾ ਬਹਿਣਗੇ।

ਰਾਹਤ ਇੰਦੌਰੀ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਵੇਦਨਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ- ਨੌਜਵਾਂ ਬੇਟੇ ਕੋ ਸਹਿਰੋਂ ਕੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਲੇ ਉਤੇ,

ਗਾਵ ਕੀ ਝੋਲੀ ਮੇਂ ਕੁਛ ਮਜਬੂਰ ਮਾਏਂ ਰਹਿ ਗਈ। ਮਾਂ ਉਪਰ ਅਨੇਕਾਂ ਫਿਲਮਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹਨ। 1952 ਦੀ

ਮਾਂ-ਦਿਵਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼

ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮ ‘ਮਾਂ’ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੀਕ ਇਸ ਟਾਈਟਲ ਦੀਆਂ ਦਰਜਨਾਂ ਫਿਲਮਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹਨ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ 2017 ਵਿਚ ਮਾਡਰਨ ‘ਮੋਮ’ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਟਾਈਟਲ ਵਾਲੀ ਫਿਲਮ ਵੀ ਬਣੀ ਹੈ।

ਮਾਂ ਬਾਰੇ ਦਰਜਨਾਂ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤ ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਗਾਏ ਗਏ ਹਨ। 1968 ਦੀ ਫਿਲਮ ‘ਰਾਜਾ ਔਰ ਰੰਕ’ ਦੇ ‘ਤੂ ਕਿਤਨੀ ਅੱਛੀ ਹੈ... ਓ ਮਾਂ’ ਤੋਂ 2007 ਦੀ ‘ਤਾਰੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪਰ’ ਦੇ ‘ਮੈਂ ਕਈ ਬਤਲਾਤਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਅੱਧੇਰੇ ਸੇ ਡਰਤਾ ਹੂੰ ਮੈਂ ਮਾਂ...’ ਸਮੇਤ ਅਨੇਕਾਂ ਗੀਤ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ ਦਾ ਗਾਇਆ ‘ਮਾਂਵਾਂ ਤੇ ਧੀਆਂ ਰਲ ਬੈਠੀਆਂ ਨੀ ਮਾਏ ਕੁਝ ਕਰਦੀਆਂ ਗੱਲੋਂ ਤੀਆਂ...’ ਅਤੇ ਕੁਲਦੀਪ ਮਾਣਕ ਦਾ ‘ਮਾਂ ਹੁੰਦੀ ਏ ਮਾਂ ਓ ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲਿਓ’ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਧਾਰਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ‘ਮੈਂ ਸੌ ਸੌ ਰੁੱਖ ਪਈ ਲਾਵਾਂ ਰੁੱਖ ਤਾਂ ਹਰੇ ਭਰੇ, ਮਾਂਵਾਂ ਠੰਡੀਆਂ ਛਾਂਵਾਂ ਛਾਂਵਾਂ ਕੌਣ ਕਰੇ’ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਕਬੂਲ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਮਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਈ ਮੁਹਾਵਰੇ/ਅਖਾਣ ਹਨ- ਮਾਏ ਪੁੱਤ ਜਣੇਂਦੀਏ ਕਰਮ ਨਾਂ ਦਿੰਦੀਏ ਵੰਡ, ਇਕ ਚੜ੍ਹਦੇ ਘੋੜੀਆਂ ਇਕ ਟੁਕੜੇ ਖਾਂਦੇ ਮੰਗ; ਮਾਂ ਮਣਸੇ ਧੀ ਖਾਏ, ਘਰ ਦੀ ਘਰ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਏ; ਮਾਈ ਚੰਗੀ ਕਿ ਖਾਈ; ਮਾਏ ਨੀ ਮਾਏ ਮੈਂ ਰਹਿ ਨਾਂ ਸਕਾਂ; ਮਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਹਰਮ ਕਰਨਾ, ਮਾਤਾ ਦਾ ਮਾਲ, ਮਾਈ ਦਾ ਲਾਲ, ਮਾਂ ਪੁਰ ਧੀ ਪਿਤਾ ਪੁਰ ਘੋੜਾ, ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬੋੜਾ ਬੋੜਾ; ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਕੋਕੋ ਤਿਹੋ ਜਿਹੇ ਕੋਕੋ ਦੇ ਬੱਚੇ, ਮਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਪੀਤਾ ਹੋਣਾ, ਉਹ ਮਾਂ ਮਰ ਗਈ ਜਿਹੜੀ ਦਹੀਂ ਨਾਲ ਟੁੱਕ ਦਿੰਦੀ ਸੀ, ਮਾਂ ਮਰੇ ਭੁਖਾਵਲੇ, ਧੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਦਹੀਂ; ਚੋਰ ਦੀ ਮਾਂ ਕੋਠੀ/ਭੜੋਲੀ ‘ਚ ਮੂੰਹ; ਮਾਂਵਾਂ ਧੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਫਿਰ ਚੋਕੇ ਚੜ੍ਹੀਆਂ; ਸੁੱਕਾ ਲਾਡ ਮਤਰੇਈ ਦਾ/ਮੂੰਹ ਚੁੰਮੇਂ ਟੁੱਕ ਨਾਂ ਦੇਈਦਾ ਆਦਿ।

1975 ਦੀ ਫਿਲਮ ‘ਦੀਵਾਰ’ ਦਾ ਡਾਇਲਾਗ ‘ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਮਾਂ ਹੈ’ ਲੋਕ-ਚੋਤਿਆਂ ‘ਚ ਉਕਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਫਿਲਮ ‘ਚ ਆਮ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਿਰਦਾਰ ਸ਼ਸ਼ੀ ਕਪੂਰ ਇਹ ਗੱਲ ਉਦੋਂ ਕਹਿੰਦੇ ਜਦ ਉਸ ਦਾ ਵਡਾ ਅਮੀਰ ਫਿਲਮੀ ਭਰਾ ਅਮਿਤਾਬ ਬਚਨ ਬੜੀ ਐਠ ਨਾਲ ਦਸਵੇਂ/ਪੁਛਵੇਂ ਕਿ ‘ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਗਾੜੀ ਹੈ, ਬੰਗਲਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਹੈ... ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਕਯਾ ਹੈ?’

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਦੀ ਮਾਂ ਮਰੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਵੈਰਾਗਮਈ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹਾ-ਮੈਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਲਾਮਤ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਲੱਖਾਂ ਹਨ ਪਰ ਓਇ ਅੱਕੂ/ਅਕਬਰਾ’ ਕਹਿ ਕੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪੁਕਾਰੇਗਾ।

ਮਾਂ ਦੇ ਕਾਇਨਾਤੀ ਕਲਾਵੇ, ਮਾੜੀਪਨ, ਮਾੜੀ-ਮੋਹ, ਘਰ-ਪਰਿਵਾਰ/ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਲਾਸਾਨੀ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ/ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਮਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਤਿਕਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਹਿਤ ਹੀ ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ‘ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮਾਂ ਦਿਵਸ’ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਲ ਇਹ ਦਿਨ 14 ਮਈ ਨੂੰ ਆਵੇਗਾ। (ਉੱਝ ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਝ ਦਾ ਕਰਜ਼ ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਕਬਰ ਤਕ ਨਹੀਂ ਚੁਕਾ ਸਕਦਾ!)

ਇਸ ਦਿਨ ਦੀ ਆਧੁਨਿਕ ਆਰੰਭਤਾ ਬੋਸ਼ਕ ਇਕ ਇਸਾਈ ਉਤਸਵ ‘ਮਦਰਿੰਗ ਸੰਡੇ’ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਈ ਪਰ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਐਨਾ ਜਾਰਵਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ 1908 ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਸੋਹਰਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 1914 ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਇਸ ਦਿਵਸ ਦੀ ਬਾਕਾਇਦਾ ਤੌਰ ਤੇ ਛੁੱਟੀ ਐਲਾਨੀ। ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿਚ ਵਖਰੇ-ਵਖਰੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਭਾਰਤ, ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਮੁਲਕ ਇਸ ਨੂੰ ਮਈ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਐਤਵਾਰ ਹੀ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਈ ਦੇਸ਼ ਹੋਰ ਤਰੀਖਾਂ ‘ਤੇ ਵੀ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਚਾਰਲਸ ਦੀ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ਨੇ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ

ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੇ 40ਵੇਂ ਰਾਜ ਮੁਖੀ ਰਾਜੇ ਚਾਰਲਸ ਦੀ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ 6 ਮਈ 2023 ਨੂੰ ਬੜੀ ਧੂਮ ਧਾਮ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਇਸ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ‘ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਈ ਕੁਲ ਰਾਸ਼ੀ 150 ਮਿਲੀਅਨ ਪੌਂਡ ਦੱਸੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਟੈਕਸ ਭਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪਏਗੀ। ਇਹ ਰਾਸਮ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਵੈਸਟਮਿਨਸਟਰ ਐਬੇ ਦੇ ਗਿਰਜਾਘਰ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿਚ 2200 ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਿਮਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਸਹੁੰ ਚੁੱਕ ਰਾਸਮ ਕੈਟਰਬਰੀ ਦੇ ਆਰਚ ਬਿਸ਼ਪ ਵਲੋਂ ਨਿਭਾਈ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿੰਗ ਚਾਰਲਸ ਨੂੰ ਬਾਈਬਲ ‘ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਚਰਚ ਆਫ ਇੰਗਲੈਂਡ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਦੀ ਕਸਮ ਚੁਕਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ਵਿਚ ਕਿੰਗ ਚਾਰਲਸ ਨੂੰ ਵੀ ਓਹ ਹੀ 360 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣਾ ਤਾਜ ਪਹਿਨਾਇਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਮਲਿਕਾ ਅਲਿਜ਼ਾਬੈਥ ਨੂੰ 70 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਨ 1953 ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ਸਮੇਂ ਪਹਿਨਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਜ 22 ਕੈਰਟ ਸੋਨੇ ਦਾ ਬਣਿਆ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਰ 230 ਗ੍ਰਾਮ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚ 444 ਰਤਨ ਜੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਿੰਗ ਚਾਰਲਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਕੈਮਿਲਾ ਨੂੰ ਮਲਿਕਾ ਮੈਰੀ ਦਾ ਤਾਜ ਪਹਿਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਿਨ ‘ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੋਹਿਨੂਰ ਹੀਰੇ ਦੀ ਯਾਦ ਆਈ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀ ਉਹ ਮਲਕੀਅਤ ਮਹਾਂਰਾਣੀ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਨੇ ਨਬਾਲਗ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਤੋਹਫੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਗਰੋਂ

ਮਲਿਕਾ ਦੇ ਤਾਜ ਦਾ ਸ਼ਿਗਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਸੰਨ 1937 ਵਿਚ ਕੋਹਿਨੂਰ ਦੇ ਤਾਜ ਨੂੰ ਮਹਾਂਰਾਣੀ ਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ਸਮੇਂ ਪਹਿਨਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਚਾਰਲਸ ਦੀ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਇਹ ਕੋਹਿਨੂਰੀ ਤਾਜ ਟਾਵਰ ਆਫ ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਰਤਾਨਵੀ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ ਦੀ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਇਹ ਰਸਮਾਂ ਪਿਛਲੀਆਂ 10 ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਜਿਓਂ ਦੀ ਤਿਓਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਬਰਤਾਨਵੀ ਰਾਜ ਦਾ ਸੂਰਜ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਡੁੱਬਦਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰੋਹ ਚਕਰਵਰਤੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਦਾ ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਸੁੰਗੜ ਕੇ ਵੇਲਜ਼, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਸਕਾਟਲੈਂਡ ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਆਇਰਲੈਂਡ ਤੇ ਕੁਝ ਟਾਪੂਆਂ ਤਕ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਉਸੇ ਹੀ ਜਾਹੋ-ਜਲਾਲ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਰ ਦੀ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ਸਬੰਧੀ ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿੰਗ ਚਾਰਲਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਸਮਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਫੈਸਲਾਕੁਨ ਮੋੜ ਦੇਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਨਾਅਰਾ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਜਨਤਾ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਸਮਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕੁ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਕੇਤ ਅਹਿਮ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਵਿੱਤਰ ਅੰਜੀਲ ਅਤੇ ਮਸੀਹੀ ਕਰੌਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਯੂਰੂਸਲਮ ਵਿਚ ਉਗਾਏ ਗਏ ਜੈਤੂਨ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਤੇਲ, 700 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਕੁਰਸੀ, ਜਿਸ ‘ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ਦੀ ਰਸਮ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਰਾਜ ਘਰਾਣੇ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤੀ ਤਲਵਾਰ, ਇੱਕ ਸ਼ਾਹੀ ਮੁੰਦਰੀ ਅਤੇ 1349 ਤੋਂ

ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਸ਼ਾਹੀ ਚਮਚਾ ਵਗੈਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ਦਾ ਅਕੀਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਅਤੀਤ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਨਾਲ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ (ਫਰਬਸਟਰਵਟ ਟਹਟ ਪਾਸਟ ਟੋ ਨਿੰਸਪਰਿਓ ਟਹਟੁ ਟੁਰਦਾ)

ਇਸ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦੇ ਜਨਤਕ ਰੋਸ ਜਾਂ ਧਰਨੇ ਦੀਆਂ ਸੰਭਵਾਨਾ ਵੀ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਆਮ ਲੋਕ ਹੁਣ ਰਾਜਾਸ਼ਾਹੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਬੋਲੋਤਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਸਿਰ ਖਾਹ-ਮਖਾਹ ਦਾ ਭਾਰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਾ ਪਿਆ। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਮੀਂਹ ਵਿਚ ਭਿੱਜਦੇ ਰਹੇ। ਯੂ ਕੇ ਦੇ ਬਹੁ-ਧਰਮੀ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਸਭਿਅਕ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਅੰਧਾਂ-ਧੁੰਦ ਸਾਮਰਾਜੀ ਅਤੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਪੁੱਠ ਦੇਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਰਸਮ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕਿੰਗ ਚਾਰਲਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਭੋਟ ਕੀਤਾ, ਜਦ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਲੋਡੜ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਸਤਾਨਾ ਭੇਟ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਤਤਕਾਲ ਆਪਣੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲ ਸਾਈਟਾਂ ‘ਤੇ ਇੱਕ ਬਹਿਸ ਵੀ ਭਖਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਮਾਣ ਦੀ ਘੜੀ ਸੀ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਦੋ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰੰਗੀ ਰਾਜ ਲਈ ਲੜਦਿਆਂ 83,000 ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅੱਜ ਦੇ ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਵਿਚ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਰਚੇ ‘ਤੇ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਵੀ ਨਾ ਬਣਾਈ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਦਾ ਸਿਰ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਦੇਣ ਹੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਹਿਰਾਈ

ਸੰਤ-ਕਵੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਣਨੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਭਗਤ ਜਣੇ ਜਾਂ ਦਾਤਾ ਜਣੇ ਤੇ ਜਾਂ ਸੂਰਮਾ ਜਣੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਣਨੀ ਐਵੇਂ ਨੂਰ ਨਾ ਗੁਆਵੇ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਜਣਨ ਵਾਲੀ ਜਣਨੀ ਤਾਂ ਪੰਨ ਹੋਵੇਗੀ ਹੀ ਜਿਹੜਾ ਭਗਤ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਦਾਤਾ ਵੀ ਤੇ ਸੂਰਮਾ ਵੀ! ਅਜਿਹਾ ਸਬੱਬ ਭਾਵੇਂ ਕਦੀ-ਕਦਾਈਂ, ਵਿਚਲਾ-ਟਾਂਵਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸੰਗਮ ਦੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਸਨ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਹਿਰਾਈ।

ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ
ਫੋਨ: +91-80763-63058

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅੰਧੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਵੀਅਤ ਦੁਤਾਵਾਸ ਦੇ ਸੂਚਨਾ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ-ਸੀ। ਉਥੇ ਮੈਂ ਦਰਪਨ ਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ

‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਉਘੇ ਲਿਖਾਰੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਦੇ ਕਾਲਮ ‘ਕਲਮਾਂ ਵਾਲੀਆਂ’ ਤਹਿਤ ਔਰਤ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਬਾਰੇ ਲੜੀ ਛਾਪੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ। ਹੁਣ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦੋਸਤਾਂ ਬਾਰੇ ‘ਕਲਮੀ ਚਿੱਤਰ’ ਭੇਜੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਬੜੀਆਂ ਦਿਲਚਸਪ ਅਤੇ ਅਣਫੋਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਯਾਤੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਭਾਵੇਂ ਦਿੱਲੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਂਨਗਰ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਰਹਿਤਲ ਦੇ ਰੰਗ ਅਛੋਪਲੇ ਜਿਹੇ ਆਣ ਜੁੜਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਤਾਂ ਵਿਚ ਸੁਹਜ ਅਤੇ ਸਲੀਕਾ ਆਪਣੀ ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਪਲੇਠੇ ਤੇ ਇਕੋ-ਇਕ ਨਾਵਲ ‘ਇਹ ਜਨਮ ਤੁਮਹਾਰੇ ਲੇਖੇ’ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਰੰਗ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲੜੀ ਤਹਿਤ ਇਸ ਵਾਰ ਉੱਘਾ ਲੇਖਕ ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੈ।

ਕਲਮੀ ਚਿੱਤਰ

ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਅਕਸਰ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫਾਂਸੀ ਨਾਲ ਬੀਜਿਆ ਗਿਆ ਬੇਸੇਧੇ ਰਾਜਨੀਤੀਕਰਨ ਦਾ ਬੀਜ ਹੁਣ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਸੇਧ ਵਿਚ ਲਗਾਰਾਂ ਛੱਡਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ।

ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੰਮਾ ਵਾਰ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਮੁੱਢਲੇ ਪ੍ਰੀਤਨਗਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ‘ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ’ 1935 ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਚੇਟਕ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਰਦੀ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਮਾਤੀ ਸੀ, ਨੇ ਲਾਈ ਜੀਹਨੇ ਇਕ ਅੰਕ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਬੜੇ ਨਰੋਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਰਸਾਲਾ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਜੋਗ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਸ. ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਆਏ। ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਈ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸੀ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਬੋਧੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਤੋੜਨ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਸਿਰਜਣ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਸ਼ਨ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ। ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ। ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੀਤ-ਸੈਨਾ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਪੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਝੱਟ ਫਾਰਮ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਮੁਕਾ ਕੇ 1938 ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਪੁੱਜ ਗਏ।

ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਵਿਚ ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਕਿਰਤੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਅੱਡਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਕਿਰਤੀ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਬੰਦਾ ਆ ਕੇ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਅੰਡਰ-ਗਰਾਊਂਡ ਪਰਚਾ ‘ਲਾਲ ਢੰਡੇਰਾ’ ਦੇ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਟਪਿਆਲਾ ਅਤੇ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਮਿਲੇ। ਅਮਨ ਲਹਿਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਹ ਉਹਦੇ ਅਣਬੱਕ ਘੁਲਾਟੀਏ ਬਣ ਗਏ। ਜਦੋਂ 1947 ਦੇ ਫ਼ਸਾਦਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ, ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਆਪਣੇ ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਅਮਨ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ, ਜਲਸੇ ਕਰਵਾ ਕੇ ਭਾਂਬੜ ਬਣ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਅੰਗਿਆਰਾਂ ਉੱਤੇ ਠੰਢਾ ਛਿੜਕਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੀ ਪਿਛੋਂ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਦੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਹੋਣ ਦੇ ਉਤਮ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਮੱਧਮ ਤੋਂ ਮੱਧਮ ਦਾਗ ਵੀ ਲਾ ਸਕੇ।

ਜਦੋਂ ਇਹ ਲੁਧਿਆਣੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ, 9ਵੀਂ-10ਵੀਂ ਵਿਚ ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸੀਕਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਚੇਟਕ ਲਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦਾ। ਉਥੇ ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਦਾ ਮੇਲਿਆ, ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ, ਬੋਲੀਆਂ ਦਾ ਬਚਪਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਮੌਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਕਬਿਤ, ਆਦਿ ਲਿਖਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਮਾਹੌਲ ਨੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ। ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਉਥੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਫ਼ੀਰ, ਜੀਹਦਾ ਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਵਾਹਵਾ ਜਾਣਿਆ ਜਾਣ ਲਗਿਆ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਜਮਾਤ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੀ। ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਰਦੀ ਵੀ ਸਾਹਿਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆ ਸੀ। ਹੋਸਟਲ ਵਿਚ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰ ਕਵੀ-ਦਰਬਾਰ ਹੁੰਦੇ; ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ, ਉਥੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ‘ਸਮੱਸਿਆ’ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹਰ ਵਾਰ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਦੇ।

‘ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ’ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਭੇਜੀ, ਪਰ ਉਹ ਮੁੜ ਆਈ। ਉਹੋ ਕਵਿਤਾ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰ ‘ਪੰਜਾਬੀ ਪੰਚ’ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੰਗੀ ਸਜਾਵਟ ਨਾਲ ਛਾਪੀ। ਇਹ ਲਗਭਗ ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਉਸ ਅਖ਼ਬਾਰ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਭੇਜਦੇ ਤੇ ਉਹ ਬੜੀਆਂ ਵੇਲਾਂ-ਛੇਲਾਂ ਲਾ ਕੇ ਛਾਪਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਗੀਤ ਛਪਿਆ: ਪਿਆਰਾਂ ਦੀ ਬਸਤੀ ਦਾ ਇਹ ਹੁਸਨ ਪਰਾਹੁਣਾ ਏ।

ਇਹ ਗੀਤ ਜਨੌਰਾਂ ਨੇ ਬਿੰਦ ਭਰ ਲਈ ਗਾਉਣਾ ਏ।

ਦਰਦੀ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ‘ਮੌਜੀ’ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਦੋਵਿਦਰ ਸਤਿਆਰਥੀ ਕਿਤੇ ਉਹਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ, ਇਹ ਸਹਿਰਾਈ ਕੌਣ ਹੈ? ਸਤਿਆਰਥੀ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਗੀਤ ਸਲਾਹੇ ਜਾਣ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿੱਤਾ। ਦਰਦੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ‘ਮੌਜੀ’ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਫ਼ੇ ਉੱਤੇ ਛਾਪਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਪਰ ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅਭਿਆਸੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਸਾਹਿਤਕ ਕਵਿਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਗਰੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਕਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਸਹਿਰਾਈ ਪੰਛੀ’ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ, ‘ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ’ ਵਿਚ ਛਪੀ ‘ਮੇਰਾ ਮਾਹੀ ਵਿਚ ਪਰਦੇਸ ਕੁੜੇ’ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਸਨ।

ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਫੇਰ ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਅਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਦਿੱਲੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਰ ਅਨੇਕ ਲੇਖਕਾਂ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਹਸਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਰਿਹਾ। ਕਵੀ ਵਜੋਂ ਸਚੇਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ। ਮਨੁੱਖ ਵਜੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਇਨਸਾਨ, ਦਿਲੋਂ ਮੋਹ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੱਜਣ-ਪਿਆਰਾ, ਸੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ, ਸਾਊ ਆਦਮੀ ਆਖਦੇ ਸਨ।

ਮਿਲਿਆ ‘ਸੋਵੀਅਤ ਸਪਤਾਹਿਕ ਲਈ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਪੰਦਰਵਾਤਾ ‘ਸੋਵੀਅਤ ਦੇਸ’ ਦੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਡਿੱਗ ਪੈਣਾ, ਇਕ ਵੀ ਬੱਚੇ ਨੇ ਹੱਸਣਾ ਨਾ, ਕਿਸੇ ਇਕ ਨੇ ਵੀ! ਮੈਂ ਉਨ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਤੁਰ ਪੈਣਾ। ਹਾਂ, ਜਦੋਂ 18-19 ਸਾਲ ਦੀ ਜਵਾਨ ਉਮਰ ਆਈ, ਉਸ ਉਮਰ ਦੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦਾ ਅਸਰ ਕਹਿ ਲਵੋ, ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਡਿੱਗ ਪੈਣਾ, ਕਈ ਵਾਰ ਮੇਰਾ ਰੋਣ ਨਿੱਕਲ ਜਾਣਾ। ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਣਾ, ‘ਇਹ ਵੀ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੁਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ!’ ਇਹ ਦੌਰ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਸਾਲ ਰਿਹਾ। ਫੇਰ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿੱਕਲ ਗਈ।

ਸਰੀਰਕ ਬੇਵਸੀ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦੀ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਬੌਧਿਕ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਨਿੱਕਲ ਸਕੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਬਲਵਾਨ ਹੁੰਦੀ ਗਈ। ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗਣ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀਣਤਾ ਵਿਚ ਪੈਣੋਂ ਰੋਕਿਆ ਤੇ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਕਿ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਐਡਾ ਵੱਡਾ, ਅਥਾਹ-ਅਸੀਮ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਕਿਣਕੇ ਸਮਾਨ ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਉੱਤੇ ਅਰਬਾਂ-ਖਰਬਾਂ ਜੀਵ-ਜੰਤੂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ; ਪੰਜ ਅਰਬ ਦੇ ਕਰੀਬ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਹਿਰਾਈ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਉਸ ਸਹਿਰਾਈ ਦਾ ਕੋਈ ਦੁੱਖ-ਸੁਖ ਹੈ। ਕੀ ਮਹੱਤਵ ਹੈ ਇਸ ਦੁੱਖ-ਸੁਖ ਦਾ? ਬੱਸ ਇਸ ਸੋਚ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਹੀਣ-ਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਦੁੱਖ-ਸੁਖ ਇਕ-ਸਮਾਨ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਗੁੰਝਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਖ ਆਨੰਦ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁੱਖ ਪੀੜਤ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸੁਖ ਆਪਣੇ ਉਦੇਸ਼ ਭੁਲਾ ਕੇ ਬਿੜਕਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਵੇਰੀ ਢਾਹ ਕੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਜਵਾਨੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਘਰ ਚੰਗਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਜ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਰਿਸ਼ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਘਰ ਵਾਲੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰ ਵਿਆਹ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੋਚ-ਸਮਝ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਨਿਰਬਲ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਬੀਵੀ-ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਭਾਰ ਚੁੱਕਣਾ ਔਖਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਦੂਜੇ, ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ-ਭਗਤੀ ਦੇ ਜਿਸ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜੇਲ੍ਹੀਂ ਜਾਣਾ ਪਵੇ ਜਾਂ ਕੀ ਹੋਵੇ। ਤੀਜਾ, ਬਹੁਤ ਸੂਖਮ ਕਾਰਨ, ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਸੀ ਕਿ ਹਰੇਕ ਕੁੜੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸੁਫਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਫੇਰ ਇਕ ਦਿਨ ਇਸ ਤੀਜੇ ਕਾਰਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਭੋਗ ਸਦਾ-ਸਦਾ ਲਈ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਮਾਸੀ ਜੀ ਆਉਂਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ‘ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਨੁਕਸ’ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ-ਦੇ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਲਈ ਮਨਾਉਣ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਕੋਲ ਮਾਸੀ ਜੀ ਦੀ 16-17 ਸਾਲ ਦੀ ਲੜਕੀ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਇਹ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ‘ਅੱਡਾ ਤੂੰ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਮੁੰਡੇ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਵਰਗਾ ‘ਨਿੱਕਾ’ ਜਿਹਾ ਨੁਕਸ ਹੋਵੇ, ਤੂੰ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਵੇਂਗੀ?’ ਕੁੜੀ ਨੇ ਇਕਦਮ ਕਿਹਾ, ‘ਨਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਾ ਕਰਵਾਵਾਂ।’ ਇਹ ਕੁੜੀ ਵੱਲੋਂ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਾਂ ਅਤੇ ਮਾਸੀ ਦੀਆਂ ਸਭ ਦਲੀਲਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੀ। ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਘਰ ਵਿਚ ਇਹ ਚਰਚਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਕਈ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਸਵਾਲ ਆਉਂਦਾ ਪਰ ਮੈਂ ਪੁੱਛਣੋਂ ਝਿਜਕ ਜਾਂਦਾ। ਉਹ ਸਵਾਲ ਜੋ ਹੋਰ ਸੂਰਤਾਂ ਵਿਚ ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਨਾਲੋਂ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਸਾਇਦ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਣਾ ਕੁਝ ਬੇਅਦਬੀ ਜਿਹੀ ਵੀ ਲਗਦਾ। ਫੇਰ ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਦਿਲ ਕਰਤਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪੁੱਛ ਹੀ ਲਿਆ, ‘ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ, ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕਵੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਾਹਰੋਂ ਵੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੁੰਦੀ ਐ...ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕੋਈ ਪਿਆਰ-ਸਿਆਰ...’

ਉਹ ਬੜੀ ਸਹਿਜਤਾ ਨਾਲ ਬੋਲੇ, ‘ਦੇਖ ਭਾਈ, ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਤਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹੀ ਹੈ ਨਾ, ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤੀ, ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ।’ ਫੇਰ ਉਹ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਸਿੱਧੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਝਾਕ ਕੇ ਬੋਲੇ, ‘ਪਰ ਇਹ ਨਿੱਜੀ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪੁੱਛਣੀਆਂ-ਜਾਣਨੀਆਂ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ?’

ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਔਖ ਵਿਚੋਂ ਨਿੱਕਲਣ ਦਾ ਰਾਹ ਮਿਲ ਗਿਆ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ, ‘ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ, ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ, ਛੱਡੋ।’

ਉਹ ਪੱਕੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਸਨ। ਵੈਸੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦੀ ਜਾਗ ਕਾਫ਼ੀ ਮਗਰੋਂ ਲੱਗੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਰੁਚੀਆਂ ਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਮਨੁੱਖ-ਹਿਤੈਸੀ, ਗਰੀਬਾਂ ਨਾਲ ਮੋਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਤਿਆਗੀ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਉਹ, ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਨਿਝੱਕਤਾ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਇਹ ਰੁਚੀਆਂ ਧਰਮ ਨੇ, ਸਿੱਖੀ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ। ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਉਹ ਅ-ਰਾਜਨੀਤਕ ਰਹੇ। ਐਫ.ਏ. ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਸੰਤ ਬਣਨ ਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਰਾਤੋਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਨ। ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿਚ ਪੰਦਰਾਂ-ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ, ਮਹੀਨਾ-ਮਹੀਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਜਾ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਪਟਿਆਲੇ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਵੀ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਪਹਿਲੀਆਂ ਚਾਰ ਜਮਾਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤੀਆਂ, ਅਗਲੀਆਂ ਚਾਰ ਜਮਾਤਾਂ ਪਟਿਆਲੇ ਮਾਮਾ ਜੀ ਕੋਲ ਰਹਿ ਕੇ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਅਤੇ ਅਗਲੇਰੀਆਂ ਦੋ ਜਮਾਤਾਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇੰਟਰਮੀਡੀਏਟ ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਐਫ.ਏ. ਅਤੇ ਗਰੈਜੂਏਸ਼ਨ ਲਈ ਉਹ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ।

ਜਦੋਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਹੋਈ, ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਨੌਵੀਂ ਵਿਚ ਸਨ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੋਂ ਬੇਖਬਰ ਅਤੇ ਬੇਵਾਸਤਾ। ਪਰ

ਇਸ ਖ਼ਬਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼-ਵਿਰੋਧੀ ਨਫ਼ਰਤ ਦੀ, ਗੁੱਸੇ ਅਤੇ ਕਰੋਧ ਦੀ ਲਹਿਰ ਫਿਰ ਗਈ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਹੋਸਟਲ ਵਿਚ ਪਾਠ ਮਗਰੋਂ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨਾਲ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ

ਦਸਵੀਂ ਵਿਚ ਸਨ, ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘੇ ਸਨ। ਕਾਲਜ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੁੰਮ-ਹੁੰਮਾ ਕੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫਾਂਸੀ ਸੰਬੰਧੀ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਰੋਸ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਗਏ। ਉਂਜ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਘਟਨਾ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਬੇਸੇਧੀ ਅੰਗਰੇਜ਼-ਵਿਰੋਧੀ ਨਫ਼ਰਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਾਜਨੀਤੀਕਰਨ ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ।

ਐਫ.ਏ. ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੋਸਟਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਾ ਕਮਰਾ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂੜ ਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਕੁਝ ਜਗਿਆਸਾ ਜਿਹੀ ਜਾਗੀ। ਤੇਰਵੀਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਸਮੇਂ ਸਪੇਨ ਦੀ ਘਰੇਲੂ ਜੰਗ ਛਿੜ ਪਈ। ਉਹਨੇ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ, ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਕੇ ਬੁਧੀਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਝੰਜੋੜ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਰੂਸ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਜ਼ਦੂਰ-ਕਿਸਾਨ ਸਾਂਝਾ ਮੋਰਚਾ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਫ਼ਰਾਂਕੋ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤੀਕਰਨ ਦਾ ਅਮਲ ਤਿੱਖਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ‘ਰੈਡੀਕਲਾਈਜ਼’ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਜਾਗ ਪਈ ਸੀ। ਪਹਿਲੀ ਪੁਸਤਕ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਸਾਨਿਆਲ ਦੀ ਰਚਨਾ ‘ਹਯਾਤ ਅਸੀਰੀ’ ਪੜ੍ਹੀ (ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ‘ਬੰਦੀ ਜੀਵਨ’ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਛਪੀ ਸੀ)। ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਸਰਦਾਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ, ਗੈਰੀਬਾਲਡੀ ਤੇ ਮੋਜ਼ੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਲਿਖਤਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ।

ਬੀ.ਏ. ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਤੇਹ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲਗਿਆ। ਇਸ ਪਿਛੋਂ ‘ਕਿਰਤੀ’ ਮਿਲਣ ਲਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਦੀ ਸਰਾਂ ਕੋਲ ਕਿਰਤੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਗੁਪਤ ਅੱਡੇ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੋ ਗਈ। ਉਥੇ ਡਾ. ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਸੁਲਝੇ ਅਤੇ ਸਾਊ ਮਨੁੱਖ

ਦੇਸ-ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ, ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੁਤੰਤਰ, ਆਦਿ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ। ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨ-ਖਿਆਲੀ ਨੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਅਸਰ ਪਾਇਆ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸਿਫਤ ਅੰਦਰੋਂ-ਬਾਹਰੋਂ ਇਕ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਭਾਵਨਾ ਹੋਰ ਜਾਗੀ ਹੈ, ਪਰ ਚਿਹਰੇ ਉੱਤੇ ਲੇਪ ਹੋਰ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਸਕ ਸਨ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਦਰਦਾਨ ਸਨ। ਦੋਵਾਂ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਦੁਆ-ਸਲਾਮ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਨੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਸ਼ਰਾਫਤ ਦਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫ਼ਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਉਹਦੇ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਕੰਡੇ ਬੀਜਦਿਆਂ ਆਪਣਾ ਮਨ-ਚਾਹਿਆ ਰਾਹ ਫੜ ਲਿਆ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹਦੇ ਲਈ ਆਪਣੀ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੀ ਹੋਈ ਇੱਜ਼ਤ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਦੀ ਕੋਈ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਰਤਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਦੇ ਜੀਵਨ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਨਾਵਲ 'ਇਹ ਜਨਮ ਤੁਮਹਾਰੇ ਲੇਖੇ' ਲਿਖਿਆ, ਉਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਬਦਲ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨਿਰਜਲ ਨਾਂ ਦਾ ਪਾਤਰ ਸਿਰਜਿਆ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਇਕ ਦਿਲਚਸਪ ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਛਪਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਗੀ ਸਗੋਂ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਛਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ 1940 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ 'ਪ੍ਰੀਤ ਬੁੱਕ ਏਜੰਸੀ' ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਇਉਂ ਪਹਿਲੀ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕ 'ਸਹਿਰਾਈ ਪੰਛੀ' ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ। ਜਦੋਂ ਫ਼ਰਮੇ ਛਪ ਕੇ ਆ ਗਏ, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਤੁਸੀਂ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਉਹ ਭੂਮਿਕਾ ਲਿਖਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਆਖਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਬਿਨਾਂ ਭੂਮਿਕਾ ਹੀ ਜਾਣ ਦਿਉ। ਫੇਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਭੂਮਿਕਾ ਵੀ ਆਪੇ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੀ ਲਿਖਵਾਈ।

'ਸਹਿਰਾਈ ਪੰਛੀ' ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਕਲੌਤਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਮੌਨ ਕਹਾਣੀ' ਚੋਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ, ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਖਾਸਾ ਚਿਰ ਕਵਿਤਾ ਹੀ ਲਿਖਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਨਵੇਂ ਕਵੀ ਉਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਰੁਮਾਂਚਿਕ ਜਿਹੀ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਆਲੋਚਕਾਂ ਨੇ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ-ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਕਾਵਿਧਾਰਾ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਫੇਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਕਵਿਤਾ ਛੁੱਟ ਗਈ ਤੇ ਕਹਾਣੀ ਮੂਹਰੇ ਹੋ ਗਈ। ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਪੁਸਤਕ 1969 ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਓਪਰਾ ਮਰਦ' ਸੀ। ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਾ ਲਿਖਾਉਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਵੀ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

'ਓਪਰਾ ਮਰਦ' ਤੋਂ ਸਤਾਰਾਂ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ, 1986 ਵਿਚ, ਮੈਨੂੰ ਖ਼ਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਆਪਣੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਮੋਹਰੀ ਰਸਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਛਪਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 'ਮੌਨ ਕਹਾਣੀ' ਦਾ ਨਾਂ ਦਾ ਕੇ ਮੈਂ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਸੋਚਿਆ, ਖਰੜਾ ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਕਰਾਂ, ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਬੋਲਿਆਜ ਸਲਾਹ ਦਿਓ, ਪੁਸਤਕ ਛਪਣੇਜੇਗੇ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਖੁਸ਼, ਸਗੋਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, 'ਅੱਛਾ, ਤੂੰ ਕਵਿਤਾ ਵੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਵੀ ਖਾਸੀ ਵਧੀਆ! ਬੜੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਲਿਖਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ।' ਮੈਂ ਵਰਜਦਾ ਕਿਵੇਂ! ਇਉਂ 'ਮੌਨ ਕਹਾਣੀ' ਵਿਚ ਭੂਮਿਕਾ ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਉਹ, ਸ਼ਾਇਦ, ਮੇਰੀ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਲਈ ਲਿਖੀ ਗਈ ਇਕੋ-ਇਕ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ।

ਮੌਲਕ ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਅਨੁਵਾਦ ਦਾ ਰਾਹ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਮੌਲਕ ਰਚਨਾ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਫ਼ਾਸਿਸਟ-ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰ ਜ਼ੋਰਾਂ ਉੱਤੇ ਸਨ। ਉਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਕਿਤਾਬਚੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਹਰਮਨਪਿਆਰਾ ਵਸੀਲਾ ਸਨ। ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਹਿਣੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪੇ ਹੀ ਕਿਤਾਬਚਾ 'ਜੰਗ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ' ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਛਪਵਾਇਆ। ਸਬੰਧ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਹੀ ਫ਼ੀਨੋ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੋਈ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਜਲਸਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੁਤੰਤਰ ਤੇ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਬੋਲੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਜਾਂ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕਿਤਾਬਚਾ ਉਥੇ ਵੰਡਿਆ। ਜੋਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਕਿਤਾਬਚੇ ਦੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਭੇਜੀ।

ਫੇਰ 'ਫ਼ਰੈਂਡਜ਼ ਆਫ਼ ਸੋਵੀਅਟ ਯੂਨੀਅਨ' ਬਣੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਉਹਦੀ ਲਾਹੌਰ ਇਕਾਈ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣੇ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਹੋਰ ਸਾਈਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਵਿਚ ਹੀ 'ਸੋਵੀਅਤ ਮਿਤਰ ਮੰਡਲ' ਸੰਸਥਾ ਬਣਾ ਲਈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਿਤਾਬਚੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੇ, ਆਪ ਹੀ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰ ਲੈਣੇ ਜਾਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸੋਧ ਲੈਣੇ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਛਪਵਾਉਣੇ। ਵਿਚ-ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬਚਾ ਆਪ ਲਿਖ ਵੀ ਲੈਣਾ। ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 30 ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਿਤਾਬਾਂ-ਕਿਤਾਬਚੇ ਅਨੁਵਾਦੇ ਜਾਂ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸੋਧੇ ਜਾਂ ਲਿਖੇ ਤੇ ਫੇਰ ਉਹ ਸਭ ਆਪ ਹੀ ਛਪਵਾਏ। ਉਸ ਪਿਛੋਂ ਦੀ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨਗਿਣਤ ਕਲਾਸਕੀ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਅਨੁਵਾਦੀਆਂ।

ਦੇਸ-ਵੰਡ ਸਮੇਂ 'ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ' ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਆ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਦਿੱਲੀ ਆ ਗਏ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਉਹ ਰਣਦੀਵੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਪਾਰਟੀ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਰਚੇ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਨੇ ਸਾਈਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ 'ਨਵੇਂ ਰਾਹ' ਹਫ਼ਤਾਵਾਰ ਅਤੇ 'ਸਾਡਾ ਜੁੱਗ' ਮਾਹਵਾਰ ਚਲਦੇ ਰੱਖੇ। 1950 ਵਿਚ 'ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ' ਦੇ ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਮੁੜ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਦਿੱਲੀ ਹੀ ਰਹਿ ਪਏ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਐਕਟਿਵਿਟੀ ਸਕੂਲ ਨਾਲ ਸੀ। ਉਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੱਜਵਾਂ ਪਿਆਰ ਵੰਡਿਆ ਅਤੇ ਬਦਲੇ ਵਿਚ ਰੱਜਵਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਸਕੂਲ 'ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ' ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਤਣਾਉ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਲੋਕ ਖਿੰਡ-ਪੁੰਡ ਗਏ ਸਨ। ਸੋ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਈ ਖਿੰਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਇਹ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਇਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਕੋਲ ਪਰਫੁਡਰੀਡਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।

ਇਕ ਵਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਅਖੌਤੀ ਵੱਡੇ ਲੇਖਕ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕਿੰਨੀ ਗ਼ੈਰ-ਸੰਜੀਦਗੀ, ਸਗੋਂ ਗ਼ੈਰ-ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਉਦਰੂ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮਾਧਿਅਮ ਪੰਜਾਬੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਨਵੀਆਂ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਏਨੀ ਛੇਤੀ ਤਿਆਰ ਕਰਾਉਣੀਆਂ ਅਸੰਭਵ ਦੇਖ ਕੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਉਦਰੂ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਬੱਸ ਏਨਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਵਾਦਕ ਨੇ ਪੰਜਾਬ-ਪੰਜਾਬੀ ਲਈ ਓਪਰੇ ਲਗਦੇ ਨਾਂ-ਬਾਂ ਬਦਲ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਢਾਲ ਦੇਣੇ ਸਨ। ਅਨੁਵਾਦ ਛਪਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਪਰਫੁਡ ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਕੋਲ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਉਦਰੂ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸਬਕ ਸੀ, 'ਲਖਨਊ ਕੇ ਬਾਕੇ'। ਉਹ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਨੂੰ ਤੇਲ ਲਾ ਕੇ ਤੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਅਤਰ ਦਾ ਫੰਡਾ ਰੱਖ ਕੇ ਕਬੂਤਰ ਉਡਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਪੜ੍ਹੀ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦਕ ਨੇ ਸੋਚ-ਸੋਚ ਕੇ ਲਖਨਊ ਦੇ ਬਾਕਿਆਂ ਵਰਗੇ ਕੋਈ ਨਿਆਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੱਭਣ ਲਈ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਨਿਹੰਗ ਦਿੱਸ ਪਏ। ਉਹਨੇ ਸਿਰਲੇਖ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਨਿਹੰਗ' ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਏਨਾ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਾਂ ਉੱਤੇ ਦੁਮਾਲੇਦਾਰ ਪੱਗਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਪਰ ਅਤਰ ਦੇ ਫੰਡੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਰਖਵਾ ਕੇ ਕਬੂਤਰ ਤੇ ਪੜ੍ਹੀ ਨਿਹੰਗਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਉਡਵਾ ਦਿੱਤੇ। ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਤੇ ਉਹਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕੱਟ-ਵੱਢ ਕੇ ਸੂਤ-ਬਾਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਖ ਦਿੱਤਾ। ਅਨੁਵਾਦਕ ਵਜੋਂ ਨਾ ਇਕ ਵੱਡੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਮੁਰਖ ਹੋਵੇ, ਏਨਾ ਮੁਰਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਦਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਕਥਿਤ ਵੱਡੇ ਲੇਖਕ ਪੈਸੇ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅੰਧ-ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਉਹ ਕੰਮ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਬਾਕੀ ਰਕਮ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਨਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਛੱਡ ਪਰੋ! ਗੱਲ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਹੈ, ਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡੋ। ਚੰਗੀ ਇੱਜ਼ਤ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਬਣੀ ਹੀ ਰਹਿਣ ਹੈ।' ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਂ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਮਗਰੋਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ, ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਸੰਬੰਧ ਬਹੁਤ ਨੇੜਲੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ। ਓਦੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਵਿੱਸਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਥੇ ਲਿਖਦਿਆਂ ਯਾਦ ਆਈ ਤਾਂ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ!

ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਮੈਂ ਸੋਵੀਅਤ ਦੂਤਾਵਾਸ ਵਿਚ ਅੱਖੀਂ ਬਹੁਤ ਦੇਖਿਆ ਜਿਥੇ ਵੱਡੇ ਕਾਮਰੇਡ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਅਨੁਵਾਦ ਦਾ ਕੰਮ ਤੀਜਾ-ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਬੁਝੇ ਪਰ ਸਿਆਣੇ ਕੁੱਲ-ਵਕਤੀ ਕਾਮਰੇਡ ਤੋਂ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਬਾਕੀ ਪੈਸੇ ਹੜੱਪ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਉਸ ਕਾਮਰੇਡ ਉੱਤੇ ਇਹ ਅਹਿਸਾਨ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਦੇਖ, ਤੈਨੂੰ ਔਬੈਸੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ!

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਨਾਲੋ-ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਸਕੂਲੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਵੀ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੇ ਆਖਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ। ਇਹ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਵੱਡਿਆਂ-ਵੱਡਿਆਂ ਨਾਂਵਾਂ ਹੇਠ ਛਪੀਆਂ। ਇਹ ਲਿਖਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਉਹ 'ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ' ਸੱਜਣ ਰਾਇਲਟੀਆਂ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਡਕਦੇ ਰਹੇ।

ਬੇਰ, ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਹੀ ਸੋਵੀਅਤ ਦੂਤਾਵਾਸ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪਰਚਾ ਕੱਢ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਸਲਾਹਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਦੇਵ ਰਾਜ ਚਾਨਣਾ ਭਾਰਤ-ਸੋਵੀਅਤ ਮਿਤਰਤਾ ਦਾ ਇਹ ਪਰਚਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਢਵਾਉਣ ਲਈ ਜਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। 'ਸੋਵੀਅਤ ਦੇਸ' ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅੰਕ ਮਾਰਚ 1956 ਵਿਚ ਨਿਕਲਿਆ। ਓਦੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਨੁਵਾਦਕ ਤੇ ਫੇਰ ਸੰਪਾਦਕ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਪੱਖ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਮੁੱਢਲੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਮਨੀ-ਆਰਡਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੋਈ। ਸਾਡੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਡਾਕ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਟੰਗਣ ਵਾਲੇ ਫੰਟੇ ਉੱਤੇ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਹਰੇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਦੇ ਦਿਨੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ-ਕਈ ਮਨੀ-ਆਰਡਰੀ ਰਸੀਦਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਕੋਈ ਪੰਜਾਹ ਦੀ, ਕੋਈ ਪੱਚੀਆਂ ਦੀ! ਤੇ ਜਾਂ ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਨਵਯੁਗ ਤੋਂ ਆਇਆ ਮੁੰਡਾ 'ਸੋਵੀਅਤ ਦੇਸ' ਦੇ ਕੰਮ ਨਿਬੇਤ ਕੇ 'ਸੋਵੀਅਤ ਦਰਪਨ' ਦੇ

ਕੰਮ ਲਈ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਇਕ-ਦੋ-ਚਾਰ ਮਨੀਆਰਡਰ ਫ਼ਾਰਮ ਹੁੰਦੇ ਜੋ ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਡਾਕਖਾਨੇ ਜਾ ਕੇ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਹੁੰਦੇ।

ਜੇ ਕੋਈ ਓਪਰਾ ਆਦਮੀ ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਨਖ਼ਾਹ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਨੁਵਾਦ ਰਾਹੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਦੇਖਦਾ, ਉਹ ਸੋਚਦਾ, ਇਸ ਬੰਦੇ ਦੇ ਨਾਂ ਰੰਨ, ਨਾਂ ਕੰਨ, ਕਿਵੇਂ ਮਾਇਆ ਪਿਛੇ ਪਿਆ ਹੈ! ਠੀਕ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਵਾਹਵਾ ਪੈਸੇ ਕਮਾਏ। ਪਰ ਵਡਿਆਈ ਇਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਪੈਸੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਵੀ ਬੜੇ ਕਮਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਸਗੋਂ ਕਈ ਲੋਕ ਗਲਤ ਤਰਜਮੇ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਚਾਪਲੂਸੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰਾਫੇਰੀਆਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਪੈਸੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਕਮਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਂਗ ਬੇਕਿਰਕੀ ਨਾਲ ਪੈਸੇ 'ਲੁਟਾਉਂਦਾ', ਮੁੱਠੀਆਂ ਭਰ-ਭਰ ਵੰਡਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਖਿਆ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਫੰਡ ਜਾਂ ਚੰਦਾ ਮੰਗਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਮ ਕਰ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਆਦਤ ਅਧੀਨ ਜੇ ਕਿਤੇ ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਲੱਗਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ, 'ਉਹੂੰ! ਤੂੰ ਫੇਰ ਵਿਸਥਾਰਾ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਪੈਸੇ ਦੱਸ ਕਿੰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ?' ਤੇ ਜੇ ਪੈਸੇ ਕੋਲ ਹੋਣ, ਕੱਢ ਕੇ ਹਥੇਲੀ ਉੱਤੇ ਧਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ; ਜੇ ਜੇਬ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਸਤਾਨੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, 'ਕੋਲੋ ਪਾ ਦੇ, ਤਨਖ਼ਾਹ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਲੈ ਜਾਈਂ'

ਇਕ ਵਾਰ ਇਕ ਸਾਧਨ-ਹੀਣ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਬਹੁਤ ਬੀਮਾਰ ਪੈ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਾਤੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦਾ, ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦੇ ਨਾਤੇ ਉਹਦੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਪਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਆਪਣੇ ਘੇਰੇ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰੀਏ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਨਿਹਫਲ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਪਰਗਟਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਹੀ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਅਜਿਹੇ ਆਦਮੀਆਂ ਕੋਲ ਜ਼ਰੂਰ ਚੱਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜੋ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਸਾਥੋਂ ਹਰਤੇ-ਕਰਤੇ ਪੈਸੇ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਜਵਾਬ ਮਿਲਿਆ, 'ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਸੋਚਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਕਾਰਜ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਜਤਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਸਮੂਹਿਕ ਜਤਨ ਲੋੜਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਨਾਲ ਇਕ ਵੱਡੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਉਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪਹਿਲੂ ਹਨ...' ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਪਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ, 'ਲੈ ਲਏ ਬੀਟੇ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੁਆਨੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ, ਫਿਲਾਸਫੀਆਂ ਘੋਟਣੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਤਿੰਨ ਪਹਿਲੂ ਦੱਸਣੇ ਨੇ...' (ਉਹ 'ਵੱਡੀ ਮੀਟਿੰਗ' ਨਾ ਕਦੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਨਾ ਹੋਈ!) ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਕੋਲ ਗਏ। ਲੇਖਕ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਬੋਲੇ, 'ਉਹੂੰ! ਤੂੰ ਫੇਰ ਵਿਸਥਾਰਾ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਪੈਸੇ ਦੱਸ ਕਿੰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ!'

ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਤਾਂ ਗੁਪਤ-ਦਾਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਸਨ। ਆਪ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੀਤੀ ਮਦਦ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਹਿੰਦੇ। ਤਾਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ-ਵਿਦਿਆਰਥਣਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ, ਜੋ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਾਧਨ-ਹੀਣ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ-ਧੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਮਦਦ ਕਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸਿਰੇ ਲੁਆਈ...ਦੋ ਯਤੀ ਮੁਕਤੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ ਤੇ ਵਿਆਹਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਸਾਏ।...ਇਕ ਵਾਰ ਸਾਡਾ ਇਕ ਸਹਿਕਰਮੀ ਲਹੂ ਦੇ ਕੈਂਸਰ ਨਾਲ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਅੰਤਲੇ ਦਿਨ ਪੂਰੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਿਲਣ ਗਏ ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਉਹਨੇ ਕੁਝ ਝੋਰੇ ਜਿਹੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਜਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਕੇ ਕਿਹਾ, 'ਹੋਰ ਤਾਂ, ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ, ਸਭ ਠੀਕ ਹੈ, ਬੱਸ ਜੇ ਉਹਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ!' ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਹਿੱਕ ਥਾਪਤਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, 'ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ...ਪਰ...ਬੱਚੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰ, ਉਹਨੂੰ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਵਾਂਗਾ।'

ਸਰੀਰਕ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੀ ਇਹ ਰੁਚੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੱਸਣ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਜੀ ਤੇ ਬਾਊ ਜੀ (ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਪਿਤਾ ਜੀ) ਤੋਂ ਮਿਲੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, 'ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਥੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਦੇਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪੈਸਿਆਂ ਬਿਨਾਂ ਪੜ੍ਹਨੋਂ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਰੋਗੀ ਦਵਾਈ ਬਿਨਾਂ ਮਰ ਜਾਵੇ। ਤੇ ਬੱਚੇ ਦਵਾਈ ਬਿਨਾਂ ਮਰਨ! ਇਸ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਸ ਇਕੱਲੇ ਕਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭੁੱਲਰ, ਤੂੰ ਇਹ ਦੱਸ, ਮੇਰੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਸੌ ਰੁਪਈਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਖੂਨ ਦੀ ਬੋਤਲ ਬਿਨਾਂ ਮਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਸੌ ਰੁਪਈਆ ਮੇਰੇ ਕਿਸ ਕੰਮ?'

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਸਮੂਹ ਕਾਫ਼ੀ ਭਾਰਾ-ਗੌਰਾ ਸੀ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਿਤਕ ਦਸਤੂਰ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣਾਂ-ਸਨਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਲਗਭਗ ਲਾਭੇ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਲੋਅ', 'ਧਰਤੀ ਦੇ ਗੀਤ', 'ਸਮੇਂ ਦੀ ਵਾਗ', 'ਤਿਲੰਗਾਨਾ ਦੀ ਵਾਗ', 'ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ', 'ਲਗਰ', 'ਰੁਣ-ਝੁਣ', 'ਵਣ-ਤ੍ਰਿਣ', 'ਗੁਜਰਗਾਹ', 'ਬਾਤਾਂ ਵਕਤ ਦੀਆਂ', 'ਗੀਤ ਮਹਿਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ', 'ਆਤਮ ਕਥਾ ਤੇ ਚੋਣਵੀਂ ਕਵਿਤਾ' ਅਤੇ 'ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਖੰਡ' ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਰਚਨਾ 'ਮੇਰੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸਫ਼ਰ' ਨਾਂ ਹੇਠ ਛਪੀ।

ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਸਾਹਿਤਕ ਮਾਣਾਂ-ਸਨਮਾਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਛੇਤੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ, 'ਦੇਖ ਭਾਈ ਭੁੱਲਰ, ਆਪਣਾ ਲਿਖਣਾ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਾਂਗ ਸਹਿਜ ਰਵਾਨੀ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਸਾਹਿਤਕ ਸੁਹਰਤ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਉੱਕਾ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਕੇ ਖੁਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੁਹਰਤ ਦੀ। ਹਾਂ, ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਖੁਸ਼ੀ ਤਾਂ ਦਿੰਦੀ ਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਫ਼ਿਤਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਨਾਮਾਂ ਦੀ, ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਰੁਚੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਇਸ ਪੱਖ ਤੋਂ ਬੜਾ ਸ਼ਰਮਾਕਲ ਜਿਹਾ ਹਾਂ। ਕੱਠ ਕਰੋ ਜੀ, ਹਾਰ ਪਾਓ ਜੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਾਲਾਂ ਘਾਲੀਆਂ ਜੀ...ਉਈ ਸੰਗ ਆਉਦੀ ਹੈ ਬੰਦੇ ਨੂੰ।...ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂ, ਜੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਭ ਇਨਾਮਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ! ਭੁੱਲਰ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਰੱਜਵਾਂ ਪਿਆਰ। ਏਨਾ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਦਿਲ ਦਾ ਸੱਚਾ ਪਿਆਰ। ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਘੇਰਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤਸੱਲੀ ਵੀ। ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਮੈਨੂੰ ਉਚੇਚਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।...'

ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਮਿਲੇ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਤੋਂ 4-5 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਉਸੇ ਹਾਊਸਿੰਗ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਿਚ ਫਲੈਟ ਲੈ ਲਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਰੇਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵੀ ਫਲੈਟ ਸੀ। ਨੇੜੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣਾ-ਗਿਲਣਾ ਸੌਖਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਉਸ ਬੋਸਹਾਰਾ ਲੜਕੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਚਾਇਆ, ਪਾਲਿਆ, ਵਿਆਹਿਆ ਸੀ, ਦੇ ਧੀ-ਜੁਆਈ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਫ਼ ਬਿਸਤਰਾ, ਸਾਫ਼ ਕੱਪੜੇ ਦੇਖ ਕੇ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਮੁੜਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਪਰੇਮ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਵੀ ਹੋ ਆਉਂਦੇ।

ਮੇਰੀ ਪੱਕੀ ਆਦਤ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਵੀ ਜਾਵਾਂ, ਕਿੰਨੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਦੇ ਜਾਵਾਂ, ਘਰੋਂ ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ ਫੋਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਪਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇਣ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਸੋਚਿਆ, ਉਥੇ ਪੜਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਫੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਮੋਬਾਈਲਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਵੱਲ ਤੁਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਪਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, 'ਛੱਡੋ ਜੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਕਿਤੇ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ! ਏਨੀ ਫ਼ਾਰਮੇਲਿਟੀ ਕਾਰਦੇ ਲਈ!'

ਬੱਚੇ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤੇ ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਂਗ ਸਿੰਧੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਸਤਰੇ ਦੀ ਚਾਦਰ ਵੀ ਮੈਲੀ ਤੇ ਸਫ਼ੈਦ ਕੁਰਤਾ-ਪਜਾਮਾ ਤੇ ਪੱਗ ਤਾਂ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਮੈਲੇ। ਕੁੜੀ ਕਾਹਲੀ-ਕਾਹਲੀ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਚਾਦਰ ਲੈ ਕੇ ਆਈ, ਸਾਨੂੰ ਰਸਮੀ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਨਾਲ ਹੱਥ ਜੋੜੇ ਤੇ ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, 'ਭਾਧਾ ਜੀ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕੱਪੜੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬਦਲ ਲਿਆ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਘੋਲ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹੋ।'

ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ, 'ਕੱਪੜੇ ਰੱਖ ਦੇ ਬੀਬੀ, ਅਸੀਂ ਬਦਲਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ।'

ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਪਰੇਮ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦੇ, 'ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਦਸਦੇ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ।...ਭਾਧਾ ਜੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਲਾਹ ਕਰੀਏ।'

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, 'ਭਾਧਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ, ਮੈਂ, ਅਸੀਂ ਸਭ ਉਸ ਉਮਰ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਜਾਂ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇਗੀ।...ਗੱਲ ਤਾਂ ਬੇਕਿਰਕ ਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਆਪਾ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜੇ ਮੰਜਾ ਮੱਲਣਾ ਪੈ ਗਿਆ, ਇਹ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਲਾਚਾਰ ਤੇ ਬੇਵੱਸ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਬੰਦੇ ਲਈ ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਨਰਕ-ਸਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਔਖੀ ਹੋਵੇਗੀ।...ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਇਕੋ ਹੱਲ ਹੈ, ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਅਨੰਤ ਰਾਹ ਦੇ ਯਾਤਰੀ ਬਣ ਜਾਣ!' ਹੋ ਵੀ ਏਵੇਂ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਮਗਰੋਂ ਹੀ ਉਹ ਕਸ਼ਟ-ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ!

ਸਾਡੇ ਇਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੇ ਉਸੇ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਿਚ ਫਲੈਟ ਖਰੀਦ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਕੋਈ ਸਮਾਗਮ ਸੀ। ਸਤਕਾਂ ਦੀਆਂ ਬੱਤੀਆਂ ਬੁਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਹੈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਗੇਟ 'ਤੇ ਮੁੰਡੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਫਲੈਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਏ, ਮੈਂ ਪਛਾਣਿਆ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਵਾਲਾ ਫਲੈਟ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਇਹ ਫਲੈਟ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਸੀ?'

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹਿਆ, 'ਉਹ ਆਪ ਕਿਥੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ?'

ਉਤਰ ਮਿਲਿਆ, 'ਦੱਸ ਕੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਪੁੱਛਿਆ ਵੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਕੋਈ ਡਾਕ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ!...ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, ਅਸੀਂ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪੇ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਫੇਰ ਵੀ ਜੇ ਕੋਈ ਡਾਕ-ਡੂਕ ਆ ਜਾਵੇ, ਪਾੜ ਦੇਣੀ!'

ਮੈਂ ਦਿਲ ਹੀ ਦਿਲ ਸੋਚਿਆ, ਅਜਿਹੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਗਜ਼ ਬਣਾਉਣੇ ਕੀ ਔਖੇ ਹਨ! ਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰੀ ਦੇ ਝੰਟ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਫਲੈਟ ਵੇਚਣਾ ਹੀ ਸੀ!

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਠੀਕ ਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ: 'ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਵਿਰਵਿਆਂ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਸਹਿਰਾਈ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਮੁਹੱਬਤ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੀ ਦਿੱਤਾ, ਲਿਆ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਅ

ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ ਚਿਮਟੇ ਨਾਲ ਫੜਨ ਵਾਲਾ - ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਗੁਲਜ਼ਾਰ

ਜਦੋਂ ਰਿਸ਼ੀਕੋਸ਼ ਮੁਖਰਜੀ ਬਿਮਲ ਰਾਏ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਅਤੇ ਮੁਖਰਜੀ ਦੀ ਗੂੜ੍ਹੀ ਦੋਸਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਦੋਸਤੀ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਮਿਸਾਲ ਵੀ ਬਣੀ। ਜਦੋਂ ਮੁਖਰਜੀ ਨੇ ਬਤੌਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਮਿੱਤਰ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਤੁਮ ਹਮਾਰੇ ਸਾਥ ਹਮ ਤੁਮਾਰੇ ਸਾਥ' ਤਦ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ 'ਖਾਮੋਸ਼ੀ',

ਸੂਖਮ ਤੰਦਾਂ ਨਾਲ ਗਜ਼ਲ ਦੀ ਬੁਣਤੀ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗਜ਼ਲਗੋ ਅਜੈ ਤਨਵੀਰ ਨੇ ਉਘੇ ਸ਼ਾਇਰ ਅਤੇ ਫਿਲਮੀ ਹਸਤੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਲਾ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀ ਹੈ; ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕੁਝ ਖਾਸ ਤੇ ਅਣਫੋਹੇ ਵਰਕੇ ਫਰੋਲੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਅਜੈ ਤਨਵੀਰ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੀ ਮਹਿਕ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰਸਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸਗੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਚਾਈਆਂ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚੋਂ ਕਮਾਈਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਬਾਰੇ ਇਹ ਲੰਮਾ ਲੇਖ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੀ ਚੌਥੀ ਕਿਸ਼ਤ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ।

ਅਜੈ ਤਨਵੀਰ

'ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ', 'ਨਮਕ ਹਰਾਮ' ਅਤੇ 'ਆਨੰਦ', ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਡਾਇਲਾਗ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। 'ਆਨੰਦ' ਫਿਲਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਡਾਇਲਾਗ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ, ਤਕੀਆ ਕਲਾਮ ਬਣ ਗਏ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਰਾਜੇਸ਼ ਖੰਨਾ ਤੇ ਅਮਿਤਾਭ ਬੱਚਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਜੋਹ ਦਿਖਾਏ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੇ ਗੀਤ ਯੋਗੇਸ਼ ਅਤੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਲਿਖੇ ਸਨ। ਸੰਗੀਤ ਸਲਿਲ ਚੌਧਰੀ ਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਰਿਸ਼ੀਕੋਸ਼ ਮੁਖਰਜੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਦੀ ਦੋਸਤੀ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਬਹੁਤ ਗੂੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਦਾ ਇਕ ਡਾਇਲਾਗ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ ਸੀ, 'ਬਾਬੂ ਮੋਸਾਏ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬੜੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੇ ਲੰਬੀ ਨਹੀਂ, ਹਦ ਕਰਤੇ ਹੋ, ਮੌਤ ਕੇ ਡਰ ਸੇ ਅਗਰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿਨਾ ਛੋੜ ਦੀਆ ਤੇ ਮੌਤ ਕਿਸੇ ਕਹਿਤੇ। ਬਾਬੂ ਮੋਸਾਏ ਜਬ ਤੱਕ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੂੰ ਮਰਾ ਨਹੀਂ, ਜਬ ਮਰ ਗਿਆ ਸਾਲਾ ਮੈਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਫਿਰ ਡਰ ਕਿਸ ਬਾਤ ਕਾ...' ਅਸਲ ਵਿਚ ਬਾਬੂ ਮੋਸਾਏ ਸ਼ਬਦ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਰਿਸ਼ੀਕੋਸ਼ ਮੁਖਰਜੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਜੋ ਇਸ ਕਹਾਣੀ 'ਤੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਪੁੱਠ ਚਾੜ੍ਹੀ ਉਹ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਕੋਲ ਐਸੀ ਕਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਬਦਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਠੀਕ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, 'ਜੋ ਲੋਕ ਕਲਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਘੁੱਡ ਕੱਢ ਕੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।' ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੂੰ 'ਆਨੰਦ' ਫਿਲਮ ਦੇ ਬੈਸਟ ਡਾਇਲਾਗ ਲਿਖਣ ਲਈ ਐਵਾਰਡ ਮਿਲਿਆ।

ਬਾਬੂ ਮੋਸਾਏ ਤਾਂ ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਤਕੀਆ ਕਲਾਮ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਫਿਲਮ ਦਾ ਰੀਮੇਕ ਵੀ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਐੱਨ. ਸੀ. ਸਿੰਘੀ ਦੇ ਪੋਤੇ ਸਮੀਰ ਰਾਜ ਸਿੰਘੀ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਵਿਕਰਮ ਖੱਖੜ ਦੁਆਰਾ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਮੁਤਾਬਕ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਪਰ ਦੋਵਾਂ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਅਜੈ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਫ਼ਾਈਨਲ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਮੀਰ ਰਾਜ ਸਿੰਘੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਣਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ 'ਆਨੰਦ' ਫਿਲਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਰਿਸ਼ੀਕੋਸ਼ ਮੁਖਰਜੀ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ 1954 ਤੋਂ ਹੀ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਬੂਰ ਪਿਆ 1971 ਵਿਚ। ਪੜ੍ਹੇ ਉਡਾਉਣਾ ਤਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਪਰ ਤਣਾਵਾਂ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕਾਰੀਗਰੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰੀਗਰੀ ਵਿਚ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਪੁੰਨ ਹੈ। ਉਹ ਇਕੱਲੀਆਂ ਤਣਾਵਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣੀਆਂ ਜਾਣਦਾ, ਉਹ ਤੁਣਕਾ ਮਾਰਨਾ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਹਰ ਕਿਸੇ ਲਈ ਹਰ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਕੱਲਰ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਵੀ ਖਿੜਨਾ

ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਮਹਿਕ ਹਰ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਹੱਦਾਂ-ਸਰਹੱਦਾਂ ਚੀਰ ਕੇ ਵੀ ਗਲਵੱਕਤੀ ਪਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਗਲਵੱਕਤੀ ਵਿਚ ਪੌਰ ਮਾਘ ਦੀ ਧੁੱਪ ਵਰਗਾ ਨਿੱਘ ਹੈ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਜੇਠ ਹਾਤੁ ਵਿਚ ਤਪਦਾ ਨਹੀਂ, ਠਰੁਦਾ ਹੈ। ਬਸ ਲੋੜ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਤਰਨ ਦੀ, ਫਿਰ ਆਨੰਦ ਹੀ ਆਨੰਦ ਹੈ। ਚਿੱਟਾ ਕੁਤਤਾ ਪਜਾਮਾ, ਚਿੱਟੀ ਲੋਈ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਜੁੱਤੀ ਭਾਵ ਪੰਜਾਬੀ ਖੁੱਸਾ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਨਿਰੂ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ। ਬੋਲਣ ਦਾ ਢੰਗ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਮੜਕ ਹੈ, ਰੜਕ, ਬੜਕ ਵੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਹ ਕਦੇ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਅਮਨ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹਾਦਸੇ ਹੀ ਹਾਦਸੇ ਵੇਖੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਅਜੇ ਤੀਕਰ ਵੀ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੀਨ ਦੁਬਾਰਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਨਾ

ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣਾ। ਆਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਬਹੁਤ ਸਾਂਤ ਚਿੱਤ ਹੈ। ਨਿਰੂ ਵਗਦਾ ਬਰਨਾ। ਰਚਵੇਂ ਮੀਂਹ ਦੀ ਕਣੀ ਵਰਗਾ। ਨਿਰੂ ਗੰਨੇ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਪੌਰ ਵਰਗਾ। ਤਾਜ਼ੇ ਗੁੜ ਦੀ ਮਹਿਕ ਵਰਗਾ। ਆਪਣੀ ਗੀਤਕਾਰੀ ਵਿਚ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਬਾਗੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਗੀਤ ਉਸ ਚਿਣਗ ਵਰਗੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਹੋਵੇ। ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਫਿਲਮਾਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਕਰਕੇ

ਸੁਪਰਹਿੱਟ ਹੋਈਆਂ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹੋਗੇ-ਸੁਣੋਗੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰ ਹਿੱਲਜੁਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸੰਤਾਲੀ ਦੀ ਵੰਡ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦਰਦ ਦੀ ਬਾਤ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਭਾਰਤ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਬਾਤ ਨੂੰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਦੇ ਹੀ ਸੰਪੂਰਨ ਵੇਖ ਸਕੋਗੇ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋਖੋਗੇ। ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਘੋਖਦੇ, ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ, ਅਧੂਰਾ ਹੀ ਸਮਝੋਗੇ। ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉੱਤੇ ਹਰ ਪਲ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਠੋਠ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦਾ ਤਾਂ ਮਾਝਾ, ਦੁਆਬਾ, ਮਾਲਵਾ ਤਿੰਨਾਂ ਖਿੱਤਿਆਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਮਹਿਕਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਰਾਰੇ-ਕਰਾਰੇ ਭੋਜਨ ਦਾ ਸੌਕੀਨ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਖੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਤਦੇ ਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਢਾਬੇ 'ਤੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਕਰਾਰਾ ਭੋਜਨ ਖਾਣ ਤੁਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੀ ਜੀਭ ਦਾ ਹਰੀ ਮਿਰਚ ਨਾਲ ਖਾਸ ਹੀ ਯਾਰਾਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੋਵੇ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ। ਉਹ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ ਰਹਿ

ਕੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਹਾ। ਕੋਈ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਉਹ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ। ਉਹ ਹਰ ਗੱਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, 'ਮੈਂ ਕਿਤਾਬ ਬਿਨਾਂ ਅਧੂਰਾ ਹਾਂ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮੇਰੇ ਸਾਹ ਚੱਲਦੇ ਹਨ। ਲਿਖਣਾ ਰਿਆਜ਼ ਨਹੀਂ, ਪੜ੍ਹਨਾ ਰਿਆਜ਼ ਹੈ। ਰਿਆਜ਼ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਰੋਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਬਿਨਾਂ ਨਾਗੇ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਵਪਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਮੇਂ ਦਾ ਹਾਣੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਖੁਦ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਣ ਦਾ ਬਣਾਵੇ।'

ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਨਵੇਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਸ਼ੇਖਰ ਕਪੂਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਨੀਰਤਮਨ ਜਿਹੇ ਤੇਰ੍ਹਾਂ-ਚੌਦ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੁਸੀਂ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਲਿਖਦੇ ਹੋ, ਗੀਤ ਵੀ ਲਿਖਦੇ ਹੋ, ਸਕਰੀਨ ਪਲੇਅ ਵੀ ਲਿਖਦੇ ਹੋ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ-ਕੀ ਲਿਖਦੇ ਹੋ। ਐਨੇ ਅਜੀਬ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਰਿਸ਼ਤੇ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਭਾਏ ਲੈਂਦੇ ਹੋ?' ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ, 'ਤੁਹਾਡੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ, ਭੈਣ-ਭਾਈ ਤੇ ਪਤਨੀ ਹੈ?' ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਹਾਂ ਜੀ, ਸਾਰੇ ਹਨ। ਇਕ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ।' ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਤੁਸੀਂ ਫਿਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਇਹ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਿਭਾਅ ਰਹੇ ਹੋ।'

ਇਹ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਭਾਅ ਰਹੇ ਹਾਂ।' ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਪਰਦੇ ਉੱਪਰ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਆਉਣਾ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਮੰਨਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਅਨੰਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ, ਨਾਵਲ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਰੋਤਾ ਆਪਣਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾਵਲ ਨਹੀਂ। ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਐਸੀ ਫੜੀ ਕਿ ਹਰੇ ਪੱਤੇ ਵਾਲੀ ਗੋਲੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਹੀ ਦੋ ਘੰਟੇ ਤੀਕਰ ਸੀਮਤ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੰਬੀ ਫਿਲਮ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਬੋਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੁਆਦ ਅਤੇ ਨਜ਼ਾਰਾ ਲੰਬਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਛੋਟੀ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਆਨੰਦ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਅਰਕ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਰਕ ਕਸ਼ੀਦਣਾ ਹਾਰੀ-ਸਾਰੀ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ।

'ਅਚਾਨਕ' ਫਿਲਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਜਦੋਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਐੱਨ. ਸੀ. ਸਿੰਘੀ ਦੇ ਲੜਕੇ ਰੱਸਨ ਸਿੰਘੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ, ਉਸ ਨੇ ਪਸੰਦ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਖੁਦ ਐੱਨ. ਸੀ. ਸਿੰਘੀ ਨੇ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉਦੋਂ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ 'ਤੇ ਫਿਲਮ ਬਣਾਓ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਇਹ ਫਿਲਮ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗੀ, ਛੋਟੀ ਹੋਵੇਗੀ।' ਐੱਨ. ਸੀ. ਸਿੰਘੀ ਕਹਿੰਦਾ-ਮਨਜ਼ੂਰ

ਹੈ। ਅਗਰ ਫਿਲਮ ਛੋਟੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵਾਂਗ ਇੰਟਰਵਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਡਾਕੂਮੈਂਟਰੀ ਚਲਾਵਾਂਗੇ, ਹੋਇਆ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਹੁਣ ਵੀ ਜਦੋਂ ਐੱਨ. ਸੀ. ਸਿੰਘੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਖਾਮੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਕਦੇ ਕਦੇ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਐੱਨ. ਸੀ. ਸਿੰਘੀ ਕੰਮ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ

ਸੀ। ਹਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਮੁੱਲ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਜਿਸ ਸਕ੍ਰਿਪਟ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਦੀ ਫਾਈਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਅਗਰ ਕਾਲਾ ਕੋਟ ਪਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਵਕੀਲ ਹੀ ਲੱਗੇ। ਭਾਵ ਉਸ ਫਾਈਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਤਿੰਦਰ ਤੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਅਹਿਮ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਜਤਿੰਦਰ ਕੋਲੋਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਜਤਿੰਦਰ ਨੇ ਕਿਹਾ-'ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੈਂ ਕੀ ਬੋਲਾਂ, ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਬੋਲਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਦਾ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਇਕ ਐਸਾ ਐਵਾਰਡ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ।' ਜਤਿੰਦਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਗਏ। ਜਤਿੰਦਰ ਹਰ ਥਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖਦਾ ਕਿ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਲੇ ਜਤਿੰਦਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੀ ਗੱਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਜਤਿੰਦਰ ਨੂੰ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਤਿੰਦਰ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜਤਿੰਦਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਘੂਕ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਵੱਖਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਕੱਢ ਕੇ ਕਿਹਾ, 'ਅਰੇ, ਮੈਂ ਨਰਸ ਹੂੰ, ਦਵਾ ਪੀ ਲੋ।' ਜਦੋਂ ਇਕ ਦੋ-ਵਾਰ ਇੰਝ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਜਤਿੰਦਰ ਡਰ ਗਿਆ। ਹਾਕਾਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ-ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਾਹਿਬ... ਫਿਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, ਇਹ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਹੀ ਉਹ ਨਰਸ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਕਈ ਵਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਜੀਬ ਕਿੱਸੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਜਤਿੰਦਰ ਨਾਲ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਫਿਲਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਸੁਪਰਹਿੱਟ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਹਰ ਹੀਰੋ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਉਸ ਦੀ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਕਲਾਕਾਰੀ-ਅਦਾਕਾਰੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦਾ ਕਿ ਲੋਕ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ, ਹੀਰੋ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਹੈਰਾਨ। ਇਸ ਆਦਮੀ ਕੋਲ ਕਿਹੜੀ ਜਾਦੂ ਦੀ ਛਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਹੱਥ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੋਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰ ਸੁਧੀਰ ਮਿਸ਼ਰਾ ਨੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, ਅੱਜ ਦੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੀ ਕਦੇ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ-'ਮੈਂ ਹੁਣ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਹਾਂ, ਸਿਰਫ

ਗੁਲਜ਼ਾਰ। ਅਗਰ ਮੈਂ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ।' ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਆਖਦਾ, 'ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸਮਤ ਕਰਵਟ ਹੀ ਐਸੀ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਉਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖਾਸ ਕਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਐਸਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।' ਆਪਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਜਦੋਂ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਖਦਾ ਹੈ, 'ਕਾਲਜ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਸਾਗਰ ਸਰਹੱਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ ਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਇਕੱਠੇ ਸੀ। ਬਸ ਇੰਨਾ ਹੀ ਯਾਦ ਹੈ ਕਾਲਜ ਦਾ ਸਫਰ। ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਸਾਗਰ ਸਰਹੱਦੀ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸੌਕ ਸੀ। ਸਾਗਰ ਸਰਹੱਦੀ ਦਾ ਨਾਟਕ ਕਲਾ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਸੀ।' ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਾਗਰ ਸਰਹੱਦੀ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਹੁਣ ਵੀ ਬਹੁਤ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਭੜੀਜੇ ਰਮੇਸ਼ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਵੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਕਹਿੰਦਾ-ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਰਾਈਟਰ ਹਾਂ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ।

ਬਿਮਲ ਰਾਏ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਰਿਸ਼ੀਕੋਸ਼ ਮੁਖਰਜੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਰਿਸ਼ੀਕੋਸ਼ ਮੁਖਰਜੀ 'ਗੁੱਡੀ' ਫਿਲਮ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਤਿਆਜੀਤ ਰੇਅ ਦੀ ਬੰਗਾਲੀ ਫਿਲਮ 'ਮਹਾਂਨਗਰ' (1963) ਵਿਚ ਜਯਾ ਭਾਦੁੜੀ ਨੇ ਸਪੋਰਟਿੰਗ ਅਭਿਨੇਤਰੀ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਰਿਸ਼ੀਕੋਸ਼ ਮੁਖਰਜੀ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ ਗੁੱਡੀ ਵਰਗੀ ਅੱਲ੍ਹੜ ਗੁੱਡੀ ਨੂੰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਏ. ਕੇ. ਹੰਗਲ ਅਤੇ ਉਤਪਲ ਦੱਤ ਵਰਗੇ ਦਿੱਗਜ਼ ਕਲਾਕਾਰ ਸਨ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਗੀਤ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਹੀ ਲਿਖੇ ਸਨ। ਸੰਗੀਤ ਵਸੰਤ ਦੇਸਾਈ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। 'ਹਮ ਕੋ ਮਨ ਕੀ ਸਕੜੀ ਦੇਨਾ' ਇਸ ਫਿਲਮ ਦਾ ਹਿੱਟ ਗੀਤ ਹੈ। 'ਗੁੱਡੀ' ਫਿਲਮ ਦੇ ਸੈੱਟ ਉੱਤੇ ਹੀ ਰਿਸ਼ੀਕੋਸ਼ ਮੁਖਰਜੀ ਨੇ ਅਮਿਤਾਭ ਅਤੇ ਜਯਾ ਭਾਦੁੜੀ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ ਸੀ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕਹਾਣੀ ਜਾਂ ਗੀਤ ਦੀ ਤੰਦ ਫੜਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਤਕਲੇ ਉੱਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਗਲੋਟੇ ਕੱਤਣ ਲੱਗਾ ਕਦੇ ਵੀ ਤੰਦ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟਣ ਦਿੰਦਾ। ਉਸ ਦੇ ਚਰਖੇ ਦੀ ਮਾਲੂ ਬੇਸੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਬਾਕੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦਾ ਹੁਨਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੇ ਯਾਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰ ਭਰੇ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਲੱਖ ਹਾਸਾ-ਠੱਠਾ ਕਰੀ ਜਾਣ। ਵਿਸ਼ਾਲ ਭਾਰਦਵਾਜ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਤੇ ਜਿਗਰੀ ਯਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਭਾਰਦਵਾਜ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਖਦਾ ਹੈ-ਵਿਸ਼ਾਲ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਵੀ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਹੈ। ਆਰ. ਡੀ. ਬਰਮਨ ਦੀ ਮੌਤ ਬਾਅਦ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਰ. ਡੀ. ਬਰਮਨ ਦੀ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਸ਼ਾਲ ਭਾਰਦਵਾਜ ਹੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਭਾਰਦਵਾਜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਕੱਵਾਲੀ ਦਾ ਸੀਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉਹ ਸੀਨ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੇ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ ਦੀਨਾਨਗਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸੁਟ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਕੱਵਾਲੀ ਨੂੰ ਸੁਟ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ਾਲ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਮੁਹੱਬਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਜੈਪੁਰ ਲਿਟਰੇਚਰ ਫੈਸਟੀਵਲ 'ਤੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਜਾਵੇਦ ਅਖਤਰ ਇਕੱਠੇ ਸਨ। ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਵੇਖ ਕੇ ਫੈਸਟੀਵਲ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਹੀ ਬਦਲ ਗਈ। ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਸਟੇਜ ਉੱਤੇ ਸੋਹਣਾ ਰੰਗ ਬੰਨ੍ਹਿਆ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਉਥੇ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਗੱਲ ਛੋੜੀ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਕਹਿੰਦਾ-ਛੋਟੀ ਕਹਾਣੀ ਹੀ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਕ ਦੇ ਦਿਲ ਤੱਕ ਲਿਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਨਾਨੀ ਅਤੇ ਦਾਦੀ ਕੱਛੂ ਅਤੇ ਖਰਗੋਸ਼ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਜਾਵੇਦ ਅਖਤਰ ਜੀ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਇਹ ਹੀ ਮੇਰੀ ਨਾਨੀ ਹੈ, ਇਹ ਹੀ ਮੇਰੀ ਦਾਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਰੇ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਏ।

ਨਸ਼ਿਆਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਨ ਆ ਰਿਹਾ 'ਗਿੱਲ ਸਾਬੂ ਸਕੂਟਰ ਵਾਲੇ'

ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਲੋਕ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਨੇਮੇ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਜ਼ਰੀਏ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਮੌਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਫ਼ਸੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਚਿੰਤਤ ਲੇਖਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ

ਤੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਰਾਜੀਵ ਦਾਸ ਇੰਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਅਪਣੀ ਪਲੇਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਗਿੱਲ ਸਾਹਬ ਸਕੂਟਰ ਵਾਲੇ' ਲੈ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਫ਼ਿਲਮ ਦਾ ਟਾਈਟਲ ਭਾਵੇਂ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਗਿੱਲ ਸਾਬੂ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਵੇਖ

ਕੇ ਸੱਭ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸਲਾਘਾ ਭਰੇ ਬੋਲ ਹੀ ਨਿਕਲਣਗੇ। ਇਹ ਗਿੱਲ ਸਾਹਬ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਨੇਮੇ ਦੇ ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣੇ ਅਦਾਕਾਰ ਸਰਦਾਰ ਸੋਹੀ ਹਨ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਵੱਖਰੇ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਾਲ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਇਕ ਜੰਗ ਲੜਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਗੇ। ਇਸ ਫ਼ਿਲਮ ਲਈ ਉਹ ਬੜੇ ਨਾਇਕ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਦਾ ਹੀਰੋ ਬਣ ਕੇ ਉਭਰੇਗਾ। ਫ਼ਿਲਮ ਦੇ ਬਾਕੀ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਅਮਰਿੰਦਰ ਬੋਬੀ, ਅਮਰੀਨ ਸਰਮਾ, ਹੋਬੀ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਬਲਵੀਰ ਬੋਪਾਰਾਏ, ਆਦਿਤੀ ਆਰਿਆ, ਹੈਪੀ ਗੋਸਲ, ਸੰਜਣ ਕਪੂਰ ਤੇ ਕੇ. ਕੇ. ਗਿੱਲ ਦੇ ਨਾਂ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹਨ।

ਫ਼ਿਲਮ ਦੇ ਲੇਖਕ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਤੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਦਾਸ ਨੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਫ਼ਿਲਮ ਅੱਜ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਰ ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਬਾਰੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰੇਗੀ। ਮੌਜੂਦਾ ਦੌਰ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੇ

ਸੁਨਿਹਰੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ

ਡਿਗਰੀਆਂ-ਡਿਪਲੋਮੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਭੱਠੀ 'ਚ ਮੱਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਾਪੇ ਆਪਣੀਆਂ ਨਸ਼ਲਾਂ

ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਉਪਜਾਊ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੱਖਾਂ ਵੇਚਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹਨ। ਇਸ ਫ਼ਿਲਮ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਸਮਾਜਿਕ ਮੈਸੇਜ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ ਉੱਥੇ ਹਲਕੀ-ਫੁਲਕੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮੇਡੀ, ਸੋਹਣਾ ਗੀਤ-ਸੰਗੀਤ ਵੀ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਝੰਜੋੜਣ ਵਾਲਾ ਇਮੋਸ਼ਨਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੱਥੇ ਕੀਵੀ ਫ਼ਿਲਮਜ਼ ਦੇ ਬੈਨਰ ਹੇਠ ਬਣੀ ਇਸ ਫ਼ਿਲਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਡਾਇਲਾਗ ਤੇ ਸਕਰੀਨਪਲੇਅ ਰਾਜੀਵ ਦਾਸ ਤੇ ਕੇ.ਕੇ. ਗਿੱਲ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਅਮਰਿੰਦਰ ਬੋਬੀ, ਬਲਵੀਰ ਬੋਪਾਰਾਏ, ਮੈਡੀ ਸੰਧੂ, ਦੀਪ ਅਟਵਾਲ ਤੇ ਤਰੁਣ ਮਲਿਕ ਨੇ ਇਸ ਫ਼ਿਲਮ 'ਚ ਪਲੇਅ ਬੈਕ ਗਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਫ਼ਿਲਮ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਰਾਜੀਵ ਦਾਸ ਤੇ ਕੇ.ਕੇ. ਗਿੱਲ ਹਨ ਜਦਕਿ ਜੇ ਪੀ ਪਰਦੇਸੀ ਸਹਿ ਨਿਰਮਾਤਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ 19 ਮਈ ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਇਹ ਫ਼ਿਲਮ ਅੱਜ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ

ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅੱਜ ਛੇਵਾਂ ਦਰਿਆ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਵਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਾਵਾਂ ਤੇ ਜਵਾਨ ਪੁੱਤ ਨਿੱਤ ਦਿਨ ਡੁੱਬਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਫ਼ਿਲਮ ਨਸ਼ਿਆਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਯੁੱਧ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਕਰੇਗੀ। ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਫ਼ਿਲਮ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਪਸੰਦ ਤੇ ਖ਼ਰੀ ਉਤਰੇਗੀ। ਸੁਰਜੀਤ ਜੱਸਲ 98146-07737

'ਟੁਟ ਪਉ ਖ਼ੁਰਲੀਆਂ 'ਤੇ'

ਸਾਡੀ ਇਕ ਜਾਣਕਾਰ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬਣ ਹੈ। ਉਹ ਜਦ ਕਦੀ ਵੀ ਐਧਰ ਕੋਈ ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀ 'ਅਟੈਂਡ' ਕਰਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਬੜਾ ਸਖਤ ਗਿਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਣ-ਗਿਲਣ ਅਤੇ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਾਰਾ ਧਿਆਨ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਉਪਰ ਕੇਂਦਰਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਉਪਚਾਰਕਤਾ ਵਸ ਓਪਰੀ-ਓਪਰੀ ਸਾਹਬ-ਸਲਾਮ ਉਪਰੰਤ ਸਿੱਧੇ ਖਾਣੇ ਦੇ ਸਟਾਲਾਂ ਉਪਰ ਧਾਵਾ ਬੋਲ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਆਉਂਦੇ ਸਾਰ ਸ਼ਗਨ ਦਾ ਲਿਫਾਫ਼ਾ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਮਾ ਕੇ ਸਟਾਲਾਂ ਵਲ ਇਉਂ ਅਹੁਲਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਰੱਸਾ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਮੱਝ ਦਾ ਕਟੜੂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਵਲ ਦੁਧ ਲਈ ਭੱਜਦਾ ਹੈ!

ਉਹ ਸ਼ਗਨ ਵਾਲੇ ਲਿਫਾਫ਼ੇ ਨੂੰ 'ਰਾਹਦਾਰੀ' ਸਦਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚਲੀ 'ਰੁਹਦਾਰੀ' ਨੂੰ ਗਾਇਬ ਹੋਇਆ ਸਮਝਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਬੜੇ ਵਿਅੰਗਮਈ ਪਰ ਬੜੇ ਲਹਿਜੇ ਵਿਚ ਕਹੇਗੀ, 'ਰਾਹਦਾਰੀ ਤਾਂ ਹੋ ਗਈ, ਹੁਣ ਟੁਟ ਪਉ ਖ਼ੁਰਲੀਆਂ 'ਤੇ'! ਉਸ ਦਾ ਲਹਿਜਾ ਬੇਸ਼ਕ ਚੁੱਭਵਾਂ ਲਗੇ ਪਰ ਗਲਾਂ ਉਹਦੀਆਂ ਸੱਚ ਹਨ। ਸੱਚ ਦਾ ਸੇਕ ਤਾਂ ਫਿਰ ਲਗਣਾ ਹੀ ਹੁੰਦੈ।

ਅਜੇ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਦ ਧੀ-ਧਿਆਣੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਦੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਹੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ; ਉਹ ਵੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕਹਾ-ਸੁਣੀ ਕਾਰਨ ਅਣਬਣ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਹਰ ਘਰੋਂ ਦੁੱਧ ਵਿਆਹ ਵਾਲੇ ਘਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਮੱਠਾ ਅਤੇ ਮਿਠਾਈ ਲਈ ਖੋਆ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਆਂਚ-ਗੁਆਂਚ ਤਾਂ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਨੇਂਦ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਸਨ, ਹੋਰ ਵੀ 10-12 ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਆਣੀਆਂ ਘਰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਕੰਮ 'ਚ ਹੱਥ ਵਟਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਧੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਧੀ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ (ਬੋੜੇ ਬਹੁਤੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਅਜੇ ਵੀ ਕਾਇਮ ਹੈ)

ਬਰਾਤ ਲਈ ਮੰਜੇ-ਬਿਸਤਰੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਆਪ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਤਾਂ ਬਿਸਤਰੇ ਦਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਸੈਟ ਵਖਰਾ ਹੀ ਰਖਦੀ ਸੀ ਜੋ ਘਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਵਾਂਞੇ ਜਾਣ ਲਈ ਨਵੇਂ ਕਪੜੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਬਰਾਤ ਵਾਲਾ ਬਿਸਤਰਾ ਬਰਾਤੀਆਂ ਲਈ ਹੀ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਘਰ ਵੀ ਤਕਰੀਬਨ ਏਦਾਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਜਲੋਬੀਆਂ/ਮਿਠਾਈ ਲਈ ਹਲਵਾਈ ਬਿਠਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਲੱਡੂ ਆਦਿ ਸਭ ਆਪ ਹੀ ਵਟ ਲਈਦੇ ਸੀ। ਬਰਾਤ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਵੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸੂਝਵਾਨ ਨੌਜਵਾਨ ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਸਨ (ਮੈਂ ਵੀ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ-ਸ਼ਾਇਦ ਉਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਸੂਝਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਰਖਦੇ ਸਨ)।

ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ, ਪੰਚਾਇਤ ਅਤੇ ਮੇਲ ਇਕ ਪਾਸੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਬਰਾਤੀਆਂ ਦੇ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਉਤਾਰੇ ਵਾਲੇ ਟਿਕਾਣੇ ਵਲ ਤੁਰਨ ਮਗਰੋਂ ਆਪ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਦੋ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਹਿਲਾ, ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਲਈ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ 'ਚ ਮਾਣ-ਸਤਿਕਾਰ ਪ੍ਰਗਟ

ਕਰਨ ਲਈ। ਦੂਸਰਾ, ਖੁਦਾ ਨਾ ਖਾਸਤਾ, ਜੇ ਕੁਝ ਘਟ-ਬੁੜ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਅਗੇ ਨਮੋਸ਼ੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇ ਤੇ ਘਰ ਦੀ ਘਰ 'ਚ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਧੀ ਵਾਲੇ ਘਰ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ! (ਉੱਜ ਧੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਦਾਤਾ ਕਦੀ ਬੋੜ ਪੈਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ!)

ਹੁਣ ਤਾਂ ਬਰਾਤ ਮਗਰੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੇਲੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਖਾਣਾ-ਪੀਣਾ ਬੜੇ ਤਪਾਕ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। 'ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨੂੰਹ-ਧੀ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਹਾਂ' ਵਾਲਾ ਰਵੱਈਆ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਰਾਤ ਲਈ ਲਗਾਈ ਗਈ 'ਲੇਅ-ਆਉਟ' (ਸੱਜ-ਫੱਬ) ਸਭ ਧਰੀ ਧਰਾਈ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਈ ਥਾਂ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਬੇਸੁਆਦੀ ਹੁੰਦੀ ਵੀ ਦੇਖੀ ਹੈ ਜੋ ਮੇਜ਼ਬਾਨਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਸਬੱਬ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਸਾਨੂੰ ਚੱਜ ਨਾਲ ਖਾਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਬਹੁਤੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਪਲੇਟਾਂ ਏਦਾਂ ਠੂਸ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਆਮਿਰ ਖਾਨ ਦੀ 2009 ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ

ਸੁਟ ਰਹੇ ਹੋਣ! ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਡੀ ਚੁਕ ਕੇ ਫਾਹਾ ਲੈਣ ਦੀ ਆਦਤ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ। ਮੱਧ-ਵਰਗੀ ਜਾਂ ਨਿਮਨ ਮੱਧ-ਵਰਗੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਵਿੱਤੋਂ ਵੱਧ ਖਰਚ ਕੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖਾਣੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ 'ਫ੍ਰੀ' ਦਾ ਮਾਲ ਸਮਝ ਕੇ ਲੁੱਟ ਮਚਾ ਦੇਣਗੇ। ਬਸ ਘਰ ਦੀ ਮੁਰਗੀ ਦਾਲ ਬਰੋਬਰ ਵਾਲਾ ਹਾਲ ਹੁੰਦੈ! ਅਜਿਹੇ ਮੌਕਿਆਂ ਉਪਰ ਲਗਭਗ 25/30% ਖਾਣਾ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦੈ (ਜਦ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ ਲੋਕ ਭੁੱਖੇ ਪੇਟ ਜਾਂ ਅੱਧ-ਭੁੱਖੇ ਸੌਂਦੇ ਹਨ)।

ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਖੜਨਾ ਸਾਡੇ ਸੁਭਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੇ ਕਰਮਾਂ ਮਾਰੇ ਖੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਗੇ-ਪਿਛੋਂ, ਹੇਠੋਂ-ਉੱਤੋਂ, ਵਿਚ-ਵਿਚਾਲਿਉਂ ਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਪਲੇਟਾਂ ਵਾਲੇ ਹੱਥ ਉਠਦੇ ਦਿਸਣਗੇ ਤੇ ਕਈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਖਹਿੰਦੇ ਅਗੇ ਲੰਘਦੇ ਜਾਣਗੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਤਾਰ-ਤੋੜ ਬਰਿਗੇਡ ਨੂੰ ਲਾਈਨ 'ਚ ਖੜਨਾ ਰੁੜਬਾ-ਘਟਾਈ ਵਰਗਾ ਲਗਦੈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਰਹਿੰਦੈ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਮਨ-ਪਸੰਦ ਪੀਸ, ਸੱਖੀਆਂ

ਫਿਲਮ 'ਬਰੀ ਈਡੀਅਟਸ' (ਤਿੰਨ ਮੁਰਖ) ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਇਕ 'ਬੇਗਾਨੀ ਸ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਅਬਦੁਲਾ ਦੀਵਾਨਾ' ਵਾਂਗ ਘੁਸ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪਲੇਟਾਂ ਇੱਜ਼ਤ ਭਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਟੀਸੀ-ਕੱਢੀਆਂ ਪਲੇਟਾਂ ਇਕ ਛੋਟੀ-ਮੋਟੀ ਪਹਾੜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ! ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਇੱਜ਼ ਲਗੂ ਜਿਵੇਂ ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਲੋੜੂ-ਲੋੜੂ ਖਾਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਮ-ਅਜ਼-ਕਮ ਇਕ-ਦੋ ਦਿਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਰਖੀ ਹੋਵੇ!

ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਖਾਣੇ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜੋ ਘਸਮਾਣ ਮਚਦੇ ਉਹ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦੈ। 'ਲੈਗ-ਪੀਸ' (ਮੁਰਗੇ ਦੀ ਟੰਗ) ਦੇ ਦੀਵਾਨੇ ਤਾਂ ਤੰਦੂਰ/ਭੱਠੀ ਜਾਂ ਜੋ ਵੀ ਸਾਜ਼ੇ-ਸਾਮਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦੈ, ਉਸ ਕੋਲ ਹੀ ਖੜ ਜਾਣਗੇ। ਵੇਟਰ ਵਲੋਂ ਟਰੇਅ ਵਿਚ ਰਖਣ/ਪਰੋਸਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਟੰਗੜੀਆਂ ਟੁੱਕਣ ਲਗ ਪੈਣਗੇ। ਫਿਰ ਉਹ ਬਰਬਾਦੀ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਅੱਧੀ ਟੰਗੜੀ ਟੁੱਕ ਕੇ ਬਾਕੀ ਬੜੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਖੱਲੇ ਸੁਟ ਦੇਣਗੇ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਤੇ ਝਪਟ ਪੈਣਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਤੋੜੇ ਫਲ ਅੱਧੇ ਠੁੰਗ ਠੁੰਗ ਕੇ ਭੁੱਜੇ

ਜਾਂ ਹੋਰ ਪਕਵਾਨ ਬੁੜ ਹੀ ਨਾ ਜਾਣ। ਕਈ ਅਗੇ ਖੜ੍ਹੇ ਪੈਰ ਮਲੀ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਸੋਚਦਿਆਂ ਕਿ ਮੁਰਗੇ ਦਾ ਲੈੱਗ-ਪੀਸ ਚੁੱਕਾਂ ਜਾਂ ਬੱਕਰੇ ਦੀਆਂ ਚਾਂਪਾਂ ਛਕਾਂ। ਉਹ ਇਕ ਥਾਂ ਦੁੱਚਿਤੀ 'ਚ ਖੜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਸਿਰ-ਦਰਦੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਨਗੇ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਖੜੇ ਚੰਦ ਕੁ ਲਾਈਨ-ਪੁਸਤ ਸਲੀਕਾਦਾਰਾਂ ਦਾ ਕੜਛੀਆਂ-ਝੰਡੀ ਤਰੀ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਚ ਦੁਬਕੀਆਂ ਘੋਨੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਹੀ ਖੋਰ-ਮਕਦਮ ਕਰਨਗੀਆਂ!

ਭੁੱਜੀ ਲੈੱਗ ਨਾਲ ਫਿਰ ਪਟਿਆਲਾ ਪੌਂਗ ਤਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਚਾਹੀਦੈ। ਅਖੇ 'ਸ਼ਰਾਬ, ਕਬਾਬ, ਸ਼ਬਾਬ, ਤਿੰਨ ਸ਼ੋਕ ਚੋਬਰਾਂ ਦੇ'! ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਵਾਲੀ ਤਾਂ ਗਲ ਹੀ ਛੱਡੋ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁਫਤ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਤਾਂ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀ ਹਲਾਲ। ਨਸ਼ੇਤੀ ਬੋਤਲ ਬੋਤਲ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਬਹੁਤੇ ਤਾਂ ਵੇਟਰਾਂ ਉਪਰ ਰੋਹ ਬੜੀ ਜਾਣਗੇ। ਅਸੀਂ ਮੇਜ਼ਾਂ ਹੇਠਾਂ ਅੱਧੀਆਂ 2 ਬੋਤਲਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਪਈਆਂ ਅਤੇ ਮੇਜ਼ਾਂ ਉਪਰ ਗਲਾਸ ਭਰੇ ਜਾਂ ਬੋੜੇ ਖਾਲੀ ਛੱਡੇ ਪਏ ਅਕਸਰ ਦੇਖੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਟੱਲੀ ਹੋਏ ਨਸ਼ੇਤੀ ਬੋਤਲ ਡੱਬ ਵਿਚ ਦੇ ਕੇ ਨਾਲ ਲਿਜਾਂਦੇ ਵੀ ਦੇਖੇ ਹਨ। ਸੱਦਾ-

ਪੱਤਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਵੀ ਹੋਰ ਕਈ ਜਣੇ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਆਣ ਘੁਸਤਦੇ ਹਨ। ਮਹਿੰਗੇ ਭਾਅ 'ਚ ਕੀਤੀ 'ਪਰ ਪਲੇਟ' ਦਾ ਖਰਚਾ ਹਿਲਾ ਕੇ ਰਖ ਦਿੰਦੈ।

ਇਕ ਆ ਨਵੀਂ ਸ਼ੈਲੀ ਆ ਗਈ ਹੈ 'ਬਢੇ' (ਇਸ ਫਰੈਂਚ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਉਚਾਰਨ 'ਬਢੇ' ਹੈ ਅਤੇ ਫ੍ਰੈਂਚ, ਬੁਢੇ। ਪਰ ਬੋਲ-ਚਾਲ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵੀ ਬੁਢੇ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੋ ਗਿਐ)।

ਇਹ ਸ਼ੈਲੀ ਐਡੀ ਨਵੀਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਪੇਂਡੂ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਸੱਚੀ-ਮੁਚੀ ਖੁਰਲੀਆਂ ਵਾਲਾ ਹਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦੈ। ਇਥੇ ਮਨ-ਇੱਛਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਝਪਟਣ ਦੀ ਕਾਹਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੰਮੀਆਂ-ਲੰਮੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਤੇ ਸਵਾਦਲੇ ਪਕਵਾਨ ਪਲੇਟ 'ਚ ਪਾਉਣ ਦੀ ਤਲਬ। ਹਿੰਦੀ ਕਵੀ ਆਸ਼ ਕਰਨ 'ਅਟਲ' ਦੀ ਇਕ ਹਾਸ-ਕਵਿਤਾ ਹੈ-'ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਬੁਢੇ ਦਾਅਵਤ'।

ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਬੁਢੇ ਦਾ ਬੜਾ ਮਜ਼ਾਹੀਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਬੁਢੇ ਖਾਣਾ ਐਵਰੇਸਟ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਬਰਾਬਰ ਹੈ! ਉਹ ਨਵੇਂ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬੁਢੇਬਾਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਬਿਰਤਾਂਤ ਉਸਾਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵਾਂ ਬੁਢੇਬਾਜ਼ ਆਪਣੀ ਪਲੇਟ ਵਿਚ ਹਰ ਡਿਸ਼ ਇੱਜ਼ ਭਰ ਲੈਂਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਭਿਖਾਰੀ ਦਸ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਹੋਵੇ! ਪਰ ਪੁਰਾਣਾ ਖੁਰਾਟ ਬੁਢੇਬਾਜ਼ ਹਰ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਬਸ ਇਕ ਦੋ ਚਮਚੇ ਇੱਜ ਪਲੇਟ ਤੇ ਰਖੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ 'ਸਤਿਆਨਰੈਣ ਦਾ ਪੁਸ਼ਾਦ' ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੋਵੇ! ਸ਼ਾਇਰ ਬੁਢੇ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਪਲੇਟਾਂ ਅਤੇ ਚਮਚਿਆਂ ਦੇ ਖੜਕ ਨੂੰ ਢਾਲ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਖੜਕ ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕੂਪਨ ਨੂੰ 'ਖਾਣੇ ਦਾ ਲਾਈਸੈਂਸ' ਕਹਿੰਦੈ!

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਗਿਆ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕਵੀ ਜਦ ਪਲੇਟ ਵਿਚ ਕਟੋਰੀਆਂ ਰਖਦੈ ਤਾਂ ਖਾਣਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਬਚਦੀ ਅਤੇ ਜਦ ਕਟੋਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਖਾਣਾ ਪਾਉਂਦੈ ਤਾਂ 'ਦਾਲ ਮੇਂ ਰਸਗੁਲਾ ਔਰ ਰਾਇਤੇ ਮੇਂ ਸਬਜ਼ੀ ਮਿਲ ਗਈ'! ਜਦ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਰਸਗੁਲਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਤਾਂ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦੈ 'ਯੇ ਜੋ ਦਾਲ ਔਰ ਚਟਨੀ ਮੇਂ ਡੂਬਾ ਪੜਾ ਹੈ ਵੇ ਰਸਗੁਲਾ ਹੀ ਹੈ'! ਪਲੇਟ ਦਾ ਹਾਲ ਇਹ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ 'ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮੇਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਯਾ ਮਿਲ ਕਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੌਨ ਸੀ ਡਿਸ਼ ਬਨ ਗਈ'! ਲੰਮੀ ਕਤਾਰ ਕਾਰਨ ਉਹ ਬਾਕੀ ਪਕਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ, 'ਸਕਲ ਪਦਾਰਥ ਯਾ ਜਗ ਮਾਹੀ/ਕਰਮਹੀਣ ਨਰ ਪਾਵਤ ਨਾਹੀ'!

ਅਮਰੀਕਨ ਕਵਿਤਰੀ ਮੈਰੀਲਿਨ ਲੋਟ ਨੇ ਵੀ 'ਏ ਬੁਢੇ ਟੂ ਰਿਮੋਬਰ' (ਯਾਦਗਾਰੀ ਬੁਢੇ) ਨਾਮ ਦੀ ਵਿਅੰਗਮਈ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਤਾਜ਼ਾ ਤੇ ਜ਼ਾਇਕੇਦਾਰ ਖਾਣੇ (ਸ਼ਰਿੰਪ ਤੇ ਪਿੰਗ) ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰਦਿਆਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ 'ਅਸੀਂ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਤੇ ਇਕ ਪਲੇਟ ਝਮੁੱਟੀ, ਉਸ ਉਪਰ ਖਾਣਾ ਭਰਿਆ/ਸਾਡੀ ਪਲੇਟ ਉਪਰ ਐਨਾ ਸਾਰਾ ਭੋਜਨ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਆਪਣੀ

ਵਿਅੰਗ

ਸੀਟ ਤਕ ਇਸ ਨੂੰ ਲਿਜਾਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ! ਬੁਢੇ ਬਾਰੇ ਕਈ ਕਾਰਟੂਨ ਵੀ ਹਨ। ਇਕ ਅਨੁਸਾਰ-'ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਬੁਢੇ ਛਕ ਸਕਦੇ ਹੋ ਪਰ ਸਪੀਡ ਸੀਮਾ ਇਕ ਮਿੰਟ ਵਿਚ 70 ਕੈਲੋਰੀਆਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਖਾਣਾ ਹੋਵੇਗੀ!' ਦੂਸਰਾ ਕਹਿੰਦੈ 'ਬੁਢੇ ਦੀ ਦਾਵਤ/ਸਭ ਤੋਂ ਵਢੀ ਆਫਤ'! ਕਈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ 'ਸੋਲਾਂ ਵਾਲਾ ਖਾਣਾ' ਸਦਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ਬਦ-ਵਿਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਬੁਢੇ/ਬੁਢੇ ਦਾ ਅਰਥ ਸਟੂਲ, ਬੈਂਚ, ਸਾਈਡ ਟੇਬਲ, ਸਾਈਡਬੋਰਡ, ਕੱਪਬੋਰਡ ਆਦਿ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮੂਲ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਮਿਡਲ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਹਨ। ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਘੁਸਨ ਜਾਂ ਥੱਪੜ ਮਾਰਨਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਮੌਜੂਦਾ ਅਰਥ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੋਇਆ। ਰਿਫਰੈਂਸਮੈਂਟ ਬਾਰ ਤੋਂ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ/ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਜੋ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਿਫਰੈਂਸਮੈਂਟ ਦੇਣ ਲਈ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਾਖਵੀਂ ਰਖੀ ਜਾਏ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਬੁਢੇ ਲੰਚ ਰਾਹੀਂ 'ਮੇਜ਼ ਤੇ ਰਖਿਆ ਖਾਣਾ, ਜਿਥੋਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਖਾਣਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦੈ' ਤਕ ਪੁਜਾ।

ਆਪਾਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿੰਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਯਾਰਾਂ-ਮਿਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਰੀਸਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਕ ਰੀਸ ਜੋ ਹੋਰ ਵੀ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਫਾਇਦੇ 'ਚ ਰਹਾਂਗੇ। ਮੇਰੀ ਘਰਵਾਲੀ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵੇਲੇ ਦੋ ਵਿਆਹ ਅਟੈਂਡ ਕਰਕੇ ਆਈ ਹੈ।

ਉਹ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਓਥੇ ਬਰਾਤ ਗੁਰਦੁਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਢੁਕਦੀ ਹੈ। ਆਨੰਦ ਕਾਰਜ ਉਪਰੰਤ ਪੁਸ਼ਾਦਾ-ਪਾਣੀ (ਲੰਗਰ) ਵੀ ਓਥੇ ਹੀ ਛਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਪਰਿਵਾਰ ਰਲ ਕੇ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੋਵਾਂ ਸਾਈਡਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਅਤੇ ਮਿਤਰ-ਸੁਨੇਹੀ ਭਾਗ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਖਰਚਾ ਦੋਵੇਂ ਪਰਿਵਾਰ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੁਕਦੇ ਹਨ, ਸਾਡੇ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਰਾ ਬੋੜ ਲੜਕੀ ਵਾਲਿਆਂ ਉਪਰ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਰਾਹਦਾਰੀ ਦੀ ਇਕ ਬਾ-ਕਮਾਲ ਮਿਸਾਲ ਨਾਲ ਗੱਲ ਖਤਮ ਕਰਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਜਦ ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਦੀ ਤੇ ਜਾਈਏ ਤਾਂ 3 ਲਿਫਾਫੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਤਾਂ ਖਾਣਾ ਸਿਰਫ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨੰਬਰ 3 ਲਿਫਾਫਾ ਸ਼ਗਨ ਵਜੋਂ ਦਈਦੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਘਟ ਰੁਪਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ! ਜੇ ਖਾਣਾ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਲਾਲਪਰੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ 2 ਨੰਬਰ ਦਾ ਲਿਫਾਫਾ ਪੇਸ਼ ਕਰੀਦੈ। ਇਸ ਵਿਚ 3 ਨੰਬਰ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਵਧ ਰੁਪਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜੇ ਮੁਰਗ-ਮੁਸੱਲਮ ਨਾਲ ਲਾਲਪਰੀ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਨੰਬਰ ਵਾਲਾ ਲਿਫਾਫਾ ਬੜੇ ਚੌੜੇ ਹੋ ਕੇ ਪਕੜਾਈਦੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਬਣਦਾ-ਸਰਦਾ ਸ਼ਗਨ ਹੁੰਦੈ।

ਵੈਸੇ ਇਕ ਚੌਥਾ ਲਿਫਾਫਾ ਵੀ ਰਖੀਦੈ, ਜੋ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦੈ। ਪਰ ਅਜੇ ਅਸੀਂ ਐਨੇ ਕਮੀਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਕਿ ਚੌਥਾ ਲਿਫਾਫਾ ਹੀ ਦੋ ਦਈਏ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਦਾ ਮਾਲ ਡੱਫ ਡੱਫ ਆਪਣੇ ਚਾਟੀ ਜਿਡੇ ਢਿੱਡ ਦਾ ਭਾਰ ਢੇਂਦੇ ਫਿਰੀਏ। ਆਖਿਰ ਸਾਡੀ ਵੀ ਕੋਈ ਇੱਜ਼ਤ ਹੈ!

ਚਲਾ ਗਿਆ ਜੋ ... ਜਾਵੇਦ ਬੂਟਾ

ਜਾਵੇਦ ਬੂਟਾ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਇਕ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਬਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਵਰਜੀਨੀਆ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸੂਝਵਾਨ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਸਮਾਗਮ ਇਕ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਸੂਝਵਾਨ ਕਿਉਂਕਿ (ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਨਾਮ ਭੁੱਲ ਗਿਆ) ਜਾਵੇਦ ਬੂਟਾ ਨਾਲ ਗੂੜ੍ਹੀ ਸਾਂਝ ਰੱਖਦਾ ਸੀ, ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਜਾਵੇਦ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਿਰਫ ਤੇ ਸਿਰਫ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਹੀ ਚੱਲਣਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਵੇਦ ਨੂੰ ਵੀ ਉਰਦੂ ਬੋਲਣ ਵਾਸਤੇ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਸ਼ਬੋਪੰਜ ਵਿਚ ਸੀ। ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਨਾ ਬੋਲਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਵਕਤ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਸਮਝਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਰਾਹ ਲੱਭ ਲਿਆ। ਜਾਵੇਦ ਬੂਟਾ ਦੇ ਦੱਸਣ

ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਸਮਰਪਣ ਵਾਲੇ ਪੰਨੇ 'ਤੇ 'ਵੇਲ' ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਉਸ ਨੇ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਸੀ—

‘ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ, ਆਇਜ਼ਾ ਬੀਬੀ ਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਬੂਟਾ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨਾਂ। ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ-ਲਿਖਣਾ ਉੱਕਾ ਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ ਪਰ ਉਹ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਇਕ ਬੇਅੰਤ ਭੰਡਾਰ ਸਨ। ਮੇਰਾ ਪਿਉ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਲਿਖਣਾ ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦੀਵੇ ਜਾਂ ਲਾਲਟੈਨ ਦੇ ਚਾਨਣ ਹੇਠ, ਮੌਲਵੀ ਗੁਲਾਮ ਰਸੂਲ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਆਹਸਨ ਅਲਕਸਮ’ (ਕਿੱਸਾ ਯੂਸਫ ਜ਼ੁਲੈਖਾ) ਲੈ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਣਾ ਤੇ ਹਰਫ ਜੋੜ-ਜੋੜ ਕੇ ਅਸਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹਨਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਓਸ ਵੇਲੇ ਹਰਫ ਜੋੜ-ਜੋੜ ਕੇ ਲਫਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਕੁਝ ਆਉਂਦਾ ਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਤੇ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਅੰਦਰ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਮਤਲਬ ਸਮਝਾਉਣੇ। ਏਸ ਮਾਣ ਪਾਰੋਂ ਮੇਰੀ ਹਿੱਕ ਚੌੜੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਏ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਬਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਤੇ ਅੱਜ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਓਸ ਬੇਅੰਤ ਭੰਡਾਰ ਵਿਚੋਂ ਬੁੱਕਾਂ ਭਰ-ਭਰ ਵਰਤਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਹਿਸਾਨ ਪਾਰੋਂ ਮੇਰਾ ਸੀਸ ਨਿਉਂ-ਨਿਉਂ ਜਾਂਦਾ ਏ।’

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਉਹ ਸਿੱਧੇ-ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜਿਆ। ਅਮਰੀਕਾ ਆ ਕੇ ਉਸ

ਅੰਦਰ ਕਲਾ ਦਾ ਕੀਤਾ ਵਿਚ ਵਿਚ ਸੁਰਲ-ਸੁਰਲ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ‘ਇੰਡੋ-ਪਾਕਿ ਆਰਟ

ਸਰਕਲ’ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸਰਕਲ ਨੇ ‘ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ’, ‘ਅਮਰੀਕਾ ਚੱਲੋ’, ‘ਪਾਗਲ-ਖ਼ਾਨਾ’ ਅਤੇ ‘ਟਾਊਨ-ਹਾਊਸ’ ਨਾਟਕ ਵਰਜੀਨੀਆ ਤੇ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਵਿਚ ਖੇਡੇ। ‘ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ’ ਨਾਟਕ ਦੇ ਇਕ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਸ਼ੋਅ ਨਿਊਯਾਰਕ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਏ।

ਜਾਵੇਦ ਬੂਟਾ ਨੇ ‘ਇੰਡੋ-ਪਾਕਿ ਆਰਟ ਸਰਕਲ’ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦਿਲਚਸਪ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰ ਕੇ

ਕਿਤਾਬੀ ਰੂਪ 'ਚ ਛਾਪਣਾ ਸੀ। ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਟਾਈਪ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦਾ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀਅੰਤਰ ਮੈਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਸਫ਼ੀਰ ਰਾਮਾਹ ਹੋਰੀ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਿੰਦੀ ਤਰਜਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਜੇ ਉਹ ਲੱਭ ਹੀ ਰਹੇ ਸਨ। ‘ਇੰਡੋ-ਪਾਕਿ ਆਰਟ ਸਰਕਲ’ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਆਇਆ? ਇਹ ਵੀ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪ ਘਟਨਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਘਟਨਾ ‘ਇੰਡੋ-ਪਾਕਿ ਆਰਟ ਸਰਕਲ’ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਇਉਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ—

‘ਇੰਡੋ-ਪਾਕਿ ਆਰਟ ਸਰਕਲ’ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀ ਦੀ ਆਖੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਚੇਤੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਮਿਲੀ। ਓਸ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਏ— ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ। ਜਿਹੜੇ ਸੱਜਣ ‘ਇੰਡੋ-ਪਾਕਿ ਆਰਟ ਸਰਕਲ’ ਬਾਰੇ, ਉਹਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕੰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਨੇ ਜਾਂ ਉਹਦਾ ਅੰਗ ਰਹੇ ਨੇ, ਹੈਰਾਨ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ‘ਇੰਡੋ-ਪਾਕਿ ਆਰਟ ਸਰਕਲ’ ਨਾਲ ਕੀ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਸੰਬੰਧ ਏ... ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਨਾਂ ‘ਇੰਡੋ-ਪਾਕਿ ਆਰਟ ਸਰਕਲ’ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹੋਗੇ ਜਾਂ ਸੁਣੋਗੇ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਲੀਕ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਈ ਫੱਬਦਾ ਏ।

ਇਹ (20... ਸੰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਅਜੇ ਉਹ ਕਰ ਹੀ ਰਹੇ ਸਨ) ਦੀ ਗੱਲ ਏ। ‘ਅਕੈਡਮੀ ਆਫ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਇਨ ਨਾਰਥ ਅਮੈਰਿਕਾ’ (ਅਪਨਾ) ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਰਲਤ ਲਈ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਸੱਦਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਏਅਰਪੋਰਟ ਗਿਆ (ਹੁਣ ਉਹਦਾ ਨਾਮ ‘ਰੀਗਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਏਅਰਪੋਰਟ’ ਏ)। ਪਾਰਕਿੰਗ ਲਾਟ ਵਿਚ ਖਲੋਤੀ ਗੱਡੀ ਵੱਲ ਟੁਰੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਗੱਲਾਂ-ਬਾਤਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹੋਰੀ ਮੈਥੋਂ ‘ਅਪਨਾ’ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਲਈ ਸਵਾਲ ਪਾਉਂਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ‘ਅਪਨਾ’ ਕਿਉਂ ਉਸਰੀ? ਕਿੰਨੇ ਤੇ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਸੱਜਣ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨੇ? ਇਹਦੀ ਫਤਰ-ਛਾਵੇਂ ਕਿਹੜੇ ਕੰਮਕਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ? ਉਹ ਪੁੱਛਦੇ ਰਹੇ, ਮੈਂ ਦੱਸਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਬੁਧਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਬੂਹੇ ਵਿਚਾਲੇ ਈ ਖੜ੍ਹ ਗਏ, ਜਿਵੇਂ ਅਚਨਚੇਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੜੀ ਅਹਿਮ ਗੱਲ ਉੱਘੜੀ ਹੋਵੇ। ਭੋਰਾ ਕੁ ਸੋਚ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ, ‘ਇਹਦੀ ਉਸਾਰੀ ਤੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਸੰਭਾਲਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਓ ਨਾ?’ ਮੈਂ ‘ਨਾਂਹ’ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਬੜੇ ਹਿਰਖ ਨਾਲ ਭੋਰਾ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, ‘ਇਹਦੀ ਡਾਕੂਮੈਂਟੇਸ਼ਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਐ।’

ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਪਾਰਕਿੰਗ ਲਾਟ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਾਈਵੇਅ 395 ਤਾਈ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਲੇ ਵਰਤੀ ਚੁੱਪ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋੜਦਿਆਂ

ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ ‘ਤੇ

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ

ਮੁਤਾਬਕ, ‘‘ਜਨਾਬ! ਮੈਂ ਸਟੇਜ ’ਤੇ ਗਿਆ ਤੇ ਬੋਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ‘... ਸਾਹਿਬ ਮੇਰੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੇ ਦੋਸਤ ਥੇ। ਵੇ ਜਬ ਭੀ ਮਿਲਦੇ, ਬੜੀ ਗਰਮਜੋਸ਼ੀ ਸੇ ਹਾਥ ਮਿਲਾਤੇ ਔਰ ਕਹਿੰਦੇ-ਓਹ ਬਈ ਜਾਵੇਦ ਤੂੰ ਏਨੇ ਦਿਨ ਕਿੱਥੇ ਰਿਹਾ?’ ਯਾਰ ਮਿਲਿਆ ਈ ਨਹੀਂ। ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਢੇਰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸਨ। ਆ ਘਰ ਚਲੀਏ। ਤੇਰੀ ਭਰਜਾਈ ਨੇ ਤਾਜ਼ੇ-ਤਾਜ਼ੇ ਪਕੌੜੇ ਕੱਢੇ ਹੋਣਗੇ। ਚੱਲ! ਫਿਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਕਦੋਂ ਮਿਲੇਂ।’ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੋਸਤ ਕੀ ਹਰ ਮੁਲਾਕਾਤ ਯਾਦਗਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਥੀ।’ ਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ! ਮੈਂ ਅੱਧਿਓਂ ਬਹੁਤਾ ਭਾਸ਼ਣ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਰ ਆਇਆ।’’

ਸ਼ਾਇਦ 2001 ਵਿਚ ਬੋਸਟਨ ਵਿਚ ‘ਅਪਨਾ’ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਈ ਸੀ। ਨਿਊਯਾਰਕ ਤੋਂ ਮੈਂ ਤੇ ਦਲਜੀਤ ਮੇਖਾ ਗਏ ਸਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਓਠੇ ਵਿਨੀਪੈਗ ਰਹਿੰਦੇ ਗੁਰਦੀਪ ਨੇ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਓਥੇ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਇਜਾਜ਼, ਸਫੀਰ ਰਾਮਾਹ ਅਤੇ ਜਾਵੇਦ ਬੂਟਾ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਸੁਣਿਆ ਸੀ।

ਪਰ ਸਫੀਰ ਰਾਮਾਹ ਤੇ ਜਾਵੇਦ ਬੂਟਾ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਰਵਿੰਦਰ ਸਹਿਰਾਅ ਦੇ ਘਰ ਪੈਨਸਲਵੇਨੀਆ ਵਿਚ ਲੱਗੀ। ਅਸੀਂ ਕਈ ਵਾਰ ਓਥੇ ਮਿਲੇ।

ਜਾਵੇਦ ਬੂਟਾ ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਜਾਗ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਲੱਗ ਗਈ ਸੀ। ਆਪਣੇ ‘ਢਾਹਾਂ ਪ੍ਰਾਈਜ਼’ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਈ-

ਕਿਤਾਬੀ ਰੂਪ 'ਚ ਛਾਪਣਾ ਸੀ। ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਟਾਈਪ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦਾ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀਅੰਤਰ ਮੈਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਸਫ਼ੀਰ ਰਾਮਾਹ ਹੋਰੀ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਿੰਦੀ ਤਰਜਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਜੇ ਉਹ ਲੱਭ ਹੀ ਰਹੇ ਸਨ। ‘ਇੰਡੋ-ਪਾਕਿ ਆਰਟ ਸਰਕਲ’ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਆਇਆ? ਇਹ ਵੀ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪ ਘਟਨਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਘਟਨਾ ‘ਇੰਡੋ-ਪਾਕਿ ਆਰਟ ਸਰਕਲ’ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਇਉਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ—

ਇਕ ਸੀ ਜਾਵੇਦ ਬੂਟਾ

ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ 1986-87 ਦੀ ਗੱਲ, ਵਰਜੀਨੀਆ ਵਸਦੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਓਥੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਈ ਸੱਜਣ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਅਦਬੀ ਰੁਚੀਆਂ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹੀਂ

ਰਵਿੰਦਰ ਸਹਿਰਾਅ

ਦਿ ਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੁ ਸਾਇਟੀ ਬਾਲਟੀਮੋਰ’ (ਮੈਰੀਲੈਂਡ) ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਮਾਸਟਰ ਧਰਮਪਾਲ ਦਾ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਹਿਯੋਗ ਸੀ। ਹਰਭਜਨ ਹਲਵਾਰਵੀ, ਤੇਜਵੰਤ ਗਿੱਲ, ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆ, ਬਲਬੀਰ ਮੋਮੀ, ਗੁਰਬਚਨ ਆਦਿ ਕਈ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਦੀਬਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾਏ।

ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ‘ਅਕੈਡਮੀ ਆਫ ਪੰਜਾਬ ਇਨ ਨਾਰਥ ਅਮੈਰਿਕਾ’ (ਅਪਨਾ) ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ। ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਲਈ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਿਆ। ਸਾਡੇ ਵਾਲੀ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਗ਼ੈਰ-ਸਾਹਿਤਕ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਬੋਲੋਤੀ ਦਖਲ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਾਰਨ ਡਿੱਕੇ-ਡੋਲੇ ਖਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ। ਇਸ ਵਲੋਂ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਮੈਂ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਮਹੀਨੇਵਾਰ ਪਰਚਾ ‘ਦਸਤਕ’ ਵੀ ਕੱਢਿਆ। ਭੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੀ ਪਰ ਹਰ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਗ਼ੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਾਰਨ ਮਨ ਉਚਾਟ ਸੀ। ਸੋ ਅਸੀਂ ‘ਅਪਨਾ’ ਦੀਆਂ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਮੈਂ ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਧਰਮਪਾਲ ਉੱਗੀ ਹਰ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਸੱਠ-ਸੱਤਰ ਮੀਲ ਡਰਾਈਵ ਕਰ ਕੇ ਵਰਜੀਨੀਆ ਜਾਂ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਡੀ. ਸੀ. ਜਾਂਦੇ। ਕਦੀ-ਕਦੀ ਇਹ ਮੀਟਿੰਗ ਸਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵੀ ਰੱਖ ਲਈ ਜਾਂਦੀ।

ਜਾਵੇਦ ਬੂਟਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਰੂਹ ਫੂਕ ਦਿੰਦਾ। ਸੋਹਣਾ-ਸੁੱਖਾ, ਗੋਰਾ-ਨਿਫੇਰ ਰੰਗ ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਏਨਾ ਮਨਮੋਹਕ ਕਿ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਅਸਰ ਕਬੂਲਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਉੱਥੇ ਤਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਇਜਾਜ਼, ਸਫੀਰ ਰਾਮਾਹ ਅਤੇ ਨਸੀਰ ਚੌਧਰੀ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਫਾਲਕਨ ਦੀਆਂ ਹਲਕੀਆਂ-ਹਲਕੀਆਂ ਜੁਗਤਾਂ ਵੀ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਜਾਵੇਦ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਹੋਰ ਸੀ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਦੋਸਤ ਬਣ ਗਏ। ਉਸ ਦੀ ਬੀਵੀ ਨਾਸਿਰਾ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਚੰਗਾ।

ਅਪਨਾ ਵੱਲੋਂ ਕਈ ਆਲਮੀ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਵੀ ਕਰਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ,

ਡਾ. ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਜਣਾ, ਸਾਧੂ ਬਿਨਿੰਗ, ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ, ਅਮਰਜੀਤ ਚੰਦਨ, ਮਜ਼ਹਰ ਤਿਰਮਜ਼ੀ, ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਸੂਫੀ ਆਦਿ ਨਾਮਵਰ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਨੇ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕੀਤੀ। ਕਈ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਵੀ ਕਰਵਾਏ ਗਏ। ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆ, ਉੱਕਾਰਪ੍ਰੀਤ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਖਹਿਰਾ, ਚੰਦਨ, ਇਰਫਾਨ ਮਲਿਕ ਆਦਿ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਲਾਮ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਰੰਗ ਬੰਨ੍ਹਿਆ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਮਰਦ ਅਜਿਹੇ ਫੰਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਬੀਵੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੰਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੀਵੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੀ, ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਉਹ ਹਰ ਕੰਮ ਵਿਚ ਹੱਥ ਵੀ ਵਟਾਉਂਦੀਆਂ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਮਿਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਫੋਨ ਤਾਂ ਆਮ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਏਧਰਲੇ-ਓਧਰਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਦੀਬਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਕਰਦੇ। ਜਾਵੇਦ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪੰਜਾਬ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਵੀਜ਼ਾ ਮਿਲਣ ਦੀ ਦਿੱਕਤ ਸੀ।

ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਵੀਜ਼ਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਫੋਨ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਭੇਜ। ਮੈਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੰਬਰਸਰ ਤਕ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਸੰਪਰਕ ਸਨ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨੰਬਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ। ਉਹ ਗਿਆ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਵੀ ਆਇਆ। ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਹ ਡਾ. ਜਗਤਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਸੀ। ਡਾ. ਜਗਤਾਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਜਦ ਵੀ ਮਿਲਣ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਵੇਦ ਦੇ ਮਿਲਣਸਾਰ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕੀਤੀ। ਦੁੱਗਲ ਤੋਂ ਉਹ ਬੋੜਾ ਨਾ-ਖੁਸ਼ ਸੀ। ਕਾਰਨ, ਉਹਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਹਿੰਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਖਾਈ। ਜਾਵੇਦ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁੱਗਲ ਦਾ ਮਹਿਮਾਨ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਸਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਬਗ਼ੈਰ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂਦਾ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਹਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਬਾਰੇ ਇਕ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ‘ਹੁਣ’ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਅੰਕ 45 ਵਿਚ ਛਾਪਿਆ ਵੀ। ਉਸਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਉਹਨੇ ‘ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ’ ਰੱਖਿਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਨੂੰ ਮਿਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਸੀ ਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਸਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ‘ਮੁਲਾਕਾਤ

ਇੰਜ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ’ ਰੱਖ। ਉਹ ਝੱਟ ਮੰਨ ਗਿਆ। ਉਹ ‘ਹੁਣ’ ਦਾ ਪੱਕਾ ਪਾਠਕ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਸੁਸ਼ੀਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੇਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਮੇਲ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਉਸ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨਾ-ਸਾਜ਼ ਰਹਿਣ ਲੱਗੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਵਿਚ ਤਕਲੀਫ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਉਹ ਵੱਟਸਐਪ 'ਤੇ ਹੀ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜਦਾ। ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰੋ. ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਢੇਸੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਸੀ ਜੋ ਜਾਨਲੇਵਾ ਸਾਬਿਤ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ ਨਾਲ ਫਿਕਰ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਵੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸੀ ਪਰ ਇਕ ਆਸ ਦੀ ਚਿਣਗ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਸੀ।

ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਦ ਵੀ ਫੋਨ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਜਾਵੇਦ ਦੀ ਥਾਂ ਜਵਾਨ ਬੂਟਾ ਕਹਿ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਠਹਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਸਣਾ ਤੇ ਕਹਿਣਾ, ‘ਯਾਰ! ਤੇਰਾ ਫੋਨ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਜਵਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।’

ਨਵੰਬਰ 2022 ਵਿਚ ਮੈਂ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਕਦੋਂ ਚੱਲਣਾ? ਕਹਿੰਦਾ, ‘ਯਾਰ! ਦਿਲ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਉੱਡ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂ ਪਰ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਦਿੱਕਤ ਹੈ।’

ਸਾਡਾ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀ। ਮੈਂ ਨਾਸਿਰਾ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੱਸੋ ਕੋਈ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਣਾ ਹੈ ਤਾਂ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਜਾਵੇਦ ਆਪ ਜਾਉ ਤਾਂ ਲੈ ਜਾਉ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੇਚਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ।

ਅਸੀਂ (ਜਾਵੇਦ ਤੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ) ਨੇ ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਸੂਫੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਖੰਭ ਸਨੇਹਾ’ ਦਾ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀਅੰਤਰ ਕਰ ਕੇ ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਤੋਂ ਛਪਵਾਇਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਲਹੌਰ ਵਿਚ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਾਵੇਦ ਨੇ ਲਿੱਪੀਅੰਤਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮੱਦਦ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਹੀ, ਨਾਲ ਬੋੜੇ ਜਿਹੇ ਲਫਜ਼ ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਸੂਫੀ ਦੀ ਸਾਇਰੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਲਿਖੇ। ਇਹ

ਲਫਜ਼ ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਸੂਫੀ ਤੇ ਕਿਤਾਬ ਰਿਲੀਜ਼ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਦੀਬਾਂ ਨੇ ਸਲਾਹੀ।

ਉਹ ਯਾਰੀ ਦੀ ਲੱਜ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਖ਼ਸ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਕੁਝ ਨਾ ਕਹੋ’ ਦਾ ਚੁੱਪ-ਚੁੱਪੀਤੇ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਲਿਤਪੀਅੰਤਰ ਕਰ ਕੇ ‘ਕਿਤਾਬ ਤ੍ਰਿੰਝਣ’ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਛਪਵਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਖਰਚੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ, ‘ਜੇ ਤੂੰ ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਸਾਂਝ ਖ਼ਤਮ।’

ਉਹ ਸਾਂਝ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਲੱਜ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਰਖਵਾਲਾ ਸੀ। ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪੈਨਸਲਵੇਨੀਆ ਤੋਂ ਇੰਡਿਆਨਾ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਓਥੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਨਾ-ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਬਾਲਟੀਮੋਰ ਹੁੰਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਨਿਊਯਾਰਕ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਘਰ ਪੈਨਸਲਵੇਨੀਆ ਕੋਈ ਮਿਲਣੀ ਹੁੰਦੀ, ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਪਹੁੰਚਦਾ। ਅਹਿਮਦ ਸਲੀਮ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਤੇ ਸਫੀਰ ਰਾਮਾਹ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੈਨਸਲਵੇਨੀਆ ਆਏ। ਨਿਊਯਾਰਕ ਤੋਂ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ ਹੋਰੀ ਵੀ ਆਏ। ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਵਿਚ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਹਟਦਾ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਹਿਣਾ, ‘ਚਿੱਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰੀਦੀ। ਖੁਸ਼ ਰਹ। ਆਬਾਦ ਰਹ।’

ਉਸ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਢਾਹਾਂ ਪ੍ਰਾਈਜ਼ ਲੈਣ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇੰਤਫਾਕਨ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਸਾਡਾ ਭਾਰਤ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣ ਗਿਆ। ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਸੂਫੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਖੰਭ ਸਨੇਹਾ’ ਦਾ ਰਿਲੀਜ਼ ਸਮਾਗਮ ਸੀ। ਵਰਨਾ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨਾਲ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਣਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਅਹਿਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵੇਲੇ, ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਪਲਾਂ 'ਚ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋਣਾ ਸੀ।

ਪਹਿਲੀ ਜਾਂ ਦੋ ਮਈ ਨੂੰ ਸਫੀਰ ਰਾਮਾਹ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ ਕਿ ਜਾਵੇਦ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਨਾਜ਼ੁਕ ਹੈ। ਨਾਸਿਰਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰ ਕਰ ਦਿਉ। ਅਸੀਂ ਫਿਕਰਮੰਦ ਸੀ। ‘ਸਾਂਝ’ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਰਾਹੀਂ ਦੋਹਾਂ ਪੰਜਾਬਾਂ ਵਿਚ ਸਾਂਝ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਹਰ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵਿਚ ਜਾਂ ਫੋਨ ਉਪਰ ਹਾਸਿਆਂ ਦੇ ਬੁੱਕ ਵੰਡਣ ਵਾਲੇ ਸਾਡੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਕੇਹੀ ਨਾਮੁਰਾਦ ਬਿਮਾਰੀ ਨੇ ਆਣ ਘੇਰਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬੱਸ ਦੁਆਵਾਂ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ। ਪਰ ਚਾਰ ਮਈ ਦੀ ਚੰਦਰੀ ਸਵੇਰੇ ਸਫੀਰ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਆਇਆ ਕਿ ਜਾਵੇਦ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁੰਨ ਹੋ ਗਿਆ।

10 ਜੂਨ 1946 ਦਾ ਜਨਮਿਆ ਸਾਡਾ ਯਾਰ 4 ਮਈ 2023 ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਛੱਡ ਗਿਆ। ਅਲਵਿਦਾ ਜਾਵੇਦ! ਹੁਣ ਕਿਸ ਨੂੰ ਜਵਾਨ ਬੂਟਾ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਇਆ ਕਰਾਂਗੇ?

...ਤੁਰ ਗਿਆ ਸਾਡਾ ਬਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ

ਮੌਤ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਿੰਤ ਨਹੀਂ। ਮੌਤ ਅਟੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਆਉਣ 'ਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਆ ਟੱਕਰਨੀ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਮੇਂ ਬਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ ਦਾ ਨਾਵਲ 'ਕੁੱਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰ' ਹੱਥ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਇੱਕ ਬੈਠਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਵਲ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗੀ ਫੋਟੋ ਨੂੰ ਬੜੇ ਗੁਰੂ ਅਤੇ

ਸ਼ਿਵਚਰਨ ਜੱਗੀ ਕੁੱਸਾ

ਰੀਝ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਰਸ਼ਕ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰੱਬ ਨੇ ਇਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਿੱਡਾ ਸੂਝਵਾਨ ਦਿਮਾਗ ਅਤੇ ਕੀ ਅਦੁਤੀ ਗੁਣ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਖੁਦ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਕਿ ਕਦੇ ਮੈਂ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਾਵਲ

ਲਿਖੂੰਗਾ...? 'ਕੁੱਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰ' ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਨਾਵਲ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਆਇਆ, ਪੜ੍ਹਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਈ ਸ਼ਾਦ ਲਿਖਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਡੀ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਗੱਲ-ਬਾਤ 'ਯਾਰੀ' ਵਿੱਚ ਬਦਲੀ। ਸ਼ਾਦ ਬੜਾ ਖੁਸ਼-ਦਿਲ, ਰੰਗੀਲਾ, ਦਿਲਦਾਰ, ਯਾਰਾਂ ਦਾ ਯਾਰ, ਕਲਮ ਦਾ ਧਨੀ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਕਲਾ ਦਾ ਮਾਂਦਰੀ ਸੀ। ਮੁੰਬਈ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ 'ਬਰਾਤ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ' ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਕੇ 'ਨਿਸ਼ਾਨ' ਵਰਗੀਆਂ ਹਿੰਦੀ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਬਣਾਈਆਂ। ਇਸ

ਫ਼ਿਲਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਮਰੀਸ਼ ਪੁਰੀ ਵਰਗੇ ਨਿਪੁੰਨ ਕਲਾਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਵਪਾਰਕ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਮਿਲਣ ਲੱਗੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ 'ਆਰਟ ਫ਼ਿਲਮਾਂ' ਹੀ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਪਰ 2016 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ ਨੇ ਫ਼ੋਲਾਦੀ ਚੁੱਪ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਈਪਾਸ ਓਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸੂਰਗ ਦੀ ਨਾਮੁਰਾਦ ਬਿਮਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚਰ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਦੁਆਈਆਂ ਆਸਰੇ ਹੀ ਦਿਨ ਕਟੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਈ ਸ਼ਾਦ ਦਾ ਜਨਮ 12 ਨਵੰਬਰ 1943 ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਸ਼ਾਦ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਐਮ.ਏ. ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰੀ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਲਗਨ ਉਸ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਬੰਬਈ ਲੈ ਆਈ। ਇੱਥੇ ਉਸ ਨੇ 1970 ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਕੋਰਾ ਬਦਨ' ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਮੈਂ ਪਾਪੀ ਤੂੰ ਬਖਸ਼ਣਹਾਰ' ਵਿੱਚ ਬੜੇ ਹੀਰੋ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦਾ ਸਕਰੀਨ ਨਾਂ 'ਹਰਿੰਦਰ' ਸੀ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਨਿਰਮਾਤਾ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੀ.ਐੱਸ.ਸ਼ਾਦ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੁੰਬਈ ਦੀ ਫ਼ਿਲਮ ਨਗਰੀ

ਵਿੱਚ ਨਾਂਵਾਂ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਇੱਕ ਆਮ ਗੱਲ ਹੈ। ਬਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ ਪੂਰਾ 'ਧੱਕੜ' ਨਾਵਲਕਾਰ ਸੀ। ਨਾਵਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਿੱਤਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ, ਕੁੱਲੀ ਯਾਰ ਦੀ ਅਤੇ ਗਿੱਧਾ ਵਰਗੀਆਂ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਮਸ਼ਹੂਰ ਗਾਇਕ ਮੁਹੰਮਦ ਸਦੀਕ, ਮਿਹਰ ਮਿੱਤਲ, ਗਾਇਕਾ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਗੁਰਚਰਨ ਪੋਹਲੀ ਨੂੰ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ ਹੀ ਸੀ। ਸਰਦਾਰ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਮਰਾਤਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਵੀ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ ਸਦਕਾ ਹੀ ਫ਼ਿਲਮ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਰੱਖਿਆ। ਬਾਈ ਸ਼ਾਦ ਦੇ ਖੁਦ ਦੱਸਣ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਨੇ 'ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਪਹਿਰ ਦਾ ਤਤਕਾ' ਨਾਵਲ ਸਿਰਫ਼ ਸੇਲਾਂ

ਪੁਗਾਉਣ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸ਼ਾਦ ਦੀ ਜ਼ਮੀਰ ਫ਼ੋਲਾਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਚਮਚਾਗਿਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਲਾਲਚ ਕਰ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨੇਤਤਾ ਗੰਢੀ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕਾਂ ਨੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਂਹਾਂ 'ਤੇ ਟੰਗੀ ਰੱਖਿਆ। ਇਹ ਸ਼ਾਦ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਨਮਾਨ ਸੀ, ਜੋ ਚਮਚਾਗਿਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ, ਜਾਂ ਸ਼ਿਵਾਰਸ਼ੀ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਕਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ ਵੀ ਸਿਰਫ਼ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਸ਼ਾਦ ਵਰਗੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਨਸੀਬਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਉਸ ਦੇ ਆਲੋਚਕ ਚਾਹੇ ਲੱਖ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਉਪਰ ਉਗਲੀ ਚੁੱਕਣ, ਪਰ ਇਹ ਕੱਚ ਵਰਗਾ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ

ਵੀ ਸ਼ਾਦ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ ਦੇ ਪਾਠਕ ਗਜ਼ਾਰਾਂ ਨਹੀਂ, ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਬਾਈ ਇਹ ਸ਼ਾਦ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੀ ਹੁੰਦੇ...?' ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਸ਼ਾਦ ਦਾ ਮਤਲਬ ਖੁਸ਼ੀ, ਅਰਥਾਤ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਵੈਸੇ ਸ਼ਾਦ ਦਾ ਖਾਨਦਾਨੀ ਗੋਤ 'ਬਰਾਤ' ਸੀ। ਚਾਹੇ ਬਾਈ ਸ਼ਾਦ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਇਕੱਲਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਬਿਤਾਈ, ਮਤਲਬ ਸ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਕਿਨਾਰੇ ਵਰਸੇਵਾ ਵਾਲਾ ਫ਼ਲੈਟ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮੌਕਾ ਸੀ। ਇਸ ਫ਼ਲੈਟ ਵਿੱਚ ਹਰ ਰਾਤ ਖੂਬ ਮਹਿਫ਼ਲ ਸੱਜਦੀ। ਸ਼ਾਦ ਦੇ ਨਾ ਮੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਲਤੀਫ਼ੇ ਵੱਖੀਆਂ ਤੁਤਾਉਂਦੇ। ਸ਼ਾਦ

ਇੱਕ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਕਿਤਾਬ ਵਰਗਾ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਦਿਲ ਦੀ ਹਰ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਬੋਝਾਕ ਅਤੇ ਬੋਝਿਜਕ ਸਾਂਝੀ ਕਰਦਾ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਗੱਲ ਸਾਲਾਂ ਬੱਧੀ ਹਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਗੁੱਝੀ ਰੱਖੀ। ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਨਾਵਲ 'ਕੁੱਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰ' ਦੀ 'ਯਾਰ ਮੈਡਮ' ਕੌਣ ਸੀ? ਇਹ ਰਹੱਸ ਬਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਗਿਆ। ਜਦ ਵੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਗੱਲ ਹੋਣੀ, ਉਸ ਨੇ ਪੋਲਾ ਜਿਹਾ ਹੱਸ ਕੇ ਹੀ ਸਾਰ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਨਜ਼ਰ ਚੁਰਾ ਲੈਣੀ। ਇੱਕ ਮੰਨਣਯੋਗ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਮੌਤ 'ਤੇ ਹਾਦਸਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੰਗਾਰ ਬਣ ਕੇ ਟੱਕਰਦੈ, ਪਰ ਬਚ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲਣਾ ਹੁੰਦੈ। ਉਹੀ ਅਣਹੋਣੀ ਬੀਤੇ ਕੱਲ੍ਹ ਬੀਤ ਗਈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। 3 ਮਈ 2023 ਨੂੰ ਸ਼ਾਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਖਰੀ ਸਾਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਫ਼ਾਨੀ ਜਹਾਨ ਨੂੰ ਆਖਰੀ 'ਫ਼ਤਹਿ' ਬੁਲਾ ਗਏ। ਅਲਵਿਦਾ ਬਾਈ ਸ਼ਾਦ!! ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਦੇ ਮਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜੀਵਤ ਰਹੋਗੇ।

ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਨਾਵਲ ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਵਿੱਚ-ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੂਰੇ ਕਰ ਕੇ ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਦੇ ਹੱਥ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਦੱਸਣ ਅਨੁਸਾਰ 'ਕੁੱਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰ' ਨਾਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਚਾਰ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਬੋਝਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਬਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਮਾਨੁੱਖ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਝਾਕ ਰੱਖੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜੇ। ਉਹ ਬੱਸ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਕਾਫ਼ਲਾ ਬਣ ਨਿਰੰਤਰ ਤੁਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਰੋਸਾ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ, ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ ਦੀ ਇਤਨੀ ਵਿੱਕਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਸਥਾਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਅਕਸਰ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ ਚਮਚਾਗਿਰੀ ਕਰ ਕੇ ਮਿਲਦੇ ਨੇ, ਤੇ ਜਾਂ ਯਾਰੀਆਂ

ਵੀ ਸ਼ਾਦ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ ਦੇ ਪਾਠਕ ਗਜ਼ਾਰਾਂ ਨਹੀਂ, ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਬਾਈ ਇਹ ਸ਼ਾਦ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੀ ਹੁੰਦੇ...?' ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਸ਼ਾਦ ਦਾ ਮਤਲਬ ਖੁਸ਼ੀ, ਅਰਥਾਤ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਵੈਸੇ ਸ਼ਾਦ ਦਾ ਖਾਨਦਾਨੀ ਗੋਤ 'ਬਰਾਤ' ਸੀ। ਚਾਹੇ ਬਾਈ ਸ਼ਾਦ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਇਕੱਲਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਬਿਤਾਈ, ਮਤਲਬ ਸ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਕਿਨਾਰੇ ਵਰਸੇਵਾ ਵਾਲਾ ਫ਼ਲੈਟ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮੌਕਾ ਸੀ। ਇਸ ਫ਼ਲੈਟ ਵਿੱਚ ਹਰ ਰਾਤ ਖੂਬ ਮਹਿਫ਼ਲ ਸੱਜਦੀ। ਸ਼ਾਦ ਦੇ ਨਾ ਮੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਲਤੀਫ਼ੇ ਵੱਖੀਆਂ ਤੁਤਾਉਂਦੇ। ਸ਼ਾਦ

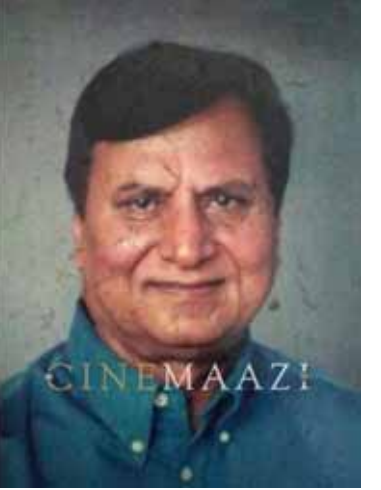
ਇੱਕ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਕਿਤਾਬ ਵਰਗਾ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਦਿਲ ਦੀ ਹਰ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਬੋਝਾਕ ਅਤੇ ਬੋਝਿਜਕ ਸਾਂਝੀ ਕਰਦਾ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਗੱਲ ਸਾਲਾਂ ਬੱਧੀ ਹਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਗੁੱਝੀ ਰੱਖੀ। ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਨਾਵਲ 'ਕੁੱਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰ' ਦੀ 'ਯਾਰ ਮੈਡਮ' ਕੌਣ ਸੀ? ਇਹ ਰਹੱਸ ਬਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਗਿਆ। ਜਦ ਵੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਗੱਲ ਹੋਣੀ, ਉਸ ਨੇ ਪੋਲਾ ਜਿਹਾ ਹੱਸ ਕੇ ਹੀ ਸਾਰ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਨਜ਼ਰ ਚੁਰਾ ਲੈਣੀ। ਇੱਕ ਮੰਨਣਯੋਗ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਮੌਤ 'ਤੇ ਹਾਦਸਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੰਗਾਰ ਬਣ ਕੇ ਟੱਕਰਦੈ, ਪਰ ਬਚ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲਣਾ ਹੁੰਦੈ। ਉਹੀ ਅਣਹੋਣੀ ਬੀਤੇ ਕੱਲ੍ਹ ਬੀਤ ਗਈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। 3 ਮਈ 2023 ਨੂੰ ਸ਼ਾਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਖਰੀ ਸਾਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਫ਼ਾਨੀ ਜਹਾਨ ਨੂੰ ਆਖਰੀ 'ਫ਼ਤਹਿ' ਬੁਲਾ ਗਏ। ਅਲਵਿਦਾ ਬਾਈ ਸ਼ਾਦ!! ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਦੇ ਮਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜੀਵਤ ਰਹੋਗੇ।

ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਨਾਵਲਕਾਰ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ

ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਆਪਣੀ ਉੱਤਮ ਸਿਖਰ ਉੱਪਰ ਹੈ। ਨਾ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਸੂਰਜ ਪਾਠਕ ਉੱਪਰ

ਮੰਗਤ ਗਰਗ

ਆਪਣਾ ਜਾਦੂ ਬਖੇਰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੋਕ ਪਿਆਰ ਹੋਣ ਦਾ ਰਾਜ ਉਸਦੀ ਸਰਲ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਸੂਰਜ ਪਾਠਕ ਉੱਪਰ ਆਪਣਾ ਜਾਦੂ ਬਖੇਰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੋਲੀ ਸਰਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੁਰਮਈ

ਵੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੁਣ ਹੋਰ ਹੈ ਉਹ ਸਹਿਜ ਹੈ। ਸਹਿਜ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਵੀ ਵੱਖਰੀ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਜਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਪਾਠਕ ਉਸਨੂੰ ਪੜਦਿਆਂ ਇਉਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਬੈਠੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਬੋਲ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਾਠਕ ਸਰੋਤ ਵਾਂਗ ਸਹਿਜ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ ਨਾਲ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਫੋਨ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਸਬੱਬ ਬਠਿੰਡੇ ਮੇਰੇ ਪਰਮ ਮਿੱਤਰ ਨੈਬ ਸਿੰਘ ਬਰਾਤ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਸ਼ਾਦ ਦੇ ਸਕੇ ਭਤੀਜੇ ਹਨ। ਉਹ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ ਕੋਲ ਮੁੰਬਈ ਕਈ ਸਾਲ ਨਾਲ ਰਹੇ ਸਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਵਾਈ। ਸ਼ਾਦ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸਰਸਰੀ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ, ਆਪਣੀ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਰਧਾ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੌਰਾਨ ਹੋਸਟਲ ਵਿੱਚ ਨਾਵਲ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਬਠਿੰਡੇ ਤੋਂ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਕਈ-ਕਈ ਨਾਵਲ ਇਕੱਠੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੋਬਾਈਲ ਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਮੰਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਇਹੀ ਇੱਕ ਜ਼ਰੀਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ਾਦ ਸਾਬ ਨੇ

ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਨਾਵਲ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਨਾਵਲਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੱਸੇ। ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਨਾਵਲ 'ਮੁੱਲ ਵਿਕਦਾ ਸੱਜਣ' ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚਲੇ ਕਾਫੀ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੱਸੇ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ਾਦ ਸਾਬ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ। ਕਹਿੰਦੇ ਮੰਗਤ ਤੈਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇ, ਮੇਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਵਾਰਡ ਮੇਰੇ ਪਾਠਕ ਹੀ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਦ ਨੂੰ ਬਾਈ ਨੈਬ ਬਰਾਤ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਚਾਚਾ ਜੀ ਮੰਗਤ ਵੀ ਫ਼ਿਲਮ ਇੰਡਸਟਰੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਹ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਲਿੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਕਸਰ ਗੱਲਬਾਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਇਹ ਹਰ ਵਾਰ ਬੰਬੇ ਦਾ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁੱਛਦੇ ਸਨ। ਸ਼ਾਦ ਸਾਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ 4 ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਬੰਬੇ ਫ਼ਿਲਮ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤਬੀਅਤ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਤੀਜਾ ਅਡਵੋਕੇਟ ਅਜੈਬ ਸਿੰਘ ਬਰਾਤ 'ਸ਼ਾਦ ਸਾਬ' ਨੂੰ ਬੰਬੇ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਕੂਮਥਲ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਿਰਸਾ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸ ਸਾਲ ਫਰਵਰੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਿਨ ਘਰ ਚ ਸੈਰ ਕਰਦਿਆਂ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੈਰ ਤਿਲਕ ਗਿਆ। ਕਾਫੀ ਸੱਟ ਲੱਗ ਗਈ। ਅੰਦਰੋਂ ਬੀਮਾਰੀ ਦਾ ਭੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸਰੀਰ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਬੇ ਓਪਨ ਹਾਰਟ ਸਰਜਰੀ ਹੋਈ ਫਿਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਠਿੰਡਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਓਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਸਹੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵੀ ਅੰਜਕਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਸ਼ਾਦ ਸਾਬ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਵਲ ਆਪਣੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕਰਕੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਭੇਂਟ ਕੀਤਾ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਵਾਰਡ ਹੈ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਨਿਰਮਾਤਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸਬੱਬ ਮੇਰੇ ਵੱਡੇ ਵੀਰ ਨੈਬ ਸਿੰਘ ਬਰਾਤ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਚਾਹੇ ਮੇਰੀ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ ਸਾਬ ਨਾਲ ਅਕਸਰ ਗੱਲਬਾਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਸ਼ਾਦ ਸਾਬ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ। ਮੈਂ ਬਾਈ ਨੈਬ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਦ ਸਾਬ ਨੂੰ ਚਾਚਾ ਜੀ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ। ਅੱਜ ਸੱਜਰੇ ਸਵੇਰੇ ਬਾਈ ਨੈਬ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ। ਬਾਈ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਮੰਗਤ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਗੱਲ ਕੀ ਹੈ ਬਾਈ ਜੀ ਦੱਸੋ, 'ਰਾਤੀ ਚਾਚਾ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ ਹਨ।' ਇਹ ਮਨਦੂਸ ਖਬਰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਥੱਲੇ ਜਿਵੇਂ ਜ਼ਮੀਨ ਨਿਕਲ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਕੌਣ ਪੁਛੇਗਾ, ਮੰਗਤ ਬੰਬੇ ਕਦੋਂ ਜਾਣੈ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਹਾੜ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਤੇ ਫ਼ਿਲਮ ਇੰਡਸਟਰੀ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਧੱਕਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਗੇ। ਅਲਵਿਦਾ ਸ਼ਾਦ ਸਾਬ!

ਚਲਾ ਗਿਆ ਜੋ ... ਜਾਵੇਦ ਬੂਟਾ

ਭੋਰਾ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਆਖਿਆ, "ਨਹੀਂ...ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ 'ਅਪਨਾ' ਦਾ ਸਾਰਾ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ। ਆਪਣੇ ਲਈ ਨਾ ਸਹੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ।"

ਏਸ ਪੱਖੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਬਖੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੈਨੂੰ ਏਸ ਵੇਲੇ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾ ਏੀ ਮੈਂ ਚੇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਦਿਮਾਗ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਵਾਂਗਾ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਖੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾਂ, ਅਸਲ ਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਗੱਲ ਏ, ਜਿਹਦੇ ਪਾਰੇ 'ਇੰਡੋ-ਪਾਕ ਆਰਟ ਸਰਕਲ' ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਆਇਆ ਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲ ਇੱਥੇ ਛੋਟੀ, "ਆਇਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਸੌ ਵਰ੍ਹੇ ਪੁਰਾਣਾ ਇੱਕ ਚਰਚ ਏ। ਉਹਦੀ ਕਹਾਣੀ ਆਖ ਲਵੋ ਜਾਂ ਤਵਾਰੀਖ਼ ਓਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਮਿਲਦੀ ਏ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਓਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇੱਕ ਵਾਸੀ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਪੁੰਗਰਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇੱਕ ਚਰਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ।

ਉਸ ਬੰਦੇ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਪੁੰਗਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਦੀ ਓਸ ਚਰਚ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀ ਅਤੇ ਉਹਦੀ ਛਤਰ-ਛਾਂਵੇਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕੰਮ-ਕਾਰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੇ ਮਿਲਦੇ ਨੇ। ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰ ਉਦੋਂ ਇਹਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦਾ ਚਾਨਣ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਅੱਜ ਉਹਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ

ਹੁੰਦਾ ਏ।"

ਜਾਵੇਦ ਬੂਟਾ ਨੇ ਲਿੰਪੀਅੰਤਰ ਤੇ ਤਰਜਮੇ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਪਾਸ ਦੀ ਚੋਣਵੀਂ ਕਵਿਤਾ 'ਇਨਕਾਰ' (1996) ਦੇ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਲਿੰਪੀਅੰਤਰ ਵੇਲੇ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਰਵਿੰਦਰ ਸਹਿਰਾਓ ਦੇ ਦੱਸਣ ਮੁਤਾਬਕ, ਪਾਸ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਲਿੰਪੀਅੰਤਰ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸੀ। ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਮੁੱਲ ਦੀ ਤੀਵੀ', ਡਾ. ਰਫ਼ਪਾਲ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਸ਼ਿਕਰਾ', ਰਵਿੰਦਰ ਸਹਿਰਾਓ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕ 'ਕੁਝ ਨਾ ਕਹੋ', ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਇਬਾਰਤ ਚੁੱਪ ਕਿਉਂ?' ਉਸ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਦਾ ਜਾਮਾ ਪਾ ਸਕੀਆਂ। ਚੋਣਵੀਆਂ ਹਿੰਦੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਤਰਜਮਾ ਤੇ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਲਿੰਪੀਅੰਤਰ ਕਰ ਕੇ 'ਅੱਖਾਂ ਕੰਮ' ਨਾਂ ਹੇਠ ਛਪਵਾਇਆ। ਯਸ਼ਪਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਿੰਦੀ ਨਾਵਲ 'ਬੂਠਾ ਸੱਚ' ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਤਰਜਮਾ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਦੋ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਵਾਇਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਸੋਬਤੀ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਨਾਵਲ 'ਮਿੱਤਰੇ ਮਰਜਾਣੀ' ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਤਰਜਮਾ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਛਪਿਆ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿੱਚ 'ਕੁਕਨੁਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ' ਨੇ ਛਪਿਆ। ਚੈਚੋਵ ਦੇ ਨਾਟਕ 'ਪਰਪੋਜ਼ਲ' ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਤਰਜਮਾ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਛਪਿਆ। ਇਹ ਨਾਟਕ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ਼ ਆਰਟ ਐਂਡ ਕਲਚਰ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਦੀ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ।

ਮੇਰੇ ਨਾਵਲ 'ਸਿੰਘਾਸਣ' ਨੂੰ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਛਪਾਉਣ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਯਾਦਗਾਰੀ।

ਜਾਵੇਦ ਨਾਲ ਫੋਨ 'ਤੇ ਲੰਮੀਆਂ-ਲੰਮੀਆਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਉਰਦੂ ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੰਪੀਅੰਤਰ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸਾਂ। ਜਿਸ ਲਫ਼ਜ਼ ਦੀ ਸਮਝ ਨਾ ਆਉਂਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ। ਉਹ ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼ ਫੋਲ-ਫੋਲ ਕੇ ਲਫ਼ਜ਼ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਫੋਲ ਲਿਆਉਂਦਾ।

ਮੈਂ ਜਾਵੇਦ ਬੂਟਾ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਗੁਰਮੁਖੀ 'ਚ ਲਿੰਪੀਅੰਤਰ ਕੀਤੀਆਂ। 'ਚੋਲਾਂ ਦੀ ਬੁਰਕੀ' ਤੇ 'ਘੁਰਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ' ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਸਾਲੇ 'ਹੁਣ' ਵਿੱਚ ਛਪੀਆਂ। 'ਘੁਰਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ' ਤਾਂ ਉਸ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀਨ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਛਪਣ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਦੱਸ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਉਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਚੁੱਪ ਵਰਤ ਗਈ ਅਮਰੀਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਸਮਕਾਲ ਤੇ ਪਰਵਾਸ' ਵਿੱਚ ਛਪੀ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਮੈਂ, ਹਰਜਿੰਦਰ ਪੰਧੋਰ ਅਤੇ ਹਰਮਹਿੰਦਰ ਚਹਿਲ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹਰਜਿੰਦਰ ਪੰਧੋਰ, ਹਰਮਹਿੰਦਰ ਚਹਿਲ ਅਤੇ ਰਵੀ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਵੱਲੋਂ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਛਪੀ ਅਮਰੀਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਨਿੰਗਰ ਖੰਭਾਂ ਦੀ ਉਡਾਣ' ਵਿੱਚ ਜਾਵੇਦ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਗੁਲਾਬੀ ਚੁੱਨੀ' ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਪ੍ਰਗਰਾਮ ਉਲੀਕੇ। ਮੁਸ਼ਤਾਕ

ਸੂਫ਼ੀ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਸਨੇਹ' ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਰਵਿੰਦਰ ਸਹਿਰਾਓ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਅਸੀਂ ਜੁਲਾਈ 2022 ਵਿੱਚ ਨਿਊਯਾਰਕ ਤੋਂ ਇੰਡਿਆਨਾ ਮੁੜ ਹੋ ਗਏ ਸਾਂ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਕੰਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਿੰਪੀਅੰਤਰ ਕਰ ਕੇ ਕਿਤਾਬ ਟਾਈਪ ਕਰ ਲਈ। ਕੁਝ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ। ਮੈਂ ਫੋਟੋ ਖਿੱਚ ਕੇ ਜਾਵੇਦ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ। ਉਹ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਟਸਐਪ ਦੇ ਮੈਸੇਜ ਵਿੱਚ ਭਰ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ। ਉਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਦੇ ਬੋਲਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਆਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਹਾਂ ਸਾਈ! ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਬਲਮ। ਟੈਸਟ ਚੱਲ ਰਹੇ ਨੇ। ਡਾਕਟਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਬਿਮਾਰੀ ਫੜ ਲੈਣਗੇ।"

ਕਿਤਾਬ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਕੇ ਛਪਣੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਅਗਸਤ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਵਾਪਿਸ ਨਿਊਯਾਰਕ ਆ ਗਏ।

ਜਾਵੇਦ ਬੂਟਾ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਚੋਲਾਂ ਦੀ ਬੁਰਕੀ' ਨੂੰ ਢਾਹਾਂ ਇਨਾਮ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਸਾਡੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੰਪੀਅੰਤਰ ਕਰ ਕੇ ਛਪਵਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਨਿਊਯਾਰਕ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਰੁਝ ਗਿਆ। ਜਾਵੇਦ ਦੀ ਸਿਹਤ ਡਿਗਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਕਾਹਲੀ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ-ਉਰਦੂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼ਾਇਰ ਅਮਰੀਕ ਗਾਫ਼ਿਲ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮੈਂ ਲਿੰਪੀਅੰਤਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ। ਬਾਕੀ ਉਹ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ

ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਲਿਪੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਾਵੇਦ ਹੋਰੀ ਆਪਣਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਛਪਿਆ ਵੀ ਦੇਖ ਲੈਣ।

ਨਿਊਯਾਰਕ ਦੀ ਤੇਜ਼-ਰਫ਼ਤਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚੋਂ ਅਮਰੀਕ ਗਾਫ਼ਿਲ ਨੇ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿੰਪੀਅੰਤਰ ਕਰ-ਕਰ ਕੇ, ਪੇਜ ਮੇਕਰ ਵਿੱਚ ਟਾਈਪ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਭੇਜਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਮੈਂ ਨਾਲੋ-ਨਾਲ ਪੇਜ-ਮੇਕਰ ਵਿੱਚ ਸੈੱਟ ਕਰ ਕੇ ਪਰੂਫ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕਿਤਾਬ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਅੱਜ ਮਈ 4, 2023 ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਫਾਈਨਲ ਖਰਤਾ ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਿਮਲ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਸਫੀਰ ਰਾਮਾਹ ਨੇ ਖਬਰ ਦਿੱਤੀ- 'ਜਾਵੇਦ ਬੂਟਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ।'

ਪਰਸੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਈ-ਮੇਲ ਆਈ ਸੀ ਕਿ ਜਾਵੇਦ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿਗੜਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਦਮ-ਖਮ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਝੰਡਾ ਬੁਲੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਾਵੇਦ ਬੂਟਾ ਇਉਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਹਿੰਦਾ-ਕਹਿੰਦਾ, 'ਇੰਡੋ-ਪਾਕ ਆਰਟ ਸਰਕਲ' ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸਾਂਭਦਾ-ਸਾਂਭਦਾ ਆਪ ਇਤਿਹਾਸ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ...।

ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਸ਼ਿਅਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਗੱਲ ਖ਼ਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ-

ਚਲਾ ਗਿਆ ਜੋ ਵਾਪਿਸ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮੁੜਿਆ, ਕੋਈ ਤਾਂ ਦਿਲਕਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਇਸ ਜਹਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।

ਮਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਆਵਾਂ

ਮਾਂ-ਦਿਵਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼

ਬੱਚਾ ਜਦੋਂ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਵਾਏ ਰੋਣ ਦੇ ਹੋਰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਪਰ ਉਦੋਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਂ ਦੀ ਨਿੱਘੀ ਗੋਦੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਰੋਂਦਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ- ਜੇ ਮਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਹਿੱਕ ਨਾਲ ਲਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਬੱਚੇ ਲਈ ਹਰ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਤਨ 'ਤੇ ਜਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤੰਤੀ ਵਾਂ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦਿੰਦੀ। ਮਾਂ ਮਮਤਾ ਦੀ ਮੂਰਤ, ਪਿਆਰ ਦਾ ਸਾਗਰ, ਦਇਆ ਤੇ ਤਿਆਗ ਦੀ ਦੇਵੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਾਂ 'ਮਾਂ' ਨੂੰ ਸਵਰਗ ਤੋਂ ਵੀ ਉੱਚਾ ਦਰਜਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਹੈ-

ਮਾਂ ਵਰਗਾ ਘਣਛਾਵਾਂ ਬੂਟਾ, ਮੈਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਏ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਛਾਂ ਉਧਾਰੀ, ਰੱਬ ਨੇ ਸੁਰਗ ਬਣਾਏ।

ਗੁਰਦੀਪ ਕੌਰ ਗਰੇਵਾਲ
ਕੈਲਗਰੀ- ਕੈਨੇਡਾ

ਬਾਕੀ ਕੁੱਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬੂਟੇ, ਜੜ੍ਹ ਸੁੱਕਿਆਂ ਮੂਰਝਾਂਦੇ, ਔਪਰ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਮੁਰਝਾਇਆਂ, ਇਹ ਬੂਟਾ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦਾ।

ਮਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਸਾਨੂੰ, ਸਰਦੀ 'ਚ ਨਿੱਘ, ਗਰਮੀ 'ਚ ਠੰਢਕ ਤੇ ਦੁੱਖ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿੱਚ

ਧਰਵਾਸ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਚਾਨਕ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸੱਟ ਫੇਟ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੂੰਹੋਂ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਹੀ 'ਹਾਏ ਮਾਂ' ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲੈ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਸੁੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਸ਼ਾਵਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਬਦਲ ਵੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, 'ਰੱਬ ਹਰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ, ਇਸੇ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਮਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ!'

ਮਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਤੇ ਦੂਰੀ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਯੋਗਤਾ ਜਾਂ ਨਾਸ਼ਕਰਾਪਨ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ ਤੇ ਤਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਪਿਆਰ ਸਤਿਕਾਰ ਤਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜੋਕੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮੁਨਕਰ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾਰੀ ਦੇ ਚਾਰ ਰੁਪ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ-ਮਾਂ, ਭੈਣ, ਪਤਨੀ ਤੇ ਬੇਟੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਸਰਵ-ਉੱਚ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਇਥੇ ਇੱਕ ਸੱਚੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਅੱਤਵਾਦ ਦਾ ਦੌਰ ਸੀ। ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਜ਼ਿੰਮੀਦਾਰ ਦੇ ਘਰ ਖਾੜਕੂ ਸਿੰਘ ਆ ਗਏ ਤੇ ਰੋਟੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਹਥਿਆਰ ਦੇਖ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਲੇ ਸਹਿਮ ਗਏ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਘਰ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਉਸ ਦੀ ਬੀਵੀ ਤੇ ਜਵਾਨ ਕੁੜੀ ਮੁੰਡਾ ਸਨ। ਘਰ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਅੱਲਗ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਆਪਣੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਨਾਲ ਬੋਲ ਚਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਤੋਂ ਖਿੜ ਕੇ, ਮਾਲਕ ਤੇ ਏ.ਕੇ. ਸੰਤਾਲੀ ਤਾਣ ਲਈ। ਸਾਰੇ ਘਬਰਾ ਗਏ। ਰੋਲਾ ਸੁਣ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਭੱਜੇ ਆਏ। ਮਾਂ ਨੇ ਜਦ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਹਿੱਕ ਤੇ ਬੰਦੂਕ ਤਣੀ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਦੌੜ ਕੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਖੜ੍ਹ ਗਈ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ- 'ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿਓ!' ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਕਿ ਰਹਿਮ

ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਵਾਪਿਸ ਚਲੇ ਗਏ। ਮੈਂ ਕਈ ਦਿਨ ਸੋਚਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਇਹ ਮਾਂ ਦਾ ਹੀ ਜਿਗਰਾ ਸੀ- ਜਦ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਬੇਟੀ, ਬੇਟਾ ਤੇ ਬੀਵੀ ਵੀ ਤਾਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੀ!

ਮਾਂ ਦਾ ਰੋਲ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਸਗੋਂ ਪਿਆਰ ਦੁਲਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਣਾ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰੋਲ ਦਾਦੀਆਂ ਨਾਨੀਆਂ ਵੀ ਨਿਭਾਅ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਂ ਇੱਕ ਕਲਾਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ- ਜੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਘੜਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਵਾਹ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਭਗਤ ਪੁਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਂ ਮਹਿਤਾਬ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਏਨਾ ਸੁਹਣਾ ਘੜਿਆ ਕਿ ਉਹ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੁਲੇ, ਲੰਗੜੇ, ਪਿੰਗਲਿਆਂ ਦੀ ਮਾਂ ਬਣ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਮਰਾਟ ਨੈਪੋਲੀਅਨ ਬੋਨਾਪਾਰਟ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 'ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਦਿਓ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੰਗੀ ਕੌਮ ਦੇਵਾਂਗਾ'। ਮਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਤ ਦੀ ਸ਼ੋਹਰਤ ਜਾਂ ਕਮਾਈ ਨਾਲੋਂ, ਉਸ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਵੱਧ ਫਿਕਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਨੈਪੋਲੀਅਨ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਜਿੱਤਾਂ ਜਿੱਤਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਟੋਹ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ- 'ਪੁੱਤ ਤੂੰ ਲਿੱਸਾ ਹੋ ਗਿਆ!'

ਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਲੇ, ਜੰਮਦੀ ਨੂੰ ਚਾਟੀ 'ਚ ਪਾ ਕੇ ਦਬਾਇਆ ਹੋਇਆ ਤੁਰੰਤ ਨਾ ਕੱਢਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਂ ਬਣ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ? ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਜਗਤ ਜਨਣੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, 'ਸੋ ਕਿਉਂ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨ॥

ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਸਾਡੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਬ੍ਰਿਥ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ 'ਮਦਰਜ਼ ਡੇ' ਤੇ ਖਬਰ ਆਈ ਸੀ, ਕਿ ਬ੍ਰਿਥ ਆਸ਼ਰਮ ਦੀਆਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਜਦ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅੱਜ 'ਮਾਂ ਦਿਵਸ' ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਗੇਟ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬੈਠੀਆਂ ਰਹੀਆਂ, ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਮਿਲਣ ਆ ਜਾਵੇ। ਕਿੰਨੇ ਨਾ ਸੁਕਰੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ... ਸੋਚਿਆ ਕਦੇ? ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬ੍ਰਿਥ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦਾ ਸਬੱਬ ਬਣਿਆ। ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਬੇਟਾ, ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸਾਰਾ ਫਰੂਟ ਲੈ ਗਏ। 25- 30 ਕਮਰੇ ਸਨ ਦੋ ਮੰਜਲੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਅਤੇ ਹਰ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਦੋ-ਦੋ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਨ। ਹਰ ਕਮਰੇ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਾਨੂੰ ਇੰਨੀ ਅਪਣਤ ਨਾਲ ਮਿਲੇ-ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਸੇਜਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਬੇਟੇ ਨੇ ਹਰ ਇੱਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾਇਆ, ਤੇ ਫਿਰ ਫਰੂਟ ਦਿੱਤਾ।

ਵੇਰ ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਆਵਾਂ ਨਾਲ ਮਾਲੋ-ਮਾਲ ਹੋ ਕੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਘਰ ਪਰਤੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਅੱਜ ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਅਮੀਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ...ਤੇਰੀ ਝੋਲੀ ਦੁਆਵਾਂ ਨਾਲ ਨੱਕੋ ਨੱਕ ਭਰ ਗਈ ਹੈ!' ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਦੇ, ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ, ਨਾਨਾ-ਨਾਨੀ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਿਥ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ

ਦੀਆਂ ਦੁਆਵਾਂ ਦਾ ਹੀ ਫਲ ਹੈ!

ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੋਏਗਾ, ਜਿੱਥੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੜਕੀਆਂ ਨੇ ਹੀ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਮੰਗਵਾਏ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਦਾਦੀ-ਦਾਦੇ ਦੀ ਕਦਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ...ਪਰ ਜਿਉਂ ਹੀ ਬੱਚੇ ਟੀਨ-ਏਜਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਬਜ਼ੁਰਗ ਵਾਧੂ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਬੇਸਮੇਂਟ ਜਾਂ ਓਲਡ-ਏਜ ਹੋਮ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਮਾਂ-ਦਿਵਸ ਤੇ ਗੁਲਦਸਤਾ ਦੇ ਕੇ ਵਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਮਾਵਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਇਹੀ ਮੁੱਲ ਰਹਿ ਗਿਆ? ਮੇਰੇ ਇੱਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਪਾਠਕ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪ ਬੀਤੀ ਸੁਣਾ ਰੋ ਪਏ।

ਮਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਅਸਲ ਕੀਮਤ ਕਿਸੇ ਯਤੀਮ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਦੇਖੋ ਜਿਹੜਾ ਵਿਚਾਰਾ 'ਮਾਂ' ਲਫਜ਼ ਕਹਿਣ ਲਈ ਤਰਸਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕ ਨਸੀਬਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜੋ ਅਜੇ ਤੱਕ ਮਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਨਿੱਘ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਨ। 'ਮਾਂ ਦਾ ਦਿੱਲ' ਕਵਿਤਾ ਸ਼ਾਇਦ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਏਗੀ- ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ

ਕਲਯੁਗੀ ਪੁਤਰ, ਆਪਣੀ ਮਹਿਬੂਬਾ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਮਾਂ ਦਾ ਕਲੋਜਾ ਕੱਢ ਕੇ ਲਿਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਠੇਡਾ ਖਾ ਕੇ ਡਿਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ...ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਮਾਂ ਦੇ ਦਿੱਲ ਵਿੱਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, 'ਪੁੱਤਰਾ ਕਿਧਰੇ ਸੱਟ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ?' ਪੁੱਤ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਨਿਕੰਮਾ ਹੋਵੇ, ਮਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕਦੇ ਉਸ ਲਈ ਬਦਅਸੀਸ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੀ। ਸਾਬੀਓ! ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਹਰ ਸ਼ੈਅ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਖਰੀਦੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ 'ਮਾਂ' ਦੀਆਂ ਦੁਆਵਾਂ' ਕਿਧਰੇ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਵਾਂ ਜਾਂ ਅਸੀਸਾਂ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਤਾਕਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ- 'ਲੈ ਅਸੀਸਾਂ ਮਾਂ ਦੇ ਪਾਸੋਂ, ਭਰ ਲੈ ਆਪਣੀ

ਸੱਖਣੀ ਝੋਲੀ'

ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਅ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਛੂਹ ਕੇ, ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ। ਸ਼ਾਇਦ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਕਾਰਨ ਹੀ, ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਜ ਵੀ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਜਦ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਪੇਪਰ ਦੇਣ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ- ਸਾਡੇ ਬੀਜੀ (ਮਾਂ) ਸਾਡੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਦੋ ਚਮਚੇ ਦਹੀਂ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾਉਂਦੇ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇਣੀ ਜਾਂਦੇ। ਕੁੱਝ ਸਿਆਣੀ ਹੋ ਕੇ ਸਮਝ ਆਈ ਕਿ ਦਹੀਂ ਖਿਲਾਉਣਾ ਤਾਂ ਇੱਕ ਬਗਾਨਾ ਸੀ, ਸਾਨੂੰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇਣ ਦਾ। ਸੱਚ ਜਾਣਿਓ-ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸੀਸਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਰਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਕੰਮ ਸੁਤੇ ਸਿੱਧ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਇੱਕੀਵੀ ਸਦੀ ਵਿੱਚ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀ ਜਾਂ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਇਸੇ ਨੂੰ 'ਪੌਜ਼ਿਟਿਵ ਵਾਈਬਰੇਸ਼ਨਜ਼' ਦਾ ਨਾਮ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ।

ਅਜੋਕੇ ਯੁੱਗ ਦੀ ਤੇਜ-ਰਫਤਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਮਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ। ਬਹੁਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ। ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਰਹਿੰਦੇ ਵੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਹਨ, ਉਥੇ ਵੀ ਕੰਮਾਂ 'ਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਕਾਹਲ ਵਿੱਚ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ। ਜੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ- 'ਅੱਛਾ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਚਲਦਾਂ...ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਇੰਨੇ ਵਜੇ ਆਵਾਂਗਾ' ਕਹਿਣ ਲਈ ਸ਼ਾਇਦ ਦੋ ਸੈਕੰਡ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮਸੀਂ ਲਗਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਅਫਸੋਸ! ਕਿ ਅਸੀਂ ਇੰਨਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਦੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਚਾਰ ਪੰਜ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਲੋੜਾਂ ਬੁੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ, ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਾਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ- ਉਹ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਰਲ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੇ!

ਸਾਬੀਓ! ਮਾਂ ਦਾ ਕਰਜ਼ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚੁਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮਾਂ ਦਾ ਸਾਇਆ ਸਿਰ ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ-ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਕੇ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਬੇਸ਼ਕੀਮਤੀ ਦੌਲਤ ਨਾਲ ਮਾਲਾ-ਮਾਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ-ਜੇ ਸਾਨੂੰ 'ਦੁਆਵਾਂ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁਫਤ 'ਚ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਸ਼ ਜਾਂ ਪੁਰਨ ਸੰਤ-ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਲਈ, ਉਸ ਨੂੰ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ। ਕਈ ਐਸੇ ਲੋਕ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਤਾਂ ਬ੍ਰਿਥ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਲਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਧਰਮ-ਅਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸੁੱਖ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ! ਜੇ ਬੀਜਾਂਗੇ, ਉਹੀ ਵੱਢਾਂਗੇ।

ਮੁੱਕਦੀ ਗੱਲ ਕਿ ਚੋਵੀ ਘੰਟੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੇ ਪੰਦਰਾਂ ਵੀਹ ਮਿੰਟ ਜਾਂ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ, ਵੇਰ ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਆਵਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ, ਜੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਮੁਸਕਲਾਂ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਕਤ ਬਣ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸਾਧ ਬਾਬੇ ਅੱਗੇ ਨੱਕ ਰਗੜ ਕੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਏਗੀ...ਤੇ ਸਾਡਾ ਜਿਉਣਾ ਧੰਨ ਹੋ ਜਾਏਗਾ! ਸੋਚ ਲੈਣਾ ਜੇ ਵਿਹਲ ਮਿਲੇ ਤਾਂ!

ਗਰੀਬੀ ਹੰਢਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਦੇ ਦੋਸਤ ਇਉਂ ਮਿਲੇ

ਸੰਨ 1972 ਵਿੱਚ ਜਦ ਮੈਂ ਨੌਵੀਂ-ਦਸਵੀਂ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੁਆਬੇ ਸਕੂਲ ਦਾਖਲਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਸਾਈਕਲ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਈਕਲ ਵੀ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਹੀ ਖ਼ੀਦਿਆ ਸੀ, ਸੌ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਮੁੜਦੇ ਵਕਤ ਭਾਈਆ ਜੀ ਅਸਮਾਨਪੁਰ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤੂ ਸਾਈਕਲਾਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਆਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤੂ ਨੂੰ 'ਨੋਟ ਕਰਾਇਆ' ਕਿ ਆਹ ਮੇਰਾ ਮੁੰਡਾ ਜਦ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਾਈਕਲ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਾਉਣ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਆਵੇ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਮੰਗਣੇ, ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਦੇ ਦਿਆ ਕਰਾਂਗਾ! ਪ੍ਰੀਤੂ ਮਿਸਤਰੀ ਦੀ ਖਾਸੀਅਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਈਕਲ ਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਪਿਆ ਨੁਕਸ ਠੀਕ ਕਰਕੇ ਬਿਨਾਂ ਕਰੋ ਤੋਂ, ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਨੋਟ-ਬੋਲੂਟ ਚੈੱਕ ਕਰਦਾ ਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਆਪੇ ਹੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ।

ਜੇ ਕਦੇ ਆਉਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਮੇਰਾ ਸਾਈਕਲ ਅਸਮਾਨ ਪੁਰ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਦੂਰ ਪੰਚਰ ਵਗੈਰਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਾਈਕਲ ਘੜੀਸਦੇ ਨੇ ਤੁਰ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤੂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚਣਾ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤੂ ਕੋਲ ਪਿੰਡ ਚੜ੍ਹ ਜਮਾਰੇ ਦਾ ਇੱਕ ਗਰੀਬ ਜਿਹਾ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਸਾਈਕਲਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਸਿੱਖਣ ਆ ਲੱਗਾ। ਕੰਮ ਸਿਖਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰੀਤੂ ਉਹਨੂੰ ਝਿੜਕੇ ਵੀ ਮਾਰਦਾ ਤੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਹਲਕੀ ਜਿਹੀ ਚਪੇੜ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ! ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਤਰਸ ਆਉਣਾ! ਮੇਰੇ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਉਹ ਮੁੰਡਾ ਕਾਫੀ ਟ੍ਰੈਂਡ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤੂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਾਈਕਲਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਪ੍ਰੀਤੂ ਦੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਜਾਣ 'ਤੇ ਇਸ ਚੜ੍ਹ ਮਜ਼ਾਰੀਏ ਦੀਸ਼ ਨਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਜਾਡਲੇ ਆਪਣੀ ਦੁਕਾਨ ਪਾ ਲਈ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਉਹੀ ਨਾਲੋਰ ਮਾਰਕਾ ਪੁਰਾਣਾ ਸਾਈਕਲ ਰਿਹਾ, ਜਿਸ

ਦੀ ਗਾਹੇ-ਬਗਾਹੇ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਜਾਡਲੇ ਦੀਸ਼ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਦੀਸ਼ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਕਾਮਯਾਬ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ। ਚੜ੍ਹੇ ਮਹੀਨੇ ਕਿਰਾਇਆ ਨਹੀਂ ਸੀ 'ਕੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੋਲੋਂ! ਸੋ ਉਸਨੇ ਮਜਬੂਰੀ ਵੱਸ ਆਪਣਾ ਸੰਦ-ਸੰਦੌਤਾ, ਚੜ੍ਹ ਮਜ਼ਾਰੇ ਆਪਣੇ ਤਿੰਨ ਕੁ ਖਾਨਿਆਂ ਵਾਲੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰੱਖ ਲਿਆ! ਇੱਧਰ ਮੈਂ ਵੀ ਗਰੀਬੀ ਕਾਰਨ ਹੋਰ ਨਵਾਂ ਸਾਈਕਲ ਖਰੀਦ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਮੇਰੇ ਉਸੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਈਕਲ ਦਾ ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁੱਝ ਵਿਗੜਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ। ਸਦਾ ਚੁਲ ਢਿੱਲੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਸੋ ਮੈਂ ਵੀ 'ਦੀਸ਼ ਦਾ ਦੀਵਾਨਾ' ਉਹਦੇ ਮਗਰੇ ਮਗਰ ਚੜ੍ਹ ਮਜ਼ਾਰੇ ਜਾ ਕੇ ਸਾਈਕਲ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇੰਜ ਸਾਡੀ ਦੋਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਦੋਸਤੀ ਵੀ ਪੈ ਗਈ। ਕਿਉਂ ਕਿ ਆਮ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉਹ ਮਿਹਨਤਾਨਾਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਦੇ ਕਦੇ ਹੁਪਾਰ ਵੀ ਕਰ

ਲੈਂਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਐ ਕਿ ਉਹਦੇ ਘਰ ਕੋਈ ਸਦਮਾਂ ਹੋਣ 'ਤੇ ਮੈਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਉਸਦੇ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਕੱਚੇ ਕੋਠੇ ਵਿੱਚ ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਵੀ ਪਾਇਆ ਸੀ!

ਫਿਰ ਸਮੇਂ ਦਾ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦਾ ਵਕਫਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਕਬੀਲਦਾਰੀ ਦੇ ਗੇੜ 'ਚ ਫਸੇ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਲਈ ਅਗਿਆਤ ਬਣ ਗਏ!

ਹੁਣ ਸੰਨ 2022 ਦੇ ਅਕਤੂਬਰ ਮਹੀਨੇ ਮੈਂ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾਂ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਗੁਰਪੁਰਬ ਸਬੰਧੀ ਪਏ ਭੋਗ ਮੌਕੇ ਆਏ ਹੋਏ ਇੱਕ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਚੜ੍ਹ ਮਜ਼ਾਰੇ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ 'ਸਾਈਕਲ-ਮੁਰੰਮਤੀ ਮਿੱਤਰ' ਦੀਸ਼ ਦਾ ਚੇਤਾ ਆ ਗਿਆ! ਉਸ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੈਂ ਦੀਸ਼ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪੁਰਾਣੀ ਦੋਸਤੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਵਾਂਗਾ!

ਲਉ ਜੀ, ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਹੀ ਸੁਵਖਤੇ ਸਾਡਾ ਗੇਟ ਖੜਕਿਆ!

ਖੇਡ ਖੇਤਰ 'ਚ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼

23 ਅਪਰੈਲ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲਵਾਨ ਲੜਕੀਆਂ ਸਾਥੀ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਨਸਾਫ਼ਪਸੰਦਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਜੰਤਰ-ਮੰਤਰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਸੰਘਰਸ਼ 'ਚ ਡਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਸਮਾਜਿਕ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ, ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਤਾਕਤਾਂ, ਖਾਪ ਪੰਚਾਇਤਾਂ, ਲੇਖਕ ਸਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਠਾਏ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਇਕੱਠੇ ਪ੍ਰਗਟਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਫ਼ਲੇ ਲੈ ਕੇ ਹਮਾਇਤ 'ਚ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। 24 ਖਾਪ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੇ ਸਾਂਝਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਜਭੂਸ਼ਣ ਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਨੇ ਵੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਹਮਾਇਤ 'ਚ ਪੂਰੇ ਮੁਲਕ 'ਚ ਸਰਗਰਮੀ ਉਲੀਕੀ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਲੜਕੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਕ੍ਰਿਕਟ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ

ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਰ ਮਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਉੱਪਰ ਐਨੀ ਮੋਟੀ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹ ਰੱਖੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਮੁਲਕ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ, ਨਿਆਂ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਮਾਇਨੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਵੀ ਕ੍ਰਿਕਟ ਸਮੇਤ ਖੇਡ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸ਼ਖ਼ਸਾਂ ਨੇ ਚੁੱਪ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਦੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਬਹਾਨੇ ਹਨ। ਪੀ.ਟੀ. ਉਸ਼ਾ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਖੇਡ ਖੇਤਰ ਦਾ 'ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਭੰਗ ਹੋਣਾ' ਦੀ

ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਅਕਸਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਤੇਜ਼-ਤਰਾਰ ਭਗਵਾਂ ਆਗੂ ਬਣ ਕੇ ਉੱਭਰਿਆ। ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਉੱਪਰ 1992 'ਚ ਗੈਂਗਸਟਰ ਦਾਉਦ ਇਬਰਾਹਿਮ ਦੇ

ਹੰਕਾਰ ਇਸ ਕਦਰ ਚੜ੍ਹ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਮੀਡੀਆ ਕੈਂਮਰਿਆਂ ਅੱਗੇ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ ਪੋਸਟ ਕਰ ਕੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇਆਮ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਐਲਾਨੀਆ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ

ਮਮਤਾ ਬੈਨਰਜੀ ਜਾਂ ਸੋਨੀਆ ਗਾਂਧੀ ਵਰਗੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ-ਧਿਰ ਦੀਆਂ ਆਗੂਆਂ ਉੱਪਰ ਵਿਅੰਗ ਕੱਸਣੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਫਟਾਫਟ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਵਾਲ ਉੱਪਰ ਉਸ ਦੀ ਜੀਭ ਠਾਕੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਦਰਅਸਲ, ਹੁਕਮਰਾਨ ਧਿਰ ਦੇ ਚਹੇਤਿਆਂ ਅਤੇ ਰਾਜਕੀ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਪੁਸ਼ਤਪਨਾਹੀ ਮਾਣਦੇ ਡਾਕਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ 'ਚ ਕੁਝ ਵੀ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦਾ ਨਿਆਂ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਹੈ। ਸਰਸੇ ਵਾਲੇ ਸਾਧ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਧਵੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨ-ਹੂਲਵੀਂ ਲੜਾਈ ਲੜਨੀ ਪਈ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੈਂਕੜੇ ਮਿਸਾਲਾਂ ਮਿਲ ਜਾਣਗੀਆਂ ਜਿੱਥੇ ਨਿਆਂ ਲਈ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਜ਼ੋਖਮ 'ਚ ਪਾ ਕੇ ਸੱਤਾ, ਮੁਜਰਿਮਾਂ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਗੱਠਜੋੜ ਨਾਲ ਲੜਨਾ ਪਿਆ। ਫ਼ਰਕ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਰ.ਐੱਸ.ਐੱਸ.-ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਇਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਠਿਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਗਵੀਂ ਹਕੂਮਤ ਅਜਿਹੇ ਮੁਜਰਿਮਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੇਸ਼ਰਮੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਦੰਗਈ, ਦਹਿਸ਼ਤਵਾਦੀ, ਬਲਾਤਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੁੰਡੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੰਘ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਦੇ ਕਾਰਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਭਗਵੀਂ ਪੌਸ਼ਾਕ ਸਿਆਸਤ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਦਰੀ ਚਿਨਮਯਾਨੰਦ ਅਤੇ ਉਨਾਓ ਬਲਾਤਕਾਰ-ਕਤਲ ਕੇਸ ਦੇ ਮੁਜਰਿਮ ਭਾਜਪਾ ਵਿਧਾਇਕ ਕੁਲਦੀਪ ਸੈਂਗਰ ਹੱਥੋਂ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਈਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਲਈ ਆਰ.ਐੱਸ.ਐੱਸ.-ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਾਕਤ ਝੋਕ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਬੱਚੀ ਆਸ਼ਿਫ਼ਾ ਦੇ ਕਾਤਲ ਬਲਾਤਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਤਿੰਨਰੋ ਝੰਡੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮੁਜਾਹਰੇ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਗੁਜਰਾਤ ਕਤਲੇਆਮ ਦੌਰਾਨ ਬਿਲਕੀਸ ਬਾਨੋ ਨਾਲ ਸਮੂਹਿਕ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਜ਼ਾਯਾਫ਼ਤਾ ਮੁਜਰਿਮਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਰਿਹਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ 'ਸੰਸਕਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ' ਐਲਾਨ ਕੇ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ। ਘਿਨਾਉਣੇ ਬਲਾਤਕਾਰੀਆਂ-ਮੁਜਰਿਮਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਚੋਂ ਹਰ ਹਕੂਮ ਜਮਾਤੀ ਪਾਰਟੀ ਬਚਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਜਪਾ ਲਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪੂਰਬ ਆਂਚਲ ਦੇ ਵੋਟ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਦਰਿੰਦੇ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਪਰ ਆਰ.ਐੱਸ.ਐੱਸ.-ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਬਕਾਇਦਾ ਮਨੁੱਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਹੱਕ-ਜਤਾਈ ਨੂੰ ਕੁਚਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੀ ਕਥਿਤ ਇੱਜ਼ਤ ਲਈ ਮੂੰਹ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲੀ 'ਸੰਸਕਾਰੀ ਨਾਰੀ' ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ, ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ ਅਤੇ ਹੱਕ-ਜਤਾਈ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਹੁਣ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਨਿਆਂਪਸੰਦ ਨੂੰ ਪਹਿਲਵਾਨ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ 'ਚ ਸੜਕਾਂ ਉੱਪਰ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮੂਦਪੁਰ
ਫੋਨ: +91-94634-74342

ਅਤੇ ਭਾਜਪਾ ਐੱਮ.ਪੀ. ਬ੍ਰਿਜਭੂਸ਼ਣ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਕਿਤੇ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਅਰਥ-ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਉਹ ਸਮੁੱਚੇ ਔਰਤ ਵਰਗ ਦੇ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਪੰਜ ਮਹੀਨਿਆਂ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਸੜਕਾਂ ਉੱਪਰ ਆਉਣਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਧਰਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਨਵਰੀ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜੋ ਕੇਂਦਰੀ ਖੇਡ ਮੰਤਰੀ ਅਨੁਰਾਗ ਠਾਕੁਰ ਨੇ ਇਹ ਵਾਅਦਾ ਕਰ ਕੇ ਵਾਪਸ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਝੂਠਾ ਵਾਅਦਾ ਸੀ। 'ਬਾਹੁਬਲੀ' ਬ੍ਰਿਜਭੂਸ਼ਣ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਾਂਚ ਲਈ ਜੋ 'ਓਵਰਸਾਈਟ ਕਮੇਟੀ' ਬਣਾਈ ਉਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦੇ ਉੱਪਰ ਮਿੱਟੀ ਪਾ ਕੇ ਮਾਮੂਲੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਭਰੋਸਾ ਉੱਠ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਲਈ ਪਹਿਲਵਾਨ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਢਣਾ ਪਿਆ। ਹੁਣ ਵੀ ਅਨੁਰਾਗ ਠਾਕੁਰ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਕਰ ਕੇ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ 'ਨਿਰਪੱਖ ਜਾਂਚ ਹੋਣ ਦਿਓ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਦਫ਼ਤਰ ਦਾ ਦੁੱਧ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਿਤਾਰ ਦੇਵੇਗੀ।' ਕੀ ਦੋਸ਼-ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਆਰ.ਐੱਸ.ਐੱਸ.-ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਸ਼ਾਖਾ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਨੱਚਦੀ ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਨਿਰਪੱਖ' ਜਾਂਚ ਕਰਦੀ ਹੈ?

ਨਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹਕੂਮਤ, ਰਾਜ-ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਅਤੇ ਦਰਬਾਰੀ ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਲਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਵਰ ਹਸਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਵੀ ਸਾਹਮਣਾ

ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਾਲ ਮੁਲਕ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਹੋਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ, ਖਿਡਾਰਨਾਂ ਦੇ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਰ.ਐੱਸ.ਐੱਸ.-ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੱਧਯੁਗੀ ਦਾਬੇ 'ਚ ਧੱਕਣ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਏਜੰਡੇ ਅਤੇ ਇਸ ਏਜੰਡੇ ਦੇ ਬੇਹੱਦ ਖਤਰਨਾਕ ਅੰਜਾਮਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਬ੍ਰਿਜਭੂਸ਼ਣ ਮਾਮੂਲੀ ਮੁਜਰਿਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੱਤ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਨੇ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੀਆਂ ਅੱਠ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ 40 ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੰਗੀਨ ਫ਼ੌਜਦਾਰੀ ਕੇਸ ਦਰਜ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਤਲ, ਇਰਾਦਾ ਕਤਲ, ਲੁੱਟਖੋਹ ਦੇ ਕੇਸ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 30 ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਰਸੂਖ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਬਰੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਚਾਰ ਕੇਸ ਗੈਂਗਸਟਰ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਹੋਏ। ਜੇਕਰ ਯੂ.ਪੀ. ਦੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਇਕ ਆਮ ਪਹਿਲਵਾਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੋਕ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਤੋਂ ਪੰਜ ਵਾਰ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਟਿਕਟ ਤੋਂ ਅਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਟਿਕਟ ਤੋਂ ਮੈਂਬਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਬਣ ਕੇ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਕ੍ਰਿਕਟ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਬਿਨਾਂ ਵਿਰੋਧ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣ ਕੇ ਤਰੱਕੀ ਦੀਆਂ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਛੂੰਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਉਸ ਦੇ 'ਖਾਸ' ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸਮਾ ਹੈ। ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈੱਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਉਸ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਗੁਣਾਂ' ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਢਾਹੁਣ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੇ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਕੇਸ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਆਗੂਆਂ ਐੱਲ.ਕੇ. ਅਡਵਾਨੀ, ਮੁਰਲੀ ਮਨੋਹਰ ਜੋਸ਼ੀ, ਉਮਾ ਭਾਰਤੀ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਲ ਬ੍ਰਿਜਭੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ 2020 'ਚ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। 1990ਵਿਆਂ 'ਚ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਸੰਤਾਂ ਅਤੇ ਰਾਮ ਮੰਦਰ ਅੰਦੋਲਨ

ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੇ ਇਲਜ਼ਾਮ 'ਚ ਟਾਡਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਤਿਹਾੜ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਵੀ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪੈਰ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਐਸੇ ਆਗੂ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਦਬਦਬਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜੋ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਯੂ.ਪੀ. ਦੀ ਤਤਕਾਲੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਮਾਇਆਵਤੀ ਨੇ ਗੋਡਾ ਦਾ ਨਾਮ ਬਦਲ ਕੇ ਲੋਕਨਾਇਕ ਜੈਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਰਾਇਣ ਨਗਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਬ੍ਰਿਜਭੂਸ਼ਣ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਕਾਰਨ ਮਾਇਆਵਤੀ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਬ੍ਰਿਜਭੂਸ਼ਣ ਮੌਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਲ-ਬਦਲੀ ਕਰਨ 'ਚ ਮਾਹਿਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਵੋਟਿੰਗ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ 'ਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ 2014 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਵਾ ਦਾ ਰੁਖ ਦੇਖ ਕੇ ਮੁੜ ਭਾਜਪਾ 'ਚ ਆ ਗਿਆ।

ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਲੋਕਤੰਤਰ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਨਿਆਂ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਬੇਹੱਦ ਬਿਖੜਾ ਰਾਹ ਹੈ। ਬੇਹੱਦ ਤਾਕਤਵਰ ਮੁਜਰਿਮ ਬ੍ਰਿਜਭੂਸ਼ਣ ਵਿਰੁੱਧ ਐੱਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਦਰਜ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਖਿਡਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਉਣਾ ਪਿਆ। ਆਖਿਰਕਾਰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲੈਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋ ਐੱਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਦਰਜ ਕਰਨੀਆਂ ਪਈਆਂ ਜੋ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਸਖਤ ਲੜਾਈ ਲੜਨੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਪੁਸ਼ਤਪਨਾਹੀ ਮਾਣ ਰਹੇ ਇਸ ਦਰਿੰਦੇ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਦਾ

ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਲਏ ਜਾਣ 'ਤੇ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਭੰਨ ਦੇਵੇਗਾ।

ਮਿਸਟਰ ਮੋਦੀ ਕਰਨਾਟਕ ਦੀ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮ 'ਚ 'ਜੈ ਬਜਰੰਗ ਬਲੀ' ਅਤੇ 'ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਕੀ ਜੈ' ਦੇ ਨਾਅਰਿਆਂ ਦਰਮਿਆਨ 'ਨਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ' ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਉਹ ਪਰ ਮੁਲਕ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿਚ ਨਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਆਪਣੀ 'ਬਲਾਤਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ' ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰਵਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਪੁਲਿਸ ਫੋਰਸ ਅਤੇ ਬੈਰੀਕੇਡ ਲਗਾ ਕੇ ਦਹਿਸ਼ਤ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਪਾਣੀ, ਬਿਜਲੀ, ਹੋਰ ਰੋਜ਼ਮੱਰਾ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ, ਲੜਕੀਆਂ ਅਤੇ ਧਰਨੇ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਬਦਤਮੀਜ਼ੀ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਵਰਤ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨੋਬਲ ਤੋੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਹਿਨ ਬਾਗ ਮੋਰਚੇ, ਕਿਸਾਨ ਸੰਘਰਸ਼, ਜੇ.ਐੱਨ.ਯੂ., ਜਾਮੀਆ ਮਿਲੀਆ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਬੇਖੋਫ਼ ਹੋ ਕੇ ਗੁੰਡਾਗਰਦੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਭਗਵੇਂ ਗੁੰਡਿਆਂ/ਦਹਿਸ਼ਤਵਾਦੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਅੰਦੋਲਨਕਾਰੀਆਂ ਉੱਪਰ ਜਬਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸੇ ਨਮੂਨੇ 'ਤੇ ਹੁਣ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਰੁੱਧ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਨੂਆ ਸਮੂਹਿਕ ਬਲਾਤਕਾਰ/ਕਤਲ ਕੇਸ, ਉਨਾਓ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੇਸ ਅਤੇ ਹਾਥਰਸ ਬਲਾਤਕਾਰ ਵਰਗੇ ਕੇਸਾਂ 'ਚ ਮੋਦੀ ਨੇ ਜ਼ਬਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖੋਲ੍ਹੀ। ਇਸ ਕੇਸ 'ਚ ਵੀ ਉਹ 'ਸਾਈਲੈਂਟ ਮੋਡ' ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਤਮਗੇ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਈਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪਹਿਲਵਾਨ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ 'ਸ਼ਾਬਾਸ਼' ਦੇ ਕੇ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਖੱਟਣੀ ਹੋਵੇ, ਭਗਵੇਂ ਦਹਿਸ਼ਤਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ

ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਮੇਰਾ ਸਹਿਕਰਮੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਸਾਡੀ ਨੋਤਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀਆਂ। ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਹੇਠਲੇ ਵਰਗ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਸਾਂ। ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਆਉਣ ਕਰ ਕੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਗੁਰਦੀਪ ਢੁੱਡੀ
ਫੋਨ: +91-95010-20731

ਉਹ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕੱਲਾ ਕਮਾਊ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਅਜੇ ਵੀ ਚਾਦਰ ਦੇਖ ਕੇ ਪੈਰ ਪਸਾਰਨ ਵਾਲੀ ਰਮਜ਼ ਵਿਚ ਚੱਲਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਵਿਆਹ ਚੁੱਕੇ ਸਕੂਟਰ ਜਾਂ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਣ ਵਿਚ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਦੋ ਬੱਚਿਆਂ- ਧੀ ਤੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਬਾਪ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਬੜੇ ਵਾਰੀ ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਦੀਆਂ ਲਕੀਰਾਂ ਕੁਝ ਉਭਰੀਆਂ ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ। ਸੰਭਲ ਸੰਭਲ ਕੇ ਪੱਥ ਧਰਦਿਆਂ ਵੀ ਇਕ ਦਿਨ ਕਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ 'ਤੇ ਆ ਗਈ। ਮੇਰੇ ਇਕ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰ ਵਿਕਾਸ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੰਭਲ ਕੇ ਰੱਖੀ ਕਾਰ ਵਿਕਾਊ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਵਿਕਾਸ ਕੁਮਾਰ ਨਵੀਂ ਕਾਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੱਤ ਅੱਠ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ

ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਦਾ ਚੱਕਰਵਿਊ

ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਇਉਂ ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਕਾਰ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੈ ਲਈ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨੇ ਕਾਰ ਦੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਫਾਈਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਫ਼ਤਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਲੋੜੀਂਦੀ ਫੀਸ ਭਰਨ ਮਗਰੋਂ ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

ਕਲਰਕ ਵਾਲੀ ਪਰਚੀ ਲੈ ਕੇ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਦੋਂ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਅਜੇ ਉਸ ਦੀ ਕਾਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਦੀ ਪਰਚੀ ਨਾਲ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਹੋਰ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ ਗਿਆ। ਅਖੀਰ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਕਾਰ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਹੋਣ ਦੀ ਕਾਪੀ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਆ ਗਈ। ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਲਿਆ ਕੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਾਪੀ ਰੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖੀ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਗਲਤੀ ਸੀ। ਕਾਪੀ ਲੈ ਕੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਲਰਕੀਕਲ ਗਲਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਆਖ ਕੇ ਫਾਰਮ ਦੁਬਾਰਾ

ਭਰ ਕੇ ਸੋਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਫੀਸ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਆਖਿਆ।

“ਪਰ ਸਰ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਫਾਈਲ ਠੀਕ ਭਰ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਫਾਈਲ ਦੁਬਾਰਾ ਕਿਉਂ ਭਰਾਂ! ਇਹ ਗਲਤੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰ ਕੇ ਦਿਓ।”

“ਨਹੀਂ ਜੀ, ਇਹ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਹੋਈ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਸਾਡੇ ਤੋਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਫਾਈਲ ਵੀ ਭਰਨੀ ਪੈਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗਲਤੀ ਠੀਕ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਫੀਸ ਵੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣੀ ਪੈਣੀ ਹੈ।”

ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਲੈ ਕੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਫਸਰ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਗਿਆ। ਅਫਸਰ ਨੇ ਵੀ ਕਲਰਕ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾ ਕੇ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ, “ਦੇਖੋ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੰਮ ਤਾਂ ਦਫ਼ਤਰੀ ਪਰੋਸੀਜਰ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਾਓ, ਫਾਈਲ ਅਤੇ ਫੀਸ ਭਰ ਕੇ ਕਾਗਜ਼ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾ ਦੇਵੋ। ਸਾਡਾ

ਸਮਾਂ ਬਰਬਾਦ ਨਾ ਕਰੋ।” ਵਾਕ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਸ਼ਬਦ ਅਫਸਰ ਨੇ ਵਾਹਵਾ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਆਖੇ, ਜਿਵੇਂ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੋਈ ਬੱਜਰ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਵਾਕਿਆ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁਰਾਤਨ ਕਥਾ ‘ਮਹਾਂਭਾਰਤ’ ਵਿਚਲਾ ਇਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ।

ਕਥਾ ਵਿਚਲੇ ਯੁੱਧ ਕਲਾ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦਰੋਣਾਚਾਰੀਆ ਨੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ‘ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ’ ਜਿੱਤ ਕੇ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਯੁੱਧ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਉਹ ਸਮਾਂ ਚੁਣਿਆ ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਤੇ ਅਰਜਨ ਯੁੱਧ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੇ ਚੱਕਰਵਿਊ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਤੇ ਅਰਜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਾਂਡਵ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਚੱਕਰਵਿਊ ਤੱਤਨਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰੋਣਾਚਾਰੀਆ ਚੱਕਰਵਿਊ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰ ਕੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਯੁੱਧਿਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਕੈਦੀ ਬਣਾ ਲਵੇਗੀ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੈਦੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਪਾਂਡਵ ਸੈਨਾ ਹਾਰੀ ਹੋਈ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ

ਯੁੱਧ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਨੀਤੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਬੱਸ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਇਜ਼ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੀ ਚੱਲਦੀ ਸੀ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਇਸ ਕਥਾ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਸ਼ਾਇਦ ਬਾਬੂ ਅਤੇ ਫਾਈਲ ਕਲਚਰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਭਾਵੇਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਚਲੇ ਗਏ, ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਿਆ, ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਫਾਈਲ ਤੇ ਬਾਬੂ ਕਲਚਰ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਬਰਕਰਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਸ਼ਾਸਕ ਬਣ ਗਏ। ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸ਼ਾਸਕ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਬਿਆਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਕੰਮ ਜਲਦੀ ਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਅਤੇ ਫਾਈਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਾਈਲਾਂ ਦੀ ਤੌਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿਚ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਆਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੜੀ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਇਹ ਦਰੋਣਾਚਾਰੀਆ ਦੇ ਚੱਕਰਵਿਊ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸਕ ਵੀ ਤੱਤਨਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੰਮ ਵਿਚਾਰੇ ਦਮ ਤੱਤ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗਣੇਸ਼ ਨਰਾਇਣ ਦੇਵੀ ਨੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ, ਮਾਨਵ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਆਲੋਚਨਾ ਵਰਗੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ; ਕਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਲਿਖੇ ਹਨ ਜੋ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਇਹ ਛਾਣਬੀਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ ਨੇ ਪੂਰੇ ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਪਰ ਇਜ਼ਾਰੇਦਾਰੀ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਉਹ ਵੱਡੇਦਰਾ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਖੋਜ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਤੇਜਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਆਦਿਵਾਸੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਹਨ ਜੋ ਆਦਿਵਾਸੀ ਸਿੱਖਿਆ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। 2010 ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਨੇ ਪੀਪਲਜ਼ ਲਿੰਗੁਇਸਟਿਕ ਸਰਵੇ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੇ 780 ਜੀਵਿਤ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਉੱਪਰ ਖੋਜ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ, ਸਾਰਕ ਸਾਹਿਤਕ ਪੁਰਸਕਾਰ, ਪ੍ਰਿੰਸ ਕਲਾਜ ਪੁਰਸਕਾਰ, ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਲਿੰਗੁਆਪੈਕਸ ਐਵਾਰਡ ਅਤੇ ਪਦਮਸ਼੍ਰੀ ਐਵਾਰਡ ਸਮੇਤ ਕਈ ਹੋਰ ਪੁਰਸਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਵਾਜੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। 2015 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਇਨਾਮ ਜੇਤੂ ਕੰਨੜ ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਐੱਮ.ਐੱਮ. ਕਲਬੁਰਗੀ ਦੇ ਕਤਲ ਉੱਪਰ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਚੁੱਪ ਦੇ ਵਿਰੋਧ 'ਚ ਆਪਣਾ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਕਤੂਬਰ 2022 'ਚ ਦੇਵੀ ਸਮੇਤ ਲੱਗਭੱਗ ਅੱਸੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਆਲਮੀ ਸਮੂਹ ਨੇ 600 ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ- 'ਹੋਲੋਸੀਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ: ਪਿਛਲੇ ਬਾਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਵਾਤਾਵਰਨ, ਲੋਕ, ਜੀਵਨ, ਵਿਚਾਰ, ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ, ਗਠਨ, ਅੰਦੋਲਨ, ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪਰਿਵਰਤਨ।' ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ 12000 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ। ਕਾਰਵਾਂ ਦੇ ਮਲਟੀਮੀਡੀਆ ਰਿਪੋਰਟਰ ਸ਼ਾਹਿਦ ਤਾਂਤਰੇ ਨੇ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਬਾਰੇ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਵੈਮ ਸੇਵਕ ਸੰਘ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਚੁਣਾਵੀ ਵਿੰਗ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਲਿਖਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ, ਮੁਤਵਾਜ਼ੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ, ਸੱਜੇ ਪੱਖੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਉੱਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ, ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦੇਣ ਆਦਿ ਮੁੱਦਿਆਂ ਉੱਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਲਿਖਤ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਸਾਡੇ ਕਾਲਮਨਵੀਸ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮੂਦਪੁਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਤਿਹਾਸ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੇਤਿਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹੇਗਾ

ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਭਗਵੇਕਰਨ ਬਾਰੇ ਉਘੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੀ.ਐੱਨ. ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ

ਸ਼ਾਹਿਦ ਤਾਂਤਰੇ: ਇਹ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਨਵੀਂ ਹੈ, ਉਪ ਮਹਾਦੀਪ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪਿਛਲੇ 12000 ਸਾਲ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਿਉਂ ਹਨ?

ਗਣੇਸ਼ ਨਰਾਇਣ ਦੇਵੀ: 19ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੌਰਾਨ ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ

ਮੁਲਾਕਾਤੀ: ਸ਼ਾਹਿਦ ਤਾਂਤਰੇ
ਅਨੁਵਾਦ: ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮੂਦਪੁਰ

ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅੱਧ 'ਚ ਇਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਉਭਰੀ ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਅਤੀਤ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ, ਮੱਧਕਾਲੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਯੂਰਪੀ ਇਤਿਹਾਸ ਰੁਕ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉੱਪਰ ਪੁਰਾਤਨ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਮੈਕਸ ਮੂਲਰ ਵਰਗੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸਾਡੇ ਅਤੀਤ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹਾਸਲ ਪਹਿਲੀ ਮੌਖਿਕ ਗਵਾਹੀ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਯੂਰਪੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਉਥੇ ਹੀ ਰੁਕ ਗਏ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ, 1830 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਪੁਰਾਤੱਤਵ ਵਿਗਿਆਨ ਉਭਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪੁਰਾਤੱਤਵ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਅਤੀਤ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਸਾਡਾ ਅਧਿਐਨ ਉਪ ਮਹਾਦੀਪ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਆਵਾਸ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਸੀ।

ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਹੈ ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਵੀਹ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਅਨੁਵੇਸ਼ਕੀ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਨੇ ਬਹੁਤ ਉੱਨਤ ਸਥਿਤੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਸੱਜੇ ਪੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦਾਅਵੇ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਸਿੰਧੂ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਪੁਰਾਤੱਤਵੀ ਅਤੀਤ ਅਤੇ ਵੈਦਿਕ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੀਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਹੈ ਪਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਇਸ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। 1900 ਈਸਾ ਪੂਰਵ ਵਿਚ ਸਿੰਧੂ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਪਤਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ 1400 ਈਸਾ ਪੂਰਵ ਵਿਚ ਵੈਦਿਕ ਸਭਿਅਤਾ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉਭਰੀ ਅਤੇ 7ਵੀਂ ਸਦੀ ਈਸਾ ਪੂਰਵ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧੀ-ਫੁੱਲੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ 500 ਸਾਲ ਦਾ ਫਾਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਕੁਝ ਵੀ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਸੀ।

ਇਤਿਹਾਸ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਅ-ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਹੈ। ਸਿੰਧੂ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਪੂਰਵ-ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਂ ਭਾਰਤੀ ਅਤੀਤ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੰਧੂ ਸਭਿਅਤਾ, ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਭਿਅਤਾ ਸੀ ਜੋ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਏਨੀ ਵਿਕਸਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਜੋ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਲਗਭਗ

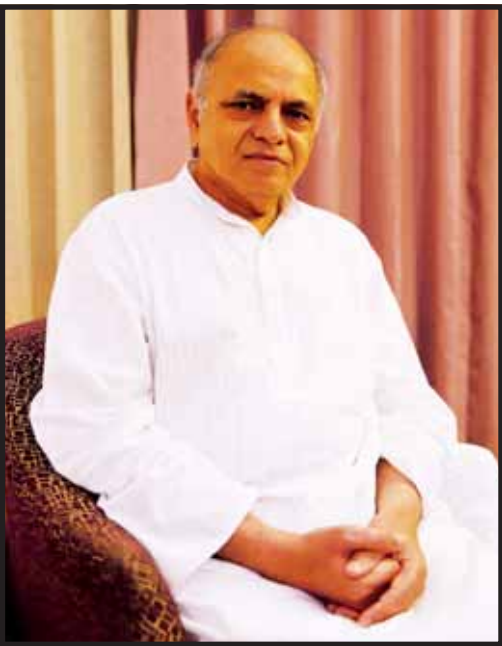
5000 ਈਸਵੀ ਪੂਰਵ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਬੀਰਾਨ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆਈ। 7000 ਸਾਲ ਪਿੱਛੇ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ ਪਰ ਉਹ ਲੋਕ ਅਚਾਨਕ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵੱਲ ਕਿਵੇਂ ਮੁੜੇ ਜੋ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਕੰਦ-ਮੂਲ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ? ਇਹ ਇਕ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਖਾਨਾਬਦੋਸ਼ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਲਈ ਹੋਰ 1500 ਸਾਲ ਪਿੱਛੇ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਮਹਾਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਪੌਣਪਾਣੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਰਿਵਰਤਨ ਸੀ - ਨੰਦੇ ਪੌਣ-ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਤਾਪਮਾਨ ਵਧਿਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਦੋ ਤਿਹਾਈ ਹਿੱਸੇ ਉੱਪਰ ਬਰਫ਼ ਦੀ ਚਾਦਰ ਪਿਘਲ ਗਈ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਉਸ ਪਲ ਨੂੰ ਹੋਲੋਸੀਨ, ਯਾਨੀ ਮੌਜੂਦਾ ਯੁੱਗ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਲਗਭਗ 9500 ਈਸਾ ਪੂਰਵ ਭਾਵ 12000 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਲਕ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਿਆਂ 'ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਪਰਵਾਸ, ਤਬਦੀਲੀ, ਅ-ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜੋ ਵਾਪਰਿਆ, ਉਹ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਉਤੀਸਾ ਜਾਂ ਕੇਰਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਸਭਿਅਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ 'ਚ ਦੇਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਕਾਦਮਿਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਿਛਲੇ 12000 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ - ਦੱਖਣ, ਉੱਤਰ ਪੂਰਬ ਤੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਔਰਤ, ਕੋਈ ਇਸਾਈ, ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਕੋਈ ਦਲਿਤ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਆਦਿਵਾਸੀ ਨਹੀਂ। ਅਜਿਹੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਬਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਐੱਨ.ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ. ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬੱਚਿਆਂ ਉੱਪਰ ਕੀ ਬੋਧ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਤਬਾਹਕਰਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦਾ 12000 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ, ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ, ਤ੍ਰਾਸਦੀਆਂ ਅਤੇ ਹਿੰਸਕ ਜਨੂਨ ਦੇ ਕਈ ਪਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਸਾਰਾ ਅਤੀਤ ਸਾਨੂੰ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ, ਦਿਆਲੂ, ਮਾਨਵੀ, ਸਵੈ-ਸੰਜਮੀ ਹੋਣਾ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗ਼ੈਰ-ਅਕਾਦਮਿਕ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਪਿਛਲੇ 12000 ਸਾਲਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਅਤੀਤ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ।

ਸ਼ਾਹਿਦ ਤਾਂਤਰੇ: ਹੋਲੋਸੀਨ ਰਿਪੋਰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਕੁਝ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਵੱਡੀ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਲਿਖਣ ਲਈ 2018 ਵਿਚ ਕਮੇਟੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੀ। 'ਵੱਡੀ ਯੋਜਨਾ' ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਕੁਝ ਪਹਿਲੂਆਂ' ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ

ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?
ਗਣੇਸ਼ ਨਰਾਇਣ ਦੇਵੀ: ਵੱਡੀ ਯੋਜਨਾ ਬਹਾਦਰੀ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਦੀ ਹੈ। ਬਹਾਦਰੀ ਵਾਲੇ ਕੰਮਾਂ ਕਰ ਕੇ ਅਨਿਆਂ ਹੋਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਨਾਇਕ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਨਿਆਂ ਅਤੇ ਗ਼ਲਤ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਗਣੇਸ਼ ਨਰਾਇਣ ਦੇਵੀ

ਜੇ ਕੋਈ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਰਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੁਨਹਿਰੀ ਯੁਗ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਾਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਹੋਰ ਲੋਕ ਆਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਖੁਸ਼ੀ ਖੋਹ ਲਈ, ਸਾਡੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਉੱਤਮਤਾ, ਸੋਚ ਦੀ ਉੱਤਮਤਾ ਖੋਹ ਲਈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵਿਚਾਰ ਸਾਡੇ ਉੱਪਰ ਥੋਪ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਦੋਇਮ ਦਰਜੇ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਤੇ ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰੇ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛਲੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ, ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਆਇਆ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜਾ ਨਾਇਕ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਉਭਰੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਗ਼ਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲਿਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਵੇਗੀ।

ਕਮੇਟੀ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੱਚ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸਚਾਈ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹੋਣ। ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਹੁਕਮਰਾਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਜਰਨੈਲ ਹਿੰਦੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਹੁਕਮਰਾਨ ਹਿੰਦੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਜਰਨੈਲ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਰਗਾਹ ਉੱਪਰ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਇਸਾਈ, ਸਾਰੇ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇੱਕੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੋਂ ਲੋਕ ਆਏ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਥਾਨ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਨਵਾਂ

ਇਤਿਹਾਸ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਹਿਦ ਤਾਂਤਰੇ: ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ?

ਗਣੇਸ਼ ਨਰਾਇਣ ਦੇਵੀ: ਜੇਕਰ ਇਹ ਕਾਬੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾਉਂਦਾ, ਜੇਕਰ ਇਸ ਦਾ ਬੌਧਿਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਡਰ ਬਣਿਆ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਅਤੇ ਪਤਤਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਪਰ ਸਿਰਫ਼ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣਾ ਜਾਂ ਸਵਾਲ ਕਰਨਾ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਆਲੋਚਕਿਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਵਾਦ ਵਿਚ ਪੈਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਐਸਾ ਸੈਂਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਜੋ ਪਿਛਲੇ 12000 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅਤੀਤ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨ, ਤਰਕ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਵਿਦਵਤਾ ਉੱਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਵੇ।

ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਸਿਰਫ਼ ਮੇਰਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੀ ਸਹੀ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਮੰਤਰਾਲੇ ਉੱਪਰ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣ 'ਚ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਬਦਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇ ਜੋ ਵਧੇਰੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ (ਇਤਿਹਾਸ) ਚੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ਾਹਿਦ ਤਾਂਤਰੇ: ਕੀ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ?

ਗਣੇਸ਼ ਨਰਾਇਣ ਦੇਵੀ: ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਸਿੱਖਿਅਤ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਪਰ ਉਹ ਸਿੱਖਿਅਤ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸੰਪਰਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜਾਂ ਤਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਨ ਜਾਂ ਕੁਝ ਐਸੇ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਨਾਗਪੁਰ (ਆਰ.ਐੱਸ.ਐੱਸ.) ਦੇ ਬਹੁਤ ਕਰੀਬ ਹਨ।

ਸ਼ਾਹਿਦ ਤਾਂਤਰੇ: ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਜਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਕਿਵੇਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਹਿਸ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਗਣੇਸ਼ ਨਰਾਇਣ ਦੇਵੀ: 9ਵੀਂ ਜਾਂ 10ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਰਾਜਸ਼ੇਖਰ ਨਾਮ ਦੇ ਚਿੱਤਕ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਸ ਨੇ ਕਾਵਿ ਸਿਧਾਂਤ ਉੱਪਰ ਕਈ ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ। ਉਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਇਕੱਲੇ ਬੀਰਾਂ/ਨਾਇਕਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਅਨੇਕ ਨਾਇਕਾਂ ਦਾ। ਉਸ ਨੇ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ- ਰਾਮਾਇਣ ਇਕ ਨਾਇਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਭਾਰਤ ਕਈ ਨਾਇਕਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਰਾਜਸ਼ੇਖਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਰਚਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ

ਇਸ ਨੂੰ ਕਈ ਨਾਇਕਾਂ ਅਤੇ ਵੰਨ-ਸਵੰਨਤਾਵਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੱਚਾਈ ਇਕ ਸਾਂਚੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜੇ ਇਤਿਹਾਸ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਇਕ ਪਰਿਣਾਮ ਹੈ ਤਾਂ ਕਈ ਅਪਵਾਦ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਪਵਾਦਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਵੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਵਹਾਅ ਸਿੱਧਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਾਂਗ ਹੈ। ਸਤਲੁਜ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਤਦਰੂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ- 100 ਘੋੜੇ। ਇਤਿਹਾਸ 100 ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰਖੇ ਕੀਤੇ ਬਗ਼ੈਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕ ਥਾਂ ਜੋੜਨਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਹਿਦ ਤਾਂਤਰੇ: ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਮੁੜ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਜੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਕਿਉਂ?

ਗਣੇਸ਼ ਨਰਾਇਣ ਦੇਵੀ: ਇਹ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਮੁੜ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵਰਤਮਾਨ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਸਾਰਾ ਲਿਖਤ ਇਤਿਹਾਸ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ। ਹਾਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਲਿਖਣ ਦੇ ਕਈ ਤਰੀਕੇ ਹਨ। ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਅਤੀਤ ਦੀਆਂ ਬਾਰੀਕੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆ ਕੇ, ਸਮਝ ਨੂੰ ਡੂੰਘਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਦੂਜਾ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਤੀਤ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਿਪਨੋਟਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸਮਝ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਦੁਮੇਲ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਰਾਜ ਦੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸਮਝ ਖੜੋਤ ਮਾਰੀ, ਸੁੰਗੜਵੀਂ, ਤੰਗ ਅਤੇ ਰਾਜ ਭਗਤੀ ਵੱਲ ਸੋਧਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ, ਅਤਿ-ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਅਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ਾਹਿਦ ਤਾਂਤਰੇ: ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਮੁਲਕ ਵਿਚ 'ਅਤਿ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ' ਅਤੇ 'ਰਾਜ-ਭਗਤੀ' ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ?

ਗਣੇਸ਼ ਨਰਾਇਣ ਦੇਵੀ: ਫੈਡਰਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੋ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ਧੋਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਵੰਨ-ਸਵੰਨਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੋ ਤਾਂ ਇਹ ਦੇਸ਼ਧੋਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵੱਖਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੋ ਤਾਂ ਯੂ.ਏ.ਪੀ.ਏ. ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਤਾਂ ਟਰੋਲ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਉੱਪਰ ਟੁੱਟ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਭ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਦਰਜ ਨਿਆਂ, ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਗੋੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਨਿਰੀਖਕ ਲਈ ਇਹ ਪੁੱਛਣ ਦਾ ਵਧੀਆ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਐਸਾ ਕੁਝ

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਇਨਸਾਫ ਲਈ ਇੰਤਜ਼ਾਰ!

ਆਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਂ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ, ਨਿਆਂ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਹੈ। ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਹੋਏ ਕੁਸ਼ਤੀ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ 'ਚ ਤਗਮੇ ਜਿੱਤ ਕੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਾਮ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਧਾਰਨ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੋਏ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਿਸੇ ਅਣਜਾਣ ਬੰਦੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕੁਸ਼ਤੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਸ਼ਣ ਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਰੋਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਪਹਿਲਵਾਨ ਖਿਡਾਰਨਾਂ ਵਿਨੋਬ ਫੋਗਟ ਅਤੇ ਸਾਕਸ਼ੀ ਮਲਿਕ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜਨਵਰੀ ਵਿਚ ਇਹ ਕੁੜੀਆਂ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਕੋਚਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਪੁਲਿਸ ਕੋਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਗਈਆਂ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ

ਕੰਵਲਜੀਤ ਕੌਰ ਗਿੱਲ

ਕਹਿ ਕੇ ਟਾਲ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਮੇਟੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪੁੱਛ ਪੜਤਾਲ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੌਕੇ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਨਵੰਬਰ 2013 ਨੂੰ ਲਲਿਤ ਕੁਮਾਰੀ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿਚ ਗੰਭੀਰ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਅੰਸ਼ ਹੋਣ ਤਾਂ ਤੁਰੰਤ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਸ਼ਤੀ ਖਿਡਾਰਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੁੱਕੇਬਾਜ਼ ਮੈਰੀਕਾਮ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੀੜਤ ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕੀਤਾ ਪਰ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਸ਼ਣ ਖਿਲਾਫ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਜ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਚਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਲਟਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਡਰਾਇਆ ਧਮਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ।

ਇਤਿਹਾਸ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੇਤਿਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹੇਗਾ

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਸ ਦੋਸ਼ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰ ਸਕਾਂ ਕਿ ਰਾਜ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ਼ਾਹਿਦ ਤਾਂਤਰੇ: ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਕੁਝ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਸਕੂਲੀ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁਗਲ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ, ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਰ.ਐੱਸ.ਐੱਸ. ਉੱਪਰ ਪਾਬੰਦੀ ਲੱਗਣ ਵਰਗੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ। ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕੌਣ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਕੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ?

ਗਣੇਸ਼ ਨਰਾਇਣ ਦੇਵੀ: ਅੱਜ ਇਹ ਤਾਕਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਤੀਤ ਦੇ ਛੇ ਯੁਗਾਂ ਨੂੰ ਸਾਵਰਕਰ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਛੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਪੰਨੇ (ਸਿਕਸ ਗੋਲਡਨ ਪੇਜਿਜ਼ ਇਨ ਇੰਡੀਅਨ ਹਿਸਟਰੀ) ਅਨੁਸਾਰ ਚਿੱਤਰਤ ਕਰਨ 'ਚ ਰੁਚੀ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ; ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਮੱਧਕਾਲ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸਲਾਮੀ ਕਲਾ, ਇਸਲਾਮੀ ਸਾਮਰਾਜ, ਇਸਲਾਮੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਸੀ, ਨੂੰ ਹਨੇਰੇ ਯੁਗ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੁਗਲ ਕਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ, 1100 ਈਸਵੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੂਰੇ 1000 ਸਾਲ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ

ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਕੜੇ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਅਤੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੋਏ ਅਣਮੁੱਖੀ ਕਾਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇਨਸਾਫ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਧਰਨੇ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਈਆਂ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਆਈ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸੰਗੀਨ ਜੁਰਮ ਲਈ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਿਆਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁੱਢਲੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਆਮ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤ, ਲੜਕੀ ਜਾਂ ਬੱਚੀ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੋਣ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀ ਹਿੰਸਕ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਨ 'ਤੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਘਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਨਮੋਸ਼ੀ, ਜਾਤ ਬਰਾਦਰੀ ਵਿਚ ਨੱਕ ਕੱਟਿਆ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਵਿਆਹ ਆਦਿ ਵਿਚ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਆਉਣ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਜਿਹੇ ਘਿਨਾਉਣੇ ਅਪਰਾਧ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜਾਣਕਾਰਾਂ, ਦੋਸਤਾਂ ਜਾਂ ਮਰਦ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਿੱਛ ਪੱਚਾਇਤ ਦੀਆਂ ਮੋਹਤਬਰ ਧਿਰਾਂ ਵੀ ਕੇਸ ਰਫ਼ਾ-ਦਫ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਹੋਸਲਾ ਕਰ ਕੇ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤ ਨਾਲ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਤਾਂ ਹੋ ਗਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਐਵੇਂ ਗੱਲ ਵਧਾਉਣੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਦੀ ਮਾੜੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਹੀ ਬੋਲ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਮੌਕੇ, ਹਰ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਸਹਿਣੀ ਤੇ ਸੁਣਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਵੀ ਮਰਦ ਇਹ ਸਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਕਿ ਔਰਤ ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਆਣ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਵੇ। ਅਜੇ ਵੀ ਮਰਦ, ਔਰਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ।

ਔਰਤ ਮਰਦ ਵਿਚਾਲੇ ਨਾ-ਬਰਾਬਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਿੱਖਿਆ, ਸਿਹਤ, ਉਦਯੋਗ ਤੇ ਹੋਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਅੱਜ ਔਰਤ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਔਰਤ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਤੇ ਵਧੀਆ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੁੜੀਆਂ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਰਹੀਆਂ

ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਕ੍ਰਿਕਟ, ਤਲਵਾਰਬਾਜ਼ੀ, ਪਹਿਲਵਾਨੀ ਆਦਿ ਵਿਚ ਕੁੜੀਆਂ ਘੱਟ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਹੁਣ ਕੁੜੀਆਂ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਹਰ ਖੇਡ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਸਗੋਂ ਨਵੇਂ ਰਿਕਾਰਡ ਵੀ ਸਿਰਜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਰਦ ਕੋਚਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਈਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਖੇਡਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਘਰ ਤੋਂ ਦੂਰ, ਦੂਸਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ

ਉੱਪਰ ਮੈਚ ਖੇਡਣ, ਟਰਾਇਲ ਆਦਿ ਲਈ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੋਚ/ਗੁਰੂ ਉੱਪਰ ਪਿਤਾ ਸਮਾਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰ ਕੇ ਚਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਪੇ ਵੀ ਇਸੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਡਾਰਨਾਂ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਸ਼ਣ ਨੇ ਇਸੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਤੇ ਸੱਤ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਤਾਂ ਅਜੇ ਨਾਬਾਲਗ਼ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਬੰਧਿਤ ਕੁੜੀਆਂ ਸੰਤਾਪ ਸਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਸਗੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਗ਼ਲਤ ਸੰਕੇਤ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧਾਰਨ ਘਰਾਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਮਨੋਬਲ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਆਖਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਸੂਰ ਕੀ ਸੀ?

ਸੁਆਲ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਬਚਾ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਮਕਸਦ ਕੀ ਹੈ? ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ? ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਦਰਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸ਼ਹਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਅਕਸ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਲਾਲਚ (ਪੈਸਾ, ਪੁਜੀਸ਼ਨ, ਪਾਵਰ) ਆਦਿ ਦੇ ਕੇ ਭਰਮਾਉਣ ਜਾਂ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਰੱਖਣ ਦੀ

ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲਾਲਚ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਖੇਡਿਆ ਪੱਤਾ ਬਾਜ਼ੀ ਜਿੱਤਣ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਹੋਣ 'ਤੇ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇਣ ਦਾ ਦੌਰ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਕਰੀਅਰ ਖਰਾਬ ਕਰਨ, ਜਾਨੋਂ ਮਾਰਨ, ਚਰਿੱਤਰਗੀਣ ਜਾਂ ਬਦਚਲਨ ਔਰਤ ਹੋਣ ਦਾ ਠੱਪਾ ਲਾਉਣ ਜਾਂ ਘਰ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਆਦਿ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟਾ ਰਹੀਆਂ ਪੀੜਤ ਕੁੜੀਆਂ ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਸ਼ਤੀ ਖਿਡਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚਾਲੇ ਝੜਪ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਦੇ ਗੰਭੀਰ ਸੱਟਾਂ ਵੀ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ। ਘਟਨਾ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਖ਼ਬਰ ਸਾਰ ਲੈਣ ਪਹੁੰਚੀ ਮਹਿਲਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਔਰਤ ਜੇਕਰ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਗ਼ੁਲਾਮ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹੀ ਔਰਤ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਵੀ ਕਰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਜੁਝਾਰੂ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਜੋਸ਼, ਸੁਝ-ਬੁਝ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇਰਾਦਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦੀ ਔਰਤ ਤਰੱਕੀ ਦੀਆਂ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ/ਇਨਸਾਫ਼ ਮਿਲੇਗਾ।

ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਘਿਨਾਉਣਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ; ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਈਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਉੱਪਰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਆਦਿ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਧਰਨੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਕੱਟ ਦੇਣਾ, ਭੋਜਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ? ਭਾਰਤੀ ਓਲੰਪਿਕ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੀ ਮੁਖੀ ਪੀ.ਟੀ. ਉਸ਼ਾ ਨੇ ਚਾਹੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਵੰਗ ਉੱਪਰ ਨਸੀਹਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਵਾਜਬ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਅਕਸ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਸੱਤਾ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਚੂਰ ਬਾਸ਼ਿੰਦਿਆਂ ਦਾ ਖਿਡਾਰਨਾਂ ਨਾਲ ਬਦਤਮੀਜ਼ੀ ਤੇ ਅਣਮੁੱਖੀ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ

ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫ਼ਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਵਾਹ ਵਾਹ ਖੱਟਦਾ ਹੈ? ਜਾਂ ਫਿਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਿਰ ਮਾਣ ਨਾਲ ਉੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਂਦਿਆਂ ਨਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕੇ ਦੇਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਭੱਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕਰਨਾ, ਬੇਟੀ ਬਚਾਓ, ਬੇਟੀ ਪੜ੍ਹਾਓ ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਜੇ ਬਲਾਤਕਾਰ ਤੇ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਬਣਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਜਦੋਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਲੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਹਕੀਕੀ ਮੰਗ ਵਾਸਤੇ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ 'ਬੇਟੀ ਬਚਾਓ' ਵਾਲੇ ਚੁੱਪ ਕਿਉਂ ਧਾਰੀ ਬੈਠੇ ਹਨ? ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਬੇਟੀਆਂ ਬਚਣਗੀਆਂ? ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਵਿਚ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਮੁੜ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਉਲਟ ਜਾਣ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਪਿੱਤਰੀ ਸੱਤਾ ਵਾਲੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਮਰਦ ਔਰਤ ਦਾ ਦਰਜਾ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਔਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਮਾੜੀ ਸੋਚ ਭਾਰੂ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਹਿਲੂ ਵੀ ਹੈ। ਹਾਕਮ ਜਮਾਤ ਸੱਤਾ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਚੂਰ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਸਕਦੇ। ਉਹ ਆਵਾਜ਼ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਪੀੜਤ ਦੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦੀ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਵਿਰੋਧ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹਾਕਮ ਸ਼ਾਇਦ ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਫ਼ਲਤਾਪੂਰਵਕ ਚੱਲੇ ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਸੂਖਮ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ, ਕਸਬਿਆਂ, ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈਂਦਾ ਹੋਇਆ ਕੌਮੀ ਅਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਹੱਦਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਰ ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਅੰਤ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਰੋਹ ਅੱਗੇ ਗੋਠੇ ਟੋਕਣੇ ਪਏ ਸਨ। ਤੀਲ੍ਹਾ-ਤੀਲ੍ਹਾ ਰਲ ਕੇ ਬਹੁਕਰ ਬਣਨ ਵਿਚ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਖੇਡ ਜਗਤ ਦੀਆਂ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਸਮੇਤ ਇਸ ਵਿਰੋਧ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਾ ਹੋਣ ਸਗੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ, ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਇਨਸਾਫ਼ਪਸੰਦ ਲੋਕ ਅਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਕੁਨ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਨਸਾਫ਼ ਮਿਲਣਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਣਮੱਤੀਆਂ ਕੁਸ਼ਤੀ ਖਿਡਾਰਨਾਂ ਨਾਲ ਚੇਤਨ ਵਰਗ ਦਾ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੀਆਂ ਧੀਆਂ- ਭੈਣਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋ ਰਹੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ, ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਜਜ਼੍ਹੇ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ।

ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਦੌਰ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਜਾਂ ਜੈਨੀਆਂ ਨੇ ਜਾਂ ਬੋਧੀਆਂ ਨੇ ਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਪਰ ਹੋਇਆ ਇਹ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ। ਕਲਾ, ਸੂਰਜ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਇਮਾਰਤਸਾਜ਼ੀ, ਸੰਗੀਤ, ਨਗਰ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ 'ਚ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਹੋਇਆ। ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਸੂਰੀ ਨੇ ਮੁਲਕ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਜ਼ਮੀਨੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਵਾਇਆ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਨੂੰ ਤਰਕਸੰਗਤ ਰੂਪ 'ਚ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ। ਪੂਰੇ ਦੌਰ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਯੁਗ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਮੁਰਖਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਗ਼ਲਤ ਹੈ।

ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਤਾਮਿਲ ਅਤੇ ਕੰਨੜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਰੀਆਂ ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਦੌਰ 'ਚ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈਆਂ; ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਬੰਗਾਲੀ, ਉੜੀਆ, ਪੰਜਾਬੀ, ਗੁਜਰਾਤੀ, ਮਰਾਠੀ, ਤੇਲਗੂ, ਮਲਿਆਲਮ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਹੋਣ। ਇਸ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਮਹਾਨ ਸੰਤ ਉੱਭਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਨਦਾਰ ਸਾਹਿਤਕ ਪਰੰਪਰਾ, ਸੂਫੀਵਾਦ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਮਾਨਵਤਾਵਾਦ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ; ਜ਼ਮੀਨੀ ਸੁਧਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; ਉਸ ਕਾਲ ਨੂੰ ਹਨੇਰਾ ਦਾ ਯੁਗ ਕਿਵੇਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਮੁਲਕ ਵਿਚੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨ

ਹਕੂਮਰਾਨਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣਾ ਇਕ ਵਿਗਾੜ ਹੈ, ਇਹ ਇਤਿਹਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਨਾਤਨ ਧਰਮ ਦਾ ਆਪਸੀ ਟਕਰਾਅ ਸਾਡੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇਕਰ ਬੁੱਧ

ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਤੋੜ-ਮਰੋੜ।

ਧਰਮ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਕਰ ਕੇ ਸਿਰਫ਼ ਸਨਾਤਨ ਨੂੰ ਹੀ ਚਮਕਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਮਿਥਕਰਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਗਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਸਿੱਧ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਪਤਨ ਅਤੇ ਵੇਦਿਕ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਉਦੈ ਦਰਮਿਆਨ ਖਾਈ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ 500 ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਸਿੱਧ ਸਭਿਅਤਾ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ, ਇਕ ਵੱਖਰੇ ਰੂਪ 'ਚ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੰਧਾਰ

ਕਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰੇ ਕਿ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ - ਜੋ 1400 ਈਸਵੀ ਪੂਰਵ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ ਸੀ - ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਕਿ ਇਹ ਸਿੱਧ ਸਭਿਅਤਾ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸੀ ਜੋ ਸਿੱਧ ਸਭਿਅਤਾ ਬਾਰੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਬੰਧਿਤ ਤਮਾਮ ਸੱਚਾਈਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ। ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਵੀ ਫਾਕੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ।

ਕੋਈ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤਿਵਾਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਮਾਣਮੱਤੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਾਕਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖੇ ਬਿਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਮਾਣਮੱਤੇ ਅਤੀਤ ਨੂੰ ਚਿੱਤਰਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਹਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਅਤੀਤ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ - ਸਾਡੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਨੇ ਕੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਅਸਫਲ ਹੋਏ। ਜੇ ਅਜਿਹੇ ਝੂਠੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਹਲਕ 'ਚ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਮੁੱਚੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਝੂਠੀ ਤਸਵੀਰ ਮਿਲੇਗੀ, ਉਹ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲੈਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਕ ਸਭਿਅਤਾ ਜਾਂ ਇਕ ਕੌਮ ਜੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਖਣਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ

ਹੈ, ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇਗੀ। ਲੋਕ ਸਿਰਫ਼ ਕਾਲਪਨਿਕ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਦੀ ਝੂਠੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਭਰੇ ਰਹਿਣਗੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਖੜੋਤ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਪਸੰਦ ਕਰੇ ਜਾਂ ਨਾ ਕਰੇ, ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਦਾ ਜਿਉਂਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਸ਼ਖ਼ਸ ਨੇ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮਨਸ਼ੇ ਪਤਾ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ, ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਲੁਕੋਣਾ ਬੇਹੱਦ ਬਚਕਾਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਅਕਾਦਮਿਕ ਵਾਜਬੀਅਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਥਾਂ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਅਤੇ ਧਰਾਤਲ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਲੱਭ ਲੈਣਗੇ। ਰਾਮਾਇਣ ਅਤੇ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁਤਵਾਜ਼ੀ ਰੂਪ ਮੌਖਿਕ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬਚੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਗੁਜਰਾਤ ਕਤਲੇਆਮ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਜੇ ਵੀ ਉੱਥੇ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਜੇ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨੇੜ ਭਵਿੱਖ 'ਚ ਉਹ ਹਾਸੇਹੀਣੀ ਕਾਰਵਾਈ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਜਾਣੇਗੀ ਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰ ਆਏਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਤੋਂ ਮਿਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਨਤਾ ਦੀ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਓਨੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨੀ ਹਾਕਮ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਚੋਤੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਨਾ ਵੀ ਬੋਲਣ। (ਚੱਲਦਾ)

ਕੋਚੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਲਾ ਕੁੰਭ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੈੜ

ਕੋਚੀ ਦਾ ਦੋ ਸਾਲਾ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਲਾ ਮੇਲਾ (ਕੋਚੀ-ਮੁਜ਼ੀਰਿਸ ਬਿਨਾਲੋ) 23 ਦਸੰਬਰ ਤੋਂ 10 ਅਪਰੈਲ ਤੱਕ ਨੁਮਾਇਸ਼ਾਂ ਲਗਾ ਕੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੇਲੇ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਸੀ, 'ਸਿਆਹੀ ਅਤੇ ਅੱਗ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਰਗਾਂ ਵਿਚ ਰਵਾਂ ਹੈ।' ਇਸ ਦਾ ਬਿਆਨੀਆ ਸੀ ਕਿ ਦੋ ਸਾਲਾ ਕਲਾ ਮੇਲਾ ਮਹਿਜ਼ ਸਬਬੀ ਜੁੜਿਆ ਸੰਜੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵਾਤ ਵਾਂਗ ਨਾਮੁਕਿਨ ਜਾਪਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨਸਲ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਬਿਰਾਦਰੀਆਂ ਦੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਤੋਂ ਵਾਕਿਫ਼ ਹਾਂ ਜੋ ਨਾਜ਼ੁਕ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਕਲਾਮਈ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਵਿਕਸਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਾਬਲੀਅਤ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਰੀ, ਬੋਲੀਆਂ, ਕਲਾ, ਮੌਸਿਕੀ, ਆਸ਼ਾਵਾਦ ਅਤੇ ਕਟਾਕਸ਼ ਦੇ ਭਰਮ ਤੋਂ

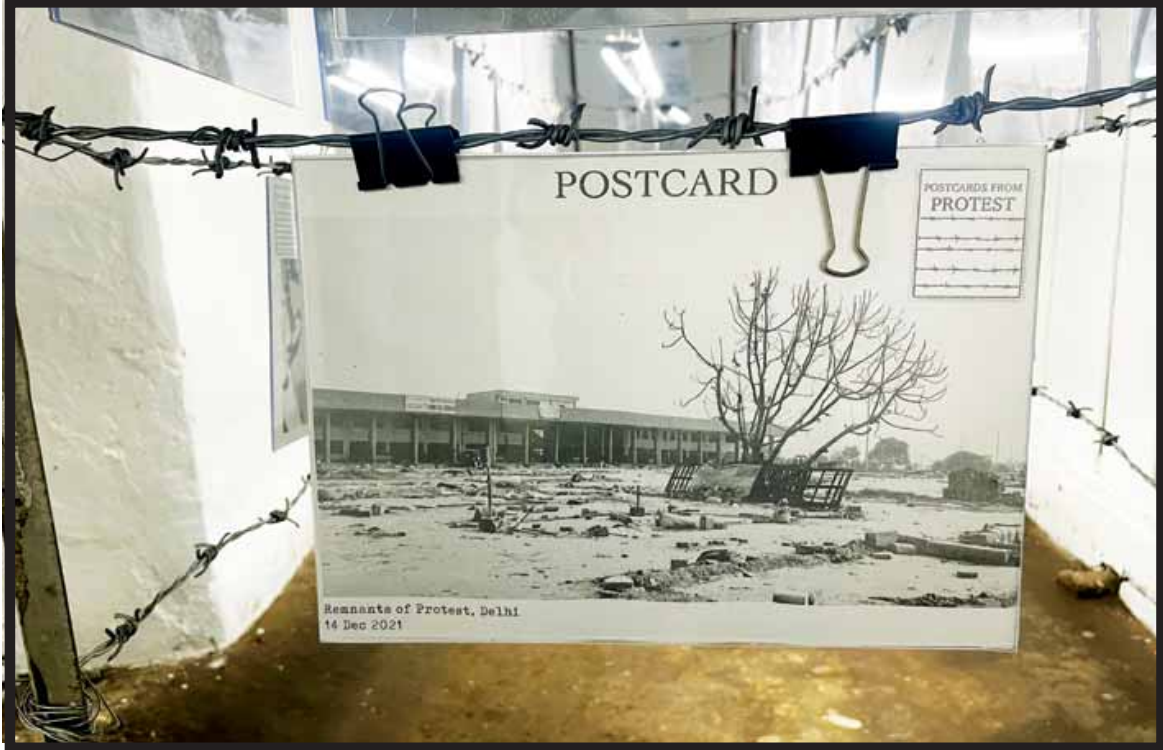
ਦਲਜੀਤ ਅਮੀ
ਫੋਨ: +91-72919-77145

ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੁਗਤ ਵਜੋਂ ਕਥਾਕਾਰੀ ਦੀ ਅਨੰਤ ਤਾਕਤ, ਸਿਆਹੀ ਦਾ ਹੱਦਾਂ-ਬੰਨੇ ਤੋੜ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਜ਼ੋਰ, ਕਟਾਕਸ਼ ਅਤੇ ਮਜ਼ਾਕ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ-ਪਸੰਦ ਅੱਗ ਵਿਚ ਅਤੁੱਟ ਯਕੀਨ ਹੀ ਇਸ ਦੌਰ ਵਿਚ ਨਾਮੁਕਿਨ ਨੂੰ ਮੁਮਕਿਨ ਕਰਨ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਬਿਆਨੀਏ ਵਿਚ ਸੁਆਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਸੁਣਦੇ, ਦੇਖਦੇ, ਸਹੇਜਦੇ, ਸੋਚਦੇ ਅਤੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੀ ਹਾਸਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਇੱਕ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਸਫ਼ਰ ਵੀ ਤਨਹਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹਾਂ ਉੱਤੇ ਅਸੀਂ ਸਰਬ-ਸਾਂਝੀ ਸੁਰਤ ਅਤੇ ਸੋਚ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਦਾ ਜਲ ਛਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਕੱਲੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਸਰਗਰਮੀ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕੋਚੀ ਦੇ ਦੋ ਸਾਲਾ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਲਾ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਸਥਾਪਨਾ ਕਲਾ (ਇੰਸਟਾਲੇਸ਼ਨ) ਮਰਕਜ਼ੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ, ਫੋਟੋਕਾਰੀ, ਡਿਜੀਟਲ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੰਨ-ਸਵੰਨੀ ਸੰਜੋਗੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਈ। ਕੋਚੀ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬਣੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ ਸਮੁੱਚੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਘੇਰਾ ਸੱਤ-ਅੱਠ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਬਣਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਬੂਹਾ ਜਾਂ ਖਿੜਕੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵੱਲ ਖੁੱਲ੍ਹਦੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਨੁਮਾਇਸ਼ਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਬਸਤਾਨੀ ਦੌਰ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਝਲਕ ਪੈਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਆਵਾਜ਼ਾਈ ਅਤੇ ਵੈਆ-ਢੁਆਈ ਬਸਤਾਨੀ ਦੌਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਕੜੀਆਂ ਜੋੜਦੀ ਸੀ। ਪੁਰਾਤਨ ਦਾ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਦੌਰ ਰਾਹੀਂ ਸਮਕਾਲੀ ਦੌਰ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਨੁਮਾਇਸ਼ਾਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਕੁਝ ਨਾਮੀ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕਲਾ-ਕਿਰਤਾਂ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਕਾਲੀ ਕਿਰਤਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਲੜੀ ਬਣਦੀ ਸੀ। ਮਨੁੱਖੀ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਲਾ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਲੜੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਇੱਕੋ ਖਿਆਲ ਦੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੋਈ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਲੜੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਦੇ ਉਭਰਨ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਦਰਸ਼ਕ ਦੇ ਤਜਰਬੇ, ਸਮਝ ਅਤੇ ਸੁਹਜ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਵਧ ਰਹੀ ਸੀ।

ਇਸ ਲੇਖ ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਸ ਕਲਾ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਮੂਲੀਅਤ, ਰੂਪ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾ ਪੱਖ ਤੋਂ ਦੇਖਣਾ ਹੈ। ਹਰ ਆਲਮੀ ਮਨੁੱਖ ਵਾਂਗ ਕਲਾ ਰਸੀਏ ਵਜੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਕਲਾ ਦੇ ਇਸ ਸਮੁੱਚੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਲੇਖ ਇਹ ਸਮਝਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੇਲੇ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸ ਕਲਾਕਾਰ, ਕਲਾ ਕਿਰਤ ਜਾਂ ਕਲਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੈ। ਇੰਝ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਕਲਾ ਇਸ ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਰਾਹ ਉੱਤੇ

ਕੋਚੀ (ਕੋਰਲ) ਦਾ ਦੋ ਸਾਲਾ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਲਾ ਮੇਲਾ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਕੁਝ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਇਸ ਕਲਾ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਭਰਪੂਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲੁਆਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਹਿਮ ਵੇਰਵੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਮਲਟੀਮੀਡੀਆ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਦਲਜੀਤ ਅਮੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਕੋਚੀ (ਕੋਰਲ) ਦੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਲਾ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ।

ਸਵਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਥਾਪਨਾ ਕਲਾ ਦੀਆਂ ਦੋ ਨੁਮਾਇਸ਼ਾਂ ਕਲਾਕਾਰ ਜਿਤਿਸ਼ ਕਾਲਾਤ ਨੇ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ 75 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸੰਵਾਦ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕਵਰਿੰਗ ਲੈਟਰ' ਹੈ ਜੋ ਦੂਜੀ ਆਲਮੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਕੁਝ ਹਫ਼ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੋਹਨ ਦਾਸ ਕਰਮ ਚੰਦ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਹਿਟਲਰ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਦੀ ਸਮਕਾਲੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੈ। ਹਨੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਪੁੰਦ ਦੇ ਪਰਦੇ ਉੱਤੇ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਪੁੰਦ ਦੇ ਛੁਟਕਾਰੇ ਹੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਮਨ ਦੇ ਦੂਤ ਨੇ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਅਲੰਬਰਦਾਰ ਨੂੰ 'ਪਿਆਰੇ ਦੋਸਤ' ਕਹਿ ਕੇ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਅਣਸੁਣੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਦਰਸ਼ਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਚਿੱਠੀ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਵਰਤਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਕਾਲੀ ਦੌਰ ਨਾਲ ਪੈਚੀਦਾ ਸੰਵਾਦ ਛੇੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਜਿਤਿਸ਼ ਕਾਲਾਤ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਲਾਕਿਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਜੋਗ ਕੇ ਦੂਜੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਟੈਂਗਲਡ ਹਿਰਾਰਕੀਜ਼' (ਉਲਝੇ ਦਰਜੇ) ਹੈ। ਇਸ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ 1947 ਦੀ ਵੰਡ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਕਲਾ ਕਿਰਤਾਂ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਚਿੱਠੀਆਂ, ਚਿੱਤਰ, ਤਸਵੀਰਾਂ, ਨਕਸ਼ੇ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੱਦਾਂ-ਸਰਹੱਦਾਂ, ਬਾਮੁਕਾਮੀ-ਬੇਮੁਕਾਮੀ, ਕਹਿ-ਅਣਕਹੇ, ਸੁਣੇ-ਅਣਸੁਣੇ, ਕਲੇਸ਼ ਅਤੇ ਪੀੜ ਵਰਗੀਆਂ ਹਕੀਕਤਾਂ ਅਤੇ ਅਹਿੰਸਾ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਫਰੋਲਣ ਦਾ ਸਬੱਬ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਦਰਜਣ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫੋਟੋਕਾਰ ਹੈਨਰੀ ਕਾਰਟੀਅਰ-ਬਰੈਸੋਂ ਅਤੇ ਹੋਮੀ ਵਿਆਰਵਾਲਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਮੂਲ ਦਾ ਸਰਦਾਰੀ ਲਾਲ ਪਰਾਸ਼ਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਵੰਡ ਦੇ ਫਿਰਕੂ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਸੇਕ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਉੱਤੇ ਹੰਢਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਿਮਲਾ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਮੁੰਬਈ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਕਲਾ ਸਿਰਜਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਪਰਾਸ਼ਰ ਦੀਆਂ ਡਰਾਇੰਗਾਂ ਉਸ ਦੌਰ ਦੇ ਬੇਪਛਾਣ ਪਨਾਹਗੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੇਪਛਾਣਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਇਸ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਕੇ ਕਾਲ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਥਾਪਨਾ ਕਲਾ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਨੁਮਾਇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼

ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਿਰਨ ਨਾਦਰਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, "ਜਿਤਿਸ਼ ਕਾਲਾਤ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਕੌਮਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਦੋ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘੜੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਨੁਮਾਇਸ਼ਾਂ ਸੰਵਾਦ ਨੂੰ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਵੰਡ ਤੋਂ ਘੇਰੇ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੈ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਕ ਸੰਗਤ ਮੌਜੂਦਾ ਦੌਰ ਦੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਅਤੇ ਤਬਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਰੁਝਾਨ ਦੀ ਕੜੀ ਵਜੋਂ ਵੇਖ ਸਕੇਗੀ।" ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵੱਚਾ-ਟੁੱਕੀ ਦੀ ਪੀੜ ਹੁਣ ਚੌਥੀ ਪੀੜੀ ਤੱਕ ਰਿਸ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰੇਤ ਅੰਗ ਦੀ ਪੀੜ ਵਾਂਗ ਹੈ। ਕੋਚੀ ਕਲਾ ਮੇਲਾ 'ਪ੍ਰੇਤ ਅੰਗ ਦੀ ਪੀੜ' ਵਾਲੀ ਧਾਰਨਾ ਰਾਹੀਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਤਜਰਬੇ ਨੂੰ ਵਡੇਰੇ ਰੁਝਾਨ ਦੀ ਕੜੀ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਲਾ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਲਮੀ ਤਜਰਬੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਦਰਦਮੰਦੀ ਦਾ ਬੁਲਾਰਾ ਬਣਨ ਦੀ ਸੱਦ ਮਾਰਦਾ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਫ਼ਾਨੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋਏ ਵਿਵਾਨ ਸੁੰਦਰਮ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕਲਾ ਲੜੀਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਕੋਚੀ ਕਲਾ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ। ਵਿਵਾਨ ਦੀ 1972 ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਗਈ ਚਿੱਤਰ ਲੜੀ 'ਦਿ ਹਾਈਟਸ ਆਫ ਮਾਚੇ ਪੀਚੇ' ਦੀਆਂ ਡਰਾਇੰਗ ਹਨ। ਇਸ ਲੜੀ ਵਿਚ ਪੰਚੀ ਡਰਾਇੰਗ ਹਨ ਜੋ ਪਾਬਲੋ ਨੈਰੂਦਾ ਦੀ ਇਸੇ ਨਾਮ ਦੀ ਨਜ਼ਮ ਨੂੰ ਸਿਜਦਾ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਵਾਨ ਦੀ 1978 ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਗਈ ਅੱਠ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਲੜੀ 'ਏ ਜਰਨੀ ਟੂ ਮੈਕਸੀਕੋ' ਦੀਆਂ ਡਰਾਇੰਗ ਇਸ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ ਜੋ ਲੰਬੇ ਦੌਰ ਦੇ ਹੁਕਮਰਾਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਜਕਤ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਵਾਨ ਆਪਣੀ ਆਖ਼ਰੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਨੂੰ ਚੱਲਦਾ ਛੱਡ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕੋਚੀ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਵਿਵਾਨ

ਦੀਆਂ ਕਲਾ ਕਿਰਤਾਂ ਸਫ਼ਰਯਾਫ਼ਤਾ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਦੇ ਆਲਮੀ ਖ਼ਾਸੇ ਅਤੇ ਫਿਕਰਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੱਤਰਵਿਆਂ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਨਕਸ਼ ਉਘੜ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸੱਤਰਵਿਆਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਇਸੇ ਖ਼ਾਸੇ ਦੀ ਹੋਣੀ ਆਪਣੇ ਹੱਡੀ ਹੰਢਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਵਿਵਾਨ ਉਸੇ ਹੋਣੀ ਦੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਤੰਦ ਫੜਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

ਕੋਚੀ ਕਲਾ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਸਮਕਾਲੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਰਾਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਤਿੰਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨੁਮਾਇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਲਾ ਰੂਪਾਂ ਅਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੋਈ ਹੈ।

ਜਸ਼ਨਦੀਪ ਕੌਰ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਆਪਣੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਪੋਸਟਕਾਰਡ ਫਰੋਮ ਪਰੋਟੈਸਟ' (ਮੋਰਚੇ ਤੋਂ ਚਿੱਠੀਆਂ) ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਆਰਟ ਕਾਲਜ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜਸ਼ਨਦੀਪ ਕੌਰ ਨੇ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ, ਜ਼ਬਤ ਅਤੇ ਸਿਦਕ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਅਤੇ ਨਾਇਨਸਾਫ਼ੀ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਹੋਰ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਉਘੜਦੀ ਹੈ। ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਕੁਝ ਭਾਵੁਕ ਪਲ ਮਾਨਵੀ ਪੱਖ ਉਘਾੜਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦੇ ਵਸੀਹ ਘੇਰੇ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਸ਼ਨਦੀਪ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਨੂੰ ਕੰਡਿਆਲੀ ਤਾਰ ਉੱਤੇ ਟੰਗਿਆਂ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਚਿੱਠੀਆਂ

ਜਸ਼ਨਦੀਪ ਨੇ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਵਿਚ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਬਣਾਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮੁਹਿੰਮ ਤਹਿਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਕੰਡਿਆਲੀ ਤਾਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਬਾਤ ਹਕੂਮਤੀ ਜਬਰ ਦੇ ਘੋੜੇ ਉੱਤੇ ਸਵਾਰ ਹੈ ਜੋ ਦਰਸ਼ਕ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਕੋਰੀਆ ਤੱਕ ਗਸ਼ਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਇਨਸਾਫ਼ਪਸੰਦੀ ਦੇ ਆਲਮੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਗੁੜ੍ਹਾ ਸਾਕ ਹੈ। ਕੰਡਿਆਲੀ ਤਾਰ ਉੱਤੇ ਲਟਕੀਆਂ

ਤਸਵੀਰਾਂ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਤੰਬੂ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਆਰਜ਼ੀ ਮੁਕਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਕਦੀਮੀ ਨਾਬਰੀ ਦਾ ਪੱਕਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ। ਕਲਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਆਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਦੀ ਵੰਡੀ ਨੂੰ ਪੱਲਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਥਾਪਨਾ ਕਲਾ ਦੀ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਰ ਥਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਕੰਡਿਆਲੀ ਤਾਰ ਵਾਲਾ ਤੰਬੂ ਜਸ਼ਨਦੀਪ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਦੁਧੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕੰਧਾਂ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਘੇਰਾ ਹੋ ਨਿਬੜੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਖੇੜਾ ਕਿਸੇ ਕਦੀਮੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਕਲਾ ਬਣ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿਚ ਮੋਰਚੇ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਲੱਕੜ ਵਿਚ ਮੋਖਾਂ ਉੱਗ ਆਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਗਾਈਆਂ ਕਿੱਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਮੋਰਚਿਆਂ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਕੂਮਤੀ ਰੋਕਾਂ ਦੀ ਤਸਬੀਹੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਸਾਕ ਦੀ ਬਾਤ ਪ੍ਰੀਆ ਸੇਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਪੂਰਾ ਦਿੱਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਦੌਰ ਵਾਲਾ ਹਾਲੀਆ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹੀਨ ਬਾਗ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਨਾਤੂਆ ਉਘੜਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਹੀਨ ਬਾਗ ਦਾ ਨਾਅਰਾ 'ਹਮ ਕਿਆ ਚਾਹਤੇ, ਆਜ਼ਾਦੀ' ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਦੇ 'ਅਸੀਂ ਜਿੱਤ ਕੇ ਜਾਂਵਾਂਗੇ' ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਇਸ ਦੌਰ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਸੁਆਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਫਿਕਰਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਰਾਹੀਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਗਹਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰੀਆ ਸੇਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਜੋ ਬਦਲਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਰ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦੇ ਆਪਸੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ।

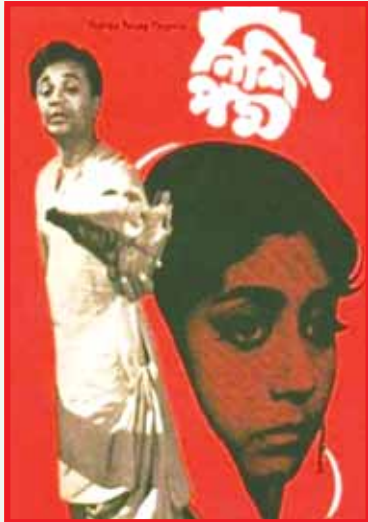
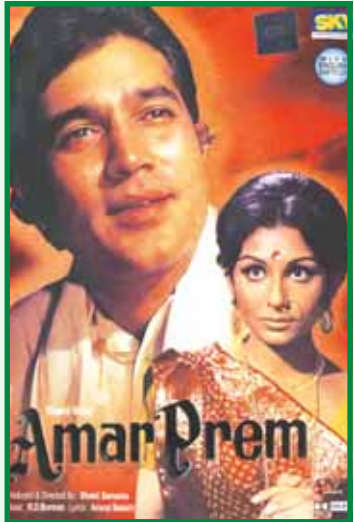
ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ ਪੰਡਿਤ ਲਖਮੀ ਚੰਦ ਸਟੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਪਰਫਾਰਮਿੰਗ ਐਂਡ ਵਿਜ਼ੂਅਲ ਆਰਟ, ਰੋਹਤਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅੰਜਲੀ ਗਰੇਵਾਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਥਾਪਨਾ 'ਹੋਰੀਫਿਕ ਲਾਈਨਜ਼' (ਭਿਆਨਕ ਹੱਦਬੰਦੀਆਂ) ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਦੇਖੀਆਂ-ਸਮਝੀਆਂ ਪਿਤਰਕੀ ਅਤੇ ਜਾਤ ਦੀਆਂ ਹੱਦਬੰਦੀਆਂ ਬਾਰੇ ਅਣਕਹੇ ਅਤੇ ਅਕਹਿ, ਪੀੜ ਅਤੇ ਸਦਮੇ ਦੀ ਬੋਲੀ ਸਿਰਜਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੱਦਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਉਹ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਸਤਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸਤਲੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬੈਰੀਕੇਡਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਿੰਘੂ, ਟਿੱਕਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤੀ ਹੱਦਬੰਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਿਤਿਨ ਨੁਕਰਾਲ ਅਤੇ ਸੁਮੀਰ ਟਾਗਰਾ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ 'ਟਰਾਲੀ ਟਾਈਮਜ਼' ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਦੌਰਾਨ 'ਟਰਾਲੀ ਟਾਈਮਜ਼' ਨਾਮ ਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਛੋਟੇ ਰਸਾਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਟਰਾਲੀ ਟਾਈਮਜ਼' ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਚੀ ਕਲਾ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਲਈ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹਵਾਲਾ ਬਣੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਤਤਕਾਲੀ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਦੌਰ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦਰਸ਼ਕ ਸਾਹਮਣੇ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਜਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਭਾਰੀ ਮਾਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਜੁਗਰਾਫੀਏ ਦੇ ਦਿੱਸਹੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਕਸ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਆਰਜ਼ੂਮੰਦੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਲਾ ਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਹਿਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਹੋਰ ਵੀ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਦੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਕਿਵੇਂ ਤੁਣਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਲਮੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦੀ ਕਿਸ ਜਗਿਆਸਾ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਗਿਆਸਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਗਹਿਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਫਿਲਮ 'ਅਮਰ ਪ੍ਰੇਮ'

ਫਿਲਮ 'ਅਮਰ ਪ੍ਰੇਮ' ਮੂਲੋਂ ਵੱਖਰੀ ਕਹਾਣੀ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਫਿਲਮ ਹੈ। ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਔਰਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਜੋ ਆਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ ਪਰ ਵੇਸਵਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਆਨੰਦ ਬਾਬੂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਇਸੇ ਲਈ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸ਼ਕਤੀ ਸਾਮੰਤਾ ਨੇ ਇਸ ਫਿਲਮ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਬੇਜੋੜ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਿਰਜੇ ਹਨ ਜੋ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਚੇਤਿਆਂ ਅੰਦਰ ਸਦਾ-ਸਦਾ ਲਈ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਫਿਲਮ 'ਅਮਰ ਪ੍ਰੇਮ' ਦਾ ਪੋਸਟਰ, ਬੰਗਲਾ ਵਿਚ ਬਣੀ ਫਿਲਮ 'ਨਿਸ਼ੀ ਪਦਮਾ' ਦਾ ਪੋਸਟਰ, ਫਿਲਮ 'ਅਮਰ ਪ੍ਰੇਮ' ਦੇ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿਚ ਰਾਜੇਸ਼ ਖੰਨਾ ਤੇ ਸ਼ਰਮੀਲਾ ਟੈਗੋਰ ਅਤੇ ਫਿਲਮ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸ਼ਕਤੀ ਸਾਮੰਤਾ।

ਫਿਲਮ 'ਗਾਈਡ' ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਈ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਖੁੰਝ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਨਾ ਤਾਂ 'ਗਾਈਡ' ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਹਾਣੀ ਸੀ, ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮਕਬੂਲ ਫਿਲਮ 'ਅਮਰ ਪ੍ਰੇਮ' (1972) ਕੋਈ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਇਹ ਗਹਿਰੀਆਂ

ਤਰਸੇਮ ਬਸਰ

ਫਿਲਮਾਂ ਹਨ, ਸ਼ਾਇਦ ਤਵੱਕੋ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਹਿਰੀਆਂ।

ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਹੈ? ਦੋ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਆਕਰਸ਼ਣ ਜਿਸ ਦੀ ਆਖਰੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਜਿਸਮਾਨੀ ਮਿਲਨ ਹੈ। ਇੱਕ ਦੋਰ ਤੱਕ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਹੁਣ ਵੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਇਹੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ਕਤੀ ਸਾਮੰਤ ਦੀ 'ਅਮਰ ਪ੍ਰੇਮ' ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਹਾਣੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਜਿਸਮਾਂ ਤੱਕ ਮਹਿਦੂਰ ਨਾ ਰੱਖ ਕੇ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਹਿਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ। ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸੂਖਮ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੰਦੀ ਫਿਲਮ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਨਾਮ 'ਅਮਰ ਪ੍ਰੇਮ' ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਇਹ ਫਿਲਮ ਦੇ ਜਿਸਮਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਮਾਤਰ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਆਨੰਦ ਪਸਾਰੇ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ। ਸ਼ਰਧਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਹੀ ਅਗਲਾ ਪੜਾਅ ਹੈ; ਮਮਤਾ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ; ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੈ। ਕਰੁਣਾ ਅਤੇ ਦਿਆਲਤਾ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਮੂਲ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਬਲਕਿ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਿਜ ਦੀ ਨਿਜਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਹਾਡਾ ਦਾਇਰਾ ਅਸੀਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਮੁਖਤਸਰ ਕਹਿਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਮਹਿਲਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਜੋ ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ ਪਰ ਵੇਸਵਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਆਨੰਦ ਬਾਬੂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਇਸੇ ਲਈ ਵੱਖਰੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਉਹ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਸੀ; ਉਹ ਗਵਾਹ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਉਸ ਬੱਚੇ ਪ੍ਰਤੀ ਅਸੀਮ ਮੋਹ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਮਾਂ ਗੁਜ਼ਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਪਰ ਸਾਧਾਰਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਅਤਿਅੰਤ ਮਾਰਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ

ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪੂਰੀ ਫਿਲਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਫਿਲਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸਾਹਿਤਕ ਕਹਾਣੀ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ, ਲੇਖਕ ਸਨ ਵਿਭੂਤੀ ਭੂਸ਼ਨ ਬੰਦੋਪਾਧਿਆਇ। ਇਹ ਬੰਗਲਾ ਕਹਾਣੀ ਸੀ 'ਹਿੰਗੋਰ ਕੋਚੇਰੀ' ਜਿਸ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਸਿਰਲੇਖ ਸੀ 'ਹੀਂਗ ਕੀ ਕਚੋਰੀਆਂ'। ਇਸ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਆਮ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਕਹਾਣੀ ਸੀ ਪਰ ਰਵਾਇਤ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹਾਂ ਸੀ, ਕਹਾਣੀ ਅੰਦਰ ਆਕਰਸ਼ਣ ਸੀ, ਸੁੱਚੀ ਚਮਕ ਸੀ। ਸੋ, ਜਲਦੀ ਹੀ ਇਸ 'ਤੇ ਬੰਗਲਾ ਵਿਚ ਫਿਲਮ ਬਣ ਗਈ- 'ਨਿਸ਼ੀ ਪਦਮਾ'। ਇਹ ਅਰਵਿੰਦ ਮੁਖਰਜੀ ਨੇ ਬਣਾਈ ਸੀ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਪਟਕਥਾ 'ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ 'ਅਮਰ ਪ੍ਰੇਮ' ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋਇਆ।

ਕਹਾਣੀ ਤਿੰਨ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ: ਪੁਸ਼ਪਾ (ਸ਼ਰਮੀਲਾ ਟੈਗੋਰ), ਆਨੰਦ (ਰਾਜੇਸ਼ ਖੰਨਾ) ਅਤੇ ਨੰਦੂ (ਬਾਲ ਕਲਾਕਾਰ)। ਤਿੰਨੋਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸਨੇਹ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮਾਜਿਕ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਪੁਸ਼ਪਾ ਦੇ ਪਤੀ ਨੇ ਦੂਜੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰ ਲਈ ਤਾਂ ਉਸ ਉਪਰ ਹੁੰਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋਰ ਵਧ ਗਏ। ਅਖੀਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਨੇਪਾਲ ਬਾਬੂ (ਮਦਨ ਪੁਰੀ) ਉਸ ਨੂੰ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਕਲਕੱਤੇ ਵੇਸਵਾ ਕੋਲ ਵੇਚ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਤ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿ ਪੁਸ਼ਪਾ ਕੋਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ।

ਉਧਰ, ਆਨੰਦ ਬਾਬੂ ਆਪਣੀ ਘਰੇਲੂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਬੇਜ਼ਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਉਸ

ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਜਦਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਨਸਾਨ ਹੈ। ਇਸੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦਾ ਆਦੀ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਹੈ। ਬੇਜ਼ਾਰੀ ਦੇ ਇਸੇ ਆਲਮ ਵਿਚ ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਹ ਰਿਕਸ਼ੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ 'ਕਿਤੇ' ਵੀ ਲੈ ਚੱਲੇ। ਰਿਕਸ਼ੇ ਵਾਲੇ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਤਾੜ ਲਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਉਸ 'ਕਿਤੇ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੱਢ ਲਿਆ ਸੀ! ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਹੱਲੇ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਣਜਾਣੇ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀ ਇਹ ਘਟਨਾ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਧੁਰਾ ਹੈ। ਆਨੰਦ ਬਾਬੂ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਰਿਕਸ਼ੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਲਈ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸੇ ਵਕਤ ਉਸ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰੀਲੀ ਜਿਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਪੁਸ਼ਪਾ ਦੀ ਹੈ; ਪੁਸ਼ਪਾ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਨੰਦ ਬਾਬੂ ਅਕਸਰ ਉਸ ਕੋਲ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਭਟਕਣਾ ਦਾ ਮਾਕੂਲ ਨਿਕਾਣਾ। ਆਨੰਦ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਵੀ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਮੁੱਢਲੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹ ਵਧੀਆ ਇਨਸਾਨ ਹੈ। ਇਤਫਾਕਨ, ਮੀਂਹ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪੁਸ਼ਪਾ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਜ਼ਰ ਗਈ ਹੈ।

ਨੰਦੂ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਬੱਚਾ ਹੈ ਪਰ ਮਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ; ਉਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਦੂਜੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਘਰ ਪੁਸ਼ਪਾ ਦੇ ਕੋਠੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਨੰਦੂ ਅਕਸਰ ਉਸ ਕੋਲ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੁਸ਼ਪਾ ਨੰਦੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਆਨੰਦ ਬਾਬੂ ਅਕਸਰ ਖਾਣ ਲਈ

ਸਮੇਸੇ ਅਤੇ ਕਚੋਰੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਨੰਦੂ ਨੂੰ ਹੀਂਗ ਦੀਆਂ ਕਚੋਰੀਆਂ ਪਸੰਦ ਹਨ, ਨੰਦੂ ਨੂੰ ਕਚੋਰੀਆਂ ਖਾਂਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਪੁਸ਼ਪਾ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਆਨੰਦ ਬਾਬੂ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਦੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨਾਲ ਫਿਲਮ ਅੱਗੇ ਤੁਰੀ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਅਦਿੱਖ ਪਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਧਾਗਿਆਂ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਨੰਦੂ ਨੂੰ ਪੁਸ਼ਪਾ ਕੋਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਜ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਚੰਗੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨੰਦੂ ਫਿਰ ਵੀ ਪੁਸ਼ਪਾ ਕੋਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਜੋ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਾਇਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਂ ਅਤੇ ਪੁੱਤ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ।

ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਆਨੰਦ ਬਾਬੂ ਅਤੇ ਪੁਸ਼ਪਾ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ, ਪਾਕ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ।

ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਾਜਿਕ ਨਜ਼ਰੀਏ 'ਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕਰਦਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੈ। ਦੁਰਗਾ ਪੂਜਾ ਮੌਕੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਪ੍ਰਥਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਠੇ ਤੋਂ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਮਿੱਟੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੂਰਤੀ ਘਾੜਾ ਕੋਠੇ ਤੋਂ ਮਿੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਤੇ ਉਥੇ ਮੌਜੂਦ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨੰਦੂ ਵੀ ਉਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਤੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਮਾੜੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਮੂਰਤੀਆਂ ਲਈ ਕਿਉਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ? ਨੰਦੂ ਉਥੋਂ ਹੀ ਰਾਤ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਬੂਟਾ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬੂਟਾ ਆਨੰਦ ਬਾਬੂ, ਪੁਸ਼ਪਾ ਅਤੇ ਨੰਦੂ, ਪੁਸ਼ਪਾ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਲਗਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੂਟਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ

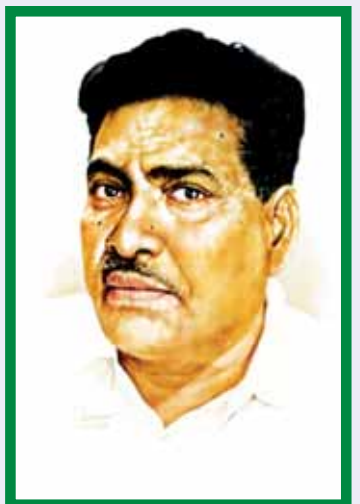
ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ; ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਵਾਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਖੈਰ! ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਤ ਬਦਲਦੇ ਹਨ। ਨੰਦੂ ਵੱਡਾ ਹੋ ਕੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁਸ਼ਪਾ ਅੱਜ ਵੀ ਬਰਤਨ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਨੰਦ ਬਾਬੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਨੰਦੂ ਪੁਸ਼ਪਾ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਪੁਸ਼ਪਾ ਦੀ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਨਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਮਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਉਹ ਤਿੰਨ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਭਾਵੁਕ ਚਿੱਤਰਨ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਮਾਲ!!! ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਯਾਦਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਨੰਦੂ ਪੁਸ਼ਪਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੁੱਢੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਆਨੰਦ ਬਾਬੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਰਵਾਦ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੁਸ਼ਪਾ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਬੁੱਢੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਨੰਦੂ ਨਾਲ ਘਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਨੰਦ ਬਾਬੂ ਦੇ ਚਰਨ ਛੂੰਹਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਦਰਅਸਲ ਅਨੰਦ ਬਾਬੂ ਦੇ ਚਰਨ ਨਹੀਂ ਛੂਹ ਕਰ ਰਹੀ, ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਦੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੈ।

ਫਿਲਮ ਬਹੁਤ ਸਫਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਫਲ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਾਸਰਸ ਕਲਾਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਰੋਮਾਂਟਿਕ ਜੋੜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਾਂ ਸੱਚ, ਫਿਲਮ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਸੀ। ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਰਾਹੁਲ ਦੇਵ ਬਰਮਨ ਨੇ; ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸਚਿਨ ਦੇਵ ਬਰਮਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਇੱਕ ਗੀਤ ਵੀ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ: ਯੇਹ ਕਿਆ ਹੂਆ ਕੈਸੇ ਹੂਆ। ਕੁਛ ਤੋਂ ਲੋਗ ਕਰੋਗੇ ਵਰਗੇ ਕਿਸ਼ੋਰ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਉਦਾਸ ਗੀਤ ਅੱਜ ਵੀ ਸੁਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲਤਾ ਮੰਗੇਸ਼ਕਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਬਿਹਤਰੀਨ ਗੀਤ ਵੀ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ- ਬੜਾ ਨਟਖਟ ਹੈ...।

ਇਹ ਆਨੰਦ ਬਖਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤਕਾਰੀ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਅਤੇ ਮਕਬੂਲ ਫਿਲਮ ਹੈ, ਗੀਤ ਵੀ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਹੁਨਰ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਘਟ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਹੁਤ ਬੇੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸਕਰੀਨ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਬੇੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਗੀਤ 'ਯੇਹ ਕਿਆ ਹੂਆ' ਵਿਚ ਉਹ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਤੇ ਦੁਖੀ ਆਨੰਦ ਬਾਬੂ ਨਾਲ ਝੂਮਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਆਨੰਦ ਬਾਬੂ ਜਦੋਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਝੂਮਦੇ-ਝੂਮਦੇ ਇਕਦਮ ਉਦਾਸ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੰਜ ਕੁ ਸਕਿੰਟ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਫਿਲਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸਾਹਿਤਕ ਕਹਾਣੀ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ, ਲੇਖਕ ਸਨ ਵਿਭੂਤੀ ਭੂਸ਼ਨ ਬੰਦੋਪਾਧਿਆਇ। ਇਹ ਬੰਗਲਾ ਕਹਾਣੀ ਸੀ 'ਹਿੰਗੋਰ ਕੋਚੇਰੀ' ਜਿਸ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਸਿਰਲੇਖ ਸੀ 'ਹੀਂਗ ਕੀ ਕਚੋਰੀਆਂ'। ਇਸ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਆਮ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਕਹਾਣੀ ਸੀ ਪਰ ਰਵਾਇਤ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹਾਂ ਸੀ, ਕਹਾਣੀ ਅੰਦਰ ਆਕਰਸ਼ਣ ਸੀ, ਸੁੱਚੀ ਚਮਕ ਸੀ। ਸੋ, ਜਲਦੀ ਹੀ ਇਸ 'ਤੇ ਬੰਗਲਾ ਵਿਚ ਫਿਲਮ ਬਣ ਗਈ- 'ਨਿਸ਼ੀ ਪਦਮਾ'। ਇਹ ਅਰਵਿੰਦ ਮੁਖਰਜੀ ਨੇ ਬਣਾਈ ਸੀ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਪਟਕਥਾ 'ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ 'ਅਮਰ ਪ੍ਰੇਮ' ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋਇਆ। ਕਹਾਣੀ ਤਿੰਨ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ: ਪੁਸ਼ਪਾ (ਸ਼ਰਮੀਲਾ ਟੈਗੋਰ), ਆਨੰਦ (ਰਾਜੇਸ਼ ਖੰਨਾ) ਅਤੇ ਨੰਦੂ (ਬਾਲ ਕਲਾਕਾਰ)। ਤਿੰਨੋਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸਨੇਹ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮਾਜਿਕ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਪੁਸ਼ਪਾ ਦੇ ਪਤੀ ਨੇ ਦੂਜੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰ ਲਈ ਤਾਂ ਉਸ ਉਪਰ ਹੁੰਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋਰ ਵਧ ਗਏ। ਅਖੀਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਨੇਪਾਲ ਬਾਬੂ (ਮਦਨ ਪੁਰੀ) ਉਸ ਨੂੰ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਕਲਕੱਤੇ ਵੇਸਵਾ ਕੋਲ ਵੇਚ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਤ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿ ਪੁਸ਼ਪਾ ਕੋਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ।

ਬੰਗਲਾ ਲੇਖਕ ਵਿਭੂਤੀ ਭੂਸ਼ਨ ਬੰਦੋਪਾਧਿਆਇ।

Noblesville

Trucks & Trailer Repair Shop

15203 Stony Creek Way,
Noblesville, IN 46060

Truck & Trailer Alignment
Truck Oil Change
Truck & Trailer Brakes
Shock and Chambers
Drive Lines & AC Work
Tire Chnage, Repair, And
Balance
Reefer Oil Change * DPF
Work
Nox Sensor
Truck & Trailer Bushings
Air Compressor * Air Dryer
Radiator Change

Sam Bhullar: 317-995-2020
Gurbaksh S Randhawa
Call: 317-800-2976

Reliable

Trucks & Trailer Repair Shop

7401 Brookville Road
Indianapolis, IN 46239

Truck & Trailer Alignment
Truck Oil Change
Truck & Trailer Brakes
Shock and Chambers
Drive Lines & AC Work
Tire Chnage, Repair, And Balance
Reefer Oil Change * DPF
Work
Nox Sensor
Truck & Trailer Bushings
Air Compressor * Air Dryer
Radiator Change

Gurbaksh S Randhawa:
317-800-2976
Sam Bhullar: 317-995-2020

Reliable

Semi Trucks & Trailer Repair Shop

5520S Harding St., Suite : C,
Indianapolis, IN 46217

Truck & Trailer Alignment
Truck Oil Change
Truck & Trailer Brakes
Shock and Chambers
Drive Lines & AC Work
Tire Chnage, Repair,
And Balance
Reefer Oil Change * DPF
Work
Nox Sensor
Truck & Trailer Bushings
Air Compressor * Air
Dryer
Radiator Change

Jasbir Singh: 317-702-6302
Gurbaksh S Randhawa:
317-800-2976

TRUCK PARTS KING USA

Heavy duty Trucks &
Trailer Parts

7401 Brookville Road
Indianapolis, IN 46239

We will sell Trucks & Trailers tires
as well.

COMING SOON...

Gurbaksh S Randhawa
Call: 317-800-2976
Sam Bhullar: 317-995-2020